รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์สู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

โดย นางสาววิมล กลางประพันธ์

และคณะ

มีนาคม 2551

สัญญาเลขที่ PDG50N0004

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ หมู่บ้านสหกรณ์สู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัย

1. นางสาววิมล กลางประพันธ์
2. นางเทพวรรณ รุ้งแก้ว
3. นางสุวรรณ ไชยวงศ์
4. นางสมศรี สมพุฒิ
5. นายบุญยืน ทิอินโต

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ *"คน"* ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้สร้างผลงาน มีความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ *"กระบวนการ"* มากกว่า *"ผลลัพธ์"* เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้านรวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหาร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง **การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน** เพื่อตอบ ***"คำถาม"*** หรือ ***"ความสงสัย"*** บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น **"คำถาม" ต้องคมชัด** โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา ***"ข้อมูล"*** ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ ***"วางแผน"*** การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ ***"บันทึก"*** มีการ ***"ทบทวน"*** ความก้าวหน้า ***"วิเคราะห์"*** ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ ***"ถอด"*** กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ ***"สรุปบทเรียน"*** ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย ***"ผู้ที่สงสัย"*** ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนักแต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริงและมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่

สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่นและมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัดโดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยโดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node)ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอดบทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาการจัดการตนเองระดับการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ และกระบวนการพัฒนาศักยภาพ เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองที่สูงขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลหลักคือ สมาชิกในกลุ่มอาชีพที่ศึกษา รวบรวมข้อมูลพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ การเรียนรู้จากภายนอก และการถอดบทเรียน

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของหน่วยงาน หรือองค์กรที่เข้าไปร่วมพัฒนากลุ่มอาชีพ ทำให้กลุ่มขาดอิสระในการจัดการตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มต้องจัดการไปตามเงื่อนไข และข้อกำหนดขององค์กร อย่างไรก็ตาม ด้านการพัฒนาการของกลุ่มมีความแตกต่างของ 4 กลุ่มที่มีระดับการจัดการตนเองที่แตกต่างกันจากมากไปหาน้อย ได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ และกลุ่มทำขนม ตามลำดับ สำหรับปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการตนเองของกลุ่ม ทางด้านปัจจัยพบว่า ประกอบด้วย 2 ปัจจัย คือ 1)ปัจจัยภายใน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างชัดเจน การใช้บทเรียนในอดีต หรือประสบการณ์มาพัฒนางาน ความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม การมีโครงสร้าง กฎระเบียบที่ยืดหยุ่น ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของสมาชิก ความสามัคคีของสมาชิก การมีส่วนร่วมในกระบวนการการทำงานของกลุ่ม และความต้องการเรียนรู้หรือพัฒนาตนเอง 2)ปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการพัฒนาของภาครัฐ หรือการส่งเสริมของนักพัฒนาที่เน้นเป้าหมายขององค์กร ซึ่งเป็นทั้งปัจจัยเอื้อและอุปสรรค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มที่จะเลือกรับ แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่เป็นปัจจัยเอื้อมากนัก โดยเฉพาะวิธีคิดที่เป็นกระแสหลัก นอกจากนั้น ยังมีกลไกการตลาด และโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ในด้านเงื่อนไขที่สำคัญของการจัดการตนเองของกลุ่มคือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม ลักษณะของผู้นำ ความต้องการอยากเรียนรู้ของสมาชิก และการตัดสินใจในการเลือกรับ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้มากน้อยต่างกัน สำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จึงมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้สามารถจัดการตนเองได้สูงขึ้น

โดยการออกแบบกระบวนการ จากสิ่งที่กลุ่มมีน้อยหรือยังไม่เพียงพอที่จะทำให้กลุ่มสามารถเป็นองค์กรจัดการตนเองได้ เพื่อการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติจริง ผลจากการวิจัยพบว่ากลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการจัดการตนเองมากขึ้น ทั้งด้านเนื้อหาความรู้ ด้านวิธีคิดและการขยายแนวคิดสู่กลุ่มอื่น ดังเช่น กลุ่มมีการจัดการตนเองจากมากไปหาน้อย มีองค์ประกอบร่วม กลุ่มมีขนาดเล็ก ลักษณะการก่อเกิดกลุ่มทั้งจากภายในกลุ่มและการกระตุ้นจากภายนอก มีความสัมพันธ์ที่เริ่มจากบุคคลกับบุคคล มีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นและมีความภูมิใจ มีการใช้บทเรียนหรือประสบการณ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น และบทบาทของผู้หญิงในการเป็นผู้นำกลุ่ม เป็นต้น ถึงแม้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม อาจไม่เห็นผลชัดเจนกับการจัดการตนเอง แต่อาจช่วยพัฒนาคุณภาพของการเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม อย่างน้อย 3 ประการคือ 1) รู้จักตนเองมากขึ้น 2) พัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยการสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน เคารพความคิดเห็นของสมาชิกที่มีคุณค่า 3) ได้ช่วยให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามกลุ่ม หากปัจจัย และเงื่อนไขของการจัดการตนเองได้รับการการพัฒนาที่เน้นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยการเน้นคน และพื้นที่เป็นเป้าหมายหลัก และติดตาม ประเมินผล เพื่อปรับกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสม สอดคล้องกับภูมิสังคม

ABSTRACT

This study was conducted to investigate the following: 1) general conditions of the Royal Initiative Project of Sankamphaeng Cooperative villages in Mae-On Sub-district, Chiang Mai province; 2) the level of self-organization; 3) factors influencing self-organization; and 4) the process of potential development leading to self-organization. This study consisted of four career groups and their members were data providers. Data collection was conducted through non-formal interview, participatory observation and non participatory observation, focus group, knowledge exchange venue holding, external learning and drawing out the lessons.

Results of the study revealed that self-organization management of an occupation group changed in accordance with the changing which had been involved in occupation group activities development trends that had responded to the needs of agencies or organizations. This involvement led to lack of self-organization because the management of group had become depended on condition and regulation of organization. However, the evolution of groups were different in self-organization among the four groups from most to least; namely, the village saving group, cotton processing handicraft group, mineral salted egg group and Thai cookies group, respectively. For the conditions and factors that affected to the groups' self-organization consisted of two factors as the following: 1) the internal factors were; the clearly mutual determination of goals or objectives, the utilization of the previous lessons for task improvement or experiences to improve the good relationship of groups members, the existence of flexible rules and regulations, trustworthy of groups' members, unification of the group's members, participation in the working process of groups, and needs for learning or self-development. 2) the external factors were the development process of the government sectors or the promoting of development focusing on the organization, which were both contributing factors and obstacles, market mechanism and participatory learning opportunity with outsiders. This depended on the potential of each group. However, it was not such considered as the contributing factors particularly the current principle of thinking method. Besides, the important conditions of self-organization of the groups were the relationship inside and outside the groups, leadership characteristic, learning needs of members and the decision-making of perceiving selection. The study revealed that the capability of self-organization was different from one another.

For this research, it was the practical research that there was the establishment of learning process leading to the self-organization in a higher level by decided processing which initiated from insufficiency factors that led to self-organization for learning and implementation . This research found that the studied groups had more self-organization in term of knowledge, concept and concept extension to other groups such as degree of self organization, common factors, small groups, the group initiation which initiated from both internal and external factors, strong interpersonal-oriented group relation, participatory learning and female leadership. The group made use of leaned lesson and experience develop their activities. Although, the participatory action research may not show the self-organization results but it can be used for internal and external group quality development in three aspects. 1) self-realization 2) learning process development by implementing participatory learning culture, with respect to valuable opinion of the group members 3) implementing cross-learning networking process. If the factors and conditions of self-organization, are developed continuously with an emphasis on personnel and target area development, this will lead to geosocial based sustainable development.

สารบัญ

		หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน		ก
บทคัดย่อ		ค
ABSTRACT		จ
สารบัญ		ช
สารบัญตาราง		ฌ
สารบัญภาพ		ญ
บทที่ 1	**บทนำ**	
	ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
	โจทย์การวิจัย	6
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
	ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	6
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
	นิยามศัพท์	8
บทที่ 2	**แนวคิดที่เกี่ยวข้อง**	
	แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์การ	9
	แนวคิดวิสาหกิจชุมชน	12
	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	14
	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่	15
	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเอง	16
	แนวคิดการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้	20
	แนวคิด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	24
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	31
บทที่ 3	**วิธีการดำเนินงานวิจัย**	32

		หน้า
บทที่ 4	**ผลการวิจัย**	
	ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลบ้านสหกรณ์ และหมู่บ้านที่ศึกษา	69
	ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา	103
	ตอนที่3 กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ เพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง	121
บทที่ 5	**สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ**	
	สรุปผลการวิจัย	143
	การวิเคราะห์ผลการวิจัย	153
	การเรียนรู้	158
	ข้อเสนอแนะ	162
บรรณานุกรม		165
ภาคผนวก	ภาคผนวก ก ภาพประกอบกิจกรรม (เพิ่มเติม)	168
	ภาคผนวก ข ประวัติทีมวิจัย	170

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	รายชื่อหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากรในตำบลบ้านสหกรณ์	81
2	รายชื่อหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน	84
3	อาชีพและรายได้หลักของประชากรตำบลบ้านสหกรณ์	89
4	การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพที่ศึกษา	111

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	บันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอนของอาร์นสไตน์	25
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	31
3	แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์	37
4	แบบบันทึกข้อมูลการจัดกิจกรรม	39
5	แผนที่ตำบลบ้านสหกรณ์	98
6	ป้ายชื่อโครงการ	101
7	ถ้ำเมืองออน สถานที่ท่องเที่ยว	101
8	ชุมชนยังมีพื้นที่การทำนาอยู่บางส่วน	101
9	ร้านค้าสหกรณ์ของสมาชิก	101
10	ที่ทำการสหกรณ์การเกษตร	101
11	ตลาดสดของตำบล	101
12	น้ำพุร้อนทางธรรมชาติ	102
13	รีสอร์ทในตัวตำบล	102
14	สนามกอล์ฟขนาดใหญ่	102
15	สถานที่รับซื้อน้ำนมดิบ	102
16	การลงทุนของนายทุนนอกพื้นที่	102
17	แผนที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2	109
18	แผนที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3	114
19	แผนที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8	120
20	กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ	122
21	บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ	127
22	บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ	127
23	บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ	127
24	บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ	127
25	บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ	127
26	การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม	131

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ		หน้า
27	การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม	131
28	การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม	131
29	การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม	131
30	สรุปผลการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ	145
31	เงื่อนไขที่สำคัญของการจัดการตนเอง	146
32	ปัจจัยที่สำคัญของการจัดการตนเอง	148
33	กระบวนการพัฒนาและผลที่เกิดขึ้น	149
34	สรุปผลการวิจัย	152

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสถานการณ์ที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤตในปัจจุบันส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุของสังคมไทยไม่มีความพร้อมและแข็งแกร่งพอทั้งความสามารถและจิตใจที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในระบบของโลกซึ่งกระทบถึงประเทศไทยได้อย่างรวดเร็วในทุก ๆ เรื่อง ทั้งค่านิยม วัฒนธรรม จิตวิญญาณและวิธีคิด ผลกระทบที่รุนแรงและรวดเร็วมากในยุคที่เทคโนโลยีสื่อสารเจริญก้าวหน้า เช่น ปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นรูปธรรมและกระทบต่อทุกคนในประเทศอย่างมากในขณะนี้ คือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหานานัปการอีกมากมาย โดยเฉพาะประเทศไทยที่ได้พยายามพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจโดยรับการถ่ายทอด เรียนรู้เลียนแบบ ประเทศที่เจริญแล้ว โดยไม่คำนึงถึงโครงสร้างและวัฒนธรรมของประเทศของตนอย่างถ่องแท้ เน้นความเจริญทางวัตถุและแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ได้เตรียมคนในประเทศให้พร้อม (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,2543) โดยเฉพาะคนชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจไม่ได้คำนึงถึงรากฐานทางสังคมวัฒนธรรมและศักยภาพชุมชน แต่มุ่งเน้นให้เพิ่มรายได้เป็นสำคัญ มุ่งการผลิตเพื่อขาย ดำเนินการในรูปของธุรกิจ มุ่งกำไรเป็นหลักถึงแม้จะหนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม แต่ขาดพลัง ขาดความรู้และประสบการณ์ ขาดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง หากกระบวนการพัฒนายุคใหม่มีเป้าหมายที่การพึ่งตนเองของประชาชนวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายนี้ คือ การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการประชาชนที่เข้มแข็ง โดยผ่านการบริหารจัดการที่เกิดจากการรวมพลังของกลุ่ม เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

โครงการตามพระราชดำริ เป็นโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงวางแผนพัฒนาเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนินร่วมทรงงานกับหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีทั้งฝ่ายพลเรือน ตำรวจ ทหาร มีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ประมาณ 3,000 กว่าโครงการ โดยมีพระราชประสงค์ทรงช่วยราษฎรที่ประสบปัญหาด้านต่าง ๆ ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นลักษณะที่รับเอาปัญหาขึ้นมาเป็นทุกข์ของประชาชน และใช้หลักอริยสัจ 4 หลักวิทยาศาสตร์ทุกแขนงแล้วก็แก้ปัญหาจนกระทั่งสำเร็จหลายโครงการ ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการทั้งสภาพแวดล้อม ชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคมที่อยู่อาศัย เทคโนโลยี ที่นำไปถ่ายทอด ตลอดจนการบริหารจัดการในพื้นที่

เช่นเดียวกับการพัฒนาในพื้นที่กิ่งอำเภอแม่ออน ซึ่งได้แบ่งท้องที่จากอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า “กิ่งอำเภอแม่ออน” เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2537 มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 492.83 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 308,020 ไร่ มีตำบลรวมทั้งสิ้น 6 ตำบล คือ ตำบลออนเหนือ ออนกลาง ห้วยแก้ว แม่ทา ทาเหนือ และตำบลบ้านสหกรณ์ มีหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 49 หมู่บ้าน มีองค์การบริหารส่วนตำบล 6 แห่ง และมีประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 21,664 คน อยู่ห่างจาก ตัวจังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศตะวันออกตามเส้นทางหมายเลข 1317 (เชียงใหม่-บ้านสหกรณ์) คิดเป็นระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้คือ ทิศเหนืออยู่ติดกับตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกอยู่ติดกับตำบลแจ้ซ้อน ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน และตำบลบ้านค่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลออนใต้ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และมีคำขวัญ คือ ผาตั้งธาตุคู่ฟ้า รุ่งเรืองฟาร์มโคนม รื่นรมย์น้ำพุร้อน เมืองออนถ้ำแสนงาม

ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งเป็นตำบลเมื่อปี พศ. 2520 ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งสิ้น จำนวน 8 หมู่บ้าน 1,067 ครัวเรือน ประชากรจำนวน 3,051 คน จำแนกเป็นชาย 1,529 คน และหญิงจำนวน 1,522 คน มีพื้นที่จำนวนทั้งสิ้น 35.67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 22,296.25 ไร่ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบตามเนินเขา พื้นที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 380 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและลาดเอียงไปทางตอนใต้ของตำบล มีการก่อเกิดตำบลบ้านสหกรณ์จากมติที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2518 สนองพระราชดำริจัดตั้งโครงการหมู่สหกรณ์ขึ้นในภาคเหนือ โดยจัดตั้งขึ้นในเขตพื้นที่ตำบลออนเหนือ และอำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผู้สนองพระราชโองการ คือ คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ ซึ่งมี ดร.ประกอบ หุตะสิงห์ เป็นประธานโครงการ ภายหลังต่อมาเรียกว่าโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง

โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง เริ่มดำเนินการเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณปลายปี 2518 โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้ขอใช้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เป็นที่ตั้งโครงการ เพื่อจัดสรรให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์และได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2520 โครงการได้คัดเลือกเกษตรกรที่ยากจนซึ่งมีภูมิลำเนาในเขตจังหวัดภาคเหนือจากอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว อำเภอเมือง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดพะเยาเข้าร่วมโครงการ โดยสมาชิกของโครงการได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 200 ตารางวา และที่ดินสำหรับทำการเกษตรครอบครัวละ 4-7 ไร่ โดยต้องเข้ารับการอบรมเพื่อทดสอบ

และเสริมสร้างสมรรถภาพ ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ ศูนย์พืชไร่แม่เหียะ เป็นเวลา 3 เดือน โดยมีพระราชดำริว่าเป็นโครงการที่สมควรได้รับการสนับสนุนและควรรีบเร่งดำเนินการ เพื่อให้ราษฎรได้มีที่ดินในรูปหมู่บ้านสหกรณ์และกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของสหกรณ์ ทรงพระราชประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรที่มีฐานะยากจนไม่มีที่กินเป็นตนเอง ไว้ถือครองที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและทำการเกษตรในรูปบ้านสหกรณ์การเกษตร โดยเกษตรกรสมาชิกโครงการจะไม่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แต่ที่ดินที่เกษตรกรได้รับยังคงเป็นของโครงการอยู่แต่สามารถตกทอดถึงลูกหลานได้และเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2544 สมาชิกโครงการได้รวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมีชื่อว่า “สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด” เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

ในปี พ.ศ.2545 ได้มีการปฏิรูประบบราชการประกาศใช้ พ.ร.บ.ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 มีผลให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ซึ่งรับผิดชอบอยู่ถูกยุบลง และโอนภารกิจโครงการมาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จากการที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ (สสว. 10)ได้รับมอบภารกิจจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ให้เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการโครงการฯ ตั้งแต่ปี พศ.2546 ร่วมกับหน่วยงานราชการและมูลนิธิ จำนวน 24 หน่วยงาน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการ 1) วิเคราะห์และจัดทำแผนการให้บริการให้สอดคล้องกับพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย 2)สนับสนุนความรู้ทางวิชาการ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดระบบเครือข่ายและประสานการดำเนินงานในพื้นที่ และ 4)ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และในปี พศ.2547 ทางสำนักงานฯได้สำรวจสถานภาพครอบครัวของสมาชิกในตำบลบ้านสหกรณ์ทั้ง 8 หมู่บ้าน พบว่าครัวเรือนใน 8 หมู่บ้านยังพบปัญหาด้านเศรษฐกิจ อาชีพและรายได้ไม่เพียงพอ หนี้สินภายในครัวเรือนสูง แหล่งน้ำสำหรับการเกษตรปศุสัตว์ไม่เพียงพอ กลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านยังไม่แข็งแรง ยังช่วยตัวเองไม่ได้ ด้านสังคมพบว่าเด็กและเยาวชน ให้ความสนใจวัฒนธรรมตะวันตกมากเกินไป ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กและเยาวชน ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมประชาชนขาดความรักและหวงแหนพื้นที่ ขาดการบริหารจัดการป่าไม้ ดิน และน้ำมีการทิ้งขยะในที่ไม่ควรทิ้ง ด้านการบริหารจัดการชุมชนพบว่าแกนนำชุมชนยังใช้เวลา และองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนน้อยมาก ยังพึ่งพาจากภายนอก และขาดแผนงานโครงการด้านการพัฒนาชุมชนที่มีความชัดเจน สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาเหล่านี้ขึ้น เนื่องจาก การที่คนที่อาศัยอยู่ในตำบลมาจากหลายพื้นที่ หลายวัฒนธรรม เมื่อย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในพื้นที่ได้รับการจัดสรร ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานได้เข้ามาทำงานพัฒนาพื้นที่หลายๆด้านพร้อมกันอย่างต่อเนื่อง โดยหลายๆเรื่องขาด

การเตรียมความพร้อมของคนในพื้นที่ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น อีกทั้ง คนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างและทำเกษตร ซึ่งพื้นที่ทำเกษตรส่วนหนึ่งได้ถูกขายไปให้กับนายทุนไปแล้ว ดังนั้น การรวมกลุ่มเพื่อหารือ แลกเปลี่ยนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับตำบล หรือระดับชุมชนอย่างจริงจังยังมีน้อย เมื่อเทียบกับชุมชนดั้งเดิมที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมาก่อน อีกทั้งแต่ละหน่วยงานเองก็ทำหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริมตามภารกิจและบทบาทที่ได้รับ สำเร็จบ้างล้มเหลวบ้าง ตามสภาวการณ์ที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนมีความสำคัญและความจำเป็นเพราะว่ากลุ่มเป็นหน่วยของสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เพื่อพวกเขาเอง เพราะความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีภารกิจร่วมกันที่จะทำให้สังคมดีขึ้น ดังเช่น การรวมกลุ่มทางด้านอาชีพเสริมของแต่ละชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวแล้ว การรวมกลุ่มยังทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน และเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของกลุ่ม ตนเอง และชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การแก้ปัญหาระยะยาว หรือการสร้างความมั่นคงในชีวิต การรวมกลุ่มเกิดขึ้นจากการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ และจากการค้นพบด้วยศักยภาพของแต่ละหมู่บ้านที่มี “ของดี”อยู่และนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดอาชีพขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่กลุ่มเองจะต้องมีการสร้างกระบวนการหรือแนวทางที่จะทำให้กลุ่มสามารถเป็นองค์กรบริหารจัดการตนเองได้เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอกให้มากที่สุด ซึ่งการเป็นองค์กรจัดการตนเองนั้นจะส่งผลดีต่อกลุ่มและชุมชนในระยะยาวเช่น ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน การรู้จักและเข้าใจตนเอง การตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง การมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ การมีวิธีคิดที่อิสระ การมีความเชื่อมั่น และศรัทธาในตนเอง ตลอดจนมีความ สามารถเชื่อมโยง คน ความรู้และทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อจะได้พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์มีกลุ่มอาชีพที่รวมตัวกันและมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตัวเองไปสู่การเป็นองค์กรการจัดการตัวเองได้ เช่น กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ กลุ่มทำขนม กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ และกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่กระจายอยู่ในหมู่บ้านต่างๆในตำบลสหกรณ์ กลุ่มอาชีพเหล่านี้ถึงแม้ว่าสมาชิกกลุ่มจะลดลงก็ตามแต่สมาชิกที่เหลืออยู่ก็ยังสามารถดำเนินกิจกรรมได้ เพราะว่า ยังมีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ มีความสัมพันธ์ มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นมูลค่าได้ และไม่หวังผลกำไรมากนัก ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ (*ที่ได้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเชื่อมโยงของงานด้านพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมโดยใช้กลุ่มเป็นกลไกในการขับเคลื่อนด้วยการใช้เงินสงเคราะห์ด้านสวัสดิการสังคมเป็นสื่อในการ*

*ส่งเสริมด้านอาชีพที่เป็นฐานของการพัฒนาที่ว่า **ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้)*** ซึ่งนอกเหนือจากกลุ่มอาชีพข้างต้นแล้ว สสว.10ยังมีกลุ่มอีกหลายกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนได้แก่ กลุ่มสมุนไพรและการแพทย์ทางเลือก กลุ่มหัตถกรรมไม้ไผ่และแกะสลัก กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าและเสื้อผ้า กลุ่มเลี้ยงเป็ดไข่ กลุ่มเพาะเห็ดโคนเล็ก กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ และกลุ่มทำน้ำพริก เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ยังไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้นั้นอาจเป็นเพราะว่า ยังขาดความรู้ความชำนาญ ความพร้อมของบุคคล ผลประโยชน์ ตลาด การบริหารจัดการ ความเร่งรีบของหน่วยงาน ซึ่งการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า กลุ่มยังขาดความรู้ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อม ความร่วมมือ การมุ่งผลประโยชน์เป็นหลัก ขาดทักษะในงานที่ทำ ต่างคนต่างอยู่ ขาดความเชื่อมโยงทั้งวิธีคิด และกิจกรรม ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดผู้นำทางความคิด และวัตถุนิยม หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่เองก็ยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการส่งเสริมและพัฒนา การเปลี่ยนบุคลากรบ่อยๆที่อิงตัวบุคคลมากกว่ากระบวนการ เหล่านี้เป็นต้น จึงทำให้ขาดความต่อเนื่องและความเชื่อมโยงของการพัฒนา

ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการทำงานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นภายหลังจากที่ผู้วิจัยซึ่งบทบาทคือเจ้าหน้าที่สสว.10 ได้เห็นสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด และด้วยบทบาทของการเป็นนักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนที่ได้เรียนรู้แนวคิด วิธีการทำงานรูปแบบใหม่ๆที่แตกต่างจากวิธีคิด และวิธีการทำงานแบบราชการเดิมไ ด้พาตัวเองออกมาเรียนรู้การทำงานเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพที่ตนเองดูแลอยู่ภายใต้แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อจะฝึกฝนตนเองให้ได้มาเรียนรู้วิธีการออกแบบการเรียนรู้กับชุมชนที่สอดคล้องกับสิ่งที่เขาเป็น โดยเริ่มจากเรื่องของการพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาได้ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันวางเป้าหมาย ทิศทางเดินของกลุ่มในอนาคตในทุกๆด้าน เพื่อพากลุ่มไปสู่การเป็นองค์กรการจัดการตัวเองที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดจากภายใน และสามารถ “เลือกรับ” การสนับสนุนจากภายนอกได้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่ม โดยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับประธานกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม ที่จะร่วมคิด ร่วมสร้างเพื่อให้กลุ่มทั้ง 4 กลุ่มเป็นกลุ่มที่สามารถจัดการตัวเองได้อย่างอิสระ เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มอาชีพอื่นที่กำลังจะล้ม หรือ ที่กำลังจะตั้งกลุ่มอาชีพใหม่ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ให้ได้เข้ามาศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้ตั้งแต่แนวคิดวิธีการบริหารจัดการ การแก้ไขปัญหาตลอดจนการกำหนดทิศทางพัฒนากลุ่มในอนาคต ซึ่งการสร้างวงให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้เกิดการไหลของความรู้... วิธีคิด วิธีปฏิบัติผ่านตัวคนสู่ตัวคน และจะเกิดการกระจายการเรียนรู้ออกไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐคอยเป็นผู้กระตุ้น เป็นเพื่อนร่วมคิด และเป็นผู้สนับสนุนอยู่ข้างๆแทนที่จะเป็นผู้

คอยรับนโยบายมาปฏิบัติ ประเมิน ติดตามผล และคิดโครงการใหม่ๆตามวัฒนธรรมเดิมที่เคยเป็นมา

2. โจทย์การวิจัย

2.1 ความเป็นมา ประสบการณ์ การบริหารจัดการและทิศทางการพัฒนากลุ่มอาชีพเป็นอย่างไร?

2.2 แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง สู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ควรเป็นอย่างไร?

3.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาความเป็นมา ประสบการณ์ การบริหารจัดการและทิศทางการพัฒนากลุ่มอาชีพในตำบลบ้านสหกรณ์

3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง สู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพในครั้งนี้ ทำการวิจัยด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษากลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ ประกอบด้วยกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 กลุ่มทำขนมและกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 ซึ่งเป็นพื้นที่ในโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

4.2.1. ข้อมูลทุติยภูมิ ทำการศึกษาจากข้อมูลเอกสาร อินเตอร์เน็ต และสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2.2. ข้อมูลปฐมภูมิทำการศึกษาบริบททั่วไปของกลุ่มอาชีพสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในโครงสร้างของกลุ่ม ที่มีผลต่อการขับเคลื่อนสู่การพึ่งพาตนเองของกลุ่ม และการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

4.3.ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือกลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 กลุ่ม โดยการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 ระดับ คือ เข้มแข็ง ปานกลาง และอ่อนแอ โดยในการศึกษาครั้งนี้ จะคัดเลือกจากกลุ่มที่มีลักษณะระดับเข้มแข็งเท่านั้น เพราะว่าเป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการได้ และจะเป็นการขยายผล หรือเป็นต้นแบบแนวทางการพัฒนากลุ่มต่อไปได้ คือ กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ กลุ่มทำขนม กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ และกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เวลา 17 เดือน ตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เชิงวิจัย

5.1.1. ได้รู้ความเป็นมา ประสบการณ์ การบริหารจัดการและทิศทางการพัฒนากลุ่มอาชีพในตำบลบ้านสหกรณ์

5.1.2. เกิดแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง สู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

5.2 เชิงพัฒนา

5.2.1 ผลการศึกษาครั้งนี้นักพัฒนา และผู้นำในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนหน่วยงานที่เข้าดำเนินการในพื้นที่โครงการพระราชดำริ หมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำองค์ความรู้ ที่ได้ไปปรับใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กลุ่มอาชีพเข้มแข็ง และพึ่งพาตนเอง ภายใต้ภูมิสังคมของชุมชนต่อไปได้

5.2.2 เพื่อจะใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงแผนงานโครงการ และการจัดทำแผนแม่บทชุมชน (แผน 3-5 ปี 2549-2553) ของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่

5.2.3 นักวิจัยได้เกิดการพัฒนาแนวคิด และเรียนรู้วิธีทำงานกับชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้และขยายผลในพื้นที่อื่นๆในความรับผิดชอบได้

6.**นิยามศัพท์**

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มอาชีพที่มีการรวมตัวกันอย่างมีเป้าหมายที่เป็นอันเดียวกับชุมชน และการทำการตามเป้าหมายเพื่อชุมชน องค์กรชุมชนประกอบด้วยตัวแทนของชุมชนในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน และคลี่คลายปัญหาของชุมชนทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาระยะยาว มีเป้าหมายของการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนประกอบด้วยเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตามธรรมชาติ

การจัดการตนเอง หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว ยืดหยุ่น และฟื้นฟูตัวเองได้เพื่อให้กลุ่มอาชีพดำเนินงานอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้โดยอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เพื่อการรู้จักตนเองทั้งด้านเป้าหมาย ศักยภาพ และด้านที่เป็นปัญหา 2) การมีข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ 3) การสร้างและการรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกบนพื้นฐานการเคารพ ในศักดิ์ศรี และให้คุณค่าต่อกันและกัน (ยอมรับ และเคารพบนความเห็นที่แตกต่าง)

กลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ จำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขนม กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ในพื้นที่โครงการตามพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

โครงการพระราชดำริ หมายถึง โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 2
การตรวจเอกสาร

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “การสร้างองค์กรการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งทีมวิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิดทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความกระจ่างซึ่งปัญหา และเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบการศึกษา และนำไปสู่ความเข้าใจการดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้องโดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์การ
2. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเอง
6. แนวคิดการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้
7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์การ

ความหมายของกลุ่ม

ได้มีผู้ให้ความหมายของกลุ่มไว้มากมายหลายทรรศนะดังเช่น อรุณ รักษ์ธรรม (2524: 47) กล่าวว่ากลุ่มหมายถึงบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่ง

1. มีปฏิกิริยาต่อกัน (interact with one another)
2. มีความรู้สึกในทางจิตใจต่อกัน (psychologically aware of another)
3. มีการรับรู้ถึงการรวมกันเป็นกลุ่ม (perceive themselves to be a group)
4. กลุ่ม คือ การที่บุคคลมาอยู่รวมกัน และมีปฏิกิริยาต่อกันในทางที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่แน่นอน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545: 347) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า กลุ่มหมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีปฏิกิริยาต่อกัน กล่าวคือ แต่ละฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกันทั้งนี้

อาจจะมีความคิดเห็นและจุดมุ่งหมายที่ไม่เป็นเอกฉันท์ก็ได้ หรือเป็นบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่ง 1) มีปฏิกิริยาระหว่างกัน 2) คำนึงถึงจิตวิทยาของคนหนึ่ง 3) รับรู้ว่าตนเองเป็นสมาชิกกลุ่ม หรือหมายถึงบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในการดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การปฏิบัติต่อกัน และการมีวัตถุประสงค์เดียวกันเป็นสิ่งที่แยกกลุ่มออกจากการรวมกันของบุคคลโดยบังเอิญ

พะยอม วงศ์สารศรี (2538: 142-145) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพื้นฐานทางจิตวิทยาว่าด้วยกลุ่ม ดังนี้

1. ทฤษฎีสนาม (field theory) ของ เคิร์ท ลูวิน (Kurt Lewin) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญสรุปได้ดังนี้ คือ

1.1 พฤติกรรม เป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

1.2 โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน

1.3 การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (acting) ความรู้สึก (feeling) และความคิด (thinking)

1.4 องค์ประกอบต่าง ๆ ในการรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

1.5 สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปได้ด้วยดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (interaction theory) ของ (Bales) โฮมานส์ (Homans) และไวท์ (Whyte) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ คือ

2.1 กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (activity)

2.2 ปฏิสัมพันธ์จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน คือ 1) ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (physical interaction) 2) ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (verbal interaction) 3) ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ (emotional interaction)

2.3 กิจกรรมต่าง ๆ ที่กระทำผ่านการมีปฏิสัมพันธ์นี้ จะก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ (sentimental) ซึ่งหมายรวมถึงความรู้สึก (feeling) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความคิด (thought) ความเชื่อ (belief) และความหวัง (hope) ของสมาชิกทั้งหลาย เป็นต้น

3. ทฤษฎีระบบ (system theory) ทฤษฎีนี้แนวความคิดสำคัญ คือ

3.1 กลุ่มจะประกอบด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งจะมีการแสดงบทบาทและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก ซึ่งถือว่าเป็นตัวนำเข้า (input) เพื่อให้ได้สิ่งนำออก (ผลผลิต)

(output) อย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 การแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกจะกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (communication) จากการเปิดเผยตัวเองในกลุ่ม (open system) เป็นต้น

4. ทฤษฎีสังคมมิติ (sociometric orientation) ของ โมเรโน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

4.1 การกระทำและจริยธรรม หรือขอบเขตการกระทำของกลุ่ม จะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งจะศึกษาได้โดยให้สมาชิกเลือกสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน (interpersonal choice)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดงบทบาทสมมุติ (role playing) หรือการใช้เครื่องมือวัดการเลือกทางสังคม (sociometric test)

5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalytic orientation) ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ คือ

5.1 เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จะต้องอาศัยกระบวนการจูงใจ (motivation process)

5.2 ในการรวมกลุ่ม บุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผยหรือพยายามป้องกันปิดบังตนเองโดยวิธีต่าง ๆ หรือที่เรียกกันว่า กลวิธานการป้องกันตัว หรือกลไกการปรับตัว (defense mechanism) การใช้แนวความคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่มจะให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริงด้วยวิธีการบำบัดทางจิต (psychotherapy) ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดียิ่งขึ้น

6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (general psychology) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่า การใช้หลักจิตวิทยาต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิด แรงจูงใจ บุคลิกภาพ ฯลฯ มาศึกษา จะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลมากขึ้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม (group process theory)

ทฤษฎีบุคลิกภาพของกลุ่ม ของ แคทเทล (Cattel) ทฤษฎีนี้อาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (reinforcement theory) คือ กฎแห่งผล (law of effect) เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม แนวคิดในทฤษฎีนี้ประกอบด้วยลักษณะของกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกซึ่งมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว (population traits) ได้แก่ สติปัญญา เจตคติ บุคลิกภาพ เป็นต้น

2. กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีบุคลิกเฉพาะกลุ่ม (syntality traits of personality traits) ซึ่งจะ

ทำให้แต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกันออกไป บุคลิกภาพของกลุ่ม ได้แก่ ความสามารถของกลุ่มที่มีอยู่ การกระทำของสมาชิกร่วมกัน การตัดสินใจ รวมทั้งพฤติกรรม หรือการแสดงออกของสมาชิก เป็นต้น

3. กลุ่มแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะโครงสร้างภายในโดยเฉพาะ (characteristic of internal structure) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผน หรือลักษณะในการรวมกลุ่ม เช่น มีการแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ มีการสื่อสารระหว่างสมาชิก เป็นต้น

4. การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของกลุ่ม (dynamics of syntality) หมายถึงการแสดงกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม เพื่อจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การกระทำของสมาชิกจะมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

4.1 คงรักษาการรวมกลุ่มกันของสมาชิก (maintenance synergy) หมายถึงการรักษาความร่วมมือของสมาชิก เพื่อให้ความสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น และก่อให้เกิดความสามัคคี ความร่วมแรงร่วมใจกัน (cohesion)

4.2 ทำให้การรวมกลุ่มมีประสิทธิผล (effective synergy) คือการที่สมาชิกมุ่งทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป แล้วทำงานร่วมกัน ภายใต้การพึ่งพาอาศัยกัน การยอมรับกัน มีปฏิสัมพันธ์กันทั้งกาย วาจา จิตใจ แล้วแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่เป็นการกระทำด้วย ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ความหวัง ผ่านบทบาทที่กำหนดในรูปของตำแหน่ง ที่มีการกระทำ จนเกิดความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสู่การรับรู้ การเรียนรู้ที่มีแรงจูงใจให้คิดสร้างสรรค์ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กระบวนการกลุ่มมักมีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งเรื่องความรู้ เจตคติ และบุคลิกภาพ ที่ทำให้กลุ่มมีลักษณะเฉพาะตามความสามารถและการตัดสินใจร่วมกัน บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดี แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

2. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และ พิทยา ว่องกุล (2545: 43) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชนพัฒนาขึ้นมาภายใต้โครงกรอบของระบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ สร้างขึ้นมาเพื่อลดแรงกดดันของทุนนิยมโลก และทุนนิยมภายใน แต่ยังคงอยู่กับระบบทุนนิยม จึงต้องใช้ทั้งกลไกการผลิต การค้า และการเงิน แต่เป็นการใช้เพื่อให้พึ่งตนเองมากที่สุด ลดการครอบงำจากทุนใหญ่ต่าง ๆ และกระแสโลกาภิวัฒน์ของทุนให้มากที่สุด ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีลักษณะเท่าทันกระแสโลกและกระแสทุน มีความฉับไวในการปรับตัวเพื่อการต่อสู้ หลีกเลี่ยง พิทักษ์ประโยชน์ของชุมชน การที่จะทำเช่นนี้ได้ ต้องทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความคล่องตัว ตัดสินใจได้รวดเร็ว มีส่วนร่วม

ของชุมชนสูง ไม่ล่าช้าและไม่ถูกฉุดดึงโดยกลไกของราชการ มีความเป็นอิสระจากกลไกของราชการสูง และทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสูง

เสรี พงศ์พิศ (2546ก: 40-41) ได้ให้ความหมายของ วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ small and micro community enterprise) คือการประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง (ทุน ไม่ได้หมายถึงเพียง เงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญ คือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ทรัพยากร หรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือภายนอก
4. ริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นนวัตกรรมของชุมชน
5. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ
7. มีการพึ่งตนเองของครอบครัว และชุมชนเป็นเป้าหมาย

ใน 7 องค์ประกอบนี้ไม่ได้พูดถึงการบริหารการจัดการเงิน การทำบัญชี การตลาด และอื่น ๆ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องของการบริหารจัดการ เป็นความรู้ทางเทคนิค เป็นทักษะที่ชุมชนก็ต้องเรียนรู้เพื่อจัดการให้ได้ผล ให้เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชน สภาพแวดล้อม ศักยภาพของชุมชน ซึ่งเป้าหมายสำคัญคือ การพึ่งตนเอง เพราะที่ผ่านมาการส่งเสริมการพัฒนาในชุมชนมักไปสอนชาวบ้านให้ผลิต แปรรูป โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มรายได้ ทำให้รวยขึ้น โดยไม่ได้คิดถึงการพึ่งตนเองเป็นรากฐาน และไม่ได้คิดถึงความพอเพียง

เสรี พงศ์พิศ (2546ข: 92) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า คือ รากแก้วของเศรษฐกิจชุมชนที่มีความมั่นคงในระดับชีวิตพื้นฐานที่พอเพียง มีกลไกกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และรู้จักแสวงหาการเรียนรู้มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ เพื่อการตลาดมีรายได้เพิ่มขึ้นพร้อมกับมีกำลังซื้อที่มีคุณภาพ รู้จักซื้อสินค้าที่มีคุณภาพที่จำเป็นสำหรับชีวิตมากกว่าสิ่งฟุ่มเฟือย ถึงแม้จักทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวช้า แต่มีความมั่นคงยั่งยืนมากกว่าสำหรับคนส่วนใหญ่ของประเทศ

เสรี พงศ์พิศ (2547: 132-133) วิสาหกิจชุมชนมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ชุมชนดำเนินการ เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็สามารถดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้หากมีเหลือกินเหลือใช้ ได้เรียนรู้การจัดการ ซึ่งต้องเข้าสู่ระบบตลาดและแข่งขัน ใช้ความเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายของตนให้เป็นประโยชน์ในทางธุรกิจ (competitive advantaged) รวมทั้งการใช้

ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ท้องถิ่น ดังเช่น OTOP หรือหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในครอบครัว ในชุมชน ในเครือข่าย เป็นการประกอบการแบบพื้นฐาน ขณะที่วิสาหกิจชุมชนที่เข้าสู่ระบบตลาดเรียกว่า วิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้า ส่วนวิสาหกิจชุมชนแบบพื้นฐานเป็นหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน หากว่าเกิดปัญหาในวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าก็จะไม่เสียหายมากนัก เป็นระบบข่ายความปลอดภัย (safety net) เหมือนตาข่ายในการแสดงกายกรรมเหินเวหา พลัดตกลงมาก็ไม่ถึงพื้น ไม่เจ็บ ไม่ตาย แต่อาจจะขายหน้าบ้าง

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนเป็นการจัดการร้อยรัดภูมิปัญญา ทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ ทั้งทุนที่เป็นตัวเงิน และทุนที่ไม่ใช่ตัวเงิน เพื่อให้เกิดเป็นคุณค่าและมูลค่า แต่ที่สำคัญมีเป้าหมายหลักคือเพื่อการพึ่งตนเอง

3. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2549: 13) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (self sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไปได้

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2548: 5-7) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนิน

ชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลัง ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัฒน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัฒน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ ระมัดระวัง และคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ขยันอดทน แบ่งปัน มาใช้ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่

วิธาน ฐานะวุฑฒ์ (2548: 25-26) ได้อธิบาย การบริหารงานองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่ ในการประชุมจิตวิวัฒน์ ครั้งที่ 4 ประจำเดือนธันวาคม 2548 ว่า วิทยาศาสตร์ใหม่เกี่ยวข้องกับทุกสาขา เริ่มจากควอนตัมฟิสิกส์ ทฤษฎีไร้ระเบียบ ทฤษฎีส่วนเสี้ยว ชีววิทยาแบบใหม่ ทฤษฎีเซลล์แบบใหม่ เคมีแบบใหม่และอื่น ๆ และสรุปว่า

หนึ่ง ในทางชีววิทยาแบบใหม่ นักชีววิทยาชาวฝรั่งเศสชื่อ ฟรานซิสโก วาเรล่า ค้นพบและเขียนทฤษฎีของเขาไว้ว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีความสามารถในการจัดการตัวเองได้อย่างอิสระและเหมาะสมคือ สามารถจัดการตัวเองได้ เป็นองค์กรจัดการตนเองได้ และยังเป็นเรื่องเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับกระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตอีกด้วย

สอง ความผิดพลาดในทางชีววิทยาแบบเก่า คือการแปลความหมายทฤษฎี

วิวัฒนาการของ ชาร์จ การ์ดวิ่น ผิด ทำให้เกิดแนวความคิดการแข่งขันแบบเหยียบย่ำตัวใครตัวมัน ในขณะทฤษฎีทางชีววิทยาแบบใหม่พิสูจน์ให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันของสิ่งมีชีวิต ที่จะต้องพึ่งพิงกันเป็นสายใยแห่งชีวิต (web of life)

สาม ทฤษฎีเซลล์แบบใหม่ เชื่อว่ารหัสทางพันธุกรรมหรือยีนไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดทุกอย่าง และทำงานแบบโดด ๆ ทางใครทางมันหากแต่ทำงานแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน สื่อสารระหว่างกันในรูปของคลื่นควอนตัม อย่างเป็นชุมชน รวมไปถึงการติดต่อระหว่างเซลล์กับเซลล์ และเซลล์กับสิ่งแวดล้อม ก็เป็นข้อมูลในรูปคลื่นด้วยไม่ใช่เพียงสารหรือปฏิกิริยาเคมี การพยายามตัดต่อพันธุกรรมจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไร้สาระ เพราะยีนไม่ได้ทำงานไปตามรหัสพันธุกรรมเพียงอย่างเดียวอย่างที่เคยเข้าใจ เซลล์ที่ไม่รับฟังข้อมูล และสื่อสารกับเซลล์อื่น ๆ ไม่ได้ก็คือเซลล์มะเร็ง

จากตัวอย่างความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ใหม่ข้างต้นนี้ ถ้านำมาใช้ในการบริหารองค์กรจะทำให้เกิดความแตกต่างอย่างไร การบริหารองค์กรแบบเก่า ผู้บริหารองค์กรจะมององค์กรเป็นสิ่งไม่มีชีวิต เปรียบเหมือนเครื่องจักรกลที่ขับเคลื่อนไปด้วยเฟืองเล็ก ๆ เป็นส่วน ๆ เพราะฉะนั้น จึงจะต้อง (ใช้อำนาจ) เพื่อการ “ควบคุม” “บังคับ” “สั่งการ” “ตั้งกฎเกณฑ์” ให้ทุกส่วนเป็นไปตามที่ผู้บริหารต้องการ ส่วนใดฟันเฟืองเสียหายหรือชำรุดก็ตัดทิ้งหรือเปลี่ยนออกใส่ตัวใหม่เข้ามา มองไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนย่อยแต่ละส่วน เน้นการแข่งขันทั้งในองค์กรและนอกองค์กร ทำให้ส่วนย่อยเกิดความอึดอัด ขาดความคิดสร้างสรรค์ เครียดเรื่องแข่งขัน ขัดแย้งกันในองค์กรมากมาย หวาดระแวงกัน แย่งผลงาน คอรัปชั่น ขาดการสื่อสารกันในระดับลึก

กล่าวโดยสรุป ความเป็นองค์กรจัดการตัวเอง ตามทฤษฎีของ ฟรานซิสโก วาเรล่า คือการให้อิสรภาพกับส่วนย่อยในการทำงานพอสมควร ให้ความ “ไว้ใจ” กับส่วนย่อยต่าง ๆ ลดขั้นตอน และกฎระเบียบที่วุ่นวาย ยิ่งให้ความไว้ใจได้มากเท่าไรก็จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้นเท่านั้น

5. แนวคิดการจัดการตนเอง (self-organization)

วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์ส , (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กรที่เรียกว่า self-organization หรือการจัดการตนเอง ระบบของการจัดการตนเองเป็นระบบที่ปรับตัวได้ ยืดหยุ่นได้ ฟื้นฟูตัวเองได้ กลับสู่สภาพเดิมได้ง่าย รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีปัญญาเป็นของตัวเอง เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็สามารถปรับตัว และจัดการตนเองเสียใหม่จนพัฒนาเป็นระบบที่ซับซ้อนขึ้นได้เอง โดยไม่ต้องมีการบังคับทิศทางหรือรูปแบบจากภายนอก คุณสมบัติเหล่านี้ เป็นคุณสมบัติของสิ่งมีชีวิต และเป็นคุณสมบัติ ที่ผู้นำทุก ๆ คนประสงค์ให้เกิดขึ้นในระบบของเขา

ในมุมมองของการจัดการตัวเองนั้น ความเปลี่ยนแปลงมิใช่เป็นปัญหา หากแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดระเบียบใหม่ โครงสร้างขององค์กรที่มีอยู่นั้นเป็นสิ่งชั่วคราว เป็นไปได้เสมอที่อยู่ ๆ ผู้คนจะมารวมตัวกัน และรวบรวมทรัพยากร เพื่อสร้างสรรค์โครงการใหม่ ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ และกระบวนการจัดการ ในระบบที่จัดการตัวเองนี้ไม่มีผู้นำที่ถาวร มีเพียงผู้นำที่ปรากฏกายขึ้นในชั่วครู่ของความจำเป็นเท่านั้น ในระบบนี้ ไม่มีแบ่งชั้นของการบริหารเป็นหลายชั้น การทดลองเป็นเรื่องปกติ เน้นวิธีแก้ปัญหาที่มาจากท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วิธีแบบสูตรสำเร็จ และมีความร่วมมือสูง ภายใต้ระบบของการจัดการตัวเองนี้ รูปแบบขององค์กรมิได้เป็นผลลัพธ์ที่ถาวร หากแต่เป็นกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องอยู่เสมอ

แนวคิดการจัดการตนเอง ทำให้การทำงานง่ายขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น และท้าทายรูปแบบขององค์กร และการปกครองในปัจจุบัน แต่มันไม่ใช่สิ่งใหม่ เพราะมนุษย์เรามีชีวิตอยู่ในโลกแห่งการจัดการตนเองมาช้านานแล้ว เราก็มักจะเห็นข่าวทีวีว่าเมื่อเกิดความโกลาหลจากภัยธรรมชาติขึ้นทันใด ผู้คนก็สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากันได้เอง โดยไม่ต้องให้ใครมาวางแผนให้ ผู้นำปรากฏตัวขึ้น และหายไป ขึ้นอยู่กับว่าใครว่างอยู่ และใครมีข้อมูลที่พอเพียง การจัดการด้วยตนเองนี้ บรรลุประสิทธิผลก่อนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเดินทางมาช่วยกู้ภัยเสียอีก

แนวคิดการจัดการตนเอง ได้เคยปรากฏในทฤษฎีการจัดการองค์กรมาแล้วภายใต้ชื่อว่า องค์กรที่ไม่เป็นทางการ (informal organization) ซึ่งเกิดขึ้นเพราะประชาชนเห็นว่าองค์กรที่เป็นทางการนั้น ไร้ประสิทธิภาพ และไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน พวกเขาจึงหันไปหาทรัพยากร และเส้นสายอื่น ๆ ที่พอจะหาได้ และสร้างผู้นำขึ้นเองที่พอจะเป็นที่พึ่งได้ เช่น บริษัทใหญ่ ๆ อย่าง Xerox ก็ได้สนับสนุนแนวคิดนี้ในการจัดการองค์กรของบริษัท เพื่อให้เกิดกลุ่มคนที่ลงมือลงแรงประสานงานกันเองมา โดยลดขั้นตอนการจัดการให้เหลือน้อยที่สุด และ world wide web เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอีกตัวอย่างหนึ่งของเครือข่ายจัดการตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน การลดช่องว่างระหว่างคนกับคน และการเข้าถึงข้อมูลที่ไม่มีขีดจำกัด ในปัจจุบัน ที่มีความพยายามในการควบคุมข้อมูลบนอินเตอร์เน็ท อนาคตของ www. เป็นสิ่งที่น่าจับตามองกันต่อไป

โดยสรุปแล้ว การจัดการตนเองมิใช่ปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมมนุษย์ แต่เรามักจะมองไม่เห็น เพราะว่าเราไม่สนใจที่จะสังเกตมัน หากเรามององค์กรต่าง ๆ ในแง่ของสิ่งมีชีวิต การจัดการตนเองน่าจะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ง่ายขึ้น และสังเกตง่ายขึ้นในชีวิตประจำวัน

ระเบียบในระบบที่ซับซ้อน

ในการค้นหาการจัดการตนเองในวิทยาศาสตร์ธรรมชาตินั้น เราควรตั้งคำถามก่อนว่า

สิ่งมีชีวิตเกิดการจัดระเบียบแบบแผนขึ้นมาได้อย่างไร ระเบียบแบบแผน เกิดจากความสามารถในการจัดการ รื้อ สร้างใหม่ และเติบโตไปสู่ระบบที่ซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าประหลาดใจว่าสัตว์อย่างแมลง นก ปลา และปลวกนั้น มีพฤติกรรมที่มีระเบียบแบบแผน และทำตามกฎแห่งการจัดการตนเอง จากการวิเคราะห์แบบแผนทางพฤติกรรมของสัตว์เหล่านี้ด้วยคอมพิวเตอร์พบว่าสัตว์เหล่านี้ทำงานได้โดยไม่มีผู้นำแต่อย่างใด สัตว์แต่ละตัวจะทำเลียนแบบพฤติกรรมของตัวอื่นที่อยู่ใกล้ ๆ กับมัน และทำภาพรวมที่ออกมาก็เกิดระเบียบได้อย่างน่าฉงน อย่างเช่น การสร้างจอมปลวก เป็นต้น

หลักการของการจัดองค์กรด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่าระบบที่ซับซ้อนในธรรมชาติสามารถเกิดขึ้นมาจากหลักการง่าย ๆ ดังนั้น ระบบของมนุษย์ก็น่าจะถูกสร้างจากหลักการที่เรียบง่ายเช่นกัน แม้ว่ารูปแบบขององค์กรจะออกมาแตกต่างกันก็ตาม กระบวนการเริ่มจาก ปัจเจกคนใดคนหนึ่งเริ่มลงมือ และแบ่งปันความคิดความหมายกับปัจเจกคนอื่น ๆ ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายขึ้น จากนั้น ก็จะมีระบบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ในที่สุดรูปแบบขององค์กรก็จะปรากฏขึ้นมา โดยสรุปแล้ว หลักการสร้างองค์กรนั้นมีอยู่ 3 หลัก คือ

1. ตัวตน (identity): ความเข้าใจร่วมกันขององค์กร

การจัดการองค์กรทุกองค์กรนั้นจะต้องมีตัวตนที่ถูกจัดการ ตัวตนที่ว่านี้เกิดขึ้นจากความรู้สึกร่วมกันของกลุ่มว่า พวกเขาคือใคร ต้องการอะไร และความมีตัวตนร่วมกันทำให้พวกเขามีโลกทัศน์ที่คล้ายกัน เนื่องจากว่าตัวตนของแต่ละกลุ่มจะมีแว่นที่ใช้ในการมองโลกอันเดียวกัน

การตั้งองค์กรส่วนใหญ่นั้นมิได้เริ่มจากการทุ่มเทสร้างตัวตนที่ชัดเจนร่วมกัน ความชัดเจนนี้ทำให้ปัจเจกเกิดความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร และเปิดโอกาสให้เขาเป็นอิสระในการใช้ความสามารถเฉพาะทางของเขาในการสร้างสรรค์ผลงานที่หลากหลาย เพื่อทุ่มให้กับองค์กรได้อย่างเต็มที่

ปัจจุบัน ตัวตนขององค์กรควรเป็นสิ่งที่มีเสถียรภาพที่สุด ส่วนโครงสร้างและโครงการอาจเกิดขึ้นแล้วหายไป แต่แก่นสำคัญขององค์กร คือ ตัวตนนั้นจะเป็นตัวนำพาองค์กรให้ผ่านมรสุมไปได้ นอกจากนี้ความชัดเจนของตัวตนจะนำไปสู่การขยายตัวขององค์กร เพราะจะสามารถดึงดูดผู้อื่นที่มีวิสัยทัศน์ร่วมกันให้เข้ามามีส่วนร่วม องค์กรที่ไม่มีตัวตนที่ชัดเจนนั้นมักจะเสียเปรียบในแง่นี้

2. ข้อมูล (information): สื่อขององค์กร

ข้อมูล คือ หัวใจของการดำเนินชีวิต ระบบที่ซับซ้อนของสิ่งมีชีวิตจะต้องรับข้อมูลใหม่ ๆ และมีกระบวนการประเมินข้อมูลอยู่เสมอ ข้อมูลใหม่ที่ระบบรับเข้ามาอาจดูไร้ระเบียบ

แต่ความไร้ระเบียบนั่นเองที่เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ระบบอยู่รอด เพราะระบบที่มีระเบียบมากเกินไปนั้น มักเกิดอาการแคระแกร็น และในที่สุดก็ต้องสลายไป

3. ความสัมพันธ์ (relationships): ทางเชื่อมภายในองค์กร

ความสัมพันธ์ คือเส้นทางสู่ปัญญาของระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทำให้เกิดการสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูล เกิดการขยายความเป็นตัวตนขององค์กรเพื่อเพิ่มจำนวนปัจเจกที่มามีส่วนร่วมมากขึ้น และทำให้กิจกรรมทั้งหมดเกิดขึ้นอย่างชาญฉลาด หากไร้ซึ่งความสัมพันธ์แล้วงานคงไม่เกิดขึ้น ในทางตรงข้าม ระบบที่จัดการตัวเองนั้นจะเปิดให้ปัจเจกสามารถเข้าถึงตัวกันเพื่อปฏิสัมพันธ์กับกันและกัน สามารถตอบสนองความต้องการของกันและกันได้อย่างฉับพลันโดยมิต้องผ่านคณะกรรมการหรือการวางแผนใด ๆ ยิ่งปัจเจกได้เชื่อมสัมพันธ์กันมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งเกิดทางเลือกมากขึ้น ในการจัดการอันจะนำไปสู่ปัญญาของระบบโดยรวม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทำให้องค์กรขยายตัว เปิดโอกาสให้ผู้คนที่หลากหลายได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าคนเราเมื่อมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนแล้ว การทำงานร่วมกันก็ง่ายขึ้น

พลวัต (Dynamics) ของการจัดการตนเอง

หลักการสามข้อที่กล่าวถึง (ตัวตน ข้อมูล และความสัมพันธ์) แท้จริงแล้วมีความเชื่อมโยงกันอย่างสูงจนแยกกันไม่ออก ปฏิสัมพันธ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันและคัดสรรข้อมูลซึ่งทำให้เกิดตัวตนขึ้น เมื่อข่าวสารข้อมูลมีการไหลเวียนอย่างอิสระ ก็จะผลักดันให้ปัจเจกสร้างปฏิสัมพันธ์ใหม่ ด้วยเหตุนี้ ความเป็นตัวตนขององค์กรจึงเกิดความชัดเจนขึ้นในทันทีที่องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลง เมื่อเกิดความผิดพลาดหรือปัญหาขึ้นในองค์กร จึงควรใช้กลยุทธ์การจัดการตนเอง และพยายามหาต้นตอของปัญหาที่ซ่อนอยู่ ปัญหาในองค์กรมักเกิดในรูปแบบของพฤติกรรม กระบวนการ หรือโครงสร้าง การแก้ปัญหาโดยมากมักจะแก้เป็นจุด ๆ ด้วยการตัดเอาตัวปัญหาออกไปแล้วเอาสิ่งใหม่มาใส่แทน แต่ปรากฏว่าวิธีนี้เป็นวิธีที่ไม่ได้ผลสมควรที่เราจะมองให้ลึกไปถึงพลวัตของการจัดการมากกว่าที่จะมองเป็นจุด ๆ

สรุปว่า แนวคิดการจัดการตนเองมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ ตัวตน ข้อมูล และความสัมพันธ์ที่มีความเกี่ยวโยงกันสูง ซึ่งแต่ละส่วนจะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันขององค์กรโดยใช้ข้อมูลเป็นสื่อในการวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจ แล้วดำเนินการที่มีความสัมพันธ์เป็นตัวเชื่อมโยงที่สามารถเป็นฐานในการเรียนรู้ร่วมกัน

6. แนวคิดการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้

วิศิษฐ์ วังวิญญู (2548: 4) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ว่า ในการจะเรียนรู้เข้าถึงประสบการณ์อันใดที่มีประโยชน์อย่างแท้จริงในชีวิตนั้น เราจะต้องก้าวออกไปจากความคุ้นเคยเดิม ๆ ความคิดเดิม กรอบคิดเดิม เพื่อจะเข้าสู่การเรียนรู้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวตนของเรา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์เราเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เนื่องจากการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพราะว่า มนุษย์มีความต้องการที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสถานภาพของแต่ละคน จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเพิ่มพูนความเฉลียวฉลาด และประสบการณ์ให้มีความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

1. การเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและความคิด (cognitive domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยม (affective domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ทำให้เกิดความเชื่อ ความสนใจ

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านชำนาญ (psychomotor domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความสนใจแล้ว นำไปปฏิบัติทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น

เป้าหมายของการเรียนรู้

มนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่ต่างกัน ย่อมแสดงว่าเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ก็ต่างกัน เป้าหมายของการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากแรงเสริมที่ต่างกัน คือ

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากแรงเสริม หรือสิ่งเร้าภายนอก ซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนรู้ทำกิจกรรมฝึกฝนปฏิบัติจนได้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ที่ผู้เรียนนำไปเป็นค่านิยม ความเชื่อใหม่เพื่อตัดสินใจแสดงออกเชิงพฤติกรรม

2. การเรียนรู้เกิดจากแรงกระตุ้นความต้องการภายในบุคคลเอง เนื่องจากมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็น อยากเป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระจากการพึ่งพาผู้อื่น จึงได้ปฏิบัติ

กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง และเพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง

แนวคิดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้เป็นแนวทางที่จะได้มาซึ่งความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริง ประเมิน ปรับปรุงให้เหมาะสม สรุป และสร้างความรู้ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้มีหลายลักษณะ บุคคลอาจจะมีกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน การเรียนที่มีเนื้อหาต่างกัน ก็ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

สำหรับกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ และพึงประสงค์ ซึ่งควรจัดให้เกิดขึ้นกับผู้ที่เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนารอบด้านอย่างน้อย 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข จำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งในระหว่างการเรียนรู้ และหลังจากการเรียนรู้แล้ว ด้วยการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ ทุกคนมีความห่วงหาอาทรกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน เปิดโอกาสให้แสดงความสามารถ และพัฒนาตนเองเต็มที่ตามแบบของตนเอง ให้การเสริมแรง และสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งจะมีผลทำให้บุคคลเกิดความสุข การยอมรับ เห็นคุณค่าของตนเองที่มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

2. การเรียนรู้จากการคิด และปฏิบัติจริง เป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งสื่อและประสบการณ์ต่าง ๆ รอบตัวโดยผ่านการสังเกต คิดพิจารณาวางแผน และปฏิบัติจริงตามที่ได้วางแผน หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์สิ่งที่ทำ และผลที่เกิดขึ้น ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติให้เหมาะสม จนเกิดผลตามเป้าหมายแล้ว จึงสรุปสร้างความรู้ เป็นความรู้ของตนเองที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้ และสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต

3. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคล การได้มีโอกาสในการถ่ายทอด รับ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์จากกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิดผลดีหลายประการ ทั้งการเรียนรู้เนื้อหาความรู้ การสร้างสรรค์ผลงานที่ดีกว่า การเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกับคนอื่น และที่สำคัญคือการที่สามารถจะเรียนรู้จากบุคคลอื่นได้ทุกแง่ทุกมุม ทั้งเรียนรู้ที่จะเลือกสิ่งดีของบุคคลมาปรับใช้กับตนเอง เลือกมองสิ่งไม่ดีของคนอื่นเพื่อปรับปรุงตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4. การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ สัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทุกอย่าง ทั้งเนื้อหาวิชา ทักษะพื้นฐาน วิธีการเรียนรู้กิจกรรมเรื่องราวของตน ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม เรื่องที่เป็นสากล เรื่องราวทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ซึ่งมีผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่าง ลึกซึ้ง ชัดเจน มีความหมาย นำไปใช้ในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาในสภาพสังคมได้

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เป็นการพิจารณาทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ แนวทางที่ใช้ในการเรียนรู้ อุปสรรค ปัญหา เงื่อนไขต่าง ๆ ในการเรียนรู้ สิ่งที่ได้ในการเรียนรู้ เพื่อสร้างเป็นแนวทาง รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมกับตนเองในการเรียนรู้แก้ปัญหาและทำงานต่อไป

นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2546 อ้างใน พรพิไล เลิศวิชา, 2534: (3)) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้ และการปฏิบัติจากเนื้อหา อีกทั้ง กระบวนการเรียนรู้ ยังเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่น เพื่อความเหมาะสม ของท้องถิ่น การปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การอบรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริง ทั้งนี้ กระบวนการนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนตามสถานะของสังคมที่เปลี่ยนไป การคมนาคม และการติดต่อ ที่สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้การเดินทางติดต่อกัน ทำงานร่วมกันเป็นไปได้ง่าย ขณะเดียวกันเนื้อหาและ วิธีการหลายอย่างในกระบวนการเรียนรู้ก็ถูกปรับเช่นเดียวกัน ซึ่งเกณฑ์ในการปรับคือความต้องการ และสถานการณ์ที่เป็นจริงของชาวบ้านในท้องถิ่นแต่ละแห่ง เพื่อจุดมุ่งหมายในการพัฒนาตนเอง และพึ่งพากันและกันอย่างมีศักดิ์ศรี กว่ามนุษย์จะดำเนินชีวิตอยู่ได้รอด เขาต้องใช้เวลานานในการ เรียนรู้ เพราะถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก เรียกง่าย ๆ ว่าเป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ คือการดำเนินชีวิต ของเขา โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ไม่ใช่ได้มาเปล่า ๆ เขาต้องลงทุนด้วยการเรียนรู้ และ ฝึกหัดก็ คือ การศึกษานั่นเอง เมื่อมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องศึกษาโดยธรรมชาติของเขา เขาก็ได้ดำเนิน ชีวิตมาเรียนรู้ มาฝึกหัดพัฒนาเรื่อย ๆ จนกระทั่งดำเนินชีวิตอยู่รอดได้ การกิน การนอน การนั่ง การเดิน การพูด ทุกอย่างต้องเรียนรู้ ต้องฝึกหัดทั้งนั้น แต่พอดำรงชีวิตอยู่ได้รอดแล้ว มนุษย์มักจะ ฝึกเท่าที่จำเป็น อยู่ได้แล้วก็ไม่ใช้หลักการนี้ต่อ เขาก็เลยไม่พัฒนาเท่าที่ควร ถ้าเราเอาหลักการนี้ มาใช้คือ ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ ก็ให้เขามีชีวิตแห่งการเรียนรู้ แล้วเขาก็จะพัฒนา ไปในวิถีแห่งความมีชีวิตที่ดีงาม

การศึกษา คือการเรียนรู้ ไม่ว่าที่ไหน เมื่อไร หรือด้วยวิธีการใด เป็นกระบวนการ เรียนรู้ที่สืบเนื่องติดต่อตลอดชีวิต ตั้งแต่ทารกถึงวัยชรา โดยอาศัยวิธีการ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กัน ซึ่งจำแนกการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประการคือ

1. การศึกษาแบบธรรมดาวิสัย เป็นการเรียนรู้เป็นธรรมชาติที่ดีที่สุด หรือเรียกว่า เป็นการเรียนรู้แบบสัญชาตญาณ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่บุคคลได้รับ และสะสม ความรู้ ทักษะ เจตคติ ความเข้าใจจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว การทำงาน การเล่น การศึกษาแบบนี้ไม่มีการจัดระบบ และไม่มีแบบแผนตายตัว

2. การศึกษาในระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่มีสถานบันการศึกษารับผิดชอบ จัดระบบการศึกษาโดยตรง เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นการเรียนรู้โดยจัดระบบ การแบ่งของอายุนักเรียน กำหนดพื้นฐานความรู้จากการจัดขั้นตอน เป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา อาชีวศึกษา มีการให้วุฒิบัตร ประกาศนียบัตร ปริญญา แก่ผู้สำเร็จ การวัดผล

และประเมินผลที่ถูกคัดเลือกให้ผ่านจะทำเป็นระบบมาตรฐานเดียวกัน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม นอกเหนือไปจากสถาบันการศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดนอกระบบโรงเรียน อาจดำเนินการโดยแยกเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรมใหญ่ ๆ ของสถาบัน หรือหน่วยงานที่จัดกิจกรรรมนั้น ๆ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจทางการศึกษาของผู้เรียน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ เจตคติ ให้สอดคล้องเหมาะกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ หรือจะเป็นในอนาคตเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางสังคม เทคโนโลยี องค์ความรู้ เศรษฐกิจ การเมือง และการเปลี่ยนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นย่อมแสดงว่าได้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น จึงเรียกกันว่า “กระบวนการเรียนรู้” และในขณะเดียวกัน มนุษย์เราก็ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตจากหลาย ๆ วิธี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น

ประเวศ วะสี (2547: 300) กล่าวถึงการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ว่า “คนทุกคนมีศักดิ์ศรี และคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่ดีต้องประกอบด้วยอิสรภาพ หลุดจากการครอบงำที่ทำให้ไม่สามารถที่จะสัมผัสความจริง การสัมผัสความจริงทำให้เกิดปัญญา” และ “ถ้าจะเรียนเอาความรู้หรือวิชาเป็นตัวตั้งเพียงอย่างเดียวย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้มนุษย์รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง ยิ่งมนุษย์ติดตามความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งมาก ๆ ขึ้น โดยไม่รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง ก็จะยิ่งรู้เป็นส่วนเสี้ยว หรือรู้แบบแยกส่วนมากขึ้น ทุกวันนี้มนุษย์ในโลกเป็นส่วนใหญ่รู้เห็นและคิดแบบแยกส่วน อันนำวิถีชีวิตแบบแยกส่วน ซึ่งทำให้บีบคั้น ขัดแย้ง และวิกฤต”

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2545: 31) ได้ให้กรอบของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ไม่ใช่ไปโรงเรียน แต่หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ทุกแห่งที่มีความรู้ กับทุกคนที่เป็นผู้รู้ และร่วมกันรังสรรค์ความรู้ใหม่อย่างไม่มีสิ้นสุด

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์จะต้องเกิดจากการเรียนรู้ที่อิสระ ไม่มีการครอบงำ แต่มีการเรียนรู้แบบใหม่ที่เข้าถึงความจริงทั้งหมดแห่งองค์รวมของทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติอย่างมีปฏิสัมพันธ์ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์

7. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

1. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544: 147-157) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งโดยหลักการแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้กลุ่มที่ถูกกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนเองต้องการต่อผู้จัดทำนโยบายการพัฒนา และมีโอกาสได้รับการพัฒนายกระดับฐานะให้สูงขึ้นหลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความรู้ ทักษะ บุคคล และแม้แต่ที่ดินและทุนที่ต้องใช้ในโครงการพัฒนา

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยปรับปรุงการกระจายสินค้า และบริการตลอดจนการกระจายรายได้ให้ดีขึ้น และการมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยสนองความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชน จากการที่ได้อิทธิพลในการตัดสินใจต่อเนื่องที่มีผลกระทบถึงชีวิต และการทำงาน

2. การจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การจำแนกการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมแนวคิดของ โคเฮน และอัพฮอฟ เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุดคือ จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (decision making) การดำเนินการ (implementation) ผลประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใดเช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูลเป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (views) ความชอบ (pre-ferences) และความคาดหวัง (expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

3. การจำแนกระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม

ความคิดของอาร์นสไตล์ (Arnstein) นั้นเห็นว่า การมีส่วนร่วม มีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม (participation ladder) 8 ขั้น ดังภาพ 1

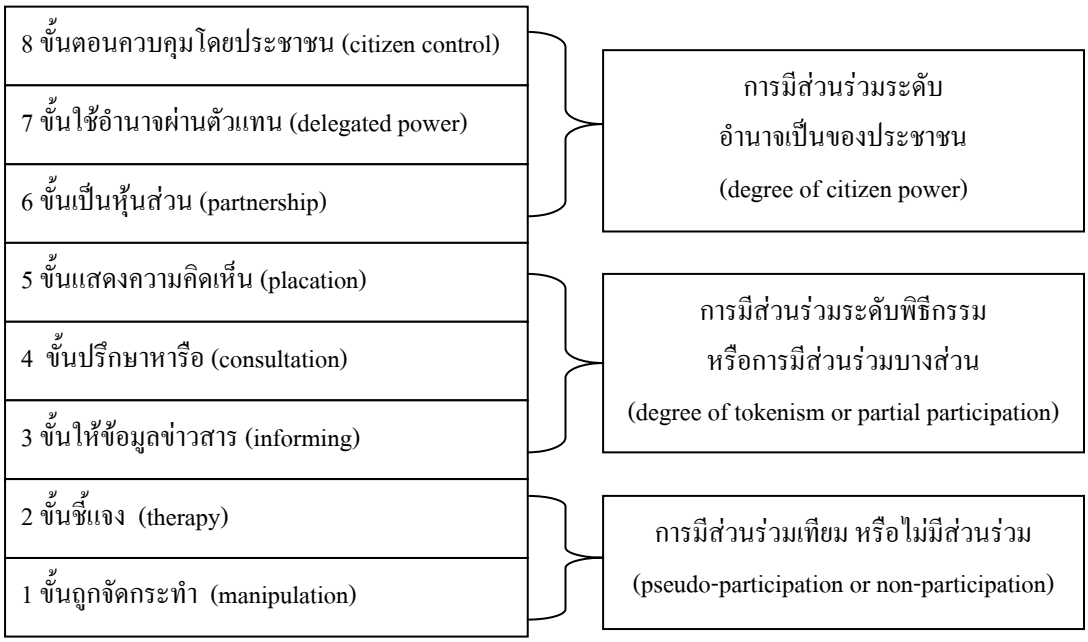

ภาพ 1 บันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน ของอาร์นสไตน์

ในขั้นต่ำของบันไดคือ ขั้นถูกกระทำและขั้นที่สองคือขั้นชี้แจงนั้น เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้ จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจตัดสินใจนั้น ขั้นที่สองนี้ สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของ

สองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ ดำเนินการให้การศึกษา (educate) หรือการชี้แจงแก่ผู้ที่เข้ามาร่วม

บันไดขั้นที่ 3 ถึง 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษาหารือนั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ พวกเขาไม่อำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนร่วมได้ ส่วนในขั้นที่ 5 ขั้นให้แสดงความคิดเห็น เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วมบางส่วนนี้ คือ ยอมให้คนไร้อำนาจ (have-nots) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ที่ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นเอง

ในการวัดการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับระดับความเข้าของการมีส่วนร่วมหรือปริมาณอิทธิพลที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่นนี้ มีการจำแนกหลายแบบ ควรกำหนดกรอบระดับของการมีส่วนร่วมกว้าง ๆ เป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (pseudo-participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่น ๆ เท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (partial participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมมีส่วนในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการรับฟัง และยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั้นเอง

7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา แก้วเทพ (2540 อ้างใน อำภา จันทราภาศ, 2543: 12-13) ได้ให้ข้อเสนอมิติของความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนไว้ว่า

1. ตัวบุคคล/ทุนมนุษย์ สัญญาณบ่งบอกความเข้มแข็งประการหนึ่งขององค์กรชุมชนก็คือ ต้องมีลักษณะ “เราจะโต ๆ” ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ

2. ปริมาณ และคุณภาพของกิจกรรม

3. ปริมาณ และคุณภาพของทุนสิ่งของและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

4. ทุนเพื่อน และเครือข่าย คือ นอกจากจะพึ่งตัวเองแล้ว ยังมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของเครือข่าย

5. สถานภาพขององค์กรชุมชน คือ ได้รับการยอมรับจากการประเมินของกลุ่มภายนอกชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนในแง่มุมของความเป็นอิสระในการกำหนดชะตากรรมของตนเองแล้ว อาจจะวัดความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะของการเคลื่อนย้ายตัวเอง หรือเพิ่มขีดความสามารถของตัวเองจากตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การกำหนดราคาขาย การอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้าน กรรมสิทธิ์ในที่ดิน และป่าชุมชน ฯลฯ ไปสู่ตัวแปรควบคุมได้มากยิ่งขึ้นทุกทีในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่วิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว กลุ่ม หมู่บ้าน เครือข่าย ตลาด และนโยบายรัฐ เป็นต้น

กาญจนา รัตนธรรมเมธี (2538 อ้างใน กัญญารัตน์ อันตระกูล, 2540: 25) ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงสู่อาชีพภาคเกษตรกรรมของสตรีในชนบท พบว่า การปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกร เป็นอิทธิพลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองและชนบท ประกอบกับการได้รับคำชี้แนะ และช่วยเหลือจากญาติมิตร จึงเป็นแรงจูงใจให้เปลี่ยนอาชีพ อีกทั้งมีความคาดหวังของคนในครอบครัวเกี่ยวกับรายได้เป็นสิ่งผลักดัน ขณะเดียวกันได้รับข้อมูลข่าวสารก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพ

สุรีรัตน์ สุรีย์ (2547: (3)-(4)) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในตำบลแม่กัวะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง สาระสำคัญกล่าวถึง 3 เรื่อง คือ

1. ลักษณะส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่า กลุ่มอายุเฉลี่ย 42-48 ปี มีรายได้มาจากอาชีพเกษตรกรรม 22,320-24,777 บาท อาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรมขนาดครัวเรือน 4 คน มีอายุการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 2-8 ปี ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรม มีการให้ข้อมูล และติดต่อหน่วยงานราชการโดยเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มพบว่า ทั้ง 2 กลุ่มระบุว่ามีส่วนร่วม

แบบเทียม (pseudo participation) กล่าวคือ กลุ่มที่สำเร็จได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินงานโดยเป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ และเป็นเพียงผู้ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากผู้อื่นหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมด้านการประเมินผลงาน ส่วนกลุ่มที่ไม่สำเร็จมีส่วนร่วมในด้านการวางแผน และดำเนินงานตลอดจนการประเมินผล โดยเป็นเพียงผู้รับทราบข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม

3. ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

3.1 ด้านการวางแผน ส่วนใหญ่มุ่งผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่ากลุ่ม ทำให้เกิดความขัดแย้งในการสร้างผลิตภัณฑ์ และช่องทางการตลาด

3.2 ด้านการดำเนินงาน ขาดการเสียสละด้านเวลา อุปกรณ์เครื่องมือไม่ทันสมัย ดำเนินงานล่าช้า ส่งงานไม่ทัน หน่วยงานที่รับผิดชอบให้การส่งเสริมสนับสนุนไม่ดีพอ

3.3 ด้านการประเมินผลงาน ขาดการติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่ม ขาดความโปร่งใสในการจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ไม่มีการตรวจสอบ และพิจารณาให้กู้เงิน มักให้กู้แต่สมาชิกกับกลุ่มหรือพรรคพวกของตนมากกว่า

กรรณิกา ชมดี (2527 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 50) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกลุ่มเกษตรกรทำไร่ โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ คือ การร่วมประชุม การร่วมออกแรง การร่วมออกเงิน การร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การร่วมเป็นผู้นำ การร่วมเป็นคณะกรรมการ การร่วมเป็นผู้ชักชวนและการร่วมเป็นผู้ริเริ่ม โดยมีการร่วมประชุม ร่วมออกแรง และร่วมเป็นผู้ชักชวนมีปริมาณมากที่สุด ซึ่งก็ใกล้เคียงกับผลการวิจัยของ รุทธ์ กล่อมชุ่ม และ สุนทร โคตรบรรเทา (2527 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 51) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนในชนบทยากจน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น พ.ศ. 2526 ของจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในแบบต่าง ๆ เรียงตามลำดับดังนี้ คือ การร่วมออกแรง การร่วมประชุม การร่วมดูแลรักษาผลประโยชน์ การร่วมบริจาคทรัพย์ การร่วมวางแผน และการร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ผลงานวิจัยของ รุทร์ กล่อมชุ่ม และ สุนทร โคตรบรรเทา (2527 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 51) การมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น 5 ด้าน ร่วมประชุม ร่วมออกแรง ร่วมออกเงิน ร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ และร่วมใช้ประโยชน์ ผลการวิจัยพบว่าแต่ละพื้นที่ให้ความร่วมมือในแต่ละด้านแตกต่างกัน โดยมีผู้ให้ความร่วมมือในระดับกลาง และระดับสูงรวมกันถึงร้อยละ 83.1 ซึ่งนับได้ว่าเป็นการร่วมมือในระดับที่ดีมาก

ฉอ้าน วุฒิกรรมรักษา (2526 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 51) พบผลการศึกษาว่า

ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด รองลงมาคือ ขั้นติดตามผลงาน และขั้นกำหนดความต้องการในขั้นดำเนินการ และขั้นติดตามผลนั้น ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการออกแรงมากที่สุด รองลงมา คือ การร่วมออกเงินกับวัสดุ และร่วมเป็นกรรมการโดยมีปริมาณการเข้าร่วมประชุมทุกครั้งมากที่สุด ส่วนขั้นตอนกำหนดความต้องการ ประชาชนเข้าร่วมประชุมทุกครั้งมากที่สุด รองลงมาคือ ร่วมแสดงความคิดเห็น

ส่วนผลการวิจัยของ อุดม ศรีทิพย์ (2527 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 50) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานสาธารณสุขมูลฐาน ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนภาคใต้ พบว่า ในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้าน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการกำหนดขึ้นจากเจ้าหน้าที่เพียงฝ่ายเดียว ประชาชนถูกกำหนดให้เข้าร่วมดำเนินงานในฐานะเป็นผู้ร่วมมือเป็นครั้งคราวตามเงื่อนไขที่กำหนดขึ้น ในบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีลักษณะเป็นเพียงผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ส่วนการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินการ ทั้งการวางแผนแก้ปัญหา การดำเนินการหรือควบคุมการดำเนินงานมีน้อยมาก ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ กัญจนา ศุภจรรยา (2527 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 52) ซึ่งศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านแห่งหนึ่งในแถบภาคเหนือตอนบน พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรรมค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ผลการวิจัยของ บังอร ฤทธิภักดี (2528 อ้างใน อนงค์ พัฒนจักร, 2535: 52) เรื่องการมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเพียงความร่วมมือของประชาชนเท่านั้น

สรุปว่า แนวคิดเรื่องการจัดการตนเองประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ ที่จะต้องนำมาเรียงร้อยให้เป็นกระบวนการ แม้ว่าจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันบ้าง การจัดการนั้นเริ่มจากปัจเจกคนใดคนหนึ่งเริ่มลงมือแล้ว แบ่งปันความคิด ความเชื่อกับคนอื่น ๆ ผ่านปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกื้อกูลกัน สามารถก่อให้เกิดเป็นเครือข่าย และมีระบบวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นรูปแบบการกระทำของกลุ่มหรือองค์กรที่ชัดเจน ได้แก่ ความเป็นตัวตน ข้อมูล และความสัมพันธ์ ซึ่งจะทำให้องค์กร หรือกลุ่มเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ ทำให้ง่ายต่อการพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริง ก็จะทำให้ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวตน เพราะมีการจัดระบบข้อมูลกับตัวตนเดิม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ จนเกิดความคิด ความเข้าใจ ความเชื่อ การยอมรับ และนำมาปฏิบัติจนเกิดความเชื่อมั่น และมีความมั่นใจว่าตนเองก็มีคุณค่าที่เป็นฟันเฟืองหนึ่งที่สำคัญขององค์กร นอกจากนั้นแล้ว การจัดการตนเองยังมีองค์ประกอบ หรือปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการ คือ การมีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน ใช้ข้อมูลหรือประสบการณ์มาพัฒนาปรับใช้กับสถานการณ์ปัจจุบัน มีความเป็นเจ้าของ การรู้จักตนเองหรือพึ่งตนเองก่อน มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีหลักการ

ทำงานร่วมกันที่ใช้หลักการยืดหยุ่น การแบ่งปัน ทำงานด้วยกันอย่างมีความสุขที่มีความเชื่อถือไว้วางใจกัน อยู่ด้วยกันด้วยความเอื้ออาทร และร่วมรับผลประโยชน์ที่ได้อย่างเป็นธรรม ตลอดจนการมีวิธีคิดที่เป็นอิสระ สร้างสรรค์ ไม่ถูกครอบงำ มีการนำเอาภูมิปัญญามาใช้เพื่อพัฒนางานให้เกิดคุณค่า และมูลค่าไปพร้อม ๆ กัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดเพื่อทำการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชน และแนวคิดเรื่องการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพทั้งหมด เพื่อค้นหา ปัจจัย เงื่อนไขว่า มีอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 3 สรุป รวบรวม วิเคราะห์ และอภิปรายร่วมกับชุมชน เพื่อเป็นองค์ความรู้ และแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม

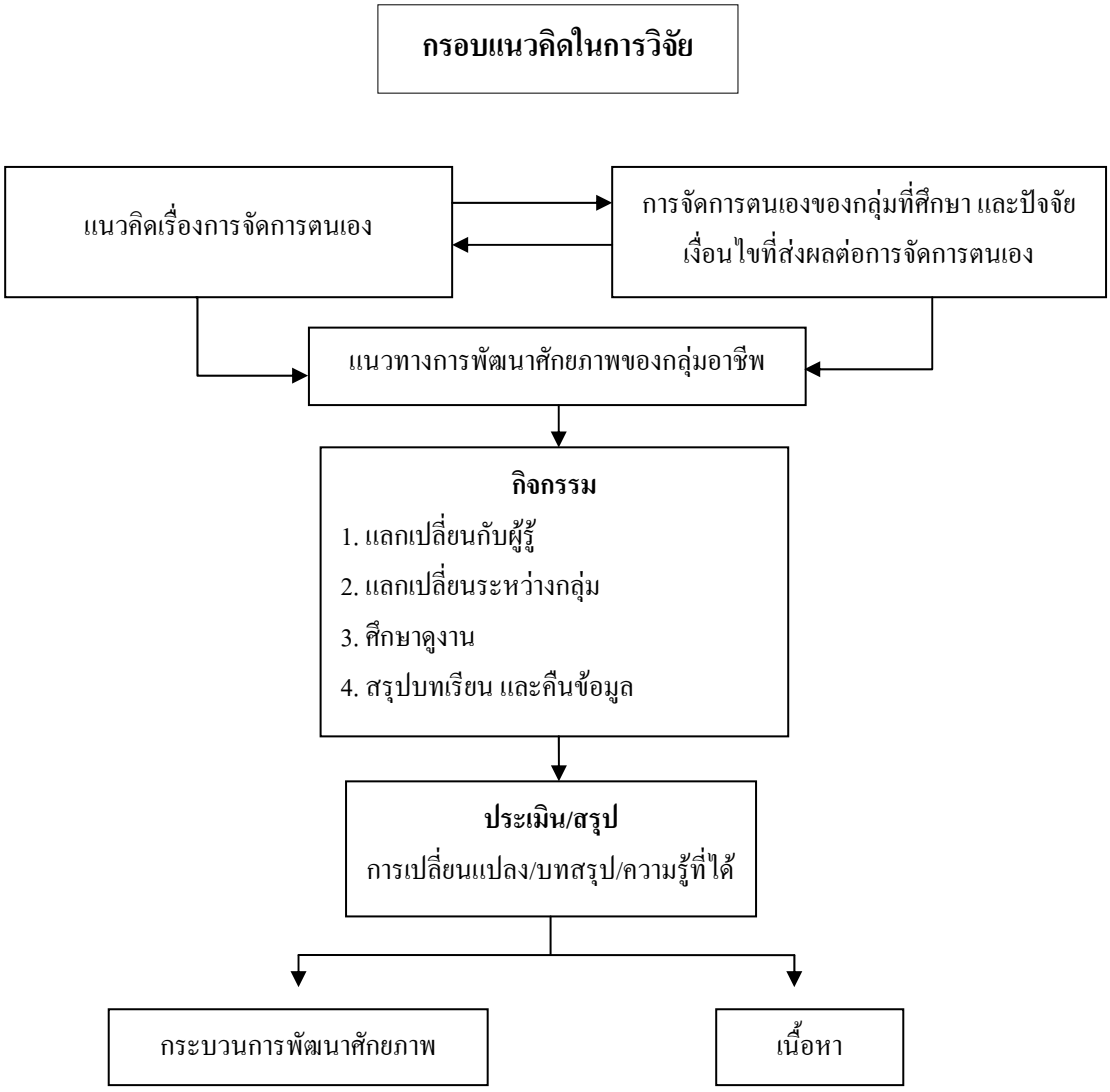

ภาพ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพในพื้นที่โครงการพระราชดำริ หมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่” เพื่อให้เข้าใจถึงการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพที่ศึกษา ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพว่าเป็นอย่างไร แล้วทำการวิเคราะห์ว่า ยังมีประเด็นใดบ้างที่กลุ่มยังขาด เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพที่จะนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเองที่สูงขึ้น โดยทีมวิจัยได้เข้าศึกษาชุมชนด้วยตนเองในหมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 อย่างต่อเนื่อง และเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานในฐานะที่ทีมวิจัยทำงานกับพื้นที่นี้มาเป็นระยะเวลาหนึ่งก่อนทำการวิจัย จึงส่งผลให้การเข้าพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกต การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่ม การพูดคุยไม่เป็นทางการ และการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งทีมวิจัยได้วางแผนและดำเนินการวิจัยเป็นกระบวนการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสาร อินเตอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการออกภาคสนามในพื้นที่เป้าหมาย และกำหนดประเด็นในการวิจัยดังนี้ คือ

2.1 บริบทของชุมชน ด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม สภาพแวดล้อม และทรัพยากร

2.2 ลักษณะการก่อเกิดของกลุ่ม และกระบวนการทำงานของกลุ่มในชุมชน

2.3 ดำเนินกิจกรรมแล้ว ประเมินผลจาก 1) จำนวนผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิกมีความรู้ความเข้าใจรู้ข้อมูลตนเอง และการจัดการกลุ่มสามารถวิเคราะห์ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มผ่านการจัดเวทีชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน 2) การเปลี่ยนแปลงของวิธีคิดและพฤติกรรม 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการทำกิจกรรมกลุ่มที่มองความสำเร็จเป็นเรื่องของกระบวนการ

3. วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5. การตรวจสอบข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เหตุผลที่เลือกตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ตำบลบ้านสหกรณ์ มีการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา มีกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นจำนวนมาก ซึ่งการดำเนินงานของกลุ่มมีทั้งประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ จึงเห็นสมควรเลือกตำบลบ้านสหกรณ์เพื่อศึกษาวิจัย อันจะส่งผลให้ได้รับประโยชน์ต่องานที่ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง

2. ทีมวิจัยดำรงตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม 6 ว สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการในการพัฒนาสังคม สวัสดิการสังคม และพัฒนาเครือข่ายแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่ของทีมวิจัยโดยตรง อีกทั้งทีมวิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันส่งผลให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ที่ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มตัวอย่างในการให้ข้อมูล ที่แบ่งตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ กลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 11 กลุ่ม แล้วทำการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 ระดับ คือ กลุ่มเข้มแข็ง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มอ่อนแอ ในการศึกษาครั้งนี้ คัดเลือกจากกลุ่มที่มีลักษณะระดับเข้มแข็งเท่านั้น ด้วยเหตุผลเพราะว่า เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการได้ดี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการขยายผล และสามารถพัฒนาเป็นแนวทาง หรือเป็นต้นแบบของการพัฒนากลุ่มต่อไปได้ ซึ่งมีจำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย จำนวน 16 คน กลุ่มทำขนม จำนวน 4 คน กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 12 คน และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ จำนวน 11 คน โดยมีกระบวนการในการคัดเลือก ดังนี้

1. จัดเวทีกับกลุ่มอาชีพของตำบลบ้านสหกรณ์ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 11 กลุ่ม มีผู้เข้าร่วมเวทีในครั้งแรก จำนวน 36 คน โดยเริ่มจาก การชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีในครั้งนี้คือ เป็นการติดตามงานความก้าวหน้าของการดำเนินงาน และให้แต่ละกลุ่มได้นำเสนอผลการดำเนินงาน แล้วจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งผลของการดำเนินงานจัดเวทีครั้งนี้พบว่า มีทั้งกลุ่มที่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ต่อเนื่อง และมีบางกลุ่มที่ไม่สามารถดำเนินการได้ แล้วตั้งประเด็นการพูดคุยกันต่อว่า หากจะพัฒนาต่อไปให้ดีขึ้น จะมีวิธีการอย่างไร

2. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อค้นหากลุ่มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัย โดยการวิเคราะห์ข้อดี ข้อด้อย โอกาส และอุปสรรคการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม แล้วจัดเวทีใหญ่เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ซึ่งกันและกัน และกลุ่มได้พิจารณาร่วมกันว่า หากจะพัฒนากลุ่มอาชีพให้สามารถจัดการตนเองได้ จำเป็นต้องมีเกณฑ์การคัดเลือก ในขณะเดียวกัน ผู้เข้าร่วมในเวทีได้ตั้งเกณฑ์เพื่อคัดเลือกร่วมกันตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมา ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง การจัดทำบัญชี การประชุม โครงสร้าง เงินทุนหมุนเวียน เป็นต้น โดยกลุ่มได้พิจารณาร่วมกัน จนได้กลุ่มที่สามารถเป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย จำนวน 4 กลุ่ม พร้อมทั้งชี้แจงเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม และคัดเลือกตัวแทนของแต่ละกลุ่มเป็นผู้ช่วยนักวิจัย

3. หลังจากนั้นได้ร่วมกับผู้ช่วยนักวิจัยในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียด ครอบคลุม ตอบคำถาม และตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจน โดยเครื่องมือที่นำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้เทคนิค วิธีการในหลายรูปแบบ เนื่องจากการดำเนินงานของทีมวิจัย ซึ่งอีกบทบาทหนึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จากนั้นทีมวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และผู้รู้ผู้มีประสบการณ์เพิ่มเติมไปพร้อม ๆ กับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับตัวทีมวิจัย และด้วยบทบาทที่ทำงานร่วมกับชุมชนอยู่แล้ว จึงทำให้การเข้าพื้นที่ของทีมวิจัยเป็นเรื่องปกติ ซึ่งบางครั้งชุมชนก็สับสนระหว่างเจ้าหน้าที่กับนักศึกษา แต่เมื่อนานไปคนในชุมชนก็รู้จักทีมวิจัยผ่านกลุ่มอาชีพที่ได้ทำงานร่วมกัน ซึ่งในการทำหน้าที่สองบทบาทในตัวคนเดียว ทีมวิจัยจึงได้เลือกการให้น้ำหนักไปที่การทำงานร่วมกับชุมชนในฐานะที่มิใช่นักศึกษา เนื่องจากบทบาทหน้าที่

ทำให้มีส่วนต้องหนุนเสริมการทำงานของชุมชนด้วยงานพัฒนา ซึ่งชุมชนให้การตอบรับบทบาทของทีมวิจัย ดังนั้น ทีมวิจัยจึงต้องวางบทบาทของตนเองอย่างดีทั้งสองบทบาท โดยไม่ให้ชุมชนเกิดความรู้สึกว่า ต้องให้ข้อมูลเพราะทีมวิจัยเป็นเจ้าหน้าที่ แต่ทีมวิจัยได้ใช้วิธีชวนคุยอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุดกับผู้ให้ข้อมูลทุกคน เช่น พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ไม่มีการจดบันทึก หรือบันทึกเทป ในขณะที่ชวนคุยตามที่สาธารณะ หรือในที่ส่วนตัว ซึ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่รู้ว่ากำลังให้ข้อมูลอยู่ ดังนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เกิดการยอมรับ ไว้วางใจ และคลายความรู้สึกแบ่งแยก อันส่งผลให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงในหลายมิติ ทั้งนี้วิธีการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. การสังเกต ทีมวิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ และวิธีการสร้างความรู้เกี่ยวกับการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ โดยมีวิธีการดังนี้

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ทีมวิจัยได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับชุมชน และกลุ่มอาชีพ เช่น กิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำตามประเพณีต่าง ๆ กิจกรรมที่กลุ่มได้ร่วมกันกำหนดไว้แล้วตามแผน ซึ่งได้สังเกตถึงการวิธีการทำงาน กระบวนการทำงานของแต่ละกลุ่ม เข้าร่วมประชุม พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปจากข้อเท็จจริงที่ค้นพบ ความเชื่อมโยงของข้อมูลและสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อให้การแก้ไขสัมพันธ์กับปัญหา นอกจากนั้นสังเกตบทบาทของผู้นำ สมาชิกกลุ่มว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปด้านใดบ้าง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด การแสดงออก รวมถึงจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีการจดบันทึกข้อมูลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ และนอกประเด็นที่มีความน่าสนใจ โดยบันทึกเป็นประเด็นหลัก ๆ ไว้ก่อน หลังจากกลับออกจากพื้นที่หรือภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นแล้ว ทีมวิจัยจึงได้นำข้อมูลมาบรรยายอย่างละเอียดอีกครั้ง ซึ่งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนี้ คล้ายกับทีมวิจัยได้ทำงานกับกลุ่มอาชีพ หากแต่เป็นการช่วยกระตุ้นวิธีคิด แต่วิธีทำเป็นของกลุ่มอาชีพ ซึ่งการสังเกตของทีมวิจัย โดยการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มอาชีพนั้น ทำให้ทีมวิจัยเข้าถึงข้อมูลจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริงอย่างต่อเนื่อง

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทีมวิจัยสังเกตพฤติกรรมการทำงานของแต่ละกลุ่ม ดูพฤติกรรมการใช้ชีวิต ซึ่งวิธีการดำเนินการสังเกตนั้น ทีมวิจัยไม่ได้ทำให้ผู้ที่อยู่รอบ ๆ ตัวรู้ว่าทีมวิจัยกำลังสังเกตหรือจับตาสิ่งที่เขากำลังทำอยู่ ซึ่งจะทำให้อึดอัดได้ โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนี้ ทีมวิจัยได้อาศัยการสังเกตควบคู่ไปกับการคลุกคลีกับผู้ให้ข้อมูล และสมาชิกในชุมชนและจากสิ่งรอบ ๆ ข้างอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด

2. การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ทีมวิจัยใช้การสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับ บริบทชุมชน องค์ความรู้ในเรื่องการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ โดยในการ

สัมภาษณ์ แต่ละครั้งมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมควบคู่กันไปด้วย ซึ่งหัวข้อในการสัมภาษณ์นั้น ทีมวิจัย เป็นผู้สร้างแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ นำไปทดลองใช้ และปรับปรุงแบบบันทึกสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ส่วนแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์นั้น ทีมวิจัย ใช้ขอบเขตของงานวิจัยเป็นหลัก เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา พิธีกรรม การก่อเกิดของกลุ่ม และกระบวนการทำงาน ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์ สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และแนวคิดในการทำงาน โดยในการสัมภาษณ์นั้น ทีมวิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีในการสัมภาษณ์ไว้ ดังนี้

2.1 สถานที่ในการสัมภาษณ์ ซึ่งไม่กำหนดแน่นอน การพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น ศาลาหน้าบ้าน ในสวน วัด ตลาด งานประเพณีต่าง ๆ เวลารับประทานอาหาร หรือที่อื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

2.2 ลักษณะการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ทั้งลักษณะเดี่ยว และกลุ่มที่ไม่ได้นัดไว้ล่วงหน้า

2.3 วิธีการสัมภาษณ์ ทีมวิจัยได้เตรียมหัวข้อหลักที่สอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ล่วงหน้าทุกครั้งก่อนเข้าพื้นที่ ส่วนระหว่างการสัมภาษณ์นั้น ทีมวิจัยใช้วิธีการพูดคุย ซักถาม แลกเปลี่ยนกันอย่างเป็นกันเอง แทนการอ่านคำถามให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ฟังและตอบเป็นข้อ ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยแบบเดี่ยว หรือกลุ่มก็ตาม ซึ่งเป็นการสนทนาที่เรียกว่า การสนทนาแบบกึ่งโครงสร้าง (semi structured conversation) ที่มีการกำหนดหัวข้อไว้ล่วงหน้า และมีความยืดหยุ่นตามความจำเป็น ซึ่งในการสัมภาษณ์นั้น ทีมวิจัยเริ่มจากการชวนพูดคุยจากคำถามที่เปิดกว้างก่อน โดยไม่กำหนดกรอบของข้อมูลที่ต้องการ เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับตนเองในการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ จากนั้นจึงเริ่มเข้าประเด็นหลักที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย กระชับ มีจังหวะในการถาม ไม่พูดแทรก หรือขัดจังหวะขณะที่ผู้ให้ข้อมูลกำลังตอบคำถามอยู่ หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น และใช้เทคนิคในการพูดคุยที่ให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตอบคำถามเหมือนเป็นการเล่าเรื่องที่ไม่ใช่เป็นการถามคำตอบคำ และในระหว่างการพูดคุย ทีมวิจัยเป็นผู้ฟังที่ดี ตั้งใจฟังเพื่อจับประเด็น และสังเกตปฏิกิริยาที่แสดงออกด้วย ประการสำคัญเวลาในการสัมภาษณ์ก็ควรกำหนดตามความเหมาะสม

การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ ซึ่งทีมวิจัยได้สัมภาษณ์ที่เน้นในรูปแบบการสนทนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และเป็นการสร้างข้อมูลร่วมกันมากกว่าการกำหนดบทบาทให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นแหล่งข้อมูลเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้สัมภาษณ์จะอยู่ในฐานะสร้างข้อมูลร่วมกัน และต่างก็มีบทบาทในการเรียบเรียงข้อมูลขึ้นมาแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย

โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เล่าประสบการณ์ ความคิด ความรู้ของตนเอง ในรูปของการบรรยาย (narrative) ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็ฟัง และสนองตอบต่อสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งพรรณนาออกมาด้วยใจจดใจจ่อ พร้อมกับคอยกระตุ้นให้อีกฝ่ายสามารถเรียกความจำ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องราว ประสบการณ์นั้น ๆ ของตนขึ้นมา ซึ่งทั้งสองฝ่ายก็ร่วมสร้างเรื่องราว และความหมายของเรื่องนั้นขึ้นมาใหม่ (reconstructed) และถูกถ่ายทอดระหว่างการสัมภาษณ์นั้น ซึ่งทั้งหมดก็เสมือนเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลนั่นเอง

ส่วนภายหลังการสัมภาษณ์ เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นบุคคลหรือกลุ่ม ทีมวิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก การจำ แล้วนำมาเรียบเรียงข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่อบรรยายถึงข้อมูลที่ได้ทั้งข้อมูลหลัก และข้อมูลที่คาดว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ รวมถึงบรรยากาศที่เกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์ในครั้งนั้น ๆ ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ แล้วจึงทำการสรุป และตีความข้อมูล ดังภาพ 3

แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

ชื่อกลุ่ม..... หมู่บ้าน.....

ประเด็น

1. ชุมชนมีความเป็นมาอย่างไร หรือประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นชุมชนเดิมหรืออพยพมาจากที่ใดบ้าง และมีลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นอย่างไร
2. ลักษณะทางสังคมได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นเครือญาติ
3. ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมที่คนในชุมชนมีความเคารพ และเชื่อถือปฏิบัติกันมามีอะไรบ้าง มีการนับถือศาสนา และการนับถือผีอย่างไร
4. การศึกษาของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
5. การก่อเกิดของกลุ่ม และกระบวนการทำงานของกลุ่มในชุมชน และแนวคิดในการทำงานเป็นอย่างไร
6. มีทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์อย่างไร และการถือครองที่ดิน
7. สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น การประกอบอาชีพในรอบหนึ่งปี มีความรู้ในเรื่องการผลิตอะไรบ้าง
8. แผนที่ของหมู่บ้าน

ภาพ 3 แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

3. การสนทนากลุ่ม (focus group) โดยการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มอาชีพ จำนวน 4 กลุ่ม โดยการคัดเลือกผู้นำกลุ่มอาชีพและคณะกรรมการของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน เพื่อให้ได้ประเด็นการศึกษาวิจัยที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเป็นความสนใจของกลุ่มอาชีพ โดยมิได้เกิดจากความต้องการของทีมวิจัยแต่เพียงฝ่ายเดียว จึงได้จัดกิจกรรมดังกล่าวเพื่อศึกษาเรียนรู้บริบท สถานการณ์ของพื้นที่ และสถานการณ์ของกลุ่ม รวมทั้งสถานการณ์ปัญหาของชุมชุนด้วย

4. การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย เป็นวิธีการหนึ่งที่เอื้อต่อการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวกับการสังเกต และการสัมภาษณ์ที่ทีมวิจัยเลือกใช้ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอาชีพโดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมหลักที่กลุ่มหรือชุมชนได้กำหนดไว้แล้ว นอกจากความสัมพันธ์ สนิทสนม คุ้นเคยแล้ว สิ่งสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้พบคือ ทำให้เห็นวิธีการทำงานร่วมกันของกลุ่มอาชีพ และร่วมกับคนในชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินกิจกรรม ที่สามารถทำให้เห็นภาพของการใช้ภาวะความเป็นผู้นำที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมในทุกกระบวนการที่กลุ่มหรือชุมชนได้กำหนดไว้ และแจ้งข่าวมาทั้งกิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมของชุมชน เช่นงานประเพณีในวันสำคัญต่าง ๆ งานที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน งาน 30 ปี บ้านสหกรณ์ ฯลฯ โดยไม่ก้าวก่าย หรือเป็นภาระแต่จะทำหน้าที่ช่วยงานไปในตัว เช่น การบันทึกภาพ และสังเกตการณ์ เพื่อสังเกตวิธีการดำเนินงานเป็นต้น

5. การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory action research หรือ PAR) โดยทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การเชิญผู้รู้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงาน การสรุปบทเรียน และการคืนข้อมูล เพื่อให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มได้มีโอกาสมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งภายในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่ม อันเป็น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งประสบการณ์ที่ดี ปัญหาอุปสรรคที่สามารถนำเอาไปปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองต่อไป ที่สำคัญเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนกัน และการรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น ดังภาพ 4

แบบบันทึกข้อมูลการจัดกิจกรรม

กลุ่ม.....

1. ชื่อกิจกรรม.....
2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรม.....
3. กลุ่มเป้าหมาย.....
4. วัน/เวลา/สถานที่ที่ดำเนินกิจกรรม.....
5. ขั้นตอนการดำเนินงานเป็นอย่างไร.....
6. ผลการทำกิจกรรม
   - เนื้อหาที่เป็นความรู้.....
   - กระบวนการ.....
7. สรุปผลการทำกิจกรรมว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ เพราะอะไร หรือถ้าไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพราะอะไร มีแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

ภาพ 4 แบบบันทึกข้อมูลการจัดกิจกรรม

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ อินเตอร์เน็ท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ศึกษาประกอบงานวิจัยครั้งนี้ และเป็นช่วงของการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้น และสร้างความเข้าใจในเรื่องการกำหนดขอบเขตการวิจัย ซึ่งทำให้ทีมวิจัยได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎี บริบทของชุมชนตำบลบ้านสหกรณ์ ความเป็นมาของโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และกระบวนการพัฒนาเกี่ยวกับกลุ่ม เป็นต้น

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยเป็นการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนเบื้องต้น ในประเด็น ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา พิธีกรรม การก่อเกิดของกลุ่มและกระบวนการทำงาน องค์กรที่สนับสนุน ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์ สภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และแนวคิดในการทำงาน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการ

สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตจากการการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่ม และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งด้วยตัวเอง และสนับสนุนให้ผู้ช่วยนักวิจัยในชุมชนเป็นผู้เก็บข้อมูล มีระยะเวลาในการทำงานวิจัยทั้งหมด 12 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2549 ถึงเดือนสิงหาคม 2550 โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขต และเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ จากการสรุปข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการวิจัยโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ โดยนักวิจัยและผู้ช่วยทีมวิจัยได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบสัมภาษณ์จนเข้าใจในเนื้อหาเป็นอย่างดี เป็นการตั้งคำถามให้กลุ่มเป้าหมายตอบตามความเป็นจริงอย่างมีอิสระ

2.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมานี้ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ เพื่อให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องตามเนื้อหา และปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสม

2.3 เก็บข้อมูลโดยการสังเกตจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดสนทนากลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหรือชุมชน และการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยบันทึกข้อมูลกิจกรรม ต่าง ๆ

2.4 หลังจากนั้นนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มาทำการแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามขอบเขตการวิจัย โดยจัดแบ่งข้อมูลเป็นกล่องข้อมูลแต่ละด้าน เพื่อนำไปตรวจสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้มีความสอดคล้องกับขอบเขตเนื้อหา คำถาม และวัตถุประสงค์การวิจัยหรือไม่ พร้อมทั้งปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

กล่องที่ 1 ข้อมูลบริบทพื้นที่ที่ศึกษา ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของตำบลบ้านสหกรณ์ ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่ศึกษา ความเป็นมาของโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และองค์กรที่สนับสนุน

กล่องที่ 2 ข้อมูลกลุ่มที่ศึกษา ประกอบด้วย การก่อเกิดกลุ่ม กระบวนการทำงาน และการจัดการปัญหาอุปสรรคที่กลุ่มต้องเผชิญ บทเรียนหรือประสบการณ์ของกลุ่มในแง่มุมต่าง ๆ และระดับการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

กล่องที่ 3 ข้อมูลปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และเงื่อนไขที่สำคัญ

กล่องที่ 4 ข้อมูลกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มที่นำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง ประกอบด้วยการออกแบบ วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลนั้น ทีมวิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวม เพื่อให้ทราบว่า ข้อมูลนั้นถูกต้อง และสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้หรือไม่ โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) คือการตรวจสอบด้านข้อมูลว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ ซึ่งพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูล แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และบุคคลที่ให้ข้อมูลนั้น ๆ ว่าถ้าต่างเวลา ต่างสถานที่ ต่างบุคคล จะทำให้ข้อมูลที่ได้มีความเหมือนกันหรือไม่เพียงใด (สุภางค์ จันทวานิช, 2548: 129) ซึ่งหากทีมวิจัยพบว่าข้อมูลที่ได้มีความแตกต่างทางด้านข้อมูลมากกว่าร้อยละ 60 หมายถึง หากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล 6 ใน10 คนเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งทีมวิจัยต้องไปเก็บข้อมูลในประเด็นนั้น ๆ เพิ่มเติมจนกว่าจะได้ข้อมูลที่สามารถเป็นตัวแทนของข้อมูลทั้งหมด อีกทั้งทีมวิจัยได้พิจารณาน้ำหนักของข้อมูลที่ได้ประกอบด้วย หากข้อมูลชุดใดมีผู้ให้ข้อมูลมากและมีแหล่งที่มาชัดเจน ทีมวิจัยถือว่าข้อมูลนั้นใช้ได้ และอีกวิธีหนึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยคนในชุมชนเอง หรือเรียกว่า การคืนข้อมูลให้ชุมชน ซึ่งวิธีการนี้ ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ซึ่งวิธีนี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ทีมวิจัยมีความเชื่อว่ามีความถูกต้องมากที่สุด ซึ่งการให้ชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูลนั้น ทีมวิจัยได้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลที่ทีมวิจัย ได้สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้นำทฤษฎี แนวคิดต่าง ๆ มาอธิบายปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นการสรุป วิเคราะห์เชิงวิชาการ และให้คนในชุมชนร่วมกันตรวจสอบ พร้อมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ วิพากษ์ รายงานการวิจัย และทีมวิจัยเองได้ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับอาจารย์ ที่ปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้อาจารย์ได้ช่วยตรวจสอบและพิจารณาข้อมูล ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ในการดำเนินงานวิจัยให้มีความต่อเนื่อง และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลที่ได้ มีการจัดระเบียบหมวดหมู่ตามขอบเขตเนื้อหา ทำการวิเคราะห์ตีความข้อมูลโดยการกำหนดคำสำคัญและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ทีมวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบแนวคิดดังนี้

1. วิเคราะห์ด้านปัจจัย และเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ โดยใช้แนวคิดองค์กรจัดการตนเอง (self-organization) และแนวคิดการบริหารงานด้วยองค์กร

วิทยาศาสตร์ใหม่

2. วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

นอกจากนั้น พิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูลโดยการเปรียบเทียบกับกรอบประเด็นที่ศึกษา หากยังขาดข้อมูลก็ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมรวมทั้งผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการวิเคราะห์เบื้องต้นก่อนนำข้อมูลให้กลุ่มอาชีพตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมภายหลังจากที่กลุ่มอาชีพได้ตรวจสอบข้อมูลแล้ว อีกทั้งทีมวิจัยได้สร้างรูปแบบในการจัดเก็บ และมีการจัดการข้อมูลให้เป็นระบบตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูลจนกระทั่งการนำเอาข้อมูลไปอธิบายตามแนวคิดทฤษฎี ดังที่ ชาย โพธิสิตา (2542 อ้างใน อังคณา ทาลัดชัย, 2548: 43) ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพว่า การวิเคราะห์ข้อมูลคือ กระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อทำให้ข้อมูลมีความหมายขึ้นมา เป็นการตีความ และค้นหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีขึ้นมาจากข้อมูลที่ต้องอาศัยกรรมวิธีตามหลักวิชาการวิเคราะห์ที่เหมาะสม ซึ่งวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ทีมวิจัยใช้วิธีการดังนี้

1. การจัดระเบียบข้อมูล ทีมวิจัยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บหลายวิธี เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่ม การสังเกต การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหรือชุมชน มาเรียบเรียงก่อน แล้วทำการแยกข้อมูลเพื่อให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานที่ยึดขอบเขตเนื้อหาของการวิจัยเป็นหลัก โดยจัดเป็นกล่องข้อมูลตามประเด็น เช่น ข้อมูลบริบทชุมชน เนื้อหาความรู้ของการดำเนินงานกลุ่ม บรรยากาศ ท่าทีของผู้ให้ข้อมูล หรือการเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งข้อคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลและนักวิจัย โดยแยกเป็นแต่ละหมู่บ้านและแต่ละกลุ่ม

2. การนำข้อมูลไปสู่การแสดงผล ทีมวิจัยนำผลสรุปของข้อมูลแต่ละประเด็นมาจัดหมวดหมู่ก่อนเพื่อเชื่อมโยงกันของข้อมูลที่ได้มา

3. การสรุปผลการวิจัย เมื่อทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลว่าผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลนั้นบอกอะไรกับทีมวิจัยได้บ้าง และสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ทีมวิจัยได้ตั้งไว้หรือไม่

และกิจกรรมวิจัยที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการตั้งแต่ระยะที่ 1 นั้นเป็นการศึกษาข้อมูลของกลุ่มอาชีพ ข้อมูลชุมชนทั้ง 4 แห่ง การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของกลุ่มรวมถึงการประมวลค้นหาปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จและบทเรียนที่เกิดขึ้น ซึ่งการนำเสนอในบทนี้จะเป็นการนำเสนอกิจกรรมในระยะที่ 1 ส่วนกิจกรรมในระยะที่ 2 จะเน้นกระบวนการปฏิบัติเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพซึ่งได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ส่วนที่ 2

กิจกรรมที่ 1

1. ชื่อกิจกรรม สำรวจข้อมูลของกลุ่มอาชีพตำบลบ้านสหกรณ์ โดยการรวบรวมจากเอกสาร

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่

3. วัน/เวลา/สถานที่ ตุลาคม 2549 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 และในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม ผู้นำที่อยู่ในพื้นที่ และสมาชิกกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ศึกษาจากเอกสาร
2. สอบถามข้อมูลกับสมาชิกกลุ่มในพื้นที่

5. ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

5.1 ความรู้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และจากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มมาประมวลเรียบเรียงเพื่อให้รู้ความเป็นมาของแต่ละกลุ่มจำนวน 12 กลุ่มได้แก่ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูผ้าฝ้าย ทอมือ กลุ่มสมุนไพรและการแพทย์ทางเลือก กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มไม้ไผ่และแกะสลัก กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มทำขนม กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าและเสื้อผ้า กลุ่มเพาะเห็ดโคนเล็ก กลุ่มน้ำพริก กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ และกลุ่มเลี้ยงเป็ด เป็นต้น

2. จัดอันดับความเข้มแข็งเป็น 3 ระดับคือ เข้มแข็ง ปานกลาง และอ่อนแอ โดยใช้เกณฑ์ ในการจัดแบ่งอันดับคือ ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง การประชุมทุกเดือน การทำบัญชีรับ-จ่าย โครงสร้างคณะกรรมการ การบริหารจัดการ และความสัมพันธ์ เป็นต้น

3. เลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีระดับความเข้มแข็งที่จะทำการวิจัยจำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ กลุ่มทำขนม และกลุ่มหัตถกรรมแปรรูผ้าฝ้ายทอมือ

4. ได้กลุ่มเป้าหมายตามที่ต้องการ

5. ได้แผนที่ทางสังคมของกลุ่มอาชีพตำบลบ้านสหกรณ์

5.2 กระบวนการ

1. ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ กำนันตำบลบ้านสหกรณ์ และประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลบ้านสหกรณ์ เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้าดำเนินการวิจัยในพื้นที่ และขอรับการสนับสนุนข้อมูลเบื้องต้น

2. เข้าพื้นที่เพื่อพูดคุยกับสมาชิกกลุ่ม

3. ได้บรรยากาศที่เป็นกันเอง ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มให้การต้อนรับและยินดีให้ความร่วมมือในการดำเนินงานวิจัย เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

6. สรุปผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ได้รู้ความเป็นมาของกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม
2. ได้กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

กิจกรรมที่ 2

1. ชื่อกิจกรรม เวทีพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของการทำงานวิจัยท้องถิ่นร่วมกัน และเพื่อให้รู้ข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มอาชีพ

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อพูดคุยกับกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม และสร้างความคุ้นเคย
2. เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำการวิจัย

3. วัน/เวลา/ สถานที่ พฤศจิกายน 2549 ณ วัดสหกรณ์หมู่ที่ 2 ต.บ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 13 จังหวัดเชียงใหม่ และสมาชิกกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม

4. **วิธีการดำเนินกิจกรรม**

1. ประสานงานกับประธานกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ และวิทยากร เพื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ดำเนินการ

2. ดำเนินการจัดเวทีพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนการทำงานของแต่ละกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ

3. สรุปบทเรียนร่วมกันระหว่างทีมพี่เลี้ยง และนักวิจัย

4. จัดทำสรุปผลการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่ทีมงานพี่เลี้ยงแนะนำ

5. ผลที่ได้จากกิจกรรม

5.1 ความรู้

1. ได้เห็นกระบวนการทำงานของแต่ละกลุ่ม ที่เริ่มจากวิธีคิด และวิธีทำของกลุ่ม แล้วจึงมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมต่อยอด ซึ่งเริ่มจากการพึ่งตนเองก่อน

2. ได้เห็นความเป็นผู้นำของแต่ละกลุ่ม ที่จะต้องต่อสู้ อดทน เสียสละ ซื่อสัตย์ ขยัน เพื่อให้กลุ่มสามารถอยู่รอดได้

3. กลุ่มต้องการให้มีการประสาน เชื่อมโยง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างกลุ่ม

4. มีกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้คือ กลุ่มทำขนมบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8

5. มีการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พูดแสดงความคิดเห็น และให้บรรยากาศเป็นไปด้วยดี

6. ได้เรียนรู้ว่าการจัดเวทีพูดคุย จำเป็นต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมมากกว่านี้ เช่น ประเด็นคำถาม การจับประเด็น การเชื่อมโยงประเด็น และจะต้องเป็นคนช่างสังเกตอย่างลึกซึ้ง

7. รู้ที่มาที่ไปของกลุ่มว่ามีโครงสร้าง การบริหารงาน ทุน และทรัพยากร

8. ได้แนวทางหรือประเด็นที่จะเข้าไปพูดคุยในครั้งต่อไปในลักษณะที่ไม่เป็นทางการมากนัก เช่น การพูดคุยตัวต่อตัว สนทนากลุ่มย่อย ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งกว่า

5.2 กระบวนการ

1. ได้รู้ว่าผู้ควบคุมเวทีต้องเตรียมตัวให้พร้อมทั้งด้านความรู้ และทักษะการจับประเด็นของการพูดคุย การเชื่อมโยงประเด็น การแสดงท่าที และคำพูด

2. การจัดสถานที่ ซึ่งมีความสำคัญ ที่จะต้องให้เป็นแบบกันเองมากที่สุด

3. การตั้งประเด็นคำถามที่ไม่ใช่บทบาทของหน่วยงาน

4. การสังเกตทั้งผู้เข้าร่วมเวที และบรรยากาศอย่างรอบด้าน

6. สรุปผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. การจัดเวทีพูดคุยในครั้งนี้เป็นที่พอใจ และเป็นไปตามความคาดหวังหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจในการทำการวิจัยร่วมกัน การพูดคุยเป็นกันเอง เพราะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และมีความคุ้นเคยกันมาก่อน

2. การจัดเวทีพูดคุยในครั้งนี้ได้ผลเป็นที่พอใจ แม้จะใช้เวลาพูดคุยไม่นาน แต่ก็ได้แลกเปลี่ยนมากกว่า ทุกคนมีความกล้ามากขึ้น และมีโอกาสพูดทุกคน ซึ่งคิดว่า ดีกว่าการจัดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ

3. ได้ความรู้ หรือข้อคิดเห็นใหม่ ๆ คือ มีการถอดบทเรียนที่ละเอียดมากขึ้นทั้งเนื้อหาและกระบวนการ

4. ได้แนวทางในการจัดเวทีครั้งต่อไป ที่จะต้องเตรียมความพร้อมสูง เช่น ความรู้ประเด็นคำถามที่ชัดเจน หรือสถานที่จัดกิจกรรมที่จะต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก

5. รู้จุดอ่อนของตัวเองที่จะต้องปรับปรุง

กิจกรรมที่ 3

1. ชื่อกิจกรรม ประมวล เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เห็นภาพรวมของกลุ่มให้ชัดเจนมากขึ้น และเตรียมคืนข้อมูลที่ได้ของแต่ละกลุ่มเพื่อร่วมกันตรวจสอบ

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อจัดรวบรวมข้อมูลที่ได้ของกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม มาทำการวิเคราะห์ และเตรียมคืนข้อมูลให้แก่กลุ่มอาชีพ

3. วัน/ เวลา /สถานที่ พฤศจิกายน- ธันวาคม 2549 ณ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม และผู้นำหมู่บ้าน

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การจัดเวที การพูดคุยแลกเปลี่ยน การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม มาเรียบเรียง ประมวล แล้ววิเคราะห์

2. เข้าพื้นที่เพื่อหาข้อมูลกับสมาชิกกลุ่มในพื้นที่เพิ่มเติม

3. สรุปผลการทำกิจกรรม

5. ผลที่ได้จากกิจกรรม

5.1 ความรู้

5.1.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

1. ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และจากการพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มมาประมวลเรียบเรียง เพื่อให้รู้ประวัติความเป็นมาของแต่ละกลุ่ม และปัจจัยที่ทำให้เกิดกลุ่ม รู้ปัญหาของกลุ่มและรู้ศักยภาพ

2. ได้รู้วิธีการทำงานของกลุ่มที่มีระบบโครงสร้าง คน ทุน กฎระเบียบ ทรัพยากร การจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ความรู้ ภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

4. มีคณะกรรมการที่เป็นคนขยัน อดทน ซื่อสัตย์ และต้องให้เกียรติกัน ไว้วางใจกัน

3. ได้รู้ว่ากลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย สมัครเข้าเป็นสมาชิก กลุ่มอาชีพเพื่อการผลิตของตำบลบ้านสหกรณ์ ที่สามารถกู้ยืมเงินทุนจากสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์มาเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้

4. ได้เห็นวิถีของชาวบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทั้งเรื่องการกิน การอยู่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย เสี่ยงโชค และนิยมวัตถุตามกระแส

5. สมาชิกมีการเรียนรู้งานด้านอื่นเมื่อมีโอกาส เช่น การเปลี่ยน และแบ่งหน้าที่กันทำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้งานด้านอื่น ๆ

6. ได้รู้ว่ากลุ่มทุกกลุ่มมีความมุ่งมั่นที่จะนำพากลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไป และจะไม่รับสมาชิกใหม่ที่ไม่ได้ต่อสู้ลำบากมาด้วยกัน

7. สมาชิกกลุ่มในมีความสัมพันธ์ เป็นห่วง และเอื้ออาทรต่อกัน เช่น เมื่อสมาชิกมีปัญหาก็จะช่วยกันแก้ไข และมีความยืดหยุ่นให้กัน

8. มีผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐาน และมีคุณภาพโดยหน่วยงานรับรอง เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

9. ได้รู้ว่ากลุ่มมีการต่อสู้ และแข่งขันด้านการตลาดสูง

10. มีการศึกษาดูงานกลุ่มอื่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานของกลุ่ม เช่น บรรจุภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์

11. ได้เรียนรู้จากการทำเวทีร่วมกันมากขึ้น และได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่

12. ได้รู้แหล่งที่ให้การสนับสนุน ทั้งความรู้ วิทยากร และงบประมาณที่สามารถกู้ยืมมาลงทุนในกิจกรรมได้

13. รายได้ที่ใช้จ่ายในครัวเรือนส่วนใหญ่จะมาจากงานที่เป็นอาชีพเสริม ซึ่งกลุ่มมองว่าจะพัฒนาเป็นอาชีพหลัก

5.1.2 กลุ่มทำขนม

1. ได้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ของหมู่บ้าน ที่ยังเคารพ นับถือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เช่น มีการเลี้ยงผีเจ้าที่ ผีเสื้อบ้าน หอเจ้าที่ เจ้าทรงโดย เฉพาะประธานกลุ่มที่เป็นคนทรงของหมู่บ้านนี้ด้วย

2. ได้เห็นวิถีของชาวบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทั้งเรื่อง การกิน การอยู่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และความฟุ่มเฟือยในสิ่งที่ไม่จำเป็น

3. ได้รู้ว่ากลุ่มมีความมุ่งมั่นที่จะนำพากลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไปทั้ง ๆ ที่สมาชิกเหลือน้อยก็ยังจะทำต่อไป

4. มีสมาชิกที่เป็นคนขยัน อดทน ซื่อสัตย์ และให้เกียรติกัน ไว้วางใจกัน

5. ประธานกลุ่มมีความสัมพันธ์กับสมาชิกที่ลาออก หรือแยกไปทำส่วนตัวยังคอยเป็นห่วง และเอื้ออาทรต่อกัน เช่น เวลามีปัญหาก็จะช่วยกันแก้ไข

6. กลุ่มมีความเป็นห่วงผู้ซื้อจึงต้องทำผลิตภัณฑ์ออกมาให้ดีมีคุณภาพ

7. มีการศึกษาดูงานกลุ่มอื่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานของกลุ่ม เช่น การผลิต และการบรรจุภัณฑ์

8. มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อนำมาเป็นบทเรียนจนเกิดความชำนาญหรือได้สูตรที่เป็นมาตรฐานของกลุ่ม

9. ได้รู้แหล่งที่ให้การสนับสนุน ทั้งความรู้ และงบประมาณ ที่สามารถกู้ยืมมาลงทุนในกิจกรรมได้ ซึ่งยังจำเป็นต้องใช้เป็นทุนหมุนเวียน

10. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่

5.1.3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

1. ได้เห็นวิถีของชาวบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทั้งเรื่องการกิน การอยู่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และนิยมวัตถุตามกระแส

2. ได้รู้ว่ากลุ่มมีความมุ่งมั่นที่จะนำพากลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไป

3. มีคณะกรรมการที่เป็นคนขยัน อดทน ซื่อสัตย์ และให้เกียรติกันไว้วางใจกันโดยเฉพาะเหรัญญิกที่มีความซื่อสัตย์ จะเห็นได้จากการเป็นเหรัญญิก หรือเป็นประธานหลาย ๆ กองทุนทั้งในหมู่บ้าน และในระดับตำบล

4. สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กัน เป็นห่วง และเอื้ออาทรต่อกันอยู่เสมอ เช่น เวลามีปัญหาก็จะช่วยกันแก้ไขให้คำปรึกษา และมีความยืดหยุ่น ทั้งยังเป็นห่วงคนในหมู่บ้านที่อยากให้มีการออมเงินไว้เมื่อยามต้องการในอนาคต

5. การทำงานของกลุ่มที่มีเป้าหมายชัดเจน และต้องทำให้ดีที่สุดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายด้วยกัน พยายามเรียนรู้จากงานที่ทำด้วย

6. มีผู้นำเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกเห็นความดี เสียสละและศรัทธา เนื่องจากประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม และเป็นหมอพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน

7. การรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน และช่วยเหลือกันเองมาตลอด โดยการระดมทุน และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากนั้น ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาเพิ่มเติมต่อยอดเรื่องงบประมาณ มีแต่สนับสนุนเรื่องความรู้

8. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่

9. การพูดคุยกันบ่อย ๆ พบปะกันบ่อย ๆ ทั้งคณะกรรมการ และสมาชิก ทำให้ลดปัญหาช่องว่าง และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

10. ได้เห็นพลังของกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งที่มารวมตัวกัน เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน

11. เน้นการเรียนรู้จากที่อื่นด้วย เพื่อมาปรับใช้ โดยให้สมาชิกได้ไปเรียนรู้จากภายนอก พร้อมทั้งมีสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนด้วย

12. การยอมรับบทบาทของผู้หญิงในการทำงานที่มีความละเอียดอ่อน รอบคอบ และระมัดระวังในการทำบัญชี

5.1.4 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

1. ได้รู้ว่ากลุ่มมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้กับงาน ที่สามารถก่อให้เกิดมูลค่าได้ เช่น น้ำแร่ และประสานผู้สูงอายุเข้ามาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตามศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ โดยมีหน้าที่สานตะกร้า หรือชะลอม เพื่อใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ของกลุ่ม เป็นการสร้างอาชีพ และสร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุด้วย

2. รู้ขั้นตอนการทำงานของกลุ่มว่า มีโครงสร้าง ทุน คน ทรัพยากร และภูมิปัญญาที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นมูลค่าได้ กลุ่มมีความภูมิใจที่มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นฝีมือของชุมชนจริง ๆ และดีใจ ภูมิใจ เมื่อได้รับคำชมจากผู้ซื้อ

3. ได้เห็นวิถีของชาวบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทั้งเรื่อง การกิน การอยู่ ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ที่เป็นวัตถุนิยมตามกระแสการเปลี่ยนแปลง

4. ได้รู้ว่ากลุ่มมีความมุ่งมั่นที่จะนำพากลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไปตามศักยภาพ และเงินทุนที่มีอยู่

5. มีคณะกรรมการที่เป็นคนขยัน อดทน ซื่อสัตย์ และต้องให้เกียรติกันไว้วางใจกัน

6. สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้าน และเอื้ออาทรต่อกัน เช่น เมื่อมีปัญหาก็จะช่วยกันแก้ไข และเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันอยู่แล้ว

7. การทำงานของกลุ่ม ณ ปัจจุบันไม่มีกฎระเบียบมาใช้ในการทำงาน แต่อาศัยการพูดคุยช่วงเวลาทำกิจกรรม แต่เดิมเคยนำกฎระเบียบมาใช้กับกลุ่ม แต่เมื่อใช้แล้วเกิดปัญหากับกลุ่มมากมาย จึงทำการตกลงกันใหม่ตามที่สมาชิกต้องการ และตามความสะดวก

8. กลุ่มมีความเป็นห่วงผู้ซื้อจึงต้องทำผลิตภัณฑ์ออกมาให้ดีมีคุณภาพ

9. มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อนำมาเป็นบทเรียน จนเกิดความชำนาญหรือได้สูตรที่เป็นมาตรฐานของกลุ่ม

10. ได้รู้แหล่งที่ให้การสนับสนุน ทั้งความรู้ และงบประมาณ ที่สามารถกู้ยืมมาลงทุนในกิจกรรมได้

11. ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อเป็นการเรียนรู้ และเสริมสร้างการทำงานต่อ ๆ ไป

5.2 กระบวนการ

1. การเข้าพื้นที่ค่อนข้างบ่อย เพราะข้อมูลมือสองมีน้อย และเป็นการสร้างความคุ้นเคยให้เห็นหน้าบ่อย ๆ

2. เข้าพื้นที่เพื่อพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มโดยการแลกเปลี่ยน มีการจดบันทึกบางครั้งขณะพูดคุย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สนทนากลุ่มย่อย และมีการบันทึกภาพกิจกรรม ทำให้ชาวบ้านไม่ได้ระมัดระวัง หรือเกร็ง

3. ได้บรรยากาศที่เป็นกันเอง พยายามทำตัวสนิทสนม บางครั้งก็ซื้อของชอบไปฝากบ้างเป็นบางครั้ง

4. ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น งานกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ตำบล งานวันพ่อ งานศพ งานเปิดอ่างตกปลา และงาน 30 ปีโรงเรียนบ้านสหกรณ์

6. ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

1. ได้รู้ความเป็นมา และการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มว่ามีศักยภาพ ปัญหาอุปสรรค มีทุน ทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ ภูมิปัญญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่ากับกลุ่ม

2. รู้ปัจจัย เงื่อนไขของการเกิดกลุ่มแต่ละกลุ่ม

กิจกรรมที่ 4

1. ชื่อกิจกรรม เวทีวิเคราะห์กิจกรรมกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม เพื่อวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อร่วมกันค้นหาจุดแข็ง และจุดอ่อนของกลุ่มอาชีพ

3. วัน/เวลา/สถานที่ กุมภาพันธ์- มีนาคม 2550 ณ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และผู้นำ

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1.ประสานงานกับผู้ช่วยนักวิจัย และประธานกลุ่ม

2. ดำเนินการจัดเวที และสนทนากลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนในการค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โดยใช้ SWOT analysis

3. สรุปผลให้ผู้เข้าร่วมเวทีรับทราบ

5. ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม

5.1 ความรู้

5.1.1 ประเด็นเรื่องการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ของแต่ละกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

จุดแข็ง

1. ผลิตภัณฑ์มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่เลียนแบบได้ยาก

2. สมาชิกกลุ่มมีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา

3. สมาชิกสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆได้

4. มีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับ 3 ดาว

5. มีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน เช่น ที่ร้านค้าน้ำพุร้อนสันกำแพง และการออกร้านในงานแสดงสินค้าต่างๆของจังหวัด และในกรุงเทพฯ

6. สมาชิกมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีเมื่อมีการสั่งสินค้าเข้ามามาก ๆ

7. กลุ่มมีการคิด ประยุกต์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆอยู่ตลอดเพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาด และคู่แข่ง

8. กลุ่มมีการบริหารจัดการตามสายการบังคับบัญชา เช่น ประธานไม่อยู่ก็สามารถทำหน้าที่แทนกันได้ และสมาชิกก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

9. ประธานกลุ่มเป็นคนที่มีวิธีคิดที่มองการณ์ไกล เช่น อยากให้เด็ก เยาวชนได้เข้ามาฝึกเพื่อทำเป็นอาชีพทางเลือกได้ เป็นคนช่างสังเกต จดจำ และเป็นคนที่กล้าตัดสินใจ เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้าต่างกลุ่มมาจำหน่าย เพื่อให้ผู้ซื้อมีทางเลือกที่หลากหลาย

10. สมาชิกกลุ่มให้ความไว้วางใจในตัวผู้นำกลุ่ม

11. กลุ่มมีการวางแผนงานในอนาคตร่วมกัน

12. กลุ่มมีเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ และผลิตภัณฑ์

13. สมาชิกมีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน เช่น การปักผ้าแบบชาววัง การปักตัวหนอน การตัด การเย็บ การจำหน่าย เป็นต้น

14. มีสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม เช่นตัดเสื้อให้เด็กนักเรียน และสมาชิกกลุ่มมีเงินกองกลางให้กู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย และมีการวางแผนไว้ว่า จะสนับสนุนทุนการศึกษาแก่บุตรของสมาชิกกลุ่ม

15. มีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ลงในสื่อ OTOP to the world ของกรมส่งเสริมการส่งออก

16. ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพที่ได้มาตรฐาน เช่น ฝีมือประณีต สีไม่ตก มีการตรวจสอบคุณภาพ และได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย

จุดอ่อน

1. มีเงินทุนหมุนเวียนจำกัด
2. ไม่สะดวกในการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายที่ไกล ๆ
3. ต้นทุนการผลิตสูงกว่าคู่แข่ง
4. สถานที่ทำงานของกลุ่มค่อนข้างคับแคบ เวลามาทำงานร่วมกันเยอะ ๆ
5. ผู้ซื้อมองว่าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเหมือนของที่นำเข้ามาจากจีน

โอกาส

1. มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน
2. มีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์โดยการออกแสดงสินค้าตามที่ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ
3. มีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย เพื่อเป็นทางเลือกให้กับลูกค้า
4. มีการฝึกอบรม และศึกษาดูงาน

อุปสรรค

1. การทำงานกลุ่มแรกๆมีปัญหาเช่น ฝีมือไม่ดี สินค้ายังไม่ติดตลาด และเป็นสินค้า ชิ้นใหญ่ เช่น เสื้อบุรุษ เสื้อสตรี ผ้าซิ่น ผ้าปูโต๊ะ ทำให้สินค้าขายยาก เพราะราคาก็สูงพอสมควร และได้แก้ปัญหาโดยปรับเปลี่ยน และพัฒนาสินค้าไปเรื่อยๆเช่นมีการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกด้านต่าง ๆ มีการศึกษาดูงาน

2. มีการสนับสนุนจากภาครัฐที่ไม่ค่อยสม่ำเสมอ เช่น การจัดให้กลุ่มนำสินค้าไปแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งส่งผลถึงการได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ทำให้มีรายได้แก่กลุ่ม ได้ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และได้งานตามมาทีหลัง

3. การตลาด ซึ่งปัจจุบันผู้ซื้อสินค้าไม่แน่ใจว่า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทำด้วยมือจริงหรือไม่ ผู้ซื้อคิดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากเมืองจีน (เหมือนทำด้วยเครื่องจักร) เช่น ลายปักผ้าปูโต๊ะ และลายลูกไม้ผ้าม่าน ซึ่งทางกลุ่มกำลังจะหาทางแก้ไขโดยการนำเสนอให้ผู้ซื้อได้ดูขั้นตอนการผลิต ผ่านสื่อวีดีทัศน์ และการสาธิตให้คนขายได้เห็นจริง

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความสำคัญในการต่อยอดงานเดิม ลงทุนสร้างกลุ่มใหม่ขึ้นมาแทน แล้วก็ไปไม่รอด

5. หลังจากเสร็จงานมหกรรมพืชสวนโลก ผลิตภัณฑ์กลุ่มขายไม่ค่อยดี ทางกลุ่มมองว่า อาจเกี่ยวกับสถานการณ์ของบ้านเมือง ที่คนเราระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น และนักท่องเที่ยวก็มีน้อยด้วย

แนวทางแก้ไข

1. ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. จัดทำขั้นตอนการผลิต และนำเสนอผ่านสื่อ
3. หางานอื่นเสริมเพิ่มเติมจากอาชีพเดิมเพื่อประหยัดเวลาในการขนส่ง
4. การวางแผนงานในอนาคตไว้ทั้งการผลิต และการตลาด
5. หน่วยงานที่เข้าส่งเสริมควรพิจารณาการต่อยอดงานเดิม

2) กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

จุดแข็ง

1. กลุ่มมีโครงสร้าง และระบบการบริหารงานที่ชัดเจนที่คิด และทำร่วมกัน

2. มีสมาชิกที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีรู้หน้าที่ของตนเอง และมีความรับผิดชอบ เช่น ส่งเงินออมเป็นประจำทุกเดือน ส่งคืนเงินกู้ตามกำหนด แต่หากมีปัญหาก็มีการยืดหยุ่น ให้มาปรึกษากับคณะกรรมการเพื่อหาทางออกร่วมกัน

3. มีการยืดหยุ่น และให้เวลาแก่สมาชิก

4. มีการวางแผนด้านการเงิน เช่นเงินทุนสำหรับเป็นหลักประกันกับสถาบันการเงิน

5. ชาวบ้านคิด และทำกันเอง โดยภาครัฐทำหน้าที่กระตุ้นความคิด

6. ให้สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา และมีการตรวจสอบกันเอง

7. สมาชิกมีวิธีคิด และวิธีทำเพื่ออนาคต และอยากให้สมาชิกคนอื่น ๆ หันมาออมเงินบ้าง

8. มีการจัดสรร เงินสวัสดิการ เช่น ทำบุญส่วนรวมในงานฌาปนกิจศพพระ และ จ่ายเบี้ยเลี้ยงแก่สมาชิกที่ไปอบรมเกี่ยวกับการออมทรัพย์

9. เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการออมทรัพย์ ถ้าอายุยังไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์ ไม่สามารถกู้เงินได้

10. ให้คำแนะนำแก่สมาชิกที่ประสบปัญหาได้

จุดอ่อน

1. มีเงินเหลือเยอะยังไม่ได้คิดร่วมกันว่าจะทำอะไรให้เกิดประโยชน์มากกว่านี้ เช่น มีแผน จะให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มีความมั่นคง เช่น เลี้ยงวัวเนื้อ แต่ยังไม่ได้พูดคุยกันในรายละเอียด

โอกาส

1. มีการศึกษาดูงาน และเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออมทรัพย์
2. มีการเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่ม และนอกกลุ่ม
3. ไม่รบกวนเวลาทำงานประจำ และมีเวลาทำงานที่ชัดเจน

อุปสรรค

1. การทำบัญชีที่ต้องใช้เวลามาก และเอกสารเยอะมาก (คนนอกมอง)

แนวทางแก้ไข

1. ควรปรับปรุงเพื่อลดขั้นตอน ให้ประหยัดเวลา
2. วางแผนการใช้เงินเพื่อการลงทุนที่ไม่เสี่ยงมากนัก

3) กลุ่มทำขนม

จุดแข็ง

1. มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น มีการใช้สมุนไพรในผลิตภัณฑ์
2. มีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์

3. มีตลาดที่สามารถขายได้ตลอด แม้จะมีคู่แข่งมาก

จุดอ่อน

1. ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงกว่าแต่ก่อน
2. มีเงินทุนหมุนเวียนน้อย
3. ไม่ค่อยสะดวกที่จะนำเอาผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายไกล ๆ
4. บรรจุภัณฑ์บางอย่างที่ค่อนข้างแพง
5. กรรมวิธีในการผลิตที่ต้องอดทนกับความร้อนของเตาอบ จึงทำให้สมาชิกไม่ค่อยอยากจะทำ

โอกาส

1. หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนต่อยอด
2. มีแหล่งที่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้อยู่เรื่อย ๆ

อุปสรรค

1. การขนส่งผลิตภัณฑ์ที่ไม่ค่อยสะดวกที่จะต้องระมัดระวัง เพราะแตกง่าย
2. ขั้นตอนการผลิตที่ต้องอดทนสูงต่อความร้อน

แนวทางแก้ไข

1. ทำกิจกรรมอื่นเสริมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งมาก เช่น เพาะกล้าไม้ผักพื้นบ้าน
2. ใช้ความอดทน เพราะเป็นอาชีพเสริมที่ทำนอกเวลางานประจำ

4) กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

จุดแข็ง

1. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มที่ไม่เหมือนกัน
2. มีการนำเอาทุนทางธรรมชาติมาปรับใช้ให้เกิดเป็นมูลค่า
3. สามารถลดต้นทุนการผลิตบางอย่างได้ เช่น น้ำแร่
4. เป็นภูมิปัญญาที่คิดค้น ทดลองทำเอง จนเป็นสูตรมาตรฐาน และได้จดสิทธิบัตรเรียบร้อยแล้ว

จุดอ่อน

1. ใช้วัตถุดิบนอกชุมชน เช่นไข่เป็ด เคยมีการเลี้ยงเป็ดในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะผลิตได้น้อย

2. แรกเริ่มตั้งกลุ่มมีสมาชิกกลุ่มมาก แต่ปัจจุบันเหลือน้อย เฉพาะที่สามารถคุยกันรู้เรื่อง และส่วนที่ลาออกเพราะ ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ในช่วงที่มีกิจกรรมกลุ่ม และบางคนบอกว่าเงินที่ได้จากการเข้าร่วมกลุ่มไม่พอใช้จ่ายในครัวเรือน

3. เป็นอาชีพเสริมที่ขึ้นอยู่กับกระแสภายนอก เช่น ปัญหาไข้หวัดนกระบาด ซึ่งส่งผลกระทบกับกลุ่มโดยตรง

โอกาส

1. มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนต่อยอด ทั้งคำแนะนำ และงบประมาณ

2. มีร้านค้า และตัวแทนจำหน่าย แต่กลุ่มยังไม่พร้อมที่จะส่งตามที่ลูกค้ากำหนดได้ เช่น ห้างบิ๊กซี

3. เป็นการสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุ และให้ผู้สูงอายุได้รู้จักการนำเอาภูมิปัญญามาใช้ให้เกิดมูลค่า

4. มีผู้นำคอยให้การสนับสนุนทางความคิด และการทำกิจกรรม

5. มีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม

6. สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพเพื่อการผลิตของตำบลบ้านสหกรณ์ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสนับสนุนเงินทุนสำหรับกู้ยืมไปลงทุนทำกิจกรรมกลุ่ม

อุปสรรค

1. มีไข้หวัดนกระบาด ทำให้ทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคกลัว ทำให้หยุดกิจกรรมชั่วคราว และทำลายไข่ทิ้ง ประมาณ 500 ฟอง ช่วงนั้นขาดทุนพอสมควร

2. ปัจจุบันก็ยังกลัวอยู่ ถ้าหากมีข่าวออกบ่อย ๆ ก็อาจจะหยุดทำ เพราะเสี่ยงทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคก็ไม่อยากซื้อ

3. การทำงานต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมาก เช่น การล้างทำความสะอาดไข่เป็ด การนำไข่ลงแช่ในถัง การต้ม หรือนึ่ง และการบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

แนวทางแก้ไข

1. หาแนวทางป้องกันการล้างไข่ให้กับผู้ทำหน้าที่ล้าง เช่น ใช้ผ้าปิดจมูก การใส่ถุงมือ

2. วางแผนหาอาชีพใหม่รองรับเพิ่มเติมหากเกิดปัญหาไข้หวัดนกระบาด

5.1.2 ประเด็นความรู้ที่ได้จากการจัดกิจกรรม สรุปได้ดังนี้

1.ได้เห็นกระบวนการทำงานของกลุ่มที่มีการพัฒนาขึ้น เช่น กล้าพูด และแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

2. การวางแผนการทำงานของกลุ่มที่มีระบบโครงสร้างที่ชัดเจน มีการคิด การลงมือทำ ความรับผิดชอบ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน

3. กลุ่มมีการวางทายาทเพื่อสืบทอดการทำงานโดยให้เยาวชนเข้ามาเรียนรู้งานและมีการสอนงาน เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

4. มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน และต่อยอดกิจกรรมทั้งงบประมาณ และความรู้

5. มีผู้นำให้การสนับสนุนทางความคิด และสมาชิกครอบครัวให้การสนับสนุน

6. สมาชิกแต่ละกลุ่มรู้บทบาทหน้าที่ และมีความรับผิดชอบ เช่น ส่งเงินออมเป็นประจำ ตามกำหนด

7. มีผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะโดยเฉพาะกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

8. สมาชิกกลุ่มมีการฝึกอบรม และศึกษาดูงานด้านอื่น ๆ

9. มีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

10. มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายทุกกลุ่ม

11. มีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มทุกกลุ่ม

12. มีการนำเอาภูมิปัญญามาปรับใช้ และสร้างงานให้กับคนอื่น เช่นผู้สูงอายุที่ทำงานหนักไม่ได้

13. ความห่วงใยที่มีต่อสมาชิกด้วยกัน และคนในชุมชน เช่น อยากให้มีการออมเงินไว้เพื่ออนาคตข้างหน้าบ้างตามกำลัง และเป็นห่วงสมาชิกบางคนที่หันไปเอาดีทางอบายมุข

14. การตลาดยังไม่ค่อยเป็นปัญหาเท่าไรนัก ยังพอขายได้เรื่อย ๆ ตามสถานการณ์บ้านเมืองที่เป็นอยู่ที่ทุกคนมีความระมัดระวังในการใช้เงินมากขึ้น

15. สมาชิกกลุ่มมีความไว้วางใจในตัวประธาน และคณะกรรมการกลุ่มที่เป็นคนที่เสียสละ ซื่อสัตย์ ขยัน การให้เกียรติกัน เพราะรู้จักกันหมดทุกคน

16. บางกลุ่มมีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่ม

17. ผลิตภัณฑ์ที่มีมาตรฐานได้รับการรับรองจากหน่วยงานต่าง ๆ

18. บางกลุ่มมีการติดต่อประสานงานเป็นเครือข่ายด้านการแลกเปลี่ยนความรู้และสินค้า

19. การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน ทั้งในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่ม

20. บางกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมที่ไม่หวังรายได้มากนัก และทำตามศักยภาพที่มีอยู่

21. ปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่ม เช่น ผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกับผลิตภัณฑ์ที่มาจากเมืองจีน (กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย) ต้นทุนการผลิต ไข้หวัดนกระบาด (กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่) และเรื่องการตลาด

22. เห็นแนวทางหรือทางออกในการแก้ไขปัญหา

23. กลุ่มมีการมาพบปะกันมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และบางกลุ่มมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน

24. กลุ่มมีการวางแผนงานในอนาคตไว้ร่วมกัน

5.2 กระบวนการ

1. ประสานงานกับ ทีมงานผู้ช่วยนักวิจัยแต่ละกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้าพื้นที่เพื่อจัดเวที แต่เนื่องจากนักวิจัยติดภารกิจจึงเลื่อนนัด ทำให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ทำให้ดำเนินการทีละกลุ่ม

2. ผิดนัดต้องรีบขออภัยจากกลุ่ม ซึ่งกลุ่มบอกว่าไม่เป็นไร

3. ได้เห็นกระบวนการทำงานของกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนกันด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง และหัวเราะกันอย่างสนุกสนานเมื่อเล่าถึงอดีตที่ผ่านมาของการเริ่มทำกลุ่ม

4. ได้บรรยากาศที่เป็นกันเอง แม้จะใช้เวลาไม่มากก็ทำให้ได้ข้อมูลพอสมควร

5. บางครั้งไม่มีการนัดหมายล่วงหน้า ไปหมู่บ้านไหนเจอใครก็ได้ ซึ่งก็จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากกว่าที่จัดนัดพบเป็นทางการ

6. เวลาไม่จำเป็นต้องรบกวนชาวบ้านมากนัก

7. สถานที่ก็เช่นกัน สะดวกที่ไหนก็ได้

8. ชาวบ้านเริ่มนึกถึงเวลาที่มีกิจกรรมก็จะโทรศัพท์มาบอกข่าว ถ้าว่างก็เชิญเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

6. ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ได้รู้ความเป็นมาของการดำเนินงานแต่ละกลุ่ม

2. รู้ปัญหาและสาเหตุ และแนวทางแก้ไขของกลุ่ม

3. รู้จุดแข็ง และจุดอ่อนของกลุ่ม

4. หาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

5. การดำเนินงานในวันนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ได้บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนที่เป็นกันเองสนุกสนาน แต่บรรยากาศรอบนอกขมุกขมัวเต็มไปด้วยหมอกควัน แสบหู แสบตา หายใจไม่สะดวก

6. การคิดค้นทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อจะพัฒนางานของกลุ่ม

กิจกรรมที่ 5

1. ชื่อกิจกรรม เวทีนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที และการพูดคุยเชิงลึกในพื้นที่ และระดมความคาดหวัง หรือภาพอนาคตของกลุ่ม พร้อมทั้งเป็นการชวนให้เห็น และเติมแนวคิดเรื่องการสร้างองค์กรจัดการตนเอง ตามที่ภาพฝันที่เขาอยากเห็น

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อนำข้อมูลของแต่ละกลุ่มอาชีพที่ได้จากการจัดเวที การพูดคุยเชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยน และการสนทนากลุ่มย่อยในพื้นที่มาประมวล เรียบเรียง และเตรียมคืนข้อมูลให้กับกลุ่ม

2. มีการระดมความคิดเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานในอนาคตของกลุ่ม

3. การให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างองค์กรจัดการตนเอง

3. วัน/เวลา/สถานที่ มกราคม-กุมภาพันธ์ 2550 ณ หมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่ม และสนทนากลุ่มย่อยภายในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างกลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

2. เติมแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นองค์กรจัดการตนเองได้แก่ การอยู่ด้วยกันด้วยความไว้วางใจกัน การเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา การอยู่ด้วยกันที่ไม่เป็นทางการ มีโครงสร้างการทำงานที่ไม่สลับซับซ้อน การมารวมตัวกันด้วยมีปัญหาเหมือนกันและสนใจที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน การมีเป้าหมายเดียวกัน มีการแบ่งปัน ความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม และคนกับสิ่งแวดล้อม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ เป็นต้น

3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

5. ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม

5.1 ความรู้

5.1.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

1.ได้แลกเปลี่ยน พูดคุยกับสมาชิกกลุ่มที่เป็นกันเองมากขึ้น

2. มีการคืนข้อมูลที่ได้ให้กับกลุ่ม โดยคืนให้แบบเฉพาะกลุ่ม และรวมกลุ่มแบบไขว้กับกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้การทำงานของกลุ่มอื่น

3.ได้รู้แนวคิดในการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มในอนาคตที่ต้องการให้กลุ่มสามารถมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับกลุ่ม และชุมชน เช่น การฝึกอาชีพในโรงเรียน และอาจหาทุนการศึกษาให้เรียนต่อด้านการบริหารจัดการ

4.ได้รู้ขั้นตอนการทำงานของกลุ่มที่มีการพัฒนาขึ้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เช่น มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้งานอื่น

5.ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สมาชิก

6. มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างที่สามารถประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองได้เช่น การออมก็เห็นด้วยแต่สมาชิกยังไม่พร้อม หรือการยืดหยุ่น

7. การให้ความไว้วางใจกันและกัน มีการให้เกียรติกัน

8. การทำงานที่มีความโปร่งใสที่สามารถให้คนอื่นตรวจสอบได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะด้านการทำบัญชีรับ-จ่ายทั้งการเงิน และวัสดุ

9.ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีการเปิดโอกาสได้เรียนรู้งานด้านอื่น เช่น งานขาย ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ไปเรียนรู้

10. อยากเห็นกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ซื้อ

11. อยากจะทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นของที่ระลึก

12. อยากเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

13. ต้องการจัดเป็นแหล่งศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ทั้งภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร

14. อยากมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่หลากหลายกลุ่ม เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนวิธีคิด ประสบการณ์ และการเป็นเครือข่ายที่ดีซึ่งกันและกัน

15. อยากจะประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทางเว็บไซด์

16. อยากทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพ

5.1.2 กลุ่มทำขนม

1.ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สมาชิก

2. มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างที่สามารถประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองได้เช่น การออม และความสามัคคี

3. ผู้ปกครองเด็กให้ความสำคัญ และสนับสนุนให้บุตรหลานมีวินัยในการออมเงิน และ เป็นการรู้จักประหยัดโดยการออมกับกลุ่มอื่น

4. เป็นการทำงานของกลุ่มที่มีขนาดเล็กที่มีความคล่องตัว และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน

5. มีเวลาพูดคุยกันบ่อยมากเพราะอยู่บ้านเดียวกัน

6. การให้ความไว้วางใจกัน และ การให้เกียรติกัน

7. การทำงานที่มีความเป็นธรรม และตามความถนัด

8. อยากเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

9. อยากทำเป็นของฝากหรือของที่ระลึก

5.1.3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

1.ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่สมาชิก และรวมไปถึงญาติของสมาชิกด้วย

2. มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างที่สามารถประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองได้เช่น การต่อสู้ ขยัน อดทน และความพอเพียงที่ทำแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่โลภมาก

3. มีการเริ่มขยายแนวคิดที่จะให้สมาชิกกลุ่มอื่นได้นำไปคิด และปฏิบัติตามเช่นการออมเงิน และความสามัคคีกัน

4. เห็นผู้ปกครองเด็กที่ให้ความสำคัญ และสนับสนุนให้บุตรหลานมีวินัยในการออมเงิน และเป็นการรู้จักประหยัด

5. มีการให้ความไว้วางใจกันและกัน การให้เกียรติกันได้มีโอกาสพูดคุยกับกลุ่มอื่น ๆ

6. เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีสมาชิกขนาดเล็ก มีความคล่องตัว และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

7. การทำงานที่มีความโปร่งใสที่สามารถให้คนอื่นตรวจสอบได้ตลอดเวลาโดยเฉพาะกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่ทำงานเกี่ยวกับเงิน

8. อยากทำกลุ่มให้ดีขึ้นกว่านี้ โดยทำกับกลุ่มขนาดเล็กก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายเปิดให้สมาชิกเข้ามาร่วมกิจกรรม และร่วมเรียนรู้

9. อยากขยายแนวคิดสู่กลุ่มย่อยอื่น ๆ

5.1.4 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

1.ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

2. มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มที่สามารถนำไปเป็นตัวอย่างที่สามารถประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองได้เช่น การออมเงิน ซึ่งกลุ่มมีการออมอยู่แล้ว กับกลุ่มอื่นที่อยู่ในหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มนั้นคิดว่าสมาชิกมีน้อย ถ้ามีการออมเงินก็ดี

3. เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีสมาชิกขนาดเล็ก มีความคล่องตัว และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

4. การทำงานของกลุ่มมีเวลาพูดคุยกันบ่อย ๆ เวลามาทำกิจกรรมไม่ค่อยมีปัญหามากนัก

5. การให้ความไว้วางใจกัน และการให้เกียรติกัน

6. การทำงานที่มีความเป็นธรรม และตามความถนัด

7. กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ที่มีการทำกิจกรรมแบบพอเพียง และค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังแรงงาน และเงินทุนที่มีอยู่ และมีการวางแผนการผลิตตามสถานการณ์ที่เป็นจริง เช่น ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวลดลงก็จะวางแผนลดจำนวนการผลิตลง หรือมีไข้หวัดนกระบาดก็จะหยุดทำกิจกรรมและเพิ่มความระมัดระวังมากขึ้น

8. เป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้นำเอาภูมิปัญญามาใช้ให้เกิดประโยชน์

9. อยากทำกลุ่มนี้ให้ดี และอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

10. ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเป็นองค์กรจัดการตนเองให้กับกลุ่ม ได้แก่ เรื่องของคน เช่น ความเป็นผู้นำที่เปิดใจให้โอกาสรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก ความรู้ที่แต่ละคนมีที่จะต้องนำมาแลกเปลี่ยนกันและกัน เน้นการเรียนรู้ทั้งภายใน และภายนอกกลุ่ม ที่เป็นการเรียนรู้จากการทำงานจริง การคิดและตัดสินใจที่อิสระ ความรัก ความสามัคคีที่สามารถให้เกิดเป็นพลังในการสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน และที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ของคนในกลุ่ม ที่มีพื้นฐานทางจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไว้วางใจกัน ให้เกียรติกัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ที่เปิดโอกาสให้ผู้คนที่หลากหลายได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะว่า เมื่อคนเรามีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนแล้ว ทำให้การทำงานร่วมกันก็จะง่ายขึ้น นอกจากนั้นแล้ว ข้อมูลก็ถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดที่จะต้องทำอย่างเป็นระบบ ซึ่งทั้งคน ความสัมพันธ์ และข้อมูลมีความเชื่อมโยงกันจนแยกไม่ออก

5.2 กระบวนการ

1. เห็นการทำงานของกลุ่มที่ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่

2. สถานที่ที่จัดเวที และการสนทนามีผลต่อการทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะทำในหมู่บ้านที่กลุ่มเป็นผู้กำหนด

3. เวลาก็มีผลต่อการทำกิจกรรม

4. ได้บรรยากาศที่เป็นกันเอง

5. ผู้นำหมู่บ้านที่เห็นความสำคัญ และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

6. ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

1. ได้คืนข้อมูลให้กับกลุ่มเพื่อร่วมกันตรวจสอบ แล้วปรับปรุง แก้ไขให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

2. ได้รู้แนวทางการทำงานในอนาคตของกลุ่ม

3. การเติมความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการสร้างองค์กรจัดการตนเอง

กิจกรรมที่ 6

1. ชื่อกิจกรรม เวทีกำหนดอนาคตของการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง เพื่อให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อร่วมกันค้นหาแนวทางการดำเนินงานในอนาคตตามที่กลุ่มต้องการ

3. วัน/เวลา/ สถานที่ มีนาคม 2550 ณ วัดบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ประสานงานกับทีมงานผู้ช่วยนักวิจัย

2. จัดเวทีแลกเปลี่ยน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจดบันทึก

3. สรุปผลการจัดเวที

5. ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม

5.1 ความรู้

5.1.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

1. กลุ่มต้องการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ซื้อ

2. กลุ่มต้องการจะทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นของที่ระลึก

3. กลุ่มต้องการเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

4. กลุ่มต้องการจัดเป็นแหล่งศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ทั้งภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร

5. กลุ่มต้องการมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่หลากหลายกลุ่ม เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนวิธีคิด ประสบการณ์ และการเป็นเครือข่ายที่ดีซึ่งกันและกัน

6. กลุ่มต้องการจะประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทางเว็บไซต์

7. กลุ่มต้องการทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวกับสุขภาพ

8. เริ่มฝึกให้เยาวชนมาฝึกการทำตัวหนอนเพื่อรองรับงานกลุ่มต่อไปในอนาคต

5.1.2 กลุ่มทำขนม

1. กลุ่มต้องการจะทำเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นของที่ระลึก

2. กลุ่มต้องการเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ดีกว่าเดิม

3. กลุ่มจะทำต่อไปเรื่อยๆแม้ว่าจะได้กำไรน้อย เพราะไม่อยากหางานใหม่ ทำนอกเวลาไม่รบกวนงานประจำ และเสียดายวัสดุอุปกรณ์

4. กลุ่มต้องการให้สมาชิกมีเงินออมไว้เพื่ออนาคต

5. ยังเป็นห่วงสมาชิกที่ลาออกไปที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

5.1.3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

1. กลุ่มต้องการอยากให้มีการแลกเปลี่ยนการทำงานระหว่างกลุ่มให้มากกว่านี้ ทั้งกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ และกลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จเพื่อช่วยกันหาทางออก

2. กลุ่มมีการให้เยาวชนที่เป็นบุตรหลานของสมาชิกกลุ่มเข้ามาร่วมเรียนรู้งานเพื่อเป็นการสืบทอดต่อ

3. กลุ่มต้องการให้สมาชิกมีเงินออมไว้เพื่ออนาคต

4. กลุ่มต้องการเรียนรู้ และศึกษาดูงานเกี่ยวกับด้านวิธีคิด การทำงานของกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ

5. กลุ่มจะขยายผลเกี่ยวกับเรื่องการออมสู่กลุ่มอื่นๆที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

6. กลุ่มมีการให้เยาวชนเพื่อจะให้เข้ามาเรียนรู้งาน และสืบทอดต่อ

5.1.4 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

1. กลุ่มจะต้องมีการปรับกิจกรรมใหม่ ถ้าหากปัญหาโรคไข้หวัดนกระบาดมาก เพื่อความปลอดภัยทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค

2. กลุ่มมีการวางแผนการทำงานที่ชัดเจนตามสถานการณ์

3. กลุ่มจะทำตามศักยภาพของเงินทุน และแรงงานที่มีอยู่

5.2 กระบวนการ

1.วันนี้ทุกกลุ่มมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดอก ที่มีทั้งระดับผู้นำกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มมาพูดคุยกัน มีบรรยากาศตึงเครียดเป็นบางครั้ง

2. บางคนบอกว่าอยากเยอะมากไป แต่กลัวทำไม่ได้ เพราะไม่กล้าตัดสินใจ

3.ได้แลกเปลี่ยนกันแบบนี้ก็ดี ได้แนวคิดที่หลากหลาย

6. ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

1.ได้รู้แนวทางการดำเนินงานของกลุ่มในอนาคตที่จะพัฒนางานไปด้วยกัน

2. ได้คืนข้อมูลให้กับกลุ่ม

กิจกรรมที่ 7

1. ชื่อกิจกรรม เวทีคืนข้อมูล ระยะที่ 1 และสรุปบทเรียน และวางแผนงานระยะที่ 2

2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อจัดเวทีแลกเปลี่ยนของกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม โดยการนำเสนอข้อมูลที่ได้ทั้งหมด และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในอนาคตร่วมกัน

3. วัน/ เวลา/ สถานที่ เมษายน 2550 ณ วัดบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 นักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม

4. วิธีการดำเนินกิจกรรม

1. ประสานกับผู้ช่วยนักวิจัย

2. ดำเนินการจัดเวทีในพื้นที่

3. สรุปผลการจัดเวทีร่วมกัน

5. ผลที่ได้จากกิจกรรม

5.1 ความรู้

1. ได้เห็นกระบวนการทำงานของกลุ่มที่มีการพัฒนาการมาเรื่อย ๆ โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มฯ เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น อดทน ต่อสู้ และเสียสละที่จะทำงานให้กลุ่มอยู่ได้ และสมาชิก ที่ทำงานด้วยกัน ที่เหลืออยู่ก็มีความอดทน ต่อสู้ ล้มลุกคลุกคลานมาด้วยกัน

2. ได้เห็นการทำงานของกลุ่มที่มีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

3. มีการคืนข้อมูลให้กับกลุ่มฯทั้ง 4 กลุ่ม เพื่อให้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง และปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มในการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มว่า มีการดำเนินงานอย่างไร จึงทำให้กลุ่มมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนทุกวันนี้

5. หลังจากนั้นให้พูดถึงความประทับใจ หรือความพอใจของกลุ่มที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเอง

6. มีการวางแผนในการสืบทอดทายาทการทำงานของกลุ่ม โดยมองไปที่เด็ก ๆ ซึ่งจะเริ่มจากการฝึกอาชีพที่จะมาเสริมงานของกลุ่ม แล้วหาทุนให้เรียนต่อด้านการบริการจัดการ

7. มีการสอนงานแก่สมาชิกกลุ่มโดยการทำให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี

8. สมาชิกกลุ่มมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะมีเงินทุนให้กู้ยืมในการลงทุนแก้ปัญหาความยากจนได้ พึ่งพาตนเอง และพึ่งพาซึ่งกันและกันได้

9. มีการให้สวัสดิการแก่สมาชิกกลุ่ม และคนในชุมชนได้ด้วย เช่น ให้สมาชิก กู้เงินฉุกเฉิน โดยไม่คิดดอกเบี้ย และช่วยงานสาธารณของหมู่บ้าน

10. ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ คือ

1) ความอดทน ต่อสู้มาด้วยกัน
2) ความซื่อสัตย์
3) การเสียสละ
4) ความเอื้ออาทร
5) ความไว้วางใจกันและกัน
6) ความเป็นผู้นำและมีประสบการณ์
7) การเรียนรู้จากการทำจริง
8) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
9) การคัดสรรสมาชิกที่จะเข้าร่วมกลุ่ม
10) การมีวิธีคิดวิธีทำที่อิสระไม่ต้องทำตามคำบอกของคนอื่น
11) การตัดสินใจร่วมกันบนฐานความเป็นจริง
12) ความโปร่งใสที่สามารถตรวจสอบได้ทุกเมื่อ
13) ความเป็นธรรมในการแบ่งปันผลประโยชน์
14) การทำให้เห็นเป็นตัวอย่างแก่สมาชิก
15) ความรู้จักพอเพียงของกลุ่มตามศักยภาพแรงงาน และทุนที่มีอยู่

16) การสร้างวินัยให้เกิดกับเด็ก และผู้ใหญ่

17) การพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ

18) การสร้างโอกาสเมื่อมีโอกาส

19) ความอดทนต่อสู้ ไม่ทิ้งกันของสมาชิก

20) มีหน่วยงานเข้ามาเสริมหนุนต่อยอดให้

21) ประการสำคัญคือ เวลาที่กลุ่มมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนั้น ไม่กระทบต่องานประจำ

22) มีพื้นทางสังคมที่ให้กลุ่มมาพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันบ่อยขึ้น

23) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และระหว่างกลุ่ม

24) มีความสามัคคีทั้งผู้นำ และสมาชิก

11. ได้แนวทางการทำงานร่วมกันในระยะที่ 2 ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ และการศึกษาดูงาน หรือการเรียนรู้กับบุคคลภายนอก

5.2 กระบวนการ

1. การพูดคุยกับกลุ่มวันนี้บรรยากาศดี สมาชิกมาเข้าร่วมไม่มาก เนื่องจากเป็นการดำเนินกิจกรรมในช่วงกลางวัน โดยเฉพาะประธานกลุ่มทำขนม เพราะไม่สบาย ส่วนกลุ่มธนาคารหมู่บ้านติดงานประจำ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายต้องเร่งทำงานตามออเดอร์ที่ได้จากงานรับเสด็จฯ ให้ทันตามกำหนด และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ซึ่งวันนี้มีการแบ่งสมาชิกมาบางส่วนจากการประชุมกลุ่มธนาคารของหมู่บ้าน

2. บรรยากาศการแลกเปลี่ยนวันนี้ทำให้ได้ความรู้ และรู้ว่าแต่ละกลุ่มก็มีของดีอยู่ แต่ขาดการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งแต่ละกลุ่มไม่ปิดบังความล้มเหลวของตัวเอง

3. สถานที่เป็นศาลาที่เหมาะสมกับปริมาณ และความเงียบสงบที่ไม่เสียงรบกวน

4. เรื่องเวลาที่ไปเบียดบังเวลาทำงานประจำของกลุ่ม ซึ่งโดยปกติแล้วจะใช้เวลากลางคืน แต่เนื่องจากวันนี้ต้องการให้สมาชิกส่วนใหญ่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น และได้เรียนรู้จากกลุ่มอื่น จึงนัดเวลากลางวัน ประกอบกับเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มมีงานเข้ามาเยอะ และต้องทำให้ทันตามกำหนด ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปจำเป็นต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับเวลาของกลุ่ม

5. การจัดกิจกรรมในวันนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ แม้จะไม่สมบูรณ์

6.ร่วมกิจกรรมกับชุมชนในงานรับเสด็จพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

6. สรุปผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม

1.ได้คืนข้อมูลทั้งหมดที่ได้ให้แก่กลุ่ม เพื่อร่วมกันตรวจสอบ ปรับปรุงและแก้ไข ให้ถูกต้อง และแลกเปลี่ยนการทำงานซึ่งกันและกันอย่างเปิดเผย

2. ได้แนวทางการทำงานในระยะที่ 2 ซึ่งจะต้องเข้าไปพูดคุยกับแต่ละกลุ่มในรายละเอียดเพิ่มเติม

จากการทำกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งเริ่มตั้งแต่การสำรวจข้อมูลของกลุ่มอาชีพตำบลบ้านสหกรณ์ การจัดเวทีเพื่อพูดคุยให้รู้ข้อมูลเชิงลึก แล้วทำการประมวล เรียบเรียง และวิเคราะห์กิจกรรมของแต่ละกลุ่มในการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไข รวมทั้งมีการระดมความคาดหวังหรือภาพอนาคตของกลุ่ม และเติมแนวคิดเรื่อง “การเป็นองค์กรจัดการตนเอง” แล้วมีการคืนข้อมูลจากการดำเนินงาน และสรุปบทเรียนร่วมกันในระยะที่ 1 แลกเปลี่ยนความประทับใจของแต่ละกลุ่มที่สามารถจะนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเอง (ของดีที่แต่ละกลุ่มมีและปฏิบัติอยู่) พร้อมทั้งชวนวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 ต่อทำให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่มีการบริหารจัดการที่ดี ทำให้รู้ที่ไปที่มาของกลุ่มปัจจัย เงื่อนไข ที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดกลุ่มในอดีต รู้ศักยภาพและข้อจำกัดของกลุ่ม รู้จุดแข็ง จุดอ่อน ของการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของกลุ่ม รู้ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของแต่ละกลุ่ม และได้องค์ความรู้เพิ่มขึ้น ที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์เพื่อวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 ต่อไปและที่สำคัญได้ความคุ้นเคยระหว่างนักวิจัยกับ ผู้ช่วยนักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ที่ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ เปิดเผยมากขึ้นมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมหรือเป็นเจ้าของ และมีความภูมิใจในความสำเร็จ ของผลงานที่ได้ต่อสู้ร่วมกันมา

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การรายงานผลการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาข้อมูล อธิบายถึงผลการศึกษาปรากฏการณ์ของกลุ่มอาชีพที่มีระดับความเข้มแข็ง จำนวน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มทำขนม บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านสหกรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลบ้านสหกรณ์ และหมู่บ้านที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

2.1 ข้อมูลกลุ่มที่ศึกษา จำนวน 4 กลุ่ม

2.2 การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพที่ศึกษา

2.3 เงื่อนไข และปัจจัยที่ทำให้กลุ่มอาชีพมีการจัดการตนเอง

ตอนที่ 3 กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพเพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของตำบลบ้านสหกรณ์ และหมู่บ้านที่ศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานของตำบลบ้านสหกรณ์

1.1 ความเป็นมาของโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยห่วงกังวลในความเป็นอยู่ ของพสกนิกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ชาวนาในชนบท จึงได้เริ่มโครงการพัฒนาที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมขึ้นเป็นครั้งแรกที่หุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อปี 2507 ปรากฏว่า ได้ผลเป็นที่พอพระราชหฤทัย ทำให้เกิดโครงการตามแนวพระราชดำริอีกหลายแห่ง เป็นต้นว่าโครงการหนองพลับ อำเภอ

หัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และโครงการทุ่งลุยลายอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้รับพระบรมราชโองการให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเร่งขยายการช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนให้ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เมื่อปลายปี 2517 จึงได้พระราชทานพระบรมราโชบายนี้ให้รัฐบาลถือปฏิบัติ พร้อมทั้งพระราชทานที่นา ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นการเริ่มแรกของแนวทางในตอนต้นปี 2518 ต่อมาในเดือนกันยายน 2518 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย และกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อรัฐบาล พร้อมทั้งกราบถวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบถึงแนวทางการดำเนินการจัดรูปที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรที่ยากจนตามรอยพระยุคลบาท ความทราบถึงฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง สมควรให้หน่วยราชการต่าง ๆ ร่วมกัน และรีบเร่งดำเนินการ และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ดำเนินการได้ตั้งแต่วันที่ 9 กันยายน 2518โครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเกิดขึ้นได้

โครงการหมู่บ้านสหกรณ์นี้ เป็นโครงการตามพระราชดำริที่จะทรงช่วยเหลือเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินทำกินแต่เพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอที่จะดำรงชีพและเลี้ยงดูครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้นได้ ให้เข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพในรูปสหกรณ์สมบูรณ์แบบ “โดยกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของสหกรณ์” เริ่มแรกโครงการสหกรณ์นี้มีเพียง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ต่อมาในปี 2520 ได้จัดตั้งหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอีก 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 หมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5 และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 โดยรับสมาชิกเข้าฝึกอบรมที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ ศูนย์พืชไร่แม่เหียะเป็นเวลา 3 เดือน อบรมเสร็จแล้ว ก็เข้าพื้นที่เพื่อช่วยกันปลูกบ้านพักอาศัยอยู่กันเอง ระหว่างที่ช่วยกันปลูกบ้านได้อาศัยศาลาวัดถ้ำเมืองออนเป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว ประมาณ 2 เดือน สร้างบ้านเสร็จจึงเข้าอาศัยอยู่ถาวร โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ร.พ.ช.) ได้จัดรถบัสไปรับสมาชิกทั้งหมด เพราะหมู่บ้านสหกรณ์มีสมาชิกที่มาจากต่างถิ่น เช่น อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอพร้าว อำเภอสันกำแพง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุพรรณบุรี และพี่น้องที่มาจากบ้านใกล้เรือนเคียง เช่น มาจากตำบลออนเหนือ ชาวบ้านมาอยู่ครั้งแรกยังไม่มีอาชีพ จึงต้องเข้าพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก ช่วงระยะกำลังเพาะปลูกและรอผลผลิต ชาวบ้านต้องอาศัยค่ายังชีพจากร้านค้าของหมู่บ้าน โดยโครงการพระราชดำริฯได้กำหนดวงเงินกู้ของธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขาท่าแพ

จังหวัดเชียงใหม่ ในวงเงินครอบครัวละ 16,000 บาท เงินจำนวนนี้สามารถเบิกมาใช้จ่ายในการสร้างบ้านได้ ส่วนค่ายังชีพมีการจำกัดให้เบิกได้ครอบครัวละไม่เกิน 200 บาทต่อเดือน โดยเบิกจากร้านค้าของหมู่บ้าน ส่วนผลผลิตทางการเกษตรทำการรวบรวมมาจำหน่ายให้ร้านค้าเพื่อจัดจำหน่ายต่อไป โครงการฯ จึงส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกไม้ผลไว้บริโภคตามฤดูกาลโดยไม่ต้องซื้อ หากเหลือจากการบริโภคยังสามารถจำหน่ายเป็นรายได้เสริมแก่สมาชิกได้อีก ได้แก่ มะม่วง ลำไย มะขามส้มโอ ขนุน เป็นต้น นอกจากนั้น โครงการฯยังได้ส่งเสริมให้สมาชิกเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ โคนม โคเนื้อ สุกร ไก่ไข่ ไก่เนื้อ กระบือ ปลา และกบ ในอดีตพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์พื้นเมือง (สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท, 2521: 10-19) นอกจากนั้น ยังมีหมู่บ้านดั้งเดิมเข้าร่วมโครงการฯ คือ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 (บ้านโป่งห้อม) และหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 (บ้านโป่งนก) เริ่มดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริฯ ในปี พ.ศ. 2518 มีคณะกรรมการบริหารโครงการประกอบด้วย ฯพณฯ ดร.ประกอบ หุตะสิงห์ องคมนตรี เป็นประธานกรรมการคนแรก ปัจจุบัน ฯพณฯ พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี เป็นประธานกรรมการ

หลักการสำคัญ

1. จัดให้เป็นรูปหมู่บ้านสหกรณ์โดยสมบูรณ์
2. กรรมสิทธิ์ที่ดินจะรับพระราชทานให้เป็นของสหกรณ์หมู่บ้านเมื่อจดทะเบียนสหกรณ์แล้ว โดยจะไม่ให้กรรมสิทธิ์ส่วนตัว
3. จัดสรรที่ทำกินถาวรให้ครอบครัวเกษตรกรชาวไทย ที่ยังไม่มีที่ทำกิน และมีความขยันขันแข็ง ครอบครัวละ 8-10 ไร่ เพื่อให้พอดี ที่แรงงานของครอบครัวจะทำงานได้เต็มพื้นที่
4. จัดที่อยู่อาศัยให้ต่างหากภายในหมู่บ้าน ครอบครัวละ 200 ถึง 300 ตารางวา เพื่อให้หมู่บ้านมีลักษณะกะทัดรัด จัดสาธารณูปโภคโดยประหยัด แต่ครบถ้วน พร้อมทั้งมีพื้นที่ทำหัตถกรรม และสวนครัวบ้าง
5. จัดให้มีการวางแผนและดำเนินงานด้านการเกษตรในลักษณะเน้นหนัก (intensive) และคัดเลือกพืชเพาะปลูกที่จะนำรายได้สูงมาให้ และให้มีแนวทางปรับปรุงประเภทและพันธุ์พืชให้มีราคาสูงขึ้นเป็นลำดับ ตามขีดความสามารถของเกษตรกรที่จะพิจารณาต่อไป เช่น เริ่มต้นจาก การปลูกถั่ว หน่อไม้ฝรั่ง และเห็ดกระดุม เป็นต้น เพื่อที่จะทำให้มีรายได้สูงขึ้นเรื่อย ๆ
6. จัดให้มีการวางแผนบริหารฟาร์ม (farm management planning) ที่ทันสมัยทุกครอบครัว โดยการฝึกอบรม และแนะนำจากเจ้าหน้าที่ให้ทั่วถึงทุกครอบครัว เพื่อให้เกษตรกรมีพื้นฐานที่จะปรับปรุงการจัดการฟาร์มตนเองให้ก้าวหน้าต่อไปได้เอง

7. ให้หมู่บ้านสหกรณ์หลาย ๆ หมู่บ้าน ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ธุรกิจขึ้น เพื่อดำเนินงานด้านจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร การซื้อขายผลผลิต การคลังสินค้า การขนส่ง และการแปรรูปผลผลิต

8. จัดบริการสินเชื่อให้สมาชิกหมู่บ้านสหกรณ์ และให้กิจการของสหกรณ์เป็นส่วนรวม จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารกรุงไทย

9. จัดให้มีการปรับปรุงป่าไม้โดยรอบบริเวณพื้นที่ที่จัดสรรเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ และในบางพื้นที่ในหมู่บ้านที่ใช้ในการเกษตรไม่ได้ เพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกหมู่บ้านสหกรณ์

10. จัดให้มีที่ดินเกษตรแปลงกลาง ประมาณหมู่บ้านละ 30 ไร่ เพื่อให้เยาวชนวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านได้ทำงานร่วมกัน หรือใช้ทดสอบหัวหน้าครอบครัวที่จะบรรจุเพิ่มเติมเข้าเป็นสมาชิกหมู่บ้านสหกรณ์ และจัดที่ดินเพื่อสร้างศูนย์กลางการทดลองการเกษตร ผลิตเมล็ดพันธุ์ และทำกิจกรรมทางธุรกิจการเกษตรประมาณ 300-500 ไร่

11. จัดให้มีบริการสังคมสงเคราะห์ในหมู่บ้าน โดยให้สมาชิกบริหารงานเอง สนับสนุนโดยราชการ เพื่อให้เกิดเมตตาจิตร่วมที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

12. จัดให้มีบริการสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้านให้พร้อมเพียงโดยราชการ เพื่อให้มีลักษณะการเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง

13. ให้หน่วยราชการต่าง ๆ และธนาคาร ร่วมดำเนินงานตามโครงการฯ นี้ โดยให้มีคณะกรรมการเป็นผู้ประสานงาน

14. กำหนดให้หมู่บ้านสหกรณ์แต่ละหมู่บ้านประกอบด้วยสมาชิกไม่เกิน 150 ครอบครัว ซึ่งในพื้นที่ที่ใช้สำหรับจัดสรร ตำบลออนหลวย และอำเภอสันกำแพง สามารถจัดได้ประมาณ 5-7 หมู่บ้าน (หมู่ละประมาณ 1,600 ไร่)

15. ให้สมาชิกในหมู่บ้านสหกรณ์ จัดตั้งกรรมการ และกลุ่มบริหารงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำระหว่างสมาชิกให้มาก เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กรรมการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

16. เมื่อจัดสรรตามโครงการฯ ดำเนินไปตามแผนบ้างแล้ว หมู่บ้านใกล้เคียงจะขอพระราชทานการจัดรูปที่ดิน จัดรูปสหกรณ์ และการจัดสาธารณูปโภคเป็นงานขั้นที่สอง ให้คล้ายคลึงกับหมู่บ้านสหกรณ์ที่ตั้งขึ้นใหม่ และอาจจัดที่ดินบริเวณเชิงเขาเพื่อเป็นทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ใหญ่ได้

คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพงในระยะเริ่มแรก

คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ ซึ่งแต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรให้มีไว้เพื่อประสานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่าง ๆ สนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ให้รีบเร่งดำเนินการเพื่อให้ราษฎรได้มีที่ทำมาหากินในรูปหมู่บ้านสหกรณ์

อำนาจหน้าที่ ให้คณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. พิจารณาแผนปฏิบัติการ และกำหนดเวลาทำงาน
2. ประสานงาน และความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ
3. ควบคุม และติดตามงาน
4. ควบคุม และบริหารเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งได้รับจากรัฐบาลและเงินทุนที่ประชาชนทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อดำเนินโครงการฯ
5. พิจารณาแก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ
6. ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เพื่อปฏิบัติงานบางด้านได้

คณะกรรมการประกอบด้วย

1. ฯพณฯ ดร.ประกอบ หุตสิงห์ องคมนตรี	ประธานกรรมการ
2. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	รองประธานกรรมการ
3. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	รองประธานกรรมการ
4. อธิบดีกรมการปกครอง	กรรมการ
5. อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
6. ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
7. อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
8. อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์	กรรมการ
9. อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
10. อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	กรรมการ
11. อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	กรรมการ
12. ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง	กรรมการ
13. ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตโครงการ	กรรมการ
14. กรรมการผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือผู้แทน	กรรมการ
15. กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงไทย จำกัด หรือผู้แทน	กรรมการ

16. ผู้อำนวยการองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร กรรมการ
17. เลขาธิการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรรมการหรือผู้แทน
18. เลขาธิการเร่งรัดพัฒนาชนบท กรรมการและเลขานุการ
19. นายช่างใหญ่ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
20. ผู้อำนวยการกองจัดการป่าไม้ กรมป่าไม้ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
21. หัวหน้ากองธุรกิจเศรษฐกิจ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ก่อนที่จะเริ่มเป็นโครงการฯ

กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย และจังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกันคัดเลือกพื้นที่ปฏิบัติงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในบริเวณพื้นที่ป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรมเขตติดต่อตำบลห้วยแก้ว ตำบลออนหลวย และตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกรมป่าไม้ได้ดำเนินการกันเขตพื้นที่ในบริเวณป่าที่มีสภาพเสื่อมโทรมเนื้อที่ประมาณ 12,000 ไร่ เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท และอาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ร่วมกันเจรจากับเกษตรกร 219 ราย ที่ได้เข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่โครงการฯ อยู่แล้ว ให้เสียสละการทำประโยชน์ ผลปรากฏว่าเกษตรกรจำนวน 71 ราย ขอเข้าร่วมโครงการฯ ส่วนที่เหลือได้พร้อมใจกันเสียสละพื้นที่ให้ทำประโยชน์โดยไม่คิดค่าชดเชย ส่วนพื้นที่บางส่วนบริเวณโครงการฯ มีผู้ทำประโยชน์โดยมีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ซึ่งมีผู้ทำประโยชน์ได้ทูลเกล้าถวายกรรมสิทธิ์ เพื่อให้โครงการฯ ทำประโยชน์ ดังนี้

1. นายณรงค์ วงศ์วรรณ เนื้อที่ 150 ไร่
2. นางวันเพ็ญ เสมอวงศ์ เนื้อที่ 9 ไร่ 40 ตารางวา
3. ร.ท. สนอง เสมอวงศ์ เนื้อที่ 15 ไร่
4. เกษตรกรจำนวน 34 รายได้น้อมเกล้าถวายที่ดินที่ติดกับพื้นที่โครงการฯ เนื้อที่ 106 ไร่ 2 งาน ให้โครงการฯ ทำประโยชน์

ด้วยพื้นที่โครงการฯ มีลักษณะเป็นป่าเสื่อมโทรม เกษตรกรหมู่บ้านออนหลวย ซึ่งมีอาชีพเลี้ยงเลี้ยงโคนม จึงได้ทำประโยชน์เป็นทุ่งหญ้าธรรมชาติเพื่อเลี้ยงโคนมจำนวน 294 ตัว คณะกรรมการโครงการฯ ได้อนุมัติให้เกษตรกรที่มีอาชีพเลี้ยงโคนมเข้าร่วมโครงการฯ และได้จัดพื้นที่ทุ่งหญ้ากลางเป็นสัดส่วนในบริเวณบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ส่วนคุณภาพของดินในบริเวณพื้นที่โครงการฯ คณะกรรมการโครงการฯได้วางแผนการทำประโยชน์ ดังนี้

1. ปลูกป่าไม้ในบริเวณพื้นที่สูงชัน ซึ่งไม่สามารถทำประโยชน์ในการเกษตรได้

เพื่อจะได้เป็นไม้ใช้สอยของหมู่บ้านสหกรณ์ ต่อไป

2. จัดทำทุ่งหญ้าเพื่อการปศุสัตว์ ในบริเวณพื้นที่ที่มีลักษณะดินซึ่งไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร

3. ขยายการปลูกไม้ผลในบริเวณแปลงเกษตร เพื่ออนุรักษ์เนื้อดิน

4. จัดแบ่งแปลงเกษตรให้สมาชิกเกษตรกร มีสิทธิ์ในการทำการเกษตรครอบครัวละ 9-10 ไร่ คาดว่าสมาชิกเกษตรกรจะสามารถทำการเกษตรได้ปีละ 3 ครั้ง เมื่อการก่อสร้างระบบชลประทานโดยต่อท่อน้ำจากแม่น้ำแม่ลายเข้าสู่พื้นที่โครงการฯ เสร็จสิ้น

การเตรียมพื้นที่ และระบบสาธารณูปโภค

ส่วนราชการที่ร่วมกันปฏิบัติงานในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ ดำเนินการในสาขาที่รับผิดชอบ เช่น บุกเบิกพื้นที่ สร้างถนนหลัก ถนนภายในหมู่บ้าน บ่อบาดาล เพื่อใช้บริโภค และการเกษตรในครัวเรือน ระบบชลประทาน การอนุรักษ์ผิวดิน แบ่งแปลงเกษตรชั่วคราวและถาวร แปลงหญ้ากลางเพื่อการปศุสัตว์ดำเนินกิจกรรมบางประเภทในระยะแรกเริ่ม เช่น โรงผสมอาหารสัตว์ โรงเลี้ยงลูกไก่ โรงเลี้ยงลูกสุกร โรงงานแปรรูปผลผลิต จัดระบบสาธารณูปการ เช่น สร้างโรงเรียน สถานีอนามัย ไฟฟ้าในหมู่บ้าน เป็นต้น

สมาชิกเกษตรกร

คณะกรรมการโครงการฯ มีนโยบายให้มีการจัดหมู่บ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวอย่างในการจัดรูปหมู่บ้านในลักษณะเดียวกันต่อไป องค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะให้กิจกรรมทุกสาขามีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้คือ คุณสมบัติของสมาชิกเกษตรกรได้ดำเนินการคัดเลือกหัวหน้าครอบครัวเกษตรกร โดยวิธีสำรวจจากภูมิลำเนาเดิม คัดเลือกเกษตรกรที่มีความขยัน ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีน้อย และมีแรงงานพอเพียง เข้าทำการฝึกอบรมเพื่อทดสอบและเสริมสร้างสมรรถภาพในปี 2519 จำนวน 271 คน โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ดำเนินการฝึกอบรมเพื่อทดสอบและเสริมสร้างสมรรถภาพเป็นระยะเวลา 90 วัน เพื่อให้ความรู้พื้นฐานด้านวิชาการเสริมสร้างสมรรถภาพ ให้ทุกคนสามารถดำเนินงานด้านการเกษตร การบริหารระบบเศรษฐกิจและสังคมได้ทันที เมื่อเริ่มเข้าอยู่อาศัยในบริเวณหมู่บ้านสหกรณ์ในปี 2519 จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม 271 คน มีผู้ที่ผ่านการฝึกอบรม 248 คน จำแนกตามภูมิลำเนาเดิม ดังนี้คือ หัวหน้าครอบครัวจากจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 226 คน และหัวหน้าครอบครัวจากจังหวัดในภาคเหนือ จำนวน 22 คน

ซึ่งหัวหน้าครอบครัวที่ผ่านการทดสอบและเสริมสร้างสมรรถภาพ และได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการฯ ให้ได้รับสิทธิที่อยู่อาศัยครอบครัวละ 200 ตารางวา ในบริเวณที่กำหนดให้ เช่น ที่อยู่อาศัย และรับสิทธิที่จะทำการเกษตรในบริเวณแปลงเกษตรของหมู่บ้านสหกรณ์ ซึ่งในปี 2519 ได้กำหนดไว้ 3 หมู่บ้าน ครอบครัวละ 9-10 ไร่ ตามสมรรถภาพของดิน และสมาชิกเกษตรกรผู้ได้รับสิทธิต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัย ตามรูปแบบที่เกษตรกรได้ร่วมกันออกแบบกับเจ้าหน้าที่สำนักผังเมืองด้วยตนเอง ในปี 2519 คณะกรรมการโครงการฯ ได้อนุมัติเงินยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย กำหนดส่งคืนภายใน 3 ปี เพื่อให้สมาชิกเกษตรกรซื้อเครื่องสุขภัณฑ์ แฝกมุงหลังคา วัสดุก่อสร้างบางชนิด ครอบครัวละ 900 บาท คณะกรรมการได้อนุมัติเงินยืมจากเงินทุน ซึ่งประชาชนทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อดำเนินงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในวันเสด็จตรวจเยี่ยมโครงการฯ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2519

ในขณะทำการฝึกอบรมเพื่อทดสอบความสามารถ และเสริมสร้างสมรรถภาพนั้น ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขาจังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการตรวจสอบสมรรถภาพของเกษตรกรเป็นรายบุคคล ประกอบกับแผนเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ฯ ได้กำหนดไว้ ธนาคารกรุงไทยได้อนุมัติวงเงินกู้ให้สมาชิกเกษตรกรครอบครัวละ 16,000 บาทต่อปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 9 บาทต่อปี ไม่ทบต้น วงเงินสินเชื่อจำแนกเป็นประเภท ดังนี้

1. เพื่อสงเคราะห์การศึกษา และสังคมสงเคราะห์
2. เพื่อสวัสดิการสงเคราะห์
3. เพื่อยังชีพขณะทำการเกษตร
4. เพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร

สมาชิกเกษตรกรจะขอรับสินเชื่อตามประเภทดังกล่าวได้ ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน สินเชื่อทุกประเภทจะจ่ายให้สมาชิกเกษตรกรผ่านสำนักงานกลาง ลักษณะสินเชื่อแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ เงินสดและวัสดุ กรรมการบริหารหมู่บ้านได้รับเงินทุนหมุนเวียนจากคณะกรรมการโครงการฯ เพื่อจัดซื้อวัสดุสำรองจ่าย ได้แก่ วัสดุเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวสาร น้ำปลา ไม้ขีดไฟ ฯลฯ และวัสดุเพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช อาหารสัตว์ เป็นต้น การจ่ายสินเชื่อนั้น ธนาคารฯ จะให้สำนักงานหมู่บ้านจ่ายให้แก่สมาชิกเกษตรกร แล้วสำนักงานหมู่บ้านจะนำใบรับวัสดุหรือเงินสดของสมาชิกเกษตรกรส่งธนาคารฯ ๆ จะลงบัญชีลูกหนี้สมาชิกเกษตรกรตามมูลค่า และโอนเงินคืนบัญชีเงินทุนหมุนเวียนของสำนักงานหมู่บ้านสหกรณ์นั้น ๆ ต่อไป

แผนเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกร

สมาชิกเกษตรกรผู้ได้รับสิทธิให้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องปฏิบัติตามแผนเศรษฐกิจครัวเรือน ซึ่งคณะกรรมการโครงการฯ เป็นผู้กำหนดโดยเคร่งครัด คณะกรรมการโครงการฯ อนุมัติเงินทุนหมุนเวียนสนับสนุนให้เกษตรกรบริหารหมู่บ้านสหกรณ์ จัดบริการด้านการผลิตและจำหน่ายให้ครบทุกขั้นตอน ในปี 2519 คณะกรรมการโครงการฯได้กำหนดแผนเศรษฐกิจครัวเรือนเกษตรกรโดยจะให้ทำการเพาะปลูก โดยอาศัยน้ำฝน 2 ครั้ง ในระยะเริ่มฤดูฝน 1 ครั้ง และกลางฤดูฝนอีกหนึ่งครั้ง ส่วนพืชที่กำหนดให้ทำการเพาะปลูก เป็นพืชซึ่งเกษตรกรเคยทำการเพาะปลูก ในที่ดินโครงการฯ ที่ได้ผลมาก่อนแล้ว เช่น ถั่วลิสงพันธุ์พื้นเมือง และยาสูบ ซึ่งได้ประมาณการไว้ว่าสมาชิกเกษตรกรแต่ละครอบครัวจะมีรายได้ คือ รายได้สุทธิจากแปลงเกษตรประมาณ 15,000 บาท รายได้สุทธิจากครัวเรือนประมาณ 2,000 บาท รวมประมาณการจำนวน 17,000 บาท ซึ่งคณะกรรมการโครงการฯ ได้ปรับปรุงแผนฯ ครั้งที่ 1 เมื่อเกิดสภาวะฝนไม่ตกตามฤดูกาล สมาชิกไม่สามารถทำการเพาะปลูกต้นฤดูฝนได้ โดยให้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในบริเวณที่ดินสำรองแก่เกษตรกรที่จะร่วมโครงการฯ ในปี 2520 อีกครอบครัวละ 5 ไร่ เพื่อให้ประมาณการรายได้สุทธิครัวเรือนของเกษตรกรเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และคณะกรรมการโครงการฯ ได้ปรับปรุงแผนฯ ครั้งที่ 2 เมื่อเกิดผลผลิตการเกษตรได้ผลไม่เกิน 1ใน 3 โดยวิธีการดังนี้ คือ

1. ให้ปลูกพืชหลังฤดู โดยใช้ระบบชลประทานฉุกเฉิน
2. ส่งเสริมการปศุสัตว์เร่งด่วน
3. จัดโครงการใช้แรงงานครอบครัวสมาชิกเกษตรกรให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ลักษณะการดำเนินงาน

1. กรมการเร่งรัดพัฒนาชนบทร่วมกับกรมป่าไม้และกรมที่ดิน จัดสรรที่ดินทำกินให้แก่ครอบครัวเกษตรกรชาวไทยที่ยังไม่มีที่ดินทำกินและมีความขยันขันแข็ง ครอบครัวละ 8-10 ไร่ เพื่อให้พอดีกับแรงงานของครอบครัวที่สามารถทำงานได้เต็มพื้นที่ และจัดที่อยู่อาศัยให้ต่างหากภายในหมู่บ้านครอบครัวละ 200-300 ตารางวา เพื่อให้หมู่บ้านมีลักษณะกะทัดรัด จัดสาธารณูปโภคโดยประหยัดแต่ครบถ้วน และสะดวกสบาย พร้อมทั้งมีพื้นที่ทำหัตถกรรมและสวนครัว โดยเกษตรกรสมาชิกโครงการฯ จะไม่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แต่สามารถตกทอดถึงลูกหลานได้

2. มีการปรับปรุงป่าไม้โดยรอบบริเวณที่จัดสรรเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ และในบางพื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรไม่ได้ เพื่อประโยชน์ต่อสมาชิกหมู่บ้านสหกรณ์

3. จัดให้มีที่ดินแปลงกลางประมาณหมู่บ้านละ 30 ไร่ เพื่อให้เยาวชนวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน และจัดที่ดินเพื่อสร้างแปลงสาธิต หรือศูนย์กลางการทดลองการเกษตรรวม 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์ศึกษาเผยแพร่วิชาการเกษตรหมู่ที่ 5 พื้นที่ 85 ไร่ และแปลงสาธิตการเกษตรทฤษฎีใหม่ หมู่ที่ 3 พื้นที่ 5 ไร่

4. สมาชิกโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามโครงการฯ มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ได้ร่วมกับสมาชิกหมู่บ้านอีก 2 หมู่บ้านในตำบลห้วยแก้ว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินตามโครงการฯ นี้ ได้แสดงความจำนงขอเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพงด้วย ดังนั้น สมาชิกทั้ง 8 หมู่บ้าน จึงได้ร่วมกัน “จัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด” และได้จดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2524 โดยมีที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่ศูนย์บริการหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพงฯ ปัจจุบันมีนายสุริยา สุภามูล เป็นประธาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการดำเนินธุรกิจด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นรายได้ และผลประโยชน์ของสหกรณ์ ดังนี้

1) ธุรกิจสินเชื่อ
2) ธุรกิจจัดหาซื้อขายสินค้า
3) ธุรกิจไก่ไข่
4) ธุรกิจร่วมทุนน้ำพุร้อน
5) ธุรกิจค่าเช่าร้านค้า
6) ธุรกิจฟาร์มไก่
7) ธุรกิจปั๊มน้ำมัน

ลักษณะการดำเนินงานในปัจจุบัน

สืบเนื่องจากการปฏิรูประบบราชการ ได้มีพระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 มีผลให้กรมการเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งรับผิดชอบดำเนินงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพงถูกยุบลง และโอนภารกิจโครงการฯ นี้ ให้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2546 อนุมัติการแต่งตั้งองค์ประกอบ และอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. ฯพณฯ พลอากาศเอกกำธน สินธวานนท์ องคมนตรี	ประธานกรรมการ
2. ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	รองประธาน
3. ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	รองประธาน
4. ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
5. เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ
6. อธิบดีกรมการปกครอง	กรรมการ
7. อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
7. อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
8. อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์	กรรมการ
9. อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
10. อธิบดีกรมทางหลวงชนบท	กรรมการ
11. อธิบดีกรมทรัพยากรน้ำ	กรรมการ
12. ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่	กรรมการ
13. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ
14. อธิบดีกรมปศุสัตว์	กรรมการ
15. อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์	กรรมการ
16. อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	กรรมการและเลขานุการ
17. ผู้อำนวยการสำนักบริการสวัสดิการสังคม	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
18. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
19. ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
20. สหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

1. พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานโครงการ และแนวทางดำเนินงานของส่วนภาครัฐบาลในแต่ละปีที่จะดำเนินการในโครงการฯ

2. รับทราบรายงานผลการดำเนินงานตามแผนงาน และโครงการฯ ประจำปีที่ดำเนินการแล้วเสร็จแต่ละปี

3. ควบคุม และติดตามการดำเนินงานองค์กรของสมาชิก ในโครงการฯ ให้ดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

4. ควบคุม และบริหารเงินทุนหมุนเวียนซึ่งได้รับจากรัฐบาล และเงินทุนที่ประชาชนทูลเกล้าถวายเพื่อดำเนินงานโครงการฯ

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกโครงการฯ ได้รับการพัฒนาอาชีพ เพื่อให้มีรายได้เพิ่ม อันจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และสังคมให้แก่ครอบครัว และชุมชน

6. ให้มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อเป็นการประสานการปฏิบัติงานในพื้นที่

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่เกษตรกรที่มีฐานะยากจนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ให้ได้ถือครองที่ดินเพื่ออยู่อาศัยและทำการเกษตรในรูปหมู่บ้านสหกรณ์การเกษตร โดยสมาชิกโครงการฯ จะไม่ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินแต่สามารถทำกินได้ถึงลูกหลาน สมาชิกโครงการฯ จะได้รับการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองและครอบครัว ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม

1.2 สภาพพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์

ตำบลบ้านสหกรณ์ได้รับการยกฐานะเป็นตำบลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2521 เป็น 1 ใน 6 ของกิ่งอำเภอแม่ออน ตั้งอยู่ห่างจากกิ่งอำเภอแม่ออนประมาณ 3 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 45 กิโลเมตร ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2537 ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 8 หมู่บ้าน คือ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 (โป่งน้ำร้อน-โป่งฮ่อม) และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 (บ้านโป่งนก) มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 14,259 ไร่ (แต่พื้นที่ดำเนินการทั้งหมดที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2520 ให้ใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ออน เนื้อที่ประมาณ 22,296.25 ไร่) มีสถานที่ตั้งตามแผนที่ทหาร ระวาง 4846 I, 4846 II, 4846 III และ 4846 IV และมีอาณาเขตดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน และอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลออนเหนือ ตำบลออนกลาง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลออนใต้ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลบ้านสหกรณ์ มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออกตามทางหลวงหมายเลข 1006 (เชียงใหม่-สันกำแพง-ออนหลวย) ระยะทางประมาณ 27 กิโลเมตร และตามเส้นทางหมายเลย 1317 (เชียงใหม่-บ้านสหกรณ์) ระยะทางประมาณ 29 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบตามเนินเขา และพื้นที่ภูเขาสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 380 เมตร พื้นที่ราบเอียงไปทางทิศใต้ของตำบล ใช้ประโยชน์ในการทำสวน ปลูกพืชไร่ ไม้ผลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก เพราะพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่าน มีเพียงลำห้วยเล็ก ๆ และยังมีสระเก็บน้ำในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นผู้สร้าง นอกจากนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

1.3 สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม

1.3.1 ประชากร

ปัจจุบันตำบลบ้านสหกรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในโครงการพระราชดำริฯ มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน 2,359 คน 675 ครัวเรือน จำแนกเป็นชาย 1,193 คน หญิง 1,166 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์, 2550: 2) ดังตาราง 1

ตาราง 1 รายชื่อหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากรในตำบลบ้านสหกรณ์

หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1	120	204	224	428
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2	146	261	267	528
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3	70	140	121	261
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4	97	153	154	307

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5	64	120	109	229
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6	65	128	108	236
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7	69	115	106	221
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8	44	72	77	149
รวม	675	1,193	1,166	2,359

1.3.2 การตั้งบ้านถิ่นฐานบ้านเรือน

ตามแผนผังเดิมที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นผู้กำหนดนั้น มีทั้งหมด 355 แปลง ในแต่ละแปลงนั้น มีพื้นที่ประมาณ 2 งาน รวมกลุ่มกันตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ซึ่งเริ่มตั้งแต่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 1-6 สำหรับหมู่ที่ 7-8 นั้นไม่ได้อยู่ในโครงการฯ ตั้งแต่เริ่มแรกและเป็นหมู่บ้านดั้งเดิม สำหรับแปลงที่อยู่อาศัยนั้นจะแยกกัน แต่แปลงที่ดินทำกินจะอยู่ในหมู่เดียวกัน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในระยะแรกเริ่มโครงการฯ เป็นบ้านไม้ยกพื้นสูง หลังคามุงหญ้าคา หรือ มุงใบตองตึง แต่ปัจจุบันบ้านเรือนเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เริ่มมีความนิยม ปลูกบ้านเป็นลักษณะครึ่งไม้ครึ่งปูน มีลักษณะ 2 ชั้น หรือบ้านทรงสเปนที่ชาวบ้านชอบเรียก (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์, ม.ป.ป.: 7)

1.3.3 การศึกษา

ตำบลบ้านสหกรณ์ ปัจจุบันมีการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโดยในระบบจะมีการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนและระดับประถมศึกษาตอนต้น คือ มีโรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 ระดับอาชีวศึกษา 1 แห่ง ที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 ส่วนระดับก่อนวัยเรียนนั้นมีศูนย์พัฒนา เด็กเล็กจำนวน 5 แห่ง คือ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่1 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย ระดับประกาศนียบัตร ระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่าค่อนข้างน้อย และไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

1.3.4 สาธารณสุข

การดูแลสุขภาพประชากรในชุมชนเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิม ได้แก่ รูปแบบการแพทย์แผนโบราณที่มีความเชื่อด้านการประกอบพิธีกรรม การใช้สมุนไพร หมอพื้นบ้าน หรือการใช้คาถาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น งูสวัด คางทูม แมลงสัตว์กัดต่อย เป็นต้น และนอกจากนั้น รักษาตามรูปแบบการแพทย์แผนปัจจุบัน คือ มีสถานีอนามัยประจำ

ตำบล 1 แห่ง ที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 โรงพยาบาลของรัฐขนาด 20 เตียง 1 แห่งที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่1 เดิมมีบัตรประกันสุขภาพ และบัตร 30 บาทรักษาทุกโรค นอกจากนั้น ปัจจุบัน มีโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว ที่เน้นการดูแลด้านสุขภาพ และการพัฒนาการของแม่และเด็กอย่างครบวงจรตามพัฒนาการของเด็ก

1.3.5 วัฒนธรรมประเพณี

ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ตำบลบ้านสหกรณ์เป็นชุมชนที่มาจากหลายพื้นที่แล้วมาอยู่รวมกัน ที่ส่งผลถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ก็มีประเพณีสำคัญที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลากว่า 30 ปี และยังมีการอนุรักษ์ไว้อยู่ เช่น ประเพณีดำหัวผู้สูงอายุ สืบชะตา ในวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่คนภาคเหนือได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา งานลอยกระทงหรืองานยี่เป็ง ทอดผ้าป่า กฐิน งานวันสำคัญทางพุทธศาสนาต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังมีบางหมู่บ้านที่ยังมีพิธีทำบุญเลี้ยงเจ้าที่บ้าน พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ และผีเสื้อบ้าน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่ปกปักรักษาชุมชนให้พ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ซึ่งประเพณีของชุมชนดังกล่าวนั้นยังเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ในภาคเหนือ เป็นต้น

1.3.6 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีวัดหรือสำนักสงฆ์ เป็นแหล่งศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และใช้เป็นที่ประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา พบปะ พูดคุย ประชุมปรึกษาหารือกันด้วย มีพระสงฆ์และเณรมาอาศัยอยู่กับพระเพื่อบวชเรียน และยังมีโบสถ์คริสต์ 1 แห่งสำหรับชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนั้นชุมชนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในการปกป้องคุ้มครองให้อยู่ดีมีสุข เช่น หอเจ้าที่ ที่มีทุกบ้าน หอเจ้าบ้าน หอเจ้าทรง หอผีเสื้อบ้าน ซึ่งมีหมอพิธีกรรมประจำหมู่บ้าน และทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเป็นประจำทุกปีอันเป็นการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีอันดีงามสู่รุ่นต่อ ๆ ไป ตลอดจนเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน

1.3.7 การปกครอง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) การปกครองท้องที่

ในระยะเริ่มดำเนินงานโครงการฯ มีคณะกรรมการระดับบริหาร การปกครองที่เรียกว่า คณะกรรมการบริหารหมู่บ้านสหกรณ์ ที่มาจากการการคัดเลือกของ หมู่บ้าน ๆ ละ 3 คน จนประมาณปี 2534 จึงมีการปกครองตาม พ.ร.บ. การปกครองท้องที่ 2457 มีโครงสร้างการปกครองที่ประกอบไปด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ ประธานประชาคม และ

ผู้ทรงคุณวุฒิเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ผู้อาวุโสในชุมชนที่เป็นผู้มีความรู้ และมีผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ที่มีการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในด้านการปกครอง ซึ่งจะเห็นได้จากการเข้าร่วมประชุม โดยผู้ใหญ่บ้านเรียกประชุมสมาชิกผ่านเสียงตามสาย ประมาณเดือนละ 1-2 ครั้ง ตามที่ได้รับข่าวสารมาจากอำเภอ

ในด้านการสื่อสาร ส่วนมากใช้ประกาศเสียงตามสาย มีการประชุมประจำเดือนของผู้ใหญ่บ้าน การพูดปากต่อปาก ผ่านคณะกรรมการและโทรศัพท์ ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่มีการคมนาคมค่อนข้างสะดวกสบาย จึงทำให้คนในชุมชนไม่ค่อยมีโอกาสร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน โดยส่วนมากแล้วจะถูกตัดสินใจโดยผู้นำ และทำการแจ้งให้ชุมชนรับทราบภายหลัง ดังตาราง 2

ตาราง 2 รายชื่อหมู่บ้าน และผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อ-สกุล	
หมู่ที่ 1	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1	นายวัลลภ	ไชยปัญญา
หมู่ที่ 2	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2	นายสุริยา	สุภามูล
หมู่ที่ 3	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3	นายบุญชุม	ปินตาปิน
หมู่ที่ 4	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4	นายมานพ	แก้วฟู
หมู่ที่ 5	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5	นายไฉน	ไชยถา
หมู่ที่ 6	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6	นายอินทร	ไชยศิลป์
หมู่ที่ 7	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7	นายศรีมูล	ปวงอาจ
หมู่ที่ 8	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8	นายวันชัย	ธรรมศรี

2) การปกครองท้องถิ่น

เมื่อปี 2534 ตำบลบ้านสหกรณ์มีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ที่ให้การสนับสนุนพัฒนาประชาชนทุก ๆ ด้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ หมู่บ้านละ 2 คน ทั้งหญิงและชาย แล้วแต่ศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านที่มีสมาชิกที่เป็นผู้หญิง เช่น บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 7

1.3.8 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกลุ่มชน

ความสัมพันธ์ของคนในตำบลบ้านสหกรณ์ ค่อนข้างห่างเหิน อาจเนื่องจากคนส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลักษณะครอบครัวมีทั้งครอบครัวเดี่ยว และ

ครอบครัวขยายที่มีแนวโน้มจะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัดและโรงเรียนในปัจจุบันค่อนข้างห่างเหินเช่นกัน ยังมีการไปทำบุญที่วัดทุก ๆ วันพระ และ วันสำคัญตามประเพณี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐค่อนข้างห่างเหินเช่นกัน เพราะมีความขัดแย้ง และไม่ไว้ใจเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีพื้นที่ทางสังคมให้มาพบปะ แลกเปลี่ยนกัน รวมทั้งการมีกิจกรรมให้ชาวบ้านมีโอกาสพบกันอย่างสม่ำเสมอค่อนข้างน้อย ประกอบกับในสภาวะปัจจุบัน มีสภาพวิถีชีวิตเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม ทำให้คนส่วนใหญ่ออกไปทำงานรับจ้างในเมือง ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันมากเท่าใดนักส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในระดับตำบล มีองค์กรให้ความสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เช่น ผ่านกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ การแข่งขันกีฬาทั้งระดับชุมชน และในระดับโรงเรียน การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้มากขึ้น ช่วยให้ผู้นำ แกนนำ สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงการสร้างกิจกรรมให้ชาวบ้านได้ทำร่วมกัน ดังเช่นกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมกลาง ได้แก่ประเพณีวันสงกรานต์ วันแม่ และวันพ่อ ทั้งนี้ เนื่องจากคนที่เข้ามาอยู่มาจากต่างถิ่นที่มี ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ส่วนความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติที่เหนียวแน่น พบในหมู่บ้านดั้งเดิมคือบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 นอกจากนั้นในระดับกลุ่มมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่มตัวเอง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนอกหมู่บ้านค่อนข้างมีน้อย ซึ่งจำเป็นจะต้องมีพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มคนได้มีโอกาสมาพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ร่วมกันบ่อย ๆ จากการสอบถามชาวบ้าน และการพูดคุยในเวทีแลกเปลี่ยน ทำให้ทราบว่า ในระดับตำบลมีค่อนข้างน้อย เริ่มมีการพูดคุยในระดับตำบลเมื่อประมาณ 4-5 ปี ที่ผ่านมา โดยหน่วยงานของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อันนำสู่การเป็นเครือข่ายในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งวิธีคิด และวิธีทำ

1.3.9 ระเบียบข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์

ในชุมชนมีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อความสงบสุขร่วมกัน และนอกจากนั้นยังมีกฎระเบียบที่ออกโดยคณะกรรมการโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เช่น ป้ายประกาศห้ามซื้อขายที่ดิน ส่วนระเบียบที่ชุมชนทำร่วมกันเพื่อความปลอดภัยและสงบสุข เช่น กฎระเบียบเกี่ยวกับเรื่องป่าไม้ น้ำ ที่ดิน และการดำเนินงานของกลุ่มต่าง ๆ และที่ถือปฏิบัติด้วยความศรัทธาคือการช่วยเหลืองานศพ มี

กลุ่มฌาปนกิจทุกหมู่บ้าน ซึ่งกฎระเบียบต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบในการทำงานแต่ในทางปฏิบัติมีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสม

1.3.10 การจัดการความขัดแย้ง

ในชุมชนเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งกัน ทั้งที่เป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับชุมชน ผู้นำกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับพลังภายนอก หากพิจารณาความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ เช่น ที่ดิน พื้นที่ทำกิน แหล่งน้ำการเกษตร ซึ่งความขัดแย้งมีมากขึ้นเมื่อมีการขยายพื้นที่การผลิต ส่วนความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับชาวบ้าน เนื่องจากไม่ได้รับความยุติธรรมซึ่งผู้นำ และบทบาทของผู้นำในฐานะเป็นคนกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านกับภายนอกจำเป็นต้องใช้หลักคุณธรรมควบคู่กับการใช้อำนาจ ในกรณีเป็นความผิดเล็กน้อย มีผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่ถ้าหากเป็นความผิดที่ร้ายแรงจะส่งมอบให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองดำเนินการตามกฎหมาย

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติ

1.4.1 ดิน

ลักษณะชุดดินในตำบลบ้านสหกรณ์ที่พบหลัก ๆ มี 4 ชนิด คือ ชุดดินที่ 5 29 48 และชุดที่ 62 ซึ่งชุดดินแต่ละชุดมีความแตกต่างกันดังนี้

กลุ่มดินชุดที่ 5 เหมาะสมที่จะใช้ในการทำนา เป็นดินลึก การระบายน้ำเลว ในฤดูฝนจะมีน้ำแช่ขังนาน 3-5 เดือน ความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติปานกลาง พบมากในบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7

กลุ่มดินชุดที่ 29 สามารถใช้ทำการเกษตรได้ เช่น พืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้นต่าง ๆ เป็นดินลึก การระบายน้ำดี แต่จะมีปัญหาเกี่ยวกับการชะล้างพังทลายของดิน ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ และขาดแคลนน้ำในระยะที่ฝนทิ้งช่วง พบมากในบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 5 6 พื้นที่บางจุดของดินกลุ่มนี้สามารถทำเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ได้ พบมากในบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 2 7 และหมู่ที่ 8

กลุ่มดินชุดที่ 62 ลักษณะของเนื้อดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดของหินต้นกำเนิดในบริเวณนั้น มักมีเศษหิน ก้อนหิน หรือหินพื้นโผล่กระจัดกระจายทั่วไป กลุ่มดินนี้ไม่ควรนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรเนื่องจากปัญหาหลายประการมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ควรสงวนไว้เป็นป่าธรรมชาติเพื่อรักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร พบมากในบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 7 และหมู่ที่ 8 (สำนักงานเกษตรจังหวัด เชียงใหม่, ม.ป.ป.: 7)

ลักษณะดินของตำบลบ้านสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ประกอบกับการทำการเกษตรที่ขาดการปรับปรุงบำรุงดินอย่างเต็มที่ จึงทำให้สภาพดินเสื่อมเร็วขึ้น และไม่เหมาะสมกับการปลูกพืช เพราะเป็นดินปนกรวด อินทรียวัตถุน้อย ทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่ม และปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน ซึ่งส่วนใหญ่ตกอยู่กับนายทุนต่างถิ่น ทั้ง ๆ ที่ปกติการถือครองที่ดินทำกินก็มีน้อยอยู่แล้ว แต่ด้วยสภาวะการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม จึงมีบางส่วนต้องขายสิทธิ์ไป และเปลี่ยนอาชีพไปสู่งานด้านบริการ

1.4.2 น้ำ

ตำบลบ้านสหกรณ์มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค คือ บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล ประปาหมู่บ้าน และน้ำฝน แต่ปริมาณน้ำก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน และจากการที่มีการขยายตัวของชุมชนด้วย สำหรับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่ได้จากอ่างเก็บน้ำสาธารณะในหมู่บ้าน ซึ่งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นผู้สร้างขึ้น นอกจากนั้น ยังใช้น้ำจาก สระน้ำที่เกษตรกรขุดขึ้นเอง และใช้น้ำฝนตามธรรมชาติ อีกด้วย แต่แหล่งน้ำยังไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกรในช่วงฤดูแล้ง ถึงแม้ว่า ในแต่ละหมู่บ้านจะมีอ่างน้ำก็ตาม ได้แก่ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 1 มีจำนวน 3 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 มี 2 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มี 1 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 มี 1 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5 มี 1 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 มี 2 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 มี 1 แห่ง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 มี 1 แห่ง และยังมีลำห้วยในตำบลบ้านสหกรณ์ คือ ลำห้วยแม่โถหา บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ลำห้วยหาด บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4 ลำห้วยแม่นาเถิน และน้ำแม่ลาย บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5 ลำน้ำแม่แพม และห้วยดินดำ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 ลำห้วยปง บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 และลำห้วยขอนขว้าง ลำห้วยไคร้ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 ซึ่งแหล่งน้ำตามธรรมชาติดังกล่าวแต่ละชุมชนช่วยกันดูแลรักษาโดยการรักษาป่าต้นน้ำ แต่ด้วยความเจริญขึ้น ความสะดวกสบายตามมา ความปลอดภัยสำหรับน้ำดื่มที่มีอยู่ตามธรรมชาติลดลง ทำให้ชุมชนหันไปซื้อน้ำดื่มแทนและเสียค่าใช้จ่าย ค่าน้ำเพิ่มขึ้น ส่วนระบบประปาหมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้านช่วยกันดูแล

1.4.3 ป่าไม้ และป่าชุมชน

ในอดีตป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันเสื่อมสภาพไปบ้าง เนื่องจากการขยายตัวของชุมชน และการบุกรุกพื้นที่ป่า ชุมชนที่มีทรัพยากรป่าไม้อยู่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอยู่แล้ว เพราะถ้าไม่ช่วยกัน ผลกระทบเรื่องอื่นจะตามมา และป่าของชุมชนยังเป็นแหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และยังเป็นแหล่งทำมาหากินของคนบางกลุ่มที่ประกอบอาชีพหาของป่า เช่น หน่อไม้ ไข่มดแดง ผักหวาน สัตว์ป่า ฯลฯ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน เช่น ถ้ำเมืองออน ถ้ำเมืองฟ้า แหล่งปีนเขา นอกจากนั้น มีทุนทางธรรมชาติ คือน้ำพุร้อนสันกำแพง น้ำพุร้อนรุ่งอรุณ ซึ่ง

ชุมชนไม่สามารถจัดการด้วยชุมชนเองได้

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

1.5.1 การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพหลักของชาวบ้านตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่รับจ้าง รองลงมาคือ การเกษตร เช่น ทำนา ปลูกข้าวเหนียว ข้าวเจ้า และปลูกพืชอื่น ๆ หลังฤดูการทำนาเสร็จในหน้าแล้ง เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดหวาน กระเทียม ถั่วลิสง ถั่วเหลือง แตงกวา ฯลฯ ไม้ผล ได้แก่ มะม่วง ลำไย มะขาม ส้ม อีกทั้งไม้ดอกไม้ประดับ ต่าง ๆ ส่วนสัตว์เลี้ยง มีทั้งเลี้ยงเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน และเพื่อจำหน่าย ได้แก่ ไก่ไข่ ไก่พื้นเมือง โคนม โคเนื้อ และสุกร ส่วนสัตว์น้ำที่ปล่อยเลี้ยงในอ่างเก็บน้ำ ได้แก่ ปลาดุก ปลานิล ปลาไน และกบ เป็นต้น ปัจจุบันอาชีพรับจ้างใช้แรงงานในหมู่บ้านของชุมชนในตำบลบ้านสหกรณ์ สามารถจำแนกตามลักษณะประเภทงานได้ดังนี้ คืองานรับจ้างเกี่ยวกับงานเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ และงานนอกภาคเกษตรที่มีการรวมกลุ่มทำงานในชุมชนตามความรู้ ภูมิปัญญา ความถนัด และนำทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ นอกจากนั้นยังมีงานช่างฝีมือ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างฟิต เป็นต้น และงานบริการอื่น ๆ เช่น สนามกอล์ฟ น้ำพุร้อน ทำให้รายได้หลักของประชากรตำบลบ้านสหกรณ์ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงมาคือ อื่น ๆ อาชีพเกษตรกรรม ค้าขาย และอาชีพรับราชการ ตามลำดับ (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่, 2547ข: 57) ดังตาราง 3

ตาราง 3 อาชีพและรายได้หลักของประชากรตำบลบ้านสหกรณ์

หมู่บ้าน	อาชีพ						
	เกษตรกรรม	รับจ้าง	อุตสาหกรรมในครัวเรือน	ค้าขาย	รับราชการ	อื่น ๆ	หมายเหตุ
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1	11	91	-	8	1	16	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2	30	72	4	18	8	16	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3	7	44	-	4	-	14	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 4	7	78	-	7	-	21	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 5	8	50	-	-	-	3	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6	14	46	1	4	-	21	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7	23	41	-	4	-	24	
บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8	7	26	-	3	1	6	
รวม	107	448	5	48	10	121	

หมายเหตุ จำนวนครัวเรือนจะไม่ตรงกับข้อมูลในตาราง 2 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและปีที่สำรวจ

1.5.2 การลงทุน

ด้านการประกอบอาชีพและวิถีการผลิตภาคการเกษตรของสมาชิกในชุมชนตำบลบ้านสหกรณ์มีต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง อาหารสัตว์ ค่าพันธุ์ ค่าแรงงาน และค่าขนส่ง ทำให้ผลตอบแทนที่ได้ไม่คุ้มทุน โดยเฉพาะการเลี้ยงโคนมที่มีต้นทุนค่าอาหารที่ค่อนข้างสูง มีทางเลือกในการจำหน่ายน้อย ผลิตเพื่อเป็นรายได้เท่านั้น การแปรรูป จากน้ำนมดิบค่อนข้างมีน้อย ส่วนการเลี้ยงโคพื้นเมืองลูกผสม ปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยม โดยเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามทุ่งนา ตามชายป่าบริเวณใกล้กับหมู่บ้าน มีการใช้ฟางข้าวที่เหลือเก็บจากการทำนาร่วมด้วย มีการฝากเลี้ยงหรือที่เรียกว่า เลี้ยงผ่า เป็นการประหยัดแรงงานและต้นทุนได้ดีระดับหนึ่ง นอกจากนั้น มีการเลี้ยงสุกร จากเดิมมีการเลี้ยงแบบขุนซึ่งต้องลงทุนค่าอาหารสัตว์ค่อนข้างสูง ในช่วงปลายปี 2549 ชุมชนมีการเลี้ยงสุกรแบบเลี้ยงแบบผสมผสาน (หมูหลุม) โดยการใช้หัวอาหารผสมกับอาหารตามธรรมชาติ ทำให้ลดต้นทุนการผลิตได้ในระดับหนึ่ง แต่พบปัญหาเรื่องสุกรเสียชีวิต และแหล่งจำหน่าย ซึ่งหากพิจารณาองค์ความรู้ในการเลี้ยงสัตว์ของชุมชนแล้ว พบว่า มีความรู้ในการจัดการที่เหมาะสม สอดคล้องกับภูมิสังคมของชุมชน ที่สามารถจัดการไม่ให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งเจ้าของผู้เลี้ยงเอง ผู้อื่น หรือกระทบกับสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านการปลูกพืชที่มีวงจรการเพาะปลูกที่ไม่แน่นอน

มีการทำนาในบางหมู่บ้านโดยอาศัยน้ำฝน และบางหมู่บ้านที่มีระบบชลประทานเข้าถึง ก็สามารถปลูกพืชในช่วงฤดูแล้งได้ เช่น แตงกวา ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น จากการสังเกตพื้นที่เพาะปลูกของคนในชุมชน พบว่าส่วนใหญ่มีการปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผลไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน แบ่งปันญาติพี่น้อง และขายเพื่อเป็นรายได้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านสหกรณ์ แม้ประกอบอาชีพการเกษตร แต่ไม่สามารถพัฒนาการทำการเกษตรให้ได้ผลดีได้ด้วยเหตุผลบางประการที่เป็นข้อคิดเห็นจากผู้นำ และเกษตรกร นั่นคือ สภาพพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าระดับแหล่งน้ำ และสภาพดินที่มีลักษณะเป็นหิน กรวด มีอินทรียวัตถุต่ำ หรือการส่งเสริมของภาครัฐที่เน้นการประกอบอาชีพตามนโยบาย ที่ขาดการศึกษาพื้นที่ก่อน ยังเป็นการลองผิดลองถูก แม้ว่าการพัฒนาผ่านมาแล้วกว่า 30 ปี ก็ตาม เนื่องจากทำตามคำแนะนำส่งเสริมเป็นกิจกรรม ๆ ตามงบประมาณที่ได้รับ

1.5.3 การจัดการปัจจัยการผลิต

ปัจจัยการผลิตภาคการเกษตรที่ซื้อจากภายนอกที่มีราคาสูง ชุมชนมีการจัดการโดยการรวมตัวกันในรูปสหกรณ์ เพื่อให้บริการแก่สมาชิกในราคาที่ไม่แพง และในชุมชนตำบลบ้านสหกรณ์เป็นแหล่งเลี้ยงโคนมเป็นจำนวนมาก นอกจากน้ำนมดิบแล้ว ยังมีมูลโคที่เป็น ปุ๋ยคอกอย่างดี ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ ส่วนการผลิตนอกภาคการเกษตรที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพที่ค่อนข้างหลากหลาย มีปัญหาด้านการตลาด เงินทุนหมุนเวียน วัตถุดิบ และแรงงานของชุมชน ที่ยังขาดการจัดการที่ดี

1.5.4 การจัดการผลผลิต

จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่มีปัจจัยภายนอกมากระทบ เช่น รูปแบบการผลิตจากเดิมผลิตเพื่อการยังชีพมาผลิตเพื่อรายได้ การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่มีระบบเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงเข้ามาแทนการใช้แรงงานจากสัตว์ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ระบบตลาด การพัฒนาของภาครัฐที่เน้นนโยบายเป็นหลัก เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชุมชนด้านใดด้านหนึ่ง ย่อมส่งผลต่อองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งของชุมชนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งย่อมทำให้คนในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วยเช่นกัน ทั้งพฤติกรรมแบบแผนการดำรงชีวิต หรือความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม การผลิตในปัจจุบันของเกษตรกรที่ไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตเองได้ และเสียหายง่าย เช่น น้ำนมดิบ หรือผลิตภัณฑ์นอกภาคเกษตรที่ผ่านการแปรรูปแล้ว มีปัญหาด้านการจัดการบรรจุภัณฑ์ ทั้งที่เป็นบรรจุภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมาเอง โดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น และบรรจุภัณฑ์ที่มาตรฐานโดยหน่วยงานให้การสนับสนุน และกลุ่มจัดหาเอง เพื่อเป็นการ เพิ่มมูลค่าของสินค้าด้วย

1.5. การตลาด การค้า และการขนส่ง

ผลผลิตทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์แปรรูป ไม่มีแหล่งจำหน่ายแน่นอน และราคาไม่ค่อยเป็นธรรม มีการแข่งขันด้านการตลาดสูง ในด้านการขนส่ง โดยเฉพาะน้ำนมดิบที่มีแหล่งรับซื้อแน่นอน ซึ่งเป็นของสหกรณ์โคนม และอยู่ภายในตำบลบ้านสหกรณ์ ซึ่งระยะทางไม่ไกลมาก ส่วนใหญ่ชาวบ้านดำเนินการขนส่งผลผลิตด้วยตนเอง ประกอบกับปัจจุบันน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีราคาแพง และเป็นต้นทุนการผลิตที่ชุมชนกำหนดเองไม่ได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อรายได้ลดลง โดยเฉพาะกลุ่มที่กำลังเริ่มดำเนินการ บางครั้งคำนวณต้นทุนการผลิตแล้วไม่คุ้มทุนก็จะยกเลิกการส่งผลิตภัณฑ์

1.5.6 การใช้แรงงาน

ในการทำการเกษตรทั้งการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ มีการใช้เครื่องทุ่นแรงบ้าง ส่วนใหญ่ชุมชนจะใช้แรงงานที่มีอยู่ในครอบครัว หรือบางครั้งมีการเอามื้อ (ลงแขก) มีการรับจ้างแรงงานในหมู่บ้านที่เป็นภาคการเกษตร และมีบางส่วนที่ออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน เพราะว่าในหมู่บ้านไม่มีการจ้างงานชนิดนั้น และด้วยวิธีคิดที่ว่า ทำมาหากินตามแบบเดิมที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปัน ค่อนข้างมีน้อย

1.6 การสนับสนุนขององค์กรภายนอก

เนื่องจากตำบลบ้านสหกรณ์เป็นพื้นที่ในโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน จำนวน 23 หน่วยงาน เข้ามาสนับสนุนในชุมชน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ ชุมชนเข้มแข็ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทั้งความรู้ และเงินทุนหมุนเวียน มีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการในพื้นที่ ดังนี้

1. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
2. กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
3. สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่
4. สำนักงานชลประทานจังหวัดเชียงใหม่
5. สำนักงานประมงจังหวัดเชียงใหม่
6. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงใหม่
7. สำนักงานป่าไม้สาขา จังหวัดเชียงใหม่
8. สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ สาขาสันกำแพง
9. สำนักงานพัฒนาที่ดิน เขต 6

10. สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16
11. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ (พืชสวน)
12. มหาวิทยาลัยแม่โจ้
13. สถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอแม่ออน
14. สำนักงานพัฒนาชุมชน กิ่งอำเภอแม่ออน
15. สำนักงานเกษตรอำเภอกิ่งอำเภอแม่ออน
16. สถานีอนามัยตำบลบ้านสหกรณ์
17. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น
18. สถานีผสมเทียม กิ่งอำเภอแม่ออน
19. สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด
20. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์
21. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
22. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่
23. มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท

จากการปฏิรูประบบราชการมีผลให้กรมการเร่งรัดพัฒนาชนบทถูกยุบไป และโอนภารกิจโครงการฯ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา โดยมี ฯพณฯ พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี เป็นประธานกรรมการ ปัจจุบัน หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนดังกล่าว มีวิธีการทำงานพัฒนาโดยภาพรวมเป็นไปตามแผนงาน และงบประมาณ ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานมากกว่าเป็นการทำงานพัฒนาตามประเด็นปัญหาความต้องการแต่ละพื้นที่ หรือแม้แต่การดำเนินงานแบบองค์รวม ภายใต้การบูรณาการแผนปฏิบัติงาน ซึ่งยังไม่มีความชัดเจน เห็นได้จากการจัดทำแผนการพัฒนาของหน่วยงานที่มีการวางแผนการส่งเสริมสนับสนุนในแต่ละปีมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น แผนงาน/โครงการของบางหน่วยงานที่ปรากฏตามแผนงานการปฏิบัติงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2548-2549 รวบรวมโดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทีมวิจัยได้รวบรวมเฉพาะลักษณะที่คล้ายคลึงกันดังนี้ คือ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

มีบทบาทหน้าที่พัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนที่ด้อยโอกาสทางสังคม ให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต และมีความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งแผนงาน/โครงการโดยภาพรวม ได้สนับสนุนทั้งด้านพัฒนาสังคม และด้านการจัดสวัสดิการสังคม โดยวิธีการใช้เงินสงเคราะห์ครอบครัวแก่ผู้ด้อยโอกาส และผู้ประสบปัญหาทางสังคมเป็นรายบุคคล และใช้เป็น

กลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหา และสร้างความเข้มแข็งแก่สมาชิก ทั้งรายบุคคล และกลุ่ม ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิกในโครงการฯ เกิดการรวมกลุ่ม จำนวน 11 กลุ่มที่ให้การสนับสนุนในด้านการฝึกอบรมให้ความรู้ ทักษะอาชีพ การศึกษาดูงาน การจัดสวัสดิการในรูปแบบกลุ่ม และเงินทุนประกอบอาชีพ นอกจากนั้น มีการพัฒนาเป็นโครงการ กิจกรรม ตามนโยบาย และปีงบประมาณ

กรมส่งเสริมสหกรณ์

มีบทบาทในการส่งเสริมพัฒนา เผยแพร่ให้ความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดการองค์กร และการดำเนินธุรกิจ ซึ่งแผนงานโครงการที่ส่งเสริมสนับสนุน เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มและคณะกรรมการ ส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์รวมกลุ่มทำกิจกรรมเป็นอาชีพเสริม และสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ ในลักษณะเป็นทุนหมุนเวียนให้กู้ยืม เป็นต้น

กรมการพัฒนาชุมชน

ดำเนินงานตามโครงการเพิ่มพูนทักษะการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนชุมชน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มโดยวิธีการอบรม ศึกษาดูงาน และสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ

มูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท

เป็นการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในลักษณะอาสาสมัครส่งเสริมพัฒนากิจกรรมผู้นำด้านอาชีพ เช่น เลี้ยงไก่ไข่ ปลูกข้าวโพด ปลูกตระไคร้ ฯลฯ ส่วนด้านสังคม มีการส่งเสริมการออมทรัพย์ และการพัฒนาศักยภาพแก่เยาวชน เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนตำบลสหกรณ์

ดำเนินงานพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภค และมีการส่งเสริมพัฒนากลุ่มอาชีพ เพื่อให้ประชาชนได้มีอาชีพที่มั่นคง เช่น เลี้ยงสุกร (หมูหลุม) เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกผัก และส่งเสริมกลุ่มอาชีพการเกษตร และนอกภาคเกษตร

จากการดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าวพบว่า สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มเดิม ซึ่งบางครั้งเป็นการซ้ำซ้อนในการให้การสนับสนุน แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนยังขาดการเตรียมความพร้อม หรือความเร่งรีบของหน่วยงานที่ยังขาดการบูรณาการทั้ง คน งาน และงบประมาณ จึงส่งผลต่อความต่อเนื่องในการพัฒนาดังกล่าว คือ

1. ด้านงบประมาณ

1.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหลายหน่วยงาน เช่น จากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ) กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรฯ การศึกษานอกโรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์

1.2 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 สำนักงานเกษตรอำเภอกิ่งอำเภอแม่ออน และสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ

1.3 กลุ่มทำขนม ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 สำนักงานเกษตรอำเภอกิ่งอำเภอแม่ออน และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์

2. ด้านกระบวนการ

การดำเนินงานพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นลักษณะรูปแบบการฝึกอบรม ประชุม สัมมนา ศึกษาดูงาน และให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ โดยแผนการปฏิบัติงาน ขึ้นอยู่กับหน่วยงานเป็นหลักและอยู่ในช่วงระยะเวลาปีต่อปีตามแผนปีงบประมาณและตามนโยบาย ซึ่งยังไม่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ ยังขาดการค้นหาศักยภาพที่เป็นทุนของชุมชน เช่น คนที่มีความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ การทำงานในอดีตที่ผ่านการร่วมคิด ร่วมทำของคนในชุมชน ทุนทรัพยากรท้องถิ่น ปรากฏว่าส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนโดยการวางแผนจากภายนอก และบางกรณีที่พบคือ ลักษณะของกลุ่มอาชีพจะเป็นสมาชิกคนเดิม เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหลาย ๆ กลุ่ม บางครั้งเปลี่ยนชื่อกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณตามนโยบายของหน่วยงาน อีกกรณีหนึ่งที่พบคือ การพัฒนาชุมชนที่ให้ความสำคัญกับโครงการหรือกิจกรรมเป็นหลักมากกว่า การวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องในชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน ตามสภาพแต่ละพื้นที่ ซึ่งเมื่อหมดโครงการในแต่ละปี ชุมชนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ สังเกตได้จาก แต่ละหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนการรวมกลุ่มทุกระดับตั้งแต่ เด็ก เยาวชน กลุ่มอาชีพ ผู้นำ แกนนำ และผู้สูงอายุ ทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร เพื่อให้มีอาชีพและรายได้ เช่น การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโค การปลูกผัก การสนับสนุนเงินกองทุน การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพ ฯลฯ

เมื่อดำเนินเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรมแล้ว ชุมชนไม่ได้นำความรู้เหล่านั้นมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อพัฒนาต่อ หรือ หาแนวทางในการเชื่อมโยงในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพชุมชนต่อไป แม้ว่าแต่ละหน่วยงานจะมีอาสาสมัครในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่

เป็นผู้ประสานงานแทนหน่วยงานนั้น ๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบแนวทางการทำงาน แล้วนำมาปฏิบัติในชุมชนตนเองเป็นกิจกรรม ๆ เช่น ช่วงฤดูฝนจะเน้นการป้องกันไข้เลือดออกโดยวิธีการกำจัดลูกน้ำยุงลาย อาสาสมัครพัฒนาสังคมที่ทำงานร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่ในการเฝ้าระวังดูแลกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมในชุมชน ทำหน้าที่สำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อน แล้วแจ้งเรื่องไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อขอรับการสนับสนุนเป็นการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า แต่ไม่ได้ทำการสำรวจข้อมูลที่สามารถนำมาวางแผนการทำงานของชุมชน ที่ให้ทุกหน่วยงานสามารถนำมาใช้วางแผนพัฒนาได้ เป็นต้น ซึ่งการทำงานลักษณะนี้ เป็นการทำงานภายใต้แนวทางของหน่วยงานเป็นหลัก ที่มีลักษณะเป็นแนวดิ่ง ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความรักความปรารถนาดีต่อชุมชน ที่คาดหวังคือ ความสำเร็จ แต่ขาดความเข้าใจในการให้ชุมชนได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าเป็นผู้รอรับฝ่ายเดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนยังขาดการเตรียมความพร้อม ประกอบกับความเร่งรีบของหน่วยงาน ที่มุ่งความสำเร็จตามเป้าหมาย และขาดการการบูรณาการทั้งคน และงบประมาณ

1.7 สภาพปัญหาของชุมชน/สังคม

ปัจจุบันในตำบลบ้านสหกรณ์ ยังคงมีปัญหาสำคัญอยู่หลายประการ ได้แก่ ปัญหาการขายสิทธิ์ที่ทำกิน ซึ่งคงเป็นปัญหาใหญ่ เพราะพื้นที่ทำกินในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯโดยกรรมสิทธิ์ของที่ดินเป็นของสหกรณ์ไม่สามารถขายได้ แต่สามารถตกทอดกรรมสิทธิ์แก่ลูกหลานได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทำให้ปัญหานี้ยังไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ พบว่า จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง จำนวน 400 ครัวเรือน ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตรโดยเฉพาะหน้าแล้ง ถึงแม้ว่าในทุกหมู่บ้าน จะมีอ่างเก็บน้ำก็ตาม ปริมาณน้ำยังไม่เพียงพอ และไม่สามารถนำน้ำจากอ่างมาใช้ประโยชน์ได้ ปัญหาการว่างงาน เนื่องจาก ส่วนใหญ่ประชากรมีอาชีพรับจ้าง แต่ไม่ได้มีการจ้างงานตลอด ทำให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมา (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่, 2547ข: 50)

1.7.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

อาชีพของคนส่วนใหญ่ในตำบลบ้านสหกรณ์ คือ รับจ้าง ซึ่งไม่มีความแน่นอน รองลงมาคือ อาชีพทำการเกษตร โดยหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนตามนโยบาย เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ลำไย มะม่วง ข้าวโพด แตง ถั่วเหลือง กระเจี๊ยบ ฯลฯ ส่วนด้านการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ โคนม โคเนื้อ สุกร ซึ่งมีต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างสูง และราคาไม่แน่นอน บางครั้ง เจ้าหน้าที่เป็นผู้รับประกัน

ราคาสินค้าและรับซื้อ แต่พอใกล้ช่วงผลผลิตออก เจ้าหน้าที่หายไป ส่งผลกระทบต่อรายได้ที่ไม่คุ้มกับการลงทุน และผลกระทบตามมาอีกคือหนี้สิน

1.7.2 ปัญหาทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

จากความหลากหลายของคนที่มาจากหลายแห่ง และวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายสู่ความคิดและการกระทำ กระแสโลกาภิวัฒน์ที่เข้ามาอย่างรวดเร็วส่งผลให้คนในชุมชนบริโภควัตถุนิยมมากขึ้น ขณะเดียวกัน จากการบอกเล่าของคนในชุมชน และจากการสังเกตพบว่ามีเยาวชนบางส่วนรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา บางส่วนเริ่มหันไปหาอบายมุขและสิ่งเสพติดมีการรวมกลุ่มกันไม่ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะแนวคิดในการเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของตนเอง

1.7.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ที่จำเป็นที่สุดสำหรับคนในชุมชน โดยเฉพาะทรัพยากรดินที่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครอง หรือการขายสิทธิ์ ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า และพื้นที่แปลงกลาง ประกอบกับการเพิ่มของจำนวนประชากรด้วย ส่วนทรัพยากรน้ำที่เริ่ม ขาดแคลน และจากการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีทำให้ชุมชนกลัวความไม่ปลอดภัย และตามสมัยนิยมจึงหันมาซื้อน้ำดื่ม นอกจากนั้นพื้นที่ป่าของชุมชนเริ่มมีการอนุรักษ์โดยชุมชนเอง และยังมีปัญหาฝุ่นละอองจากการทำธุรกิจโรงโม่หิน ที่ส่งผลต่อสุขภาพของชุมชน

1.7.4 ปัญหาด้านอื่น ๆ

จิตสำนึกของคนในความเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ และอุดมการณ์ร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดเป็นพลังในการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

1.8 การเปลี่ยนแปลงสังคมกับการพัฒนาของตำบลบ้านสหกรณ์

ในปี พ.ศ. 2518 ที่มีโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพงเกิดขึ้น แล้วทำการคัดเลือกเกษตรกรที่ยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ ซึ่งมาจากต่างถิ่น เพื่อแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้การอยู่ร่วมกันมีความ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ถึงแม้มีปัญหาด้านเศรษฐกิจบ้าง แต่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบ และ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จากการพูดคุยของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เคยทำงานในระยะเริ่มแรก ของโครงการพระราชดำริฯ ได้เล่าถึงสังคมความเป็นอยู่ของประชาชนว่า เดิมจะอยู่แบบเรียบง่าย ส่วนใหญ่ทำการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่ออยู่เพื่อกิน หากจะมีการผลิตเป็นจำนวนมาก ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากทางราชการ เช่น ชนิดของพืช ได้แก่ ยาสูบ ฝ้าย ถั่วลิสง ข้าวโพด สัตว์เลี้ยง ได้แก่ โค กระบือ

และไก่ เป็นต้น นอกจากนั้น ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เงินทุน ความรู้ส่วนการจัดการผลผลิตนำมาฝากจำหน่ายที่ร้านค้าของหมู่บ้าน และรวมกลุ่มจำหน่าย (ไม่ได้เป็นเงินสด) แต่มีบางส่วนที่พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และให้ราคาสูงกว่า พร้อมกับได้รับเงินสด ซึ่งกรณีเหตุการณ์นี้ยังคงมีต่อเนื่องจนถึงระยะการดำเนินงานโดยสหกรณ์ฯ ซึ่งในการดำเนินงานระยะเริ่มแรกมีถนนที่ติดต่อกับภายนอกเป็นลูกรัง ไม่มีไฟฟ้า และน้ำประปาใช้ ยังไม่มีความสะดวกสบายดังเช่นปัจจุบัน (สมศักดิ์ รุ้งแก้ว. 2550)

ในปี พ.ศ. 2524 เริ่มมีการขายสิทธิในพื้นที่ทำกินให้กับนายทุน ทำให้อาชีพเกษตรกรรมเริ่มลดลง และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะการทำอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น รับจ้าง และการบริการ พบว่าร้อยละ 60 มีอาชีพรับจ้าง รองลงมาประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 16 และอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 15 จากคำบอกเล่าของชาวบ้านพบว่า ปัจจุบัน เริ่มมีการจ้างแรงงานต่างด้าว แต่มีไม่มาก เพื่อจ้างมาเฝ้าสวน และรับจ้างในธุรกิจการบริการ เช่น น้ำพุร้อน สันกำแพง น้ำพุร้อนรุ่งอรุณ และสนามกอล์ฟ เป็นต้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อการแย่งงานในชุมชน แต่ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนหมุนเวียนดีขึ้น ปัจจุบัน ชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นสมาชิกสหกรณ์หมู่บ้าน และกลุ่มต่าง ๆ คือ เป็นสมาชิกสหกรณ์หมู่บ้าน จำนวน 579 ครัวเรือน สมาชิกกลุ่มอาชีพ จำนวน 211 ครัวเรือน สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 427 ครัวเรือน สมาชิกกลุ่มสตรี จำนวน 508 ครัวเรือน สมาชิกกลุ่มเยาวชนจำนวน 199 ครัวเรือน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 224 ครัวเรือน และเป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้านจำนวน 557 ครัวเรือน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มากกว่า 1 กลุ่ม จนกระทั่งปัจจุบันตำบลสหกรณ์เปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ส่วนใหญ่ประชากรจะออกไปทำงานรับจ้างนอกพื้นที่ โดยเฉพาะบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 และบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 โครงสร้างพื้นฐานทั่วไปมีความสะดวกมากขึ้น โดยเฉพาะถนนหนทางที่ทำให้การติดต่อทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เปลี่ยนแปลงไปมาก (สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่, 2547ข: 46)

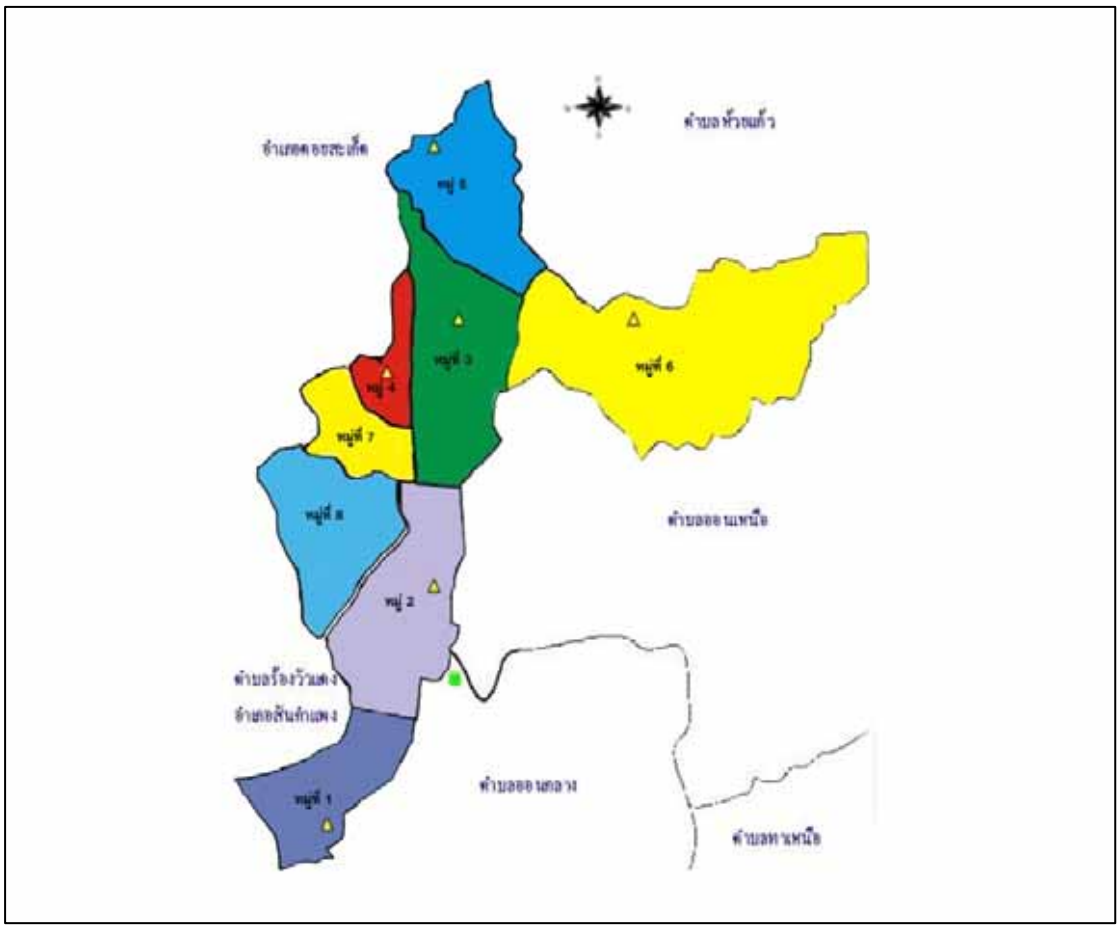

ภาพ 5 แผนที่ตำบลบ้านสหกรณ์

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่า ตำบลบ้านสหกรณ์ได้รับการยกฐานะเป็นตำบลเมื่อปี 2521 ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน คือ บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 1-8 เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม 2 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใหม่ 6 หมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้นจำนวน 2,359 คน พื้นที่เป็นที่ราบตามเนินเขา สูงจากระดับน้ำทะเล 380 เมตร สภาพดินไม่เหมาะสมต่อการปลูกพืช เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาก่อน มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และอ่างเก็บน้ำ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ เนื่องจากอ่างเก็บน้ำอยู่สูงกว่าพื้นที่ทำการเกษตร อาชีพเดิมคือ ทำการเกษตรเพื่อยังชีพ แต่ปัจจุบันสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้มีการขายกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ทำให้พื้นที่ทำการเกษตรมีค่อนข้างน้อย และมีการบุกรุกพื้นที่ เพราะการเพิ่มของประชากร และเหตุผลอื่น แล้วเปลี่ยนอาชีพมาเป็นด้านการให้บริการ หรือรับจ้างมากขึ้น อาชีพรองลงมาคือ ทำการเกษตร เช่น เลี้ยงโคเนื้อพื้นเมือง โคเนื้อลูกผสม และโคนม เป็นต้น และการส่งเสริมด้านการเกษตรไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากสภาพพื้นที่ ดินไม่เหมาะสม และผลผลิตราคาต่ำ วิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงตามกระแส

การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เน้นการผลิตเพื่อรายได้ การแข่งขันด้านการตลาดที่รุนแรงภายใต้กระแสบริโภคนิยม ซึ่งทำให้ชุมชนมีหนี้สิน ทั้งที่เป็นหนี้เพราะการทำการเกษตรจากการกู้ยืมเงินมาลงทุน และเกิดจากการพัฒนาที่เจริญขึ้น ทำให้ชุมชนมีทางเลือกในการบริโภคมากขึ้น และอีกสาเหตุหนึ่งของการเป็นหนี้ คือ การศึกษาของบุตรหลาน ที่ส่งผลให้เกิดภาระหนี้สินทางอ้อม เพราะโดยส่วนมาก ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนข้างนอกหรือในเมือง นับเป็นกระแสบริโภคนิยมอีกแบบหนึ่งทำให้ชุมชนต้องใช้วิธีบริหารหนี้สินหมุนเวียนเงินสด และเงินกู้ยืมให้สามารถใช้จ่ายได้คล่องตัว เป็นการจัดการตนเองแบบใหม่ที่ให้อยู่รอดภายใต้กระแสสังคมปัจจุบัน

ในด้านความสัมพันธ์ ค่อนข้างห่างเหิน เพราะว่า ลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่มีรั้วกั้นซึ่งแต่เดิมไม่มี โดยเฉพาะหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ที่มีลักษณะเป็นสังคมเมืองมากขึ้น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่ไม่เหมือนเดิม ดังเช่นสุภาษิตที่ว่า “พริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้” ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้น มีองค์กรให้ความสำคัญในการเชื่อมความสัมพันธ์โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับตำบลขึ้น เช่น ผ่านกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ การแข่งขันกีฬา ทั้งระดับชุมชน และในระดับโรงเรียน การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้มากขึ้น ช่วยให้ผู้นำ แกนนำ สมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสมาพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน รวมถึงการสร้างกิจกรรมให้ชาวบ้านได้ทำร่วมกัน ดังเช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นวัฒนธรรมกลาง ได้แก่ประเพณีวันสงกรานต์ วันแม่ และวันพ่อ ทั้งนี้เนื่องจากคนที่เข้ามาอยู่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม ดังนั้นกฎระเบียบของแต่ละชุมชนยังเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นกรอบการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ลดปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ป่าของชุมชน การทำแนวกันไฟ การทำฝายชะลอน้ำ การปลูกพืชที่ลดการใช้สารเคมี โดยหันมาใช้ปุ๋ยคอกแทน ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้ง ดิน น้ำ และป่าไม้ นับว่าเป็นฐานทรัพยากรที่มีความเชื่อมโยงที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางการดำรงอยู่ของคนในชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งทำมาหากิน แหล่งอาหาร พืชสมุนไพรทั้งคนและสัตว์ เพราะว่า ทรัพยากรที่เป็นทุนทางธรรมชาติของชุมชนนั้นไม่ค่อยดี เนื่องจากเป็นพื้นที่เสื่อมโทรมมาก่อน จึงทำให้สามารถพึ่งพาทุนเหล่านี้ได้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง (ทุนไม่ได้หมายถึง เงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม) กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2546ก: 40-41)

การดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีการอพยพราษฎรจากต่างถิ่น ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และใกล้เคียงที่มีฐานะยากจน ไม่มี

ที่ดินทำกิน ให้เข้ามาเป็นสมาชิกโครงการฯ ซึ่งได้ให้ความรู้ ให้ที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย และสวัสดิการที่เป็นเงินทุนเพื่อการยังชีพและทุนประกอบอาชีพ ขาดการจัดการทางสังคม และกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นเอกภาพ จากการดำเนินงานช่วงแรกของโครงการพระราชดำริฯ ตั้งแต่ปี 2518-2546 อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการเร่งรัดพัฒนาชนบท และเมื่อมีการปฏิรูประบบราชการปี 2546 มีผลให้โอนภารกิจมาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยการประสานหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 23 หน่วยงาน เพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนแก่สมาชิกของโครงการฯ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยกระบวนการพัฒนาที่ยังขาดการบูรณาการ และความเข้าใจที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งลักษณะการพัฒนาโดยภาพรวมยังเป็นไปตามแผนงาน และงบประมาณตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน มากกว่าเป็นการพัฒนาตามสภาพภูมิและสังคม ที่สำคัญ ขาดการประเมินผลติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้นำมาพัฒนา ปรับปรุง หรือกำหนดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและเกิดการพัฒนาที่อยู่บนฐานการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จึงส่งผลทำให้ชุมชนเป็นผู้รับฝ่ายเดียว เป็นการพึ่งพาภายนอกมากกว่าการพึ่งตนเอง หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มไม่สามารถจัดการตนเองได้เท่าที่ควร สอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ที่ว่า คนทุกคนมีศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่ดีต้องประกอบด้วยอิสรภาพ หลุดจากการครอบงำ ที่ทำให้ไม่สามารถที่จะสัมผัสความจริง การสัมผัสความจริงทำให้เกิดปัญญา และถ้าจะเรียนรู้หรือวิชาเป็นตัวตั้งเพียงอย่างเดียว ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้มนุษย์รู้ธรรมชาติของสรรพสิ่ง (ประเวศ วะสี, 2547: 300)

นอกจากนั้น การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง เพื่อให้เกษตรกรได้ช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการลดค่าใช้จ่ายต้นทุนการผลิต และให้ชุมชนรู้จักการออมเงิน แต่พบว่า เป็นการจัดรูปสหกรณ์เชิงธุรกิจมากว่าการให้การช่วยเหลือกันอย่างจริงจัง ได้แก่ ธุรกิจรวบรวมน้ำนมดิบ ธุรกิจไก่ไข่ ธุรกิจน้ำมัน ธุรกิจการให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ธุรกิจโรงผสมอาหารสัตว์ เป็นต้น

ภาพ 6 ป้ายชื่อโครงการ

ภาพ 7 ถ้ำเมืองออน สถานที่ท่องเที่ยว

ภาพ 8 ชุมชนยังมีพื้นที่การทำนาอยู่บางส่วน

ภาพ 9 ร้านค้าสหกรณ์ของสมาชิก

ภาพ 10 ที่ทำการสหกรณ์การเกษตร

ภาพ 11 ตลาดสดของตำบล

ภาพ 12 น้ำพุร้อนทางธรรมชาติ

ภาพ 13 รีสอร์ทในตัวตำบล

ภาพ 14 สนามกอล์ฟขนาดใหญ่

ภาพ 15 สถานที่รับซื้อน้ำนมดิบ

ภาพ 16 การลงทุนของนายทุนนอกพื้นที่

2. ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านที่ศึกษา

2.1 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้น ตามโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง มีหน่วยงานราชการโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้สำรวจรายชื่อเกษตรกร เพื่อรับการจัดสรรที่ดินทำกิน โดยนำเกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรม ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นเวลา 3 เดือน พอจบหลักสูตร จึงได้จัดตั้งหมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 1-3 ตำบลบ้านสหกรณ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 มีเกษตรกรจากตำบลออนเหนือ ออนกลาง จำนวน 68 ครอบครัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 เพิ่มหมู่บ้านเลี้ยงโคนมอีกจำนวน 32 ครอบครัวมีนายทอง พันธุ์อุโมง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบันมีประชากร 146 ครัวเรือน 156 ครอบครัว 528 คน เป็นชาย 261 คน หญิง 267 คน มาจากหลาย ๆ พื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีผู้นำที่เป็นทางการ หรือผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสุริยา สุภามูล คนในหมู่บ้านออกไปรับจ้าง ตามบริษัทห้างร้านในอำเภอสันกำแพง และในตัวเมืองเชียงใหม่ มีบางส่วนที่เปิดร้านขายอาหาร รวมกลุ่มกันประกอบอาชีพ และร้านค้าขายของชำในหมู่บ้าน สภาพพื้นที่ เป็นพื้นราบ ดินมีสภาพเป็นลูกรัง เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา

2.1.1 ลักษณะภูมิประเทศ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 มีอาณาเขตของพื้นที่ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 6 ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทั่วไปเป็นพื้นที่ราบป่าไม้และภูเขา บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 เป็นจุดศูนย์กลางของตำบลบ้านสหกรณ์ เพราะมีส่วนราชการ องค์กรต่าง ๆ ตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น สถานีอนามัย โรงเรียนบ้านสหกรณ์ สำนักงานสหกรณ์หมู่บ้านอำเภอสันกำแพง จำกัด องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ สถานีไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ (ก.ฟ.ผ.) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำนักงานเกษตรอำเภอ โรงพยาบาลสัตว์เล็ก สหกรณ์โคนม สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีแหล่งบริการต่าง ๆ เช่น ตลาดสด ปั๊มน้ำมัน และแหล่งท่องเที่ยว คือ ถ้ำเมืองออน ถ้ำเมืองฟ้า และแหล่งปีนเขา ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งอยู่สองข้างทางตามทางหลวงหมายเลข 1317

2.1.2 วิถีชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน 2519 ตามโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้คัดเลือก หัวหน้าครัวเรือนที่มีความขยัน แต่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง หรือมีที่ทำกินน้อยแต่มีแรงงานพอเพียง เข้าทำการฝึกอบรมเพื่อทดสอบและเสริมสร้างสมรรถภาพ

ในอดีตนั้น ประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพ เกษตรกรรม มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ พืชที่ปลูก เช่น ลำไย มะม่วง มะขาม ถั่วลิสง ฯลฯ สภาพดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง มีแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคจากอ่างเก็บน้ำ บ่อบาดาล และบ่อน้ำตื้น ส่วนสัตว์ที่เลี้ยง เช่น โคเนื้อ โคนม ไก่ สุกร เป็นต้น แต่ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ผู้คนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพไปด้วย คือ มีการรับจ้างทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าที่อำเภอสันกำแพง น้ำพุร้อนสันกำแพง น้ำพุร้อนรุ่งอรุณ สนามกอล์ฟ สวนกล้วยไม้ และในตัวเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น ประกอบกับพื้นที่ของหมู่บ้านอยู่ติดถนนสายหลัก และมีแหล่งท่องเที่ยว จึงมีการซื้อขาย เปลี่ยนการถือครองที่ดิน ส่วนความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากคนส่วนใหญ่ออกไปทำงานรับจ้างในเมือง ไม่ค่อยได้พบปะกัน ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันมากนัก ยังมีการสร้างกิจกรรมที่ให้ชาวบ้านได้ทำร่วมกัน โดยอาศัยกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมประเพณี เช่นการทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ การประกอบพิธี ในวันที่ 12 สิงหาคม และวันที่ 5 ธันวาคม และเมื่อต้นปี 2550 ชาวบ้านตำบลบ้านสหกรณ์ทั้ง 8 หมู่บ้านได้ร่วมกันจัดงานครอบรอบ 30 ปีโรงเรียนบ้านสหกรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี และชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านจัดเตรียมงานที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ การแข่งขันกีฬา การนำอาหารของแต่ละหมู่บ้านมารับประทานอาหารร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านที่ดี

นอกจากนั้นขนาดของชุมชนบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ที่มีขนาดใหญ่กว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบล และลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านที่ค่อนข้างเหมาะสม เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ค่อนข้างสะดวกสบายในการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ส่วนการสื่อสารใช้ประกาศเสียงตามสาย และมีการประชุมประจำเดือนของผู้ใหญ่บ้าน ในด้านวัฒนธรรมประเพณี ประชาชนในหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมค่อนข้างน้อย เด็กเยาวชนให้ความสนใจกับวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่า รวมทั้งขาดสิ่งจูงใจในการเรียนรู้ ช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ และ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งปัญหาด้านอบายมุข และสิ่งเสพติดต่าง ๆ เริ่มเข้ามาสู่ชุมชน และจากกระแสการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ทำให้

วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมสู่การเป็นวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง หรือด้านเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นรายได้

2.1.3 การเมืองการปกครอง

ปัจจุบันบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 มีโครงสร้างทางการปกครองที่ประกอบไปด้วย ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการ ประชาคม ผู้ทรงคุณวุฒิ และสมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบล เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้านการปกครองเห็นได้จาก การเข้าร่วมประชุม โดยผู้ใหญ่บ้านเรียกสมาชิกมาประชุมผ่านเสียงตามสายและผ่านการแจ้งข่าว ของทีมงานผู้ใหญ่บ้านที่มีการแบ่งเป็นหมวดความรับผิดชอบ ส่วนผู้นำชุมชนจะเปลี่ยนไปตามวาระการดำรงตำแหน่ง นอกจากนั้นยังมีแกนนำกลุ่มตามธรรมชาติที่ทำหน้าที่ภาวะผู้นำที่เกื้อหนุนมากกว่าขัดแย้งที่ต่างคนก็ทำหน้าที่เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ปัจจุบัน มีผู้นำทางการที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ดังนี้

1.	นายสุริยา	สุภามูล	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน/ประธานสหกรณ์ฯ /ประธานประชาคม
2.	นายประพันธ์	ศรีดาเพ็ง	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
3.	นายทองสุข	คำบัวตอง	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
4.	นายสมคิด	จันทร์วงค์	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ
5.	นายบุญช่วย	เวชกิจ	ตำแหน่ง	รองนายก อ.บ.ต.
6.	นายประเสริฐ	ตันคำ	ตำแหน่ง	สมาชิก อ.บ.ต.
7.	นายพิพัฒน์	อุตตโม	ตำแหน่ง	สมาชิก อ.บ.ต.
8.	นางบัวคำ	ใจเที่ยง	ตำแหน่ง	ประธานกลุ่มแม่บ้าน

2.1.4 สาธารณประโยชน์

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 มีวัดอยู่ 2 แห่ง ที่เป็นศูนย์รวมของชาวบ้าน มีพระสงฆ์และเณรจำพรรษาอยู่ตลอด มีโรงเรียน 1 แห่ง เปิดสอนถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของคนในหมู่บ้าน สถานีอนามัยตำบล 1 แห่ง หน่วยงานไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ 1 แห่ง ปั๊มน้ำมัน และร้านค้าสะดวกซื้อ ตลาดสดประจำหมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้านคือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ สำนักงานเกษตรอำเภอ โรงพยาบาลสัตว์เล็ก สหกรณ์โคนม สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด นอกจากนั้น ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ถ้ำเมืองออน ถ้ำเมืองฟ้า แหล่งปีนเขา เป็นต้น

2.1.5 ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจาก คนส่วนใหญ่ มาจากต่างถิ่น และออกไปทำงานรับจ้างในเมืองไม่ค่อยได้พบปะกัน ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ที่ห่างกัน ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันมากเท่าไดนัก โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านค่อนข้างห่างเหิน มีลักษณะคล้ายกับคนในชุมชนเมือง ส่วนการสื่อสารนั้น ผู้นำใช้วิธีการประกาศเสียงตามสาย หรือให้แกนนำช่วยกระจายข่าว และมีการประชุมประจำเดือนของผู้ใหญ่บ้าน ความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้นำค่อนข้างเป็นเอกภาพในระดับปานกลาง ที่ชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือ และให้ความร่วมมือบ้าง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ที่ค่อนข้างสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับภายนอกนั้น มีพัฒนาการตามความเจริญที่เข้าไป นอกจากนั้น ความสัมพันธ์กับ คนภายนอกในเชิงธุรกิจของคนในชุมชนเริ่มขึ้นเมื่อ ประมาณ ปี 2524 โดยการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ ในการถือครองที่ดินไปอยู่กับนายทุน ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนที่มีความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทรต่อกันค่อยๆลดลงไปพร้อมกับการเข้ามาของนายทุนต่างถิ่น ทั้งที่นายทุนก็ไม่ได้มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนา มีเพียงคนเฝ้าสวน เฝ้าบ้านที่เป็นแรงงานต่างด้าวเท่านั้น

2.1.6 กลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

มีกลุ่มหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ต่าง ๆ มากมายประกอบด้วย กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำเครื่องหนัง กลุ่มสมุนไพรและการแพทย์ทางเลือก กลุ่มนวดแผนไทยกลุ่มทำน้ำดื่มสมุนไพร กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุม และกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันคือ กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ ยังมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอยู่อย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน ทั้งในเรื่องวิธีคิด วิธีทำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความสัมพันธ์ และผลประโยชน์ที่จะได้รับ มีกลุ่มที่เข้าร่วมการวิจัยเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้นจำนวน 528 คน อาชีพส่วนใหญ่ คือ รับจ้าง รองลงมาคือทำการเกษตร โดยเฉพาะการเลี้ยงโคนมที่มีการเลี้ยงมากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ และมีแหล่งที่รับซื้อน้ำนมดิบที่อยู่ภายในหมู่บ้าน เพราะว่าคนในชุมชนแต่เดิมเคยเลี้ยงโคมาก่อน และมีพื้นที่ทำกินไม่ค่อยเหมาะสมต่อการเพาะปลูกพืช เนื่องจากสภาพดินเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมมาก่อน ถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุงสภาพดินตามหลักวิชาการแล้วก็ตาม และอีกประการหนึ่ง เนื่องมาจากการเปลี่ยนสิทธิการถือครองในที่ดินทำกิน รวมทั้งการเพิ่มของประชากร จึงทำให้พื้นที่ที่ทำการเกษตรมีค่อนข้างน้อย และที่สำคัญมีการใช้

ประโยชน์จากพื้นที่ไม่คุ้มค่า เนื่องจากทำการเกษตรเฉพาะพื้นที่ที่รับน้ำจากธรรมชาติเท่านั้น ซึ่งชุมชนยังขาดการจัดการน้ำ จากอ่างเก็บน้ำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

ในด้านความสัมพันธ์ค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากคนส่วนใหญ่มาจากต่างถิ่น และออกไปทำงานรับจ้างในเมืองไม่ค่อยได้พบปะกัน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่ห่างกัน ต่างคนต่างอยู่ จึงทำให้ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันมากเท่าใดนัก มีลักษณะคล้ายกับคนในชุมชนเมือง และเป็นหมู่บ้านที่เป็นศูนย์รวมของตำบลในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นที่ตั้งศูนย์รวมของหน่วยงานด้วย ในด้านการรวมกลุ่มกันนั้น มีกลุ่มเกิดขึ้นจำนวนมาก มีทั้งประสบผลสำเร็จบ้าง และไม่ประสบผลสำเร็จด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งจากการดำเนินงานของกลุ่มเอง ที่เป็นการรวมตัวกันเพื่อรองรับนโยบายจากภาครัฐที่เร่งรีบ และในขณะเดียวกัน กลุ่มยังขาดการเตรียมความพร้อมต่อการรองรับการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีสนาม (field theory) ของ เคิร์ท ลูวิน (Kurt Lewin) ว่า พฤติกรรม เป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม โครงสร้างของกลุ่มเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม โดยปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (acting) ความรู้สึก (feeling) และความคิด (thinking) องค์ประกอบต่าง ๆ ในการรวมกลุ่ม แต่ละครั้งจะก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของตนที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดพลังหรือแรงผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปได้ด้วยดี (พะยอม วงศ์สารศรี, 2538: 142-145)

นอกจากนั้นแล้ว การพัฒนาขององค์กรภาครัฐที่มีลักษณะเป็นโครงการสำเร็จรูปเหมือนกันทุกหมู่บ้าน หรือรัฐสวัสดิการที่ไม่ตรงตามความต้องการ คือ หน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่นี้ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน มีเป้าหมายเดียวกันคือ ชุมชนเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริม สนับสนุนทั้งความรู้และเงินทุนหมุนเวียน แต่การบูรณาการทั้งคน งาน และงบประมาณ ยังมีน้อย ซึ่งบางครั้งเป็นการซ้ำซ้อน แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็ยังขาดการเตรียมความพร้อม รอรับความช่วยเหลือจากภายนอก หรือความเร่งรีบของหน่วยงาน หรือทำตามนโยบายที่จะต้องแก้ไขปัญหาแบบเบ็ดเสร็จ บรรลุผลของหน่วยงานที่เป็นรูปธรรม ซึ่งการจัดสรรโครงการต่าง ๆ ลงมาโดยชุมชน เป็นผู้รับฝ่ายเดียวนั้น ย่อมเป็นการสร้างความเคยชินที่มีคนอื่นมาคิดให้ บอกให้ทำ จัดหาตลาดให้ รอรับโอกาสตลอดนั้น ส่งผลให้เกิดการพึ่งพาภายนอกสูง และที่สำคัญขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับงานเดิม ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย ขาดการเตรียมความพร้อม และพึ่งพามาโดยตลอด

หากพิจารณาสภาพแวดล้อมของชุมชนอย่างละเอียดแล้วพบว่า ชุมชนยังมีศักยภาพเด่น ๆ หลายอย่างที่สามารถนำมาพัฒนาให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้ โดยการค้นหาตัวตนที่แท้จริงที่มีความหลากหลายมาใช้ประโยชน์ แล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ยังพอมีอยู่ให้เหนียวแน่น ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้รู้เท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลง และหน่วยงานต้องมีการประสานงานและร่วมมือกันให้มากกว่าเดิม เพราะว่าจากกระแสการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบไปสู่คน โดยเฉพาะผู้นำและกลุ่มอาชีพในเรื่องความคิด ทัศนคติ การแสดงความคิดเห็น การยอมรับ และระบบความสัมพันธ์ที่ห่างไกลธรรมชาติ ทำให้เกิดแนวคิดที่มีฐานคิดแบบพึ่งพา ขาดการจัดการด้วยตนเองภายใต้ภูมิสังคมที่เป็นจริง ไม่สามารถจัดการตนเองภายใต้ทุนที่มีอยู่ได้ จึงทำให้การพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการพระราชดำริฯ ขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยง ไม่เกิดความเข้มแข็ง ประกอบกับระยะเวลาที่ยาวนานกว่า 30 ปี ที่ไม่มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีตมาเพื่อเป็นบทเรียนในการพัฒนาชุมชนประการสำคัญ แนวคิดที่ไม่ได้เกิดจากการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้มีแนวคิดเดิม ๆ ภายใต้กรอบเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ว่า ในการจะเรียนรู้เข้าถึงประสบการณ์อันใดที่มีประโยชน์อย่างแท้จริงในชีวิตนั้น เราจะต้องก้าวออกไปจากความคุ้นเคยเดิม ๆ ความคิดเดิม กรอบคิดเดิม เพื่อจะเข้าสู่การเรียนรู้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวตนของเรา (วิศิษฐ์ วังวิญญ,2548: 4) และในขณะเดียวกันสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ว่า คนทุกคนมีศักดิ์ศรี และคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ มนุษย์มีศักยภาพสูงสุด ในการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่ดีต้องประกอบด้วยอิสรภาพ หลุดจากการครอบงำที่ทำให้ไม่สามารถที่จะสัมผัสความจริง การสัมผัสความจริงทำให้เกิดปัญญา (ประเวศ วะสี, 2547: 300)

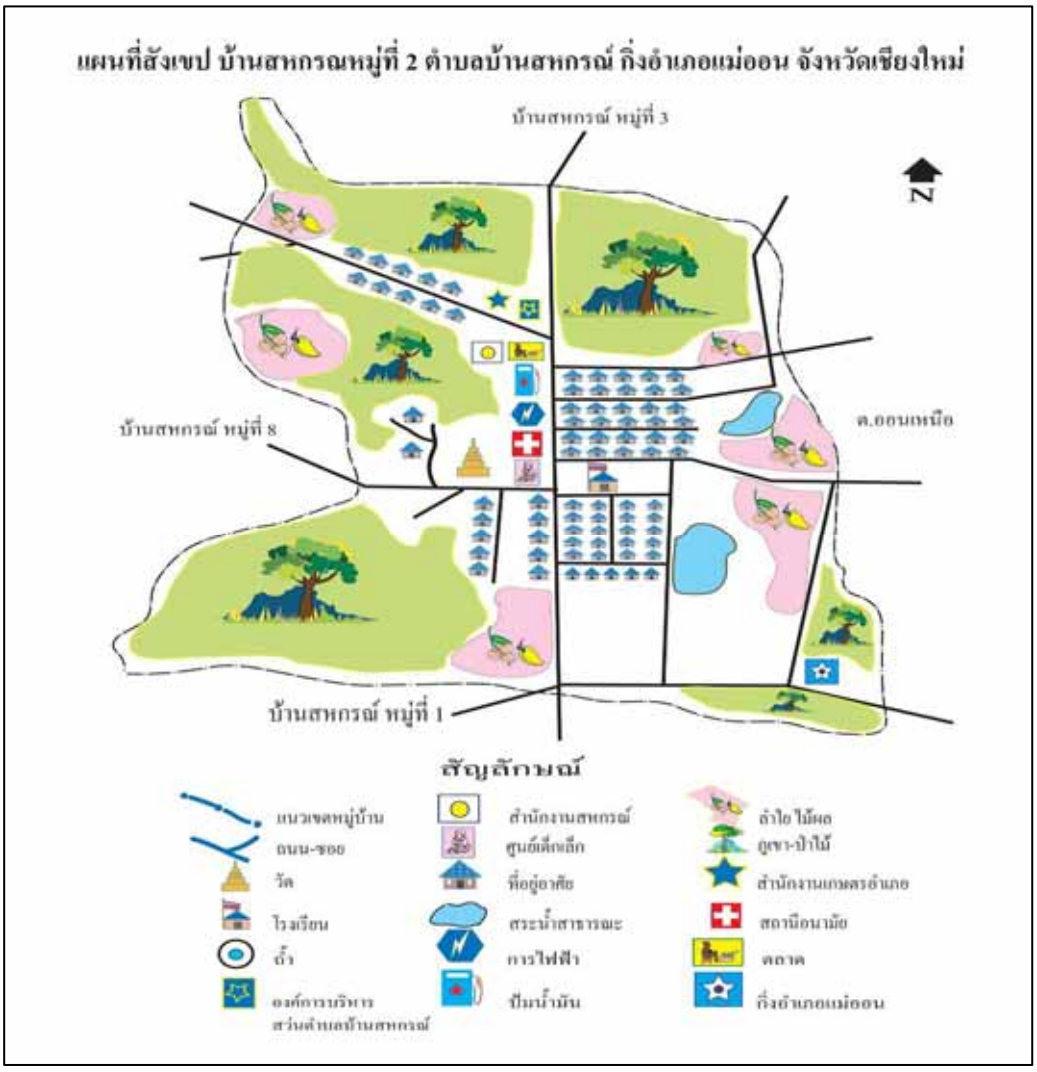

ภาพ 17 แผนที่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2

2.2 บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 เป็นหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง เมื่อปี พ.ศ. 2519 พื้นที่รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่าไม้ และภูเขาสูง ฤดูหนาวอากาศหนาวมาก สภาพดินเป็นดินเหนียว และบางแห่งเป็นดินทราย มีประชากร 70 ครัวเรือน 86 ครอบครัว 253 คน เป็นชาย 132 คน หญิง 121 คน มาจากหลาย ๆ พื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีโครงสร้างการปกครอง และการบริหารงานหมู่บ้านประกอบด้วยผู้นำที่เป็นทางการหรือผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายบุญชุม ปินตาปิน มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีสมาชิก อ.บ.ต. มีคณะกรรมการหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพแตกต่างกัน เช่น รับจ้างตามบริษัทห้างร้าน

ในอำเภอสันกำแพง และในตัวเมืองเชียงใหม่ มีบางส่วนที่เปิดร้านขายอาหาร และร้านค้าขายของชำในหมู่บ้าน หาของป่า และไม่นานมานี้มีสนามกอล์ฟเปิดใหม่ใกล้หมู่บ้าน ทำให้เกิดมีอาชีพใหม่ ๆ เป็นจำนวนมาก คนในหมู่บ้านออกไปทำงานรับจ้าง ณ ที่แห่งนี้ ตามความรู้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ทำให้คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตนอกหมู่บ้าน ซึ่งออกจากหมู่บ้านตั้งแต่เช้าและกลับเข้าบ้านในช่วงเย็น โดยเฉพาะคนที่รับจ้างทำงานในสนามกอล์ฟ ส่วนช่วงกลางวัน ในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุที่อยู่ดูแลบ้าน และเลี้ยงดูบุตรหลาน

2.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ บางส่วนเป็นพื้นที่นา พื้นที่ส่วนใหญ่รับน้ำจากน้ำฝน บางส่วนรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำ บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่าไม้และภูเขา ฤดูหนาว อากาศหนาวเย็น ส่วนฤดูร้อนจะร้อนมาก มีอ่างเก็บน้ำจำนวน 2 แห่ง ใช้ในการอุปโภค-บริโภคและ ทำการเกษตรบางส่วน สภาพดินบางแห่งเป็นดินเหนียวและดินทราย มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ และบ้านหนองหอย ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

2.2.2 วิถีชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ชาวบ้านส่วนใหญ่ เป็นคนบ้านหนองหอย ตำบลออนเหนือ อำเภอสันกำแพง บางส่วนมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย ซึ่งก่อนที่จะสมัครมาเป็นสมาชิกของโครงการฯ พื้นที่บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนในปัจจุบันนี้เป็นที่ไร่ที่สวนของชาวบ้านมาก่อน แต่พอเข้าโครงการฯ ก็ได้รับการจัดสรรที่ทำกินและที่อยู่อาศัย สมัยเริ่มแรก เข้ามาอยู่อาศัยยังไม่มีผู้ใหญ่บ้าน มีแต่ประธานหมู่บ้านที่ทำการคัดเลือกโดยชาวบ้าน คือ นายบุญตัน ท้าวคำ ซึ่งเป็นประธานหมู่บ้านอยู่ได้ 4 ปี จึงได้ทำการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่ โดยมี นายสุนันตะ ปัญญาเยาว์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ดำรงตำแหน่งได้ประมาณ 2 ปีกว่า ชาวบ้านจึงขอให้ออกเพราะไม่ค่อยมีการประชุมและเป็นคนที่ดื่มสุรา ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการพัฒนาหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้คัดเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่อีกครั้งโดยมีผู้ที่ได้รับการคัดเลือก ซึ่งมีคะแนนเท่ากัน 2 คน คือ นายจรูญ เดชคุณมาก และ นายบุญตัน ท้าวคำ จึงใช้วิธีการจับสลาก คนที่ได้คือ นายบุญตัน ท้าวคำ ซึ่งได้ดำรง

ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาจนถึงปี พ.ศ. 2546 รวม 21 ปี จึงปลดเกษียณในวันที่ 14 เมษายน 2546 และในวันที่ 15 เมษายน 2546 ชาวบ้านได้รวมตัวกันที่วัด เพื่อขอร้องให้นายบุญตัน ท้าวคำ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านอีก จนถึง ปี พ.ศ. 2549 จึงขอลาออก หลังจากนั้นได้มีการคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านใหม่อีกครั้ง ซึ่งครั้งนี้มีผู้สมัครจำนวน 2 คน คือ นายบุญชุม ปินตาปิน และนางจันทร์เพ็ญ สุขติ๊บ ผู้ที่ได้รับเลือก คือ นายบุญชุม ปินตาปิน และดำรงตำแหน่งจนถึงปัจจุบัน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ นายจำนงค์ จันทร์แดง และนางจันทร์เพ็ญ สุขติ๊บ

เมื่อปี 2520 ได้สร้างโรงเรียนจำนวน 1 หลัง และอารามสงฆ์ เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสมาชิกบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 เดิมทีบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีอาชีพทำการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง และอื่น ๆ เพราะมีน้ำเพียงพอ และป่าไม้อุดมสมบูรณ์

ปี พ.ศ. 2540 ได้ก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ชื่อว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร จำนวน 1 แห่ง รับเอาบุตรหลานของสมาชิกโครงการฯ ทั้งในบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 และหมู่บ้านใกล้เคียง มีถนนเข้าออกหมู่บ้าน 2 เส้นทาง ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านจากที่หมู่บ้านนี้ มีคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาอาศัยมาจากต่างพื้นที่กันเช่น บ้านหนองหอย ตำบลออนเหนือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดน่าน และจังหวัดเชียงราย ทำให้วัฒนธรรมประเพณีมีมีความหลากหลาย ประกอบกับมีการประกอบอาชีพที่มีลักษณะไปเช้าเย็นกลับ แต่ก็ยังมีกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่สามารถเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ เช่นมีการประชุม การพูดคุยกันในกลุ่มเป็นประจำ และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม ตามความสัมพันธ์ทางเครือญาติบ้าง ได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการออมเป็นประจำทุกเดือน ที่ทำให้คนในครอบครัวเข้ามาร่วม นอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว ยังเป็นการฝึกวินัยทั้งผู้ใหญ่และเด็กด้วย ซึ่งสังเกตเห็นได้จากการที่เด็ก ๆ เห็นเศษเงินของผู้ปกครองเพื่อนำไปหยอดกระปุกออมสิน ยังมีวัดที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และมีการลงแขกเป็นบางครั้ง มีประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอด เช่น ประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ทำบุญที่วัด ทำบุญกลางบ้านหรือ ที่ชาวบ้านเรียกพิธีทรงเสื้อบ้าน ทำบุญปู่เสื้อบ้าน (อยู่ที่วัดบ้านสหกรณ์ 3) และทำบุญเจ้าทรง อุ๊ยหม่อนท่าทราย มีหมอพิธีกรรม และมีคนทรงที่หมู่บ้านนี้ จำนวน 3 คน

สภาพปัญหาของหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ในปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ และมีพื้นที่แห้งแล้ง ไม่มีน้ำเพียงพอต่อการบริโภค อุปโภค ลำห้วยมีการอุดตันและตื้นเขิน ช่วงหน้าฝนทำให้น้ำท่วม เข้าบ้านเรือนเสียหาย ส่วนปัญหาด้านสังคมคือ มีการเล่นการพนัน ยาเสพติด ลักเล็กขโมยน้อย การตัดไม้ทำลายป่า และการบุกพื้นที่ ไม่มีอาชีพที่มั่นคง และรายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน

2.2.3 สาธารณประโยชน์

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีสาธารณประโยชน์ที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร วัด ศาลาประชาคม หอกระจายข่าว ศาลาเอนกประสงค์ เคยมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาแต่ปัจจุบันปิดดำเนินการไปแล้ว เนื่องจากเด็กมีจำนวนน้อย เพราะผู้ปกครองบางคนนิยม ส่งบุตรหลานไปเรียนข้างนอก มีอาคารเรียน 2 ชั้น ปล่อยทิ้งไว้โดยที่ชุมชนไม่ได้ทำประโยชน์ มีโรงสีข้าวแต่ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์เช่นกัน มีแปลงสาธิตการเกษตร 5 ไร่ และโรงเรือนเลี้ยงไก่ไข่ของโครงการฯ ระบบประปาหมู่บ้านที่ชาวบ้านจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาช่วยกันดูแลจัดการ โดยเก็บเงินตามครัวเรือนเพื่อใช้ซ่อมแซมหากเกิดปัญหา นอกจากนั้น มีพื้นที่ป่าอนุรักษ์อยู่บริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน และอ่างเก็บน้ำจำนวน 1 แห่ง

2.2.4 ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

จากที่หมู่บ้านแห่งนี้คนส่วนใหญ่ที่เข้ามาอาศัยนั้น มาจากต่างพื้นที่กัน เช่น จังหวัดน่าน แม่ฮ่องสอน และจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีมีความหลากหลาย ประกอบกับส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพรับจ้างที่มีลักษณะไปเช้าเย็นกลับ ทำให้ ไม่ค่อยมีเวลามาพูดคุยกัน แต่ยังมีกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ เช่นมีการประชุม การพูดคุยกันในกลุ่มเป็นประจำ และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม ตามความสัมพันธ์ทางเครือญาติบ้างได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ที่มีกิจกรรมการออมเป็นประจำ ทุกวันที่ 5 ของเดือนอย่างสม่ำเสมอ เป็นการให้คนในครอบครัว และในหมู่บ้านได้เข้ามา ร่วมกิจกรรม นอกจากจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว ยังเป็นการสร้างวินัยที่ดี และ ยังได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้วยกัน เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าร่วมกัน และช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน ที่สำคัญมีสมาชิกกลุ่มบางคนได้เห็นประโยชน์จากการออมเงิน จึงนำไปขยายผลสู่กลุ่มอื่นที่ตนเองเป็นสมาชิก เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีวัดที่เป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เพื่อเชื่อมโยงคนในครอบครัว เครือญาติและชุมชนเข้าด้วยกัน และยังมีประเพณีที่เป็นความเชื่อ และปฏิบัติสืบต่อกันมา มีการลงแขกเป็นบางครั้งในการทำนา การสร้างบ้านใหม่ และ การซ่อมแซมบ้าน เป็นต้น ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เปิดโอกาสให้ คนในชุมชนได้มาพบปะกัน เป็นประจำทุกเดือน คือวันพัฒนาพื้นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน ซึ่งมีเป็นประจำทุกเดือน ๆ ละ 1วัน และชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ตามระเบียบข้อบังคับ ของชุมชน

2.2.5 กลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ

ในหมู่บ้านมีกลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐ และจากการรวมตัวกันเองของคนในชุมชนที่ประสบปัญหาคล้ายกัน ประกอบด้วยกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่ม กข.คจ. กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร กลุ่มโคนม กลุ่มประมง กลุ่มแปรรูปไม้ไผ่ กลุ่มทำขนม กลุ่มโคเนื้อลูกผสม (พันธุ์พื้นเมืองกับพันธุ์แองกัส) กลุ่มหมูหลุม กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มกระดาษสา เป็นต้น และมีกลุ่มที่มีการรวมตัวกันตามธรรมชาติ เช่น กลุ่มฌาปนกิจศพ กลุ่มทำขนม นอกจากนั้นในชุมชนยังมีการลงแขก ซึ่งปัจจุบันยังมีอยู่ แต่ค่อนข้างน้อย ส่วนในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจน กลุ่มมีวิธีคิดวิธีทำที่คล้ายกันและมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในกลุ่ม และระหว่างกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนกลุ่มที่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปได้นั้น อาจเนื่องจากยังขาดการทบทวนหรือสรุปบทเรียนร่วมกัน นอกจากนั้นบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมเป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 80 พรรษา โดยดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชนจำนวนหนึ่ง ตั้งแต่เดือนเมษายน 2550 เป็นต้นมา ซึ่งการดำเนินงานกลุ่มที่เน้นการปรับเปลี่ยนวิธีคิด และชีวิตการทำงานที่เริ่มจากตัวเองก่อน ๆ ที่จะขอรับการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีกลุ่มที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทำขนมและ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ชุมชนบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 เป็นหมู่บ้านที่ปิดไม่มีถนนเชื่อมต่อกับหมู่บ้านอื่น การคมนาคมค่อนข้างสะดวก มีไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้านที่ชุมชนบริหารจัดการเอง ในด้านเศรษฐกิจของชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้ไม่แน่นอนเพราะส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ในอดีตมีการผลิตเพื่อการบริโภค เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตมาเป็นรายได้ ทำให้มีหนี้สินจากการกู้ยืมมาลงทุนทำการเกษตรตามหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมสนับสนุน และส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน โดยเฉพาะค่าเล่าเรียนบุตรเป็นสาเหตุหนึ่งของการเป็นหนี้ ประกอบกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ที่ยังมีการอนุรักษ์ และจัดการให้เกิดความสมดุล แต่ป่าไม้ยังมีการบุกรุกอยู่ ซึ่งสาเหตุเกิดจากการขยายตัวของประชากร และ การเปลี่ยนแปลงการถือครองของบุคคลภายนอก ส่วนเรื่องน้ำซึ่งแต่เดิมมีปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง แต่ปัจจุบัน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ในด้านความสัมพันธ์นับได้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติที่ดูแลซึ่งกันและกันได้ดี แต่ยังมีความขัดแย้งกันระหว่างผู้นำกับชุมชนที่ผู้นำไม่ค่อยให้ความสนใจในเรื่องของส่วนรวมมากนัก และความขัดแย้งอีกประเด็นหนึ่งคือ เรื่องพื้นที่ทำกินที่มี

การบุกรุกเพื่อจับจองเป็นเจ้าของ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับภายนอกนับได้ว่า เริ่มมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยมีหน่วยงานหรือองค์กรเป็นตัวเชื่อมประสาน เพื่อให้เกิดการรวมตัวกัน ทั้งกิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มระหว่างหมู่บ้านขึ้น ซึ่งปัญหาคล้าย ๆ กับหมู่บ้านอื่น ๆ เนื่องจากการพัฒนาของภาครัฐเป็นสูตรสำเร็จเหมือนกันทั้งตำบล ซึ่งในความเป็นจริง ยังมีความแตกต่างกันของแต่ละหมู่บ้าน ทั้งสภาพพื้นที่ และสภาพสังคมของคนในชุมชน จนกลายเป็นความเคยชินของชาวบ้านว่า หากภาครัฐให้การสนับสนุนจะมีการเปรียบเทียบกันเกิดขึ้น ทำไมไม่ได้เหมือนหมู่บ้านนั้น เป็นต้น

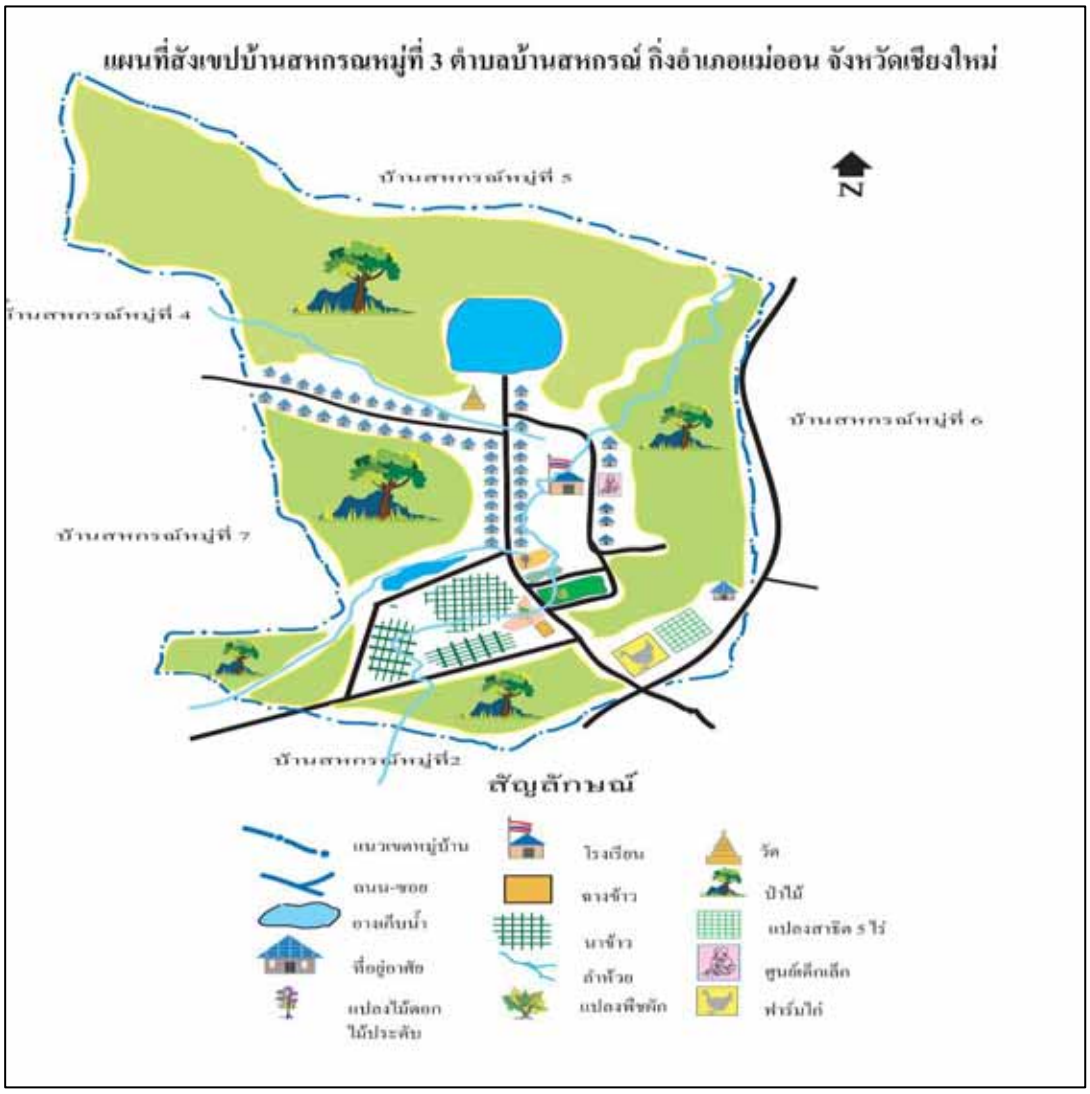

ภาพ 18 แผนที่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3

2.3 บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 (บ้านโป่งนก)

2.3.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน เป็นที่ราบเชิงเขาไม่มีพื้นที่รับน้ำจากชลประทาน แต่มีอ่างเก็บน้ำจำนวน 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยขอนขว้าง มีลำห้วย 1 สาย คือ ห้วยไคร้ แต่ใน ฤดูแล้งน้ำจะแห้ง สภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกพืช แต่เหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์ มีพื้นที่ป่าธรรมชาติ ที่ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีการคมนาคมที่สะดวกสบาย มีถนนลาดยาง 2 เส้นทาง ระยะทาง 3-5 กิโลเมตร มีทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวชื่อดัง มีพื้นที่การปกครอง 4 ตารางกิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2.3.2 วิถีชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 เดิมชื่อบ้านโป่งนก ก่อตั้งประมาณปี 2470 ราษฎร ส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ชื่อโป่งนก ตั้งชื่อมาจากคำว่าโป่ง ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดลำน้ำโป่ง หรือดินที่เป็นโป่ง หรือน้ำพุร้อนในปัจจุบัน ส่วนคำว่า นก หมายถึง นกนานาชนิดที่ลงมากินดินโป่งหรือโป่งน้ำ ซึ่งชาวบ้านจะก็นำปืนแก๊ปหรือตาข่ายไปดักนก เพื่อนำมาเป็นอาหารจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า หมู่บ้านโป่งนก เดิมหมู่บ้านโป่งนกเป็นหมู่ที่ 1ในตำบลออนเหนือ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2518-2519 ได้เกิดหมู่บ้านโครงการพระราชดำริฯ 6 หมู่บ้าน และมีการตั้งตำบลใหม่ขึ้น คือ ตำบลบ้านสหกรณ์ บ้านโป่งนก หมู่ที่ 1 จึงโอนเข้ามารวมอยู่กับบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 หรือบ้านโป่งฮ้อม-แม่คูหา-ทุ่งห้วยเดื่อ-โป่งนก (เป็นบ้านหมู่เดียวกัน มีไม่ถึง 30 ครัวเรือน) และทางการได้โอนบ้านโป่งฮ้อม-แม่คูหา-ทุ่งห้วยเดื่อ-โป่งนก เข้าเป็นสมาชิกโครงการ หมู่พระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้มีการแบ่งเขตการปกครองขึ้นใหม่ บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 จึงแยกเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านคือบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 โดยมีนายวันชัย ธรรมศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน และปัจจุบันได้รับเลือกให้เป็นกำนันตำบลบ้านสหกรณ์

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 มีประชากรจำนวน 44 ครัวเรือน 47 ครอบครัว เป็นชาย 72 คน เป็นหญิง 77 คน รวมทั้งสิ้น 149 คน เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมมีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันตามเครือญาติ คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบชีพรับจ้างในอำเภอใกล้เคียง เช่นในตัวเมืองเชียงใหม่ น้ำพุร้อนสันกำแพง น้ำพุร้อนรุ่งอรุณ สวนกล้วยไม้ และหาของป่า เป็นต้น เนื่องจากบริเวณใกล้หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงมีร้านค้าขายของชำ และร้านค้าสะดวกซื้อ นอกจากนั้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงมาทำการเกษตร คือ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพตามความถนัด บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 หรือ บ้านโป่งนก มีที่สาธารณประโยชน์ประกอบไปด้วยสำนักสงฆ์ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา และเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ในบริเวณสำนักสงฆ์มีโป่งน้ำอุ่น ที่มีระดับความร้อนไม่เท่าน้ำพุร้อน ซึ่งเดิมชาวบ้านได้สร้างบ้านพัก เพื่อที่จะทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อจึงยุบไป มีศาลาเอนกประสงค์ที่บางครั้งใช้เป็นที่ประชุมชาวบ้าน ฝึกอบรมต่าง ๆ มีที่ทำการกองทุนธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ มีอ่างเก็บน้ำห้วยขอนขว้าง มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ น้ำพุร้อนสันกำแพง ที่ชาวบ้านไม่มีส่วนในการบริหารจัดการเป็นเพียงผู้ใช้แรงงานเท่านั้น

ในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านโป่งนกที่สำคัญและควรอนุรักษ์ไว้ ได้แก่ งานประเพณีปีใหม่สงกรานต์ ถือโอกาสเป็นวันปีใหม่ของชาวบ้านโป่งนกเช่นเดียวกับชาวเมืองเหนือทั่วไป ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จสิ้นจากภารกิจจากการทำสวน ลูกหลานปิดเทอม และหยุดพักผ่อนจากการไปทำงานต่างถิ่น เป็นโอกาสให้ครอบครัวมาพบกันพร้อมหน้า มีการรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ มีการทำอาหารและขนมไปทำบุญที่วัด และเพื่อเลี้ยงกันเองในครอบครัว ญาติ และเพื่อน ๆ ที่มาจากต่างถิ่นด้วย โดยเฉพาะแกงขนุนที่นิยมเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองมานาน เพราะถือว่าเป็นอาหารช่วยหนุนนำให้ได้โชคลาภ อยู่ดีกินดี มีความสุขตลอดปี และนอกจากนั้น ยังมีประเพณีเดือน 9 เหนือ ประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี ซึ่งในเดือน 9 นี้เป็นเดือนที่ชาวบ้านมีประเพณีที่สำคัญคือ “ประเพณีเลี้ยงผี” ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนต่อสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นช่วงก่อนเริ่มต้นการผลิตในฤดูกาล ถือกันว่า “ครบขวบเมื่อประเพณี” การเลี้ยงผี จึงเป็นการตอบแทนแสดงความผูกพันต่อกัน ผีที่ชาวบ้านชุมชนเคารพ ถือว่าเป็นผีที่ดี คุ้มครอง ปกป้องรักษาให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ทั้งในครอบครัวและในชุมชน รวมทั้งในการทำมาหากินให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ เป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ดีสืบทอดกันมา ซึ่งจะมีการลงโทษถ้าปฏิบัติผิดกฎหรือมีการละเมิดกฎเรียกว่า “การผิดผี” จะส่งผลให้สังคมในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างไม่สงบสุข มีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้น เช่น ผู้คนล้มป่วย หรือพืชพันธุ์ธัญญาหาร สัตว์เลี้ยง ฟ้าฝน และน้ำไม่ดี ซึ่งต้องมีการทำพิธีเลี้ยงผี

ตามที่ได้สืบทอดกันมา เช่น เลี้ยงด้วยไก่ หมู เป็นต้น ตัวอย่างผีที่ชาวบ้านและชุมชนให้ความเคารพและประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผี ได้แก่ ผีเสื้อบ้าน คือผีที่ดูแลปกป้องรักษาสิ่งต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้อยู่อย่างมีความสุข

2.3.3 การเมืองการปกครอง ปัจจุบันมีผู้นำทางการที่ชาวบ้านให้การยอมรับนับถือในหมู่บ้าน ดังนี้

1. นายวันชัย	ธรรมศรี	ตำแหน่ง	กำนันตำบลสหกรณ์
2. นางสุวรรณ	ไชยวงค์	ตำแหน่ง	สารวัตรกำนัน
3. นายประเสริฐ	จันทร์แท่น	ตำแหน่ง	สารวัตรกำนัน
4. นายสุทัศน์	เทพบุญ	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
5. นายสมบุญ	จิโน	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายปกครอง
6. นายสิงห์ทอง	กันตีมูล	ตำแหน่ง	ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ
7. นายสง่า	ธีรธนลักษณ์	ตำแหน่ง	สมาชิก อ.บ.ต.
8. นายพิชัย	กันตีมูล	ตำแหน่ง	สมาชิก อ.บ.ต.
9. นายทองอินทร์	อุปันโน	ตำแหน่ง	ประธานประชาคม
10. นางสุแก้ว	ธรรมศรี	ตำแหน่ง	ประธานกลุ่มแม่บ้าน

2.3.4 ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี เนื่องจากพื้นฐานของชุมชนเป็นชุมชนดั้งเดิม มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน และมีความ เอื้ออาทรกัน มีผู้นำที่เป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละเป็นแบบอย่างที่ดี คอยให้คำแนะนำปรึกษาแก่คนในชุมชน และกลุ่มต่าง ๆได้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์จากกิจกรรมที่ให้ทุกคนได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่ม ออมทรัพย์ กลุ่มธนาคารกองทุนหมู่บ้าน กองทุนสุขภาพ และกองทุนสังคมสังเคราะห์ การช่วยเหลือหมู่บ้านสมาชิกหมู่บ้านมีน้อยกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ และการปกครองไม่ มีปัญหามากนัก มีสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ คือ สำนักสงฆ์บ่อน้ำอุ่น มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ 1 รูป นอกจากนั้น ยังมีกฎระเบียบประชาคมหมู่บ้าน มีธรรมนูญหมู่บ้าน การดำรงชีวิตของประชาชน มีความสงบสุข ส่วนปัญหาด้านยาเสพติดในชุมชนมีบ้างในหมู่วัยรุ่นแต่น้อยมาก

2.3.5 โครงสร้างพื้นฐาน

มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีน้ำประปาและไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน เส้นทางคมนาคมที่ค่อนข้างสะดวก เป็นถนนลาดยาง ไม่มีโรงเรียน แต่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน คือ โรงเรียนบ้านสหกรณ์ 7 และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เด็กนักเรียนในชุมชนส่วนใหญ่จะไปเรียนที่นี่ และเรียนในเมือง ซึ่งอยู่ไม่ไกลมากนัก ไม่มีรถรับจ้างประจำทาง พาหนะส่วนใหญ่ที่ใช้กันมากคือ รถมอเตอร์ไซด์ และรถยนต์ส่วนตัว

2.3.6 สาธารณประโยชน์

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 หรือบ้านโป่งนก มีที่สาธารณประโยชน์ ประกอบไปด้วยสำนักสงฆ์ที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญ ดังเช่นปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ที่ใช้เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนเพื่อประกอบพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ใกล้สำนักสงฆ์ก็จะมีศาลาเอนกประสงค์ที่บางครั้งใช้เป็นที่ประชุมชาวบ้าน ฝึกอบรมต่าง ๆ มีที่ทำการกองทุนธนาคารหมู่บ้าน มีอ่างเก็บน้ำห้วยขอนขว้าง มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ น้ำพุร้อนสันกำแพง และน้ำพุร้อนรุ่งอรุณ ที่ชาวบ้านไม่มีส่วนในการบริหารจัดการ เป็นเพียงผู้ใช้แรงงาน และเช่าพื้นที่เพื่อทำประโยชน์เท่านั้น

2.3.7 กลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้าน

บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีกลุ่มเกิดขึ้นมากมาย ทั้งจากการจัดตั้งโดยภาครัฐ และกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนธนาคารหมู่บ้านที่มีที่ทำการกลุ่มถาวรโดยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ซึ่งทุกวันที่ 5 ของเดือนจะมีการออมทรัพย์ การกู้ยืม และการส่งคืนเงินกู้ มีโครงสร้างการบริหารงานที่มีคณะกรรมการและกฎระเบียบ กลุ่มผู้เลี้ยงโค กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มหมูหลุม นอกจากนั้นยังมีกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ที่กลุ่มเริ่มจากการคิด และการทำแบบลองผิดลองถูก และที่สำคัญพึ่งตนเองก่อน ๆ ที่จะพึ่งภาครัฐ นักการเมืองหรือพ่อค้า หลังจากนั้นแล้วจึงมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนต่อยอด และที่สำคัญมีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นมูลค่าได้ และเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ที่เกิดจากวิธีคิด และวิธีทำที่ชุมชนคิดได้เอง จากการ ลองผิดลองถูก หรือที่เรียกว่าเป็นการระเบิดจากข้างใน และเป็นกลุ่มที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก ของบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้

จากข้อมูลดังกล่าว สรุปได้ว่าชุมชนบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมและเข้าเป็นสมาชิกของโครงการพระราชดำริฯ ประมาณ 15 ปี เนื่องจากเป็นหมู่บ้านดั้งเดิม จึงมีความสัมพันธ์กันที่เหนียวแน่นกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ ประกอบกับมีผู้นำที่เป็นผู้นำทางความคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนา ซึ่งมีผู้นำระดับตำบลคือกำนันซึ่งเป็นบุคคลในหมู่บ้านนี้ และเป็นหมู่บ้าน

ขนาดเล็ก ถึงแม้ชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระแสทุนนิยมแต่ไม่ได้ทำให้มีผลกระทบมากนัก ดังเช่นมุมมองของการจัดการตนเองว่า ความเปลี่ยนแปลงมิใช่ปัญหา หากแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดระเบียบใหม่ โครงสร้างขององค์กรที่มีอยู่นั้นเป็นสิ่งชั่วคราว เป็นไปได้เสมอที่อยู่ ๆ ผู้คนจะมารวมตัวกัน และรวบรวมทรัพยากรเพื่อสร้างสรรค์โครงการฯ ใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ และกระบวนการจัดการ (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์ส, ม.ป.ป.)

ในเรื่องการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน รองลงมาคือ ค้าขาย เนื่องจากว่า มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือน้ำพุร้อนสันกำแพง และน้ำพุร้อนรุ่งอรุณ และเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทุนทางธรรมชาติอยู่ในพื้นที่ด้วย แต่ไม่สามารถบริหารจัดการเองได้ คือน้ำพุร้อนสันกำแพง ยังมีคนในชุมชนบางกลุ่มได้คิดหาวิธีการที่จะนำเอาทุนที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นมูลค่าแก่กลุ่มโดยการนำเอาน้ำแร่มาใช้ในการดองไข่เพื่อทำไข่เค็ม และบางกลุ่มนำไปทำเป็นสบู่ผสมน้ำแร่ ซึ่งยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือจัดการทุนทางธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มีความพยายามรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิคืนในการบริหารจัดการเอง แต่ยังมีพลังไม่มากพอที่จะทำได้ จึงเลิกล้มไป

ภาพ 19 แผนที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มที่ศึกษา

จากการส่งเสริมสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ พัฒนาชุมชน เกษตร การศึกษานอกโรงเรียน ปศุสัตว์ องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสันกำแพง จำกัด เป็นต้น ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ ทั้งด้านความรู้ และเงินทุนประกอบอาชีพ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนสำหรับกลุ่ม ซึ่งมีกลุ่มเกิดขึ้นจำนวนมาก บางกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง และบางกลุ่มไม่สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการศึกษาเฉพาะกลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 11 กลุ่ม ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ แล้วทำการจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 ระดับ คือ เข้มแข็ง ปานกลาง และอ่อนแอ โดยใช้เกณฑ์ในการจัดแบ่งกลุ่ม คือ การเข้าร่วมประชุม โครงสร้างการบริหารงาน การมีกิจกรรมต่อเนื่อง การจัดทำบัญชี ความสัมพันธ์ และการตลาด เป็นต้น ซึ่งในการทำการวิจัยครั้งนี้ ทำการคัดเลือก เฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะระดับเข้มแข็งเท่านั้น เพราะว่า เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการได้ และจะเป็นการขยายผล หรือเป็นต้นแบบแนวทางการพัฒนากลุ่มอื่นต่อไปได้ ซึ่งมีเป้าหมายทั้งหมด จำนวน 4 กลุ่มคือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 กลุ่มทำขนม และกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 ดังนี้

2.1.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2541 โดยสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด เดิมใช้ชื่อว่า “กลุ่มสตรีและเยาวชนสหกรณ์” (หัตถกรรม) มีสมาชิกจำนวน 30 คน ร่วมกันระดมทุนเป็นหุ้น ๆ ละ 100 บาท รวมเป็นเงินทั้งสิ้น จำนวน 3,000 บาท สมาชิกส่วนใหญ่มีพื้นฐานความรู้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เกี่ยวกับการปลูกฝ้าย และการทอผ้า โดยกิจกรรมของกลุ่มเริ่มจากการปลูกฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง แล้วนำดอกฝ้ายมาผ่านกรรมวิธีเพื่อให้เป็นเส้นฝ้ายนำไปทอ และทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา มีความสะดวกสบายขึ้น จึงมีการซื้อวัตถุดิบมาประยุกต์ใช้ ผสมผสานกับความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การปัก และการถักด้วยโครเชท์ เป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีต สวยงาม มีคุณค่าและความหมาย เพราะทำด้วยความรู้สึกที่มุ่งมั่น ตั้งใจ และเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ที่สำคัญผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีลวดลาย

ที่เป็นเอกลักษณ์ และได้มีการจดสิทธิบัตรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้แก่ ของที่ระลึก ผ้าปูโต๊ะ ผ้ารองแก้ว ผ้ารองจาน ผ้าสวมกล่องกระดาษชำระ ผ้าม่านประตู ผ้าม่านหน้าต่าง ผ้าเช็ดมือ ผ้าเช็ดปาก หมอนอิง มือจับตู้เย็น ที่หุ้มลูกบิดประตู ที่หุ้มเกียร์รถยนต์ และถุงบรรจุสบู่สมุนไพร เป็นต้น ซึ่งในการบริหารงานกลุ่ม มีโครงสร้าง ระเบียบ กฎเกณฑ์การทำงานร่วมกัน ดังนี้

2.1.1.1 โครงสร้างการบริหารงานกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

โครงสร้างของกลุ่ม

1. นางเทพวรรณ	รุ้งแก้ว	ประธานกลุ่ม
2. นางผดุงจิตร	สุภามูล	รองประธานกลุ่ม
3. นางนงนุช	อโนมา	เหรัญญิก
4. นางผดุงจิตร	สุภามูล	ฝ่ายจัดซื้อ
5. นางปราณี	นางเมาะ	ฝ่ายผลิต
6. นายถวัลย์	คงดี	ฝ่ายผลิต
7. นางกาญจนา	ศรีจันทร์	ฝ่ายขาย

รายชื่อสมาชิกกลุ่ม

1. นางเทพวรรณ	รุ้งแก้ว	ประธานกลุ่ม
2. นางผดุงจิตร	สุภามูล	รองประธานกลุ่ม
3. นางนงนุช	อโนมา	เหรัญญิก
4. นางจันทนา	ปัญญานำ	เลขานุการ
5. นางปราณี	นางเมาะ	กรรมการ
6. นางปราณี	นางเมาะ	กรรมการ
7. นางพรรณี	กำแพงแก้ว	สมาชิก
8. นางอุไร	ตานะสาย	สมาชิก
9. นางบุญยวง	ทาเติง	สมาชิก
10. นางกาญจนา	ศรีจันทร์	สมาชิก
11. นางทศวรรณ	บัวคำ	สมาชิก
12. นางดวงเดือน	ขันเขียว	สมาชิก
13. นางวัฒนา	อุตตโม	สมาชิก
14. นางจันทร์เพ็ญ	เวชกิจ	สมาชิก
15. นายสิทธิชัย	ศรีจันทร์	สมาชิก

16. นางจันทร์ทิพย์	ดวงดาว	สมาชิก
17. นางแต๋ว	ยศเรือนคำ	สมาชิก
18. นายเฉลิมพล	สุภามูล	สมาชิก
19. นางศรีจันทร์	ตามวงค์	สมาชิก
20. นางรัชฎาพร	กันธิยะ	สมาชิก
21. นางจิตต์	จิตต์รัตน์	สมาชิก
22. นางศรีพร	แก้วมณี	สมาชิก
23. นางผ่องศรี	ยาประสิทธิ์	สมาชิก
24. นายธัญพิสิษฐ์	รุ้งแก้ว	สมาชิก
25. นางมณี	ประทุมชัย	สมาชิก
26. นางศรีจันทร์	ปัญญาละ	สมาชิก
27. นางบัวขาว	อโนมา	สมาชิก
28. นางแสงเดือน	เกตุณรงค์	สมาชิก
29. นางสัตย์	สุภามูล	สมาชิก
30. นางเสรี	สุภามูล	สมาชิก

2.1.1.2 ระเบียบของกลุ่ม

ใช้รูปแบบการบริหารงานตามวิถีทางสหกรณ์ คือมีโครงสร้างการบริหารงานกลุ่มที่ชัดเจน มีกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่มตามระเบียบสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด ว่าด้วยกองทุนกลุ่มสตรีสหกรณ์ การจัดทำบัญชี การประชุมทุกเดือน การระดมหุ้น และการจัดทำแผนงานของกลุ่ม โดยยึด “หลักเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทำความดีถวายในหลวงที่พระองค์ได้พระราชทานที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการดำเนินงานของกลุ่มนั้นมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันเป็นประจำคือ การประชุมสมาชิก เพื่อมาพูดคุย แลกเปลี่ยนกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งเรื่องของงาน และเรื่องส่วนตัว เป็นการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองไปด้วย

จากข้อมูลดังกล่าว ทีมวิจัยให้ข้อสังเกตว่า เมื่อแรกเริ่มตั้งกลุ่ม ๆ ได้น้อมนำเอาวิธีคิดที่ว่า “ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง” ตามกระแสจริงหรือไม่ แต่ ณ ปัจจุบันพบว่า กลุ่มได้ใช้หลักดังกล่าวมาใช้ปฏิบัติกับกลุ่ม เช่น การผลิตที่มีการวางแผนอย่างรอบคอบ มีการลงทุนตามกำลังของเงินทุน และแรงงานที่มีอยู่ นอกจากนั้น กลุ่มมีการออมหรือระดมทุนเพื่อการลงทุน ประการสำคัญ ใช้ความรู้ที่ได้เรียนรู้จากบรรพบุรุษมาประยุกต์ใช้กับความรู้สมัยใหม่ได้อย่างสอดคล้อง

ประกอบกับมีการทำงานร่วมกันด้วยความรัก ความซื่อสัตย์ และได้รับผลประโยชน์ด้วยความเป็นธรรม

2.1.1.3 ผลการดำเนินงานของกลุ่ม

กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การผลิต การบริหารงานกลุ่ม และเงินทุน จากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ การศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด น้ำพุร้อนสันกำแพง องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์ เป็นต้น และปี 2546 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้การสนับสนุนแก่กลุ่มในการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นตามโครงการ “หัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ” เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ การตัด และการเย็บ เป็นต้น ในการดำเนินงานของกลุ่มจะเป็นลักษณะกลุ่มที่มีอิสระในการทำงาน โดยสมาชิกบางรายจะรับงานไปทำที่บ้านตามที่ตนเองถนัด คิดราคาตามชิ้นงาน รายได้ขึ้นอยู่กับความขยันของแต่ละบุคคล ประมาณ 3,000บาทต่อเดือน ซึ่งสมาชิกบางคนกล่าวว่า เป็นรายได้ที่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ บางครั้งคิดว่าเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ที่สำคัญไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน ทำให้มีเวลาดูแลครอบครัวมากขึ้นกว่าเดิม มีเป้าหมายในการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของแม่บ้าน ให้มีรายได้เสริมแก่ครอบครัว โดยไม่ต้องออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้านเหมือนเช่นในอดีต

ในการระดมทุน กลุ่มมีการระดมทุนแรกเข้าเป็นสมาชิกเพียงครั้งเดียว และใช้วิธีการลงทุนโดยการกู้ยืมเงิน จากแหล่งเงินทุนในหมู่บ้าน และจากหน่วยงาน ซึ่งเป็นการลงทุน ที่ค่อนข้างมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจทำให้กิจกรรมล้มเหลวได้ และได้ใช้เงินทุนจากการระดมทุนมาใช้หมุนเวียน เป็นการพึ่งตนเองก่อน แล้วค่อย ๆ กู้เงินมาลงทุนเพิ่มตามความสามารถของกลุ่ม โดยจะต้องวิเคราะห์การตลาดของสินค้าด้วย มีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจน ตลอดจนการทำบัญชีทั้งสินค้า และการเงิน ที่สำคัญสมาชิกกลุ่มได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง โดยการให้สมาชิกได้ไปเรียนรู้งานอื่น ๆ ภายในกลุ่ม เช่น การไปจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานจากแหล่งอื่น เพื่อพัฒนางานของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้ฝึกการทำบัญชีรับ-จ่ายสินค้า และบัญชีรายได้ นอกจากนั้น กลุ่มยังมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน เพื่อพูดคุยกัน ทั้งเรื่องงาน เรื่องส่วนตัว และเรื่องเกี่ยวข้องที่จะส่งผลกระทบกับกลุ่ม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเรียนรู้ เพื่อปรับให้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

ในด้านการตลาด นับว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับโอกาสมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลสำคัญ คือ ฯพณฯ พลอากาศเอก กำธน สินธวานนท์ องคมนตรี ในการ

ประสานงาน เพื่อนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายที่ร้านภูฟ้า สวนจิตรลดา (กรุงเทพฯ) และมูลนิธิสายใจไทย (บางนา) นอกจากนั้น สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด ให้เช่าพื้นที่ที่น้ำพุร้อนสันกำแพง และจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้นำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าของอำเภอและจังหวัด รวมทั้งการจำหน่ายผลิตภัณฑ์นอกพื้นที่นั้น กลุ่มได้มีการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปร่วมในงานแสดงสินค้าที่เมืองทองธานีเป็นประจำทุกปี และในระดับประเทศ มีสมาชิกกลุ่มทำงานที่บริษัทการบินไทย ส่วนในต่างประเทศ มีญาติของสมาชิกกลุ่มอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้การสนับสนุนในการประสานงานสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นบางครั้ง ผ่านกรรมการฝ่ายการตลาด (นางกาญจนา ศรีจันทร์) และประธานกลุ่ม (นางเทพวรรณ รุ้งแก้ว) และในปี 2549-2550 กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์จังหวัด ให้นำผลิตภัณฑ์ไปร่วมแสดงและจำหน่ายในงานมหกรรมพืชสวนโลก ราชพฤกษ์ เป็นเวลา 3 เดือน (พฤศจิกายน 2549 - มกราคม 2550) ซึ่งจากการที่ได้นำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปในงานแสดงดังกล่าวนั้น นอกจากจะได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์แล้ว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปในตัวด้วย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ เป็นการศึกษาดูงานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานของกลุ่มได้ และมีการสั่งผลิตภัณฑ์เพิ่มเติมตามมาอีกด้วย ประการสำคัญได้เครือข่าย ซึ่งบางครั้งมีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ซึ่งกันและกัน

แหล่งวัตถุดิบ

1. ผ้าฝ้ายทอจากอำเภอจอมทอง (ฝ้ายแม่จันทร์) จังหวัดเชียงใหม่
2. ผ้าฝ้ายทอจากอำเภอดอยเต่า (ฝนดาวผ้าฝ้าย) จังหวัดเชียงใหม่
3. ผ้าฝ้ายทอจากกลุ่มบ้านป่าตัน กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
4. ผ้าฝ้ายทอจากโรงงานกรุงเทพฯ
5. วัสดุอุปกรณ์ (ด้าย กระดุม ดิ้นสี) ร้านจินเฮงฮวด จังหวัดเชียงใหม่

ทรัพย์สินของกลุ่ม

1. เครื่องมือ และอุปกรณ์ ได้แก่ จักรเย็บผ้า 2 หลัง จักรพ้ง 2 หลัง จักรแซ็กรังดุม 1 หลัง เตารีดไอน้ำ 1 อัน และอุปกรณ์การตัดเย็บ

2. เงินทุนของกลุ่ม มีเงินทุนหุ้นแรกเข้าเมื่อปี 2541 จำนวน 3,000 บาท (ปัจจุบันมีเท่าเดิม เนื่องจากไม่ได้มีการระดมทุนเพิ่ม เพราะว่าสมาชิกกลุ่มมีการออมทรัพย์กับกลุ่มอื่นในหมู่บ้าน และสหกรณ์อยู่แล้ว)

ในด้านความก้าวหน้าการดำเนินงานของกลุ่มได้รับรางวัล ดังนี้

1. ได้รับประกาศนียบัตรโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2547 (OTOP product champion) ระดับ 3 ดาว ประเภท ผ้าม่านหน้าต่าง

2. ได้รับอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกับผ้าเคหะภัณฑ์ มาตรฐานเลขที่ ม.ผ.ช. 248/2547 โดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ประเภทผ้าเคหะภัณฑ์ (สิ้นอายุ วันที่ 29 ธันวาคม 2551)

3. ได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมแม่ออน” รหัสทะเบียน 6-50-23-03/1-0001 เมื่อวันที่ 30 เดือนกันยายน 2548 โดยสำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

4. ได้รับการสนับสนุน และอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ด้านบรรจุภัณฑ์ เลขทะเบียนที่ 089/2548 เมื่อวันที่ 28 เดือนกรกฎาคม 2548 โดยอธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

5. สมาชิกกลุ่ม (นางกาญจนา ศรีจันทร์) ได้รับวุฒิบัตร หลักสูตรการฝึกเสริมทักษะสาขาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร จำนวน 60 ชั่วโมง จากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2548

จากข้อมูลดังกล่าวของกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายพบว่า ในเรื่องตัวตนของสมาชิกกลุ่มต้องเสริมสร้างวิธีคิดอย่างมีอิสระ ความยืดหยุ่นในการนำสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนมาใช้ และไม่หยุดนิ่ง ต้องหมั่นฝึกฝน สร้างสรรค์ พัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากกว่าเดิม กรณีตัวอย่างของการได้รับอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์เชียงใหม่ หรือประกาศนียบัตรต่าง ๆ ที่มีกำหนดวันหมดอายุไว้ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการพัฒนา เรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ในด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มที่มีการประชุม พบปะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำทุกเดือน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นด้วยความรู้สึกที่ไว้วางใจกัน เอื้ออาทรกัน ทำงานด้วยความผูกพันกันมานาน จนกลายเป็นความรู้สึก ภูมิใจในผลงานของตนเอง มีความรักในอาชีพ มีความพยายามสร้างสรรค์ผลงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ไม่มีการรับสมาชิกเพิ่ม โดยให้เหตุผลว่า ไม่ได้ต่อสู้กับปัญหามาด้วยกัน พอกลุ่มไปได้ก็จะมาขอเข้าเป็นสมาชิกอีก (ผดุงจิตร สุภามูล, 2549)

การใช้ข้อมูลความรู้มาประกอบการตัดสินใจในการบริหารจัดการ การวางแผนการทำงานของสมาชิก การวางแผนการผลิต การจัดทำบัญชีรับ-จ่ายเงิน การจัดทำบัญชีทรัพย์สินและผลิตภัณฑ์ มีการคำนวณต้นทุนการผลิต และการคิดค่าเสื่อม เป็นต้น

ในด้านการตลาดค่อนข้างประสบปัญหาน้อย เนื่องจากผลิตภัณฑ์มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยการนำเอาภูมิปัญญาผสมผสานกับเทคโนโลยี มีฝีมือประณีต โดยเฉพาะ

การปักผ้าแบบชาววัง (ด้านในและด้านนอกมีความละเอียด ไม่มีปมของด้ายให้เห็น) สามารถทำได้สวยงาม ทำให้ลูกค้าคิดว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มาจากเมืองจีน ซึ่งกลุ่มใช้วิธีการแก้ไขปัญหาคือการสาธิตให้ลูกค้าดู

นอกจากนั้น มีหน่วยงานสนับสนุนให้กลุ่มได้มีโอกาสในการไปเรียนรู้หาประสบการณ์จากภายนอก โดยการร่วมออกร้านแสดงสินค้าในที่ต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งนอกจากจะได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์แล้ว ยังมีการสั่งผลิตภัณฑ์เพิ่มมาด้วย ที่สำคัญเป็นการศึกษาดูงานไปในตัว สามารถนำเอาความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้ และเกิดเป็นเครือข่ายในการทำงาน ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ของกันและกันมาจำหน่าย นอกจากนั้นแล้ว ประธานกลุ่มยังกล่าวว่า การพัฒนาคนเพื่อให้เกิดการยอมรับ ต้องทำให้เห็น เพราะพูดอย่างเดียวไม่ได้ เช่น มีการออมเงิน ไม่ซื้อหวย ไม่เล่นการพนัน (เทพวรรณ รุ้งแก้ว, 2550)

ภาพ 19 สินค้าของกลุ่มงานออกร้านต่างๆ

ภาพ 20 การทำกิจกรรมของกลุ่ม

ภาพ 21 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ภาพ 22 การสาธิตลายปัก

2.1.2 กลุ่มทำขนม

กลุ่มทำขนม เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2546 (15 กันยายน 2546) โดยนางสมศรี สมพุฒิ ประธานกลุ่ม ได้ไปเรียนทำขนมทองม้วน ขนมทองพับ กับนางประเทือง สมพุฒิ ซึ่งเป็นพี่สาวของนายอนันต์ สมพุฒิ ที่บ้านแม่ก๊ะใต้ อำเภอดอยสะเก็ด โดยลงทุนจัดซื้อวัสดุในการทำขนมเอง ใช้เวลาฝึกทำขนมทั้งสิ้นจำนวน 3 วัน สามารถทำขนมได้ หลังจากนั้นได้ปรึกษากับครอบครัวว่าจะทำกิจกรรมต่ออย่างไร เพราะไม่มีเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์ จึงตกลงกันในครอบครัวโดยการนำเอาจักรโพ้ง จำนวน 1 หลังไปขายเพื่อนำเงินมาลงทุน ได้เงินจำนวน 2,000 บาท เพื่อซื้อวัสดุและอุปกรณ์ (เตาแก๊ส 2 หัว แป้งสาลี น้ำตาลทราย และมะพร้าว) มาฝึกทำกันเองในครอบครัวก่อน

เริ่มทำครั้งแรก ได้ขนม จำนวน 2 ปี๊ป ไม่ได้ขาย แต่นำไปแจกให้ญาติพี่น้อง และนำไปร่วมงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

ต่อมามีรวมกลุ่ม จากการกระตุ้นของเจ้าหน้าที่ที่ต้องการให้เกิดการรวมกลุ่ม จึงได้ชักชวนเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเข้ามาเป็นสมาชิก รวมกลุ่มได้จำนวน 11 คน มีการแบ่งหน้าที่กันเป็นฝ่ายต่าง ๆ ตามที่ตนเองถนัด เริ่มดำเนินงานเป็นลักษณะกลุ่ม แล้วนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายตามร้านค้าต่าง ๆ ทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านใกล้เคียงภายในตำบลบ้านสหกรณ์และตำบลออนหลวย ทำได้ประมาณหนึ่งปี หลังจากนั้น ในปี 2547 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพแก่กลุ่ม จำนวน 20,000 บาท ซึ่งกลุ่มดำเนินกิจกรรมกลุ่มมาโดยตลอด ส่งจำหน่ายตามร้านค้าทั้งในหมู่บ้าน และร้านค้านอกหมู่บ้านเช่นเดิม แหล่งที่สามารถจำหน่ายได้ดี เช่น ร้านค้าชุมชนบ้านหนองหอย ร้านค้าน้ำพุร้อนสันกำแพง และนอกจากนั้น ถ้าหากหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 หรือหมู่บ้านใกล้เคียง มีงานประเพณีของท้องถิ่น เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ กลุ่มนำเอาขนมไปร่วมในงานดังกล่าวด้วยทุกครั้ง และในขณะเดียวกัน เมื่อหมู่บ้านมีงานประเพณีก็สั่งให้กลุ่มทำขนมให้เป็นพิเศษ ซึ่งก็เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และที่สำคัญเป็นการหมุนเวียนเงินให้อยู่ภายในชุมชน

ปัจจุบันกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง เพราะว่า ผลิตภัณฑ์ยังสามารถจำหน่ายได้ และที่สำคัญในหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีทุนทรัพยากรที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดเป็นมูลค่าได้ดีที่สุด ได้แก่ มะพร้าว และคนขึ้นต้นมะพร้าว ซึ่งเดิมทรัพยากรดังกล่าวมีมูลค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ปัจจุบันทำให้คนในหมู่บ้านหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น นอกจากนั้น ทางกลุ่มยังรับซื้อจากหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้คนในชุมชน และนอกชุมชนมีอาชีพและรายได้เกิดขึ้นด้วย ส่วนในด้านการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยการนำเอาผลิตภัณฑ์กลุ่มไปช่วยสมทบในงานประเพณีต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และมีการทำตราสัญลักษณ์ของกลุ่มโดยสำนักงานพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้ติดป้ายทุกถุง เพราะว่า ต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง ราคาอันละห้าสิบสตางค์ ในขณะเดียวกันการประชาสัมพันธ์หรือการติดต่อสื่อสารยังมีปัญหา ซึ่งบางครั้งไม่สามารถติดต่อได้ทางโทรศัพท์มือถือที่ให้ไว้ได้ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่เป็นหุบเขา

ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิกเหลือจำนวน 4 คน แต่กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เพราะว่าตลาดทั้งภายใน และภายนอกชุมชนยังให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ และคิดว่ากลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง แม้จะมีรายได้ไม่มาก มีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ลงทุนไว้มาก ไม่คิดจะไปเริ่มต้นทำกิจกรรมใหม่อีก แต่จะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ วัตถุดิบบางอย่างสามารถสร้างเป็นอาชีพ และรายได้ให้กับคนในชุมชน และ

ที่สำคัญไม่รบกวนงานประจำ เพราะจะทำช่วงเวลาว่างหลังจากพักผ่อนเพียงพอแล้ว บางครั้งการทำงานกับคนจำนวนมาก มีปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย และช่วยกันแก้ไข ด้วยกฎระเบียบมาใช้ในการทำงานร่วมกัน เวลาของคนส่วนใหญ่จะว่างไม่ตรงกัน ความถนัดที่ไม่เหมือนกัน ความอดทนที่มีค่อนข้างน้อย และรายได้น้อย เพราะจะต้องมาคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สมาชิกลาออก

2.1.2.1 การบริหารจัดการกลุ่ม

โครงสร้างของกลุ่มทำขนม ประกอบด้วย

1. นางสมศรี	สมพุฒิ	ประธานกลุ่ม
2. นางสมจิตร	แก้วมา	รองประธานกลุ่ม
3. นางพิสมัย	สมพุฒิ	เหรัญญิก
4. นางศรีวรรณ	ท้าวคำ	ประชาสัมพันธ์
5. นางคำ	มาชุ่ม	กรรมการ
6. นางทองสุข	สมบูรณ์	กรรมการ
7. นางเฟย	สุยะพรหม	กรรมการ
8. นางวันเพ็ญ	ธรรมศรี	กรรมการ
9. นายอนันต์	สมพุฒิ	กรรมการ
10. นางเดือนเพ็ญ	มโนคำ	เลขานุการ

ระเบียบของกลุ่ม

1. ต้องเป็นคนที่อาศัยอยู่หมู่บ้านสหกรณ์ 3 อย่างน้อย 6 เดือนขึ้นไป
2. มีความสามัคคี และทำงานด้วยใจรัก
3. เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้งเมื่อมีการประชุม
4. ดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างเคร่งครัด

คุณสมบัติของสมาชิก

1. มีอายุมากกว่า 15 ปี ขึ้นไป
2. มีภูมลำเนาอยู่ในหมู่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3
3. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และกลุ่ม

การหมดสภาพของสมาชิกกลุ่ม

1. ลาออก
2. ทำผิดระเบียบ โดยทำให้เสียชื่อเสียงของกลุ่ม
3. เสียชีวิต

จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบว่า กลุ่มทำขนม เป็นกลุ่มที่มีการทำกิจกรรมกลุ่มภายในครอบครัว ซึ่งยังมีการดำเนินกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีรายได้ไม่มากแต่ยังดำเนินการต่อ เพราะว่ายังสามารถจำหน่ายได้ตามปกติ ไม่คิดจะไปเริ่มต้นทำกิจกรรมใหม่อีก วัตถุดิบบางอย่างเป็นการสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับคนในชุมชน และที่สำคัญไม่รบกวนงานประจำ เพราะจะทำช่วงเวลาที่ว่าง และหลังจากพักผ่อนเพียงพอแล้ว ที่สำคัญ ถ้ากลุ่มจะล้มหรือไม่ล้ม ขึ้นอยู่กับผู้นำต้องเข้มแข็ง โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพ ต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไปแบบมีความสุข ไม่ต้องหวังขึ้นห้าง ที่มี 4 ดาว 5 ดาว (สมศรี สมพุฒิ, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัว ให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549: 13)

ในด้านความสัมพันธ์ เนื่องจากเป็นการดำเนินกิจกรรมในระดับครัวเรือน ทำให้มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ด้วยการเสียสละอย่างเต็มที่ ไม่เกี่ยงกัน และมีการบริหารจัดการระบบบัญชีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีการแบ่งหน้าที่การทำงานชัดเจนเหมือนกลุ่มทั่วไป แต่ยังให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มยังมีความเอื้อเฟื้อกับคนในชุมชน โดยการนำผลิตภัณฑ์ไปช่วยในงานสังคมส่วนรวมในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์มีไมตรีจิต เป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ไปในตัวด้วย และในขณะเดียวกัน ชุมชนให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเช่นกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในชุมชน

การดำเนินงานกลุ่ม มีการเริ่มต้นจากวิธีคิด และวิธีทำที่เริ่มจากตัวตนของประธานกลุ่มก่อน หลังจากนั้น มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนต่อยอดกิจกรรม โดยใช้เป้าหมายของหน่วยงานเป็นหลัก เช่น กำหนดจำนวนสมาชิก กฎระเบียบการทำงานร่วมกัน จึงให้การสนับสนุนตามหลักการ และเกิดการเปลี่ยนแปลงตามมาคือ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น มีกฎระเบียบการทำงานร่วมกัน มีการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งมีน้อยทำให้ไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป จึงไม่สามารถรวมกลุ่ม

เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันได้อีกต่อไป และกลุ่มสลายตัวไปในที่สุด เหลือสมาชิกเฉพาะที่เป็นคนในครัวเรือนเท่านั้น จึงได้ปรึกษากันต่อ โดยทำเหมือนเดิมในระดับครอบครัว ประการสำคัญกลุ่มนี้ยังมีความคิดที่จะนำเอาทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่ในบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 และหมู่บ้านใกล้เคียงที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดเป็นมูลค่าได้ดีที่สุด ได้แก่ มะพร้าว และคนขึ้นต้นมะพร้าว ซึ่งเดิมทรัพยากรดังกล่าว มีมูลค่าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ปัจจุบันทำให้คนในหมู่บ้านหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การร่วมกันคิด ร่วมกันทำ บางครั้ง บางกิจกรรมกับสมาชิกจำนวนมาก ทำให้มีปัญหาได้ดังเช่นกลุ่มนี้ แต่เมื่อดำเนินกิจกรรมในระดับครอบครัว จำนวนสมาชิกน้อย ไม่มีความซับซ้อนสามารดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องได้

ภาพ 23 ผลิตภัณฑ์ขนมทองม้วน

ภาพ 24 บริเวณที่ทำการกลุ่ม

2.1.3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2541 โดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้เข้ามาพูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับการออมเงิน ครั้งแรกมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 11 คน มีนายจรูญ เดชคูณมาก เป็นประธานกลุ่มคนแรก เดิมตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มธนาคารหมู่บ้านวังทรายทอง” เพราะว่าหมู่บ้านมีลำห้วยและมีน้ำบ่อที่ซึมออกมาจากพื้นทราย มีน้ำขังอยู่ทางทิศเหนือ ของหมู่บ้าน เรียกว่า “วัง” น้ำจะไม่ลึกมาก ชาวบ้านที่ออกไปทำสวนทำไร่ จะใช้น้ำที่บ่อทรายแห่งนี้อุปโภคบริโภค กลุ่มจึงคิดร่วมกันว่า หากนำมาตั้งเป็นชื่อของกลุ่ม แล้วเติมคำว่า “ทอง” เข้ามาด้วย เพื่อสื่อความหมายว่าให้มีเงิน มีทองมากมายนั่นเอง ในระยะเริ่มแรก ร่วมกันระดมทุนเป็นหุ้น ๆ ละ 10 บาท คนละ 10 หุ้น รวมเป็นเงิน 1,100 บาท และปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมรายละ 500 บาท โดยคิดดอกเบี้ย ในอัตราร้อยละ 2 บาท/เดือน (กู้เดือนต่อเดือน) เดือนต่อมาร่วมกัน ระดมทุนเพิ่มอีก คนละ 10 หุ้นเหมือนเดิม รวมเป็นเงิน 2,200 บาท ให้สมาชิกกู้ยืมต่ออีก และมีการทำสัญญาค้ำประกัน โดยผู้กู้จะต้องมีคนค้ำประกัน 2 คน โดยหมุนเวียนกันภายในกลุ่ม และ กลุ่มมีกติกาคือ การชำระคืนเงินกู้ การกู้ยืม และการออม ทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน

ในช่วงปี 2543-2544 มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากเกือบทั้งหมู่บ้าน เพราะว่า ถ้ามีสมาชิกมาก จำนวนเงินจะมากตามไปด้วย เมื่อดำเนินงานไปสักระยะหนึ่ง การทำงานของคณะกรรมการกลุ่มเริ่มมีปัญหา เช่นมีการตรวจสอบบัญชีแล้วพบว่า มีเงินไม่ตรงกับบัญชี มีการเก็บเงินสดไว้ในมือมากเกินไป ทำให้สมาชิกเริ่มมีความไม่มั่นใจ และมีสมาชิกทยอยถอนหุ้นออกเกือบหมด เพราะว่าหากทำต่อเกิดความล้มเหลวแน่นอน กลัวเงินสูญหาย และไม่ต้องการให้เกิดการทะเลาะกัน จนปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มเหลือทั้งสิ้นจำนวน 12 ครัวเรือน ซึ่งสมาชิกทั้งหมดนี้ได้ปรึกษาหารือกัน และได้เชิญนายบุญตัน ท้าวคำ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 มาเป็นประธานกลุ่ม และมีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้นมา โดยใช้บทเรียนที่ได้รับ และผสมผสานความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่มาพัฒนากลุ่มต่อ พร้อมทั้งได้ร่วมกันตั้งกฎกติกา เพื่อเป็นกรอบในการทำงานร่วมกัน เช่น ห้ามไม่ให้เด็กกู้ยืมเงินจนกว่าจะมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ และสมาชิกที่ลาออกไปแล้ว จะไม่รับเข้าเป็นสมาชิกอีก หรือสมาชิกกลุ่มบางรายที่มีปัญหาในการส่งคืนเงินกู้จะมีการผ่อนปรน ยืดหยุ่นให้ตามเหตุผลอันสมควร ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกทั้งสิ้น จำนวน 43 คน โดยเป็นบุตรหลานของสมาชิกกลุ่มทั้ง 12 ครัวเรือน ตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึงวัยเรียน ซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้ออมเงินให้ และประการสำคัญ เป็นการฝึกนิสัยเด็กที่โตแล้วให้รู้จักการออมเงิน เนื่องจากระเบียบของกลุ่มระบุว่า เด็กไม่สามารถกู้เงินได้ ประกอบกับสมาชิกมีการออมเงินเป็นประจำทุกเดือน จึงทำให้มีเงินเหลือกู้เป็นจำนวนมาก เพราะว่า สมาชิกสามารถกู้ได้รายละ 20,000 บาท ระยะเวลากู้ยืม 20 เดือน คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1 บาท/เดือน (ลดลงเมื่อปี 2548) ทุกปีมีการ

ปันผลคืนให้กับสมาชิก และค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการ นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มได้นำเงินปันผลไปจัดสวัสดิการให้กับชุมชน เช่น จัดซื้อเก้าอี้พลาสติกให้กับวัดบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 หรือนำเงินไปช่วยในงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

2.1.3.1 การดำเนินงานของกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

โครงสร้างของกลุ่ม

1. นายบุญตัน	ท้าวคำ	ประธานกลุ่ม
2. นายจรินทร์	คำธารา	รองประธานกลุ่ม
3. นายบุญยืน	ธิอินโต	เหรัญญิก
4. นางพัชมณฑ์	จักรบัวคำ	เลขานุการ
5. นางวัลยา	สุดสวาท	เลขานุการ
6. นางสมศรี	สมพุฒิ	สมาชิก
7. นายเจริญ	สุดสวาท	สมาชิก
8. นายสวน	ลาขัติ	สมาชิก
9. นางสีพิณ	สุภามูล	สมาชิก
10. นางศรีนวล	แปงฟอง	สมาชิก
11. นางจันทร์เพ็ญ	ทาละบุญ	สมาชิก
12. นางบัวเขียว	ศรีทิพย์	สมาชิก

รายชื่อสมาชิกกลุ่มและจำนวนหุ้น (ข้อมูล ณ วันที่ 5 มกราคม 2550)

1. นายบุญตัน	ท้าวคำ	จำนวน	1,765	หุ้น
2. นางศรีวรรณ	ท้าวคำ	จำนวน	1,990	หุ้น
3. นายบุญส่ง	ท้าวคำ	จำนวน	1,230	หุ้น
4. เด็กหญิงอัมเนตร	นามสองวงค์	จำนวน	970	หุ้น
5. นายสวน	ลาขัติ	จำนวน	1,700	หุ้น
6. นายเจริญ	สุดสวาท	จำนวน	2,275	หุ้น
7. นางวัลยา	สุดสวาท	จำนวน	2,190	หุ้น
8. นายบุญสิน	สุภามูล	จำนวน	1,880	หุ้น
9. เด็กหญิงสร้อยสุวรรณ	สุภามูล	จำนวน	480	หุ้น
10. นางจัทร์เพ็ญ	สุขติ๊บ	จำนวน	1,670	หุ้น

11. นางเป็ง	ทะนันชัย	จำนวน	430	หุ้น
12. นายกิติศักดิ์	จักรบัวคำ	จำนวน	2,150	หุ้น
13. นางพัชมณฑ์	จักรบัวคำ	จำนวน	2,240	หุ้น
14. เด็กชายณัฐวุฒิ	จักรบัวคำ	จำนวน	430	หุ้น
15. นางจารุวรรณ	จักรบัวคำ	จำนวน	430	หุ้น
16. นายวิเชียร	ลาขัติ	จำนวน	630	หุ้น
17. นายวิมล	นันชัย	จำนวน	2,140	หุ้น
18. นางสมสุก	นันชัย	จำนวน	1,770	หุ้น
19. นางศรีนวล	ชัยออน	จำนวน	1,830	หุ้น
20. นายดวงจันทร์	ชัยออน	จำนวน	220	หุ้น
21. นางสายชล	ชัยอวน	จำนวน	430	หุ้น
22. นายวัฒนา	เรือนคำ	จำนวน	430	หุ้น
23. นายจรินทร์	คำธารา	จำนวน	2,190	หุ้น
24. นางอัมพร	คำธารา	จำนวน	1,660	หุ้น
25. นางสาวกนกวรรณ	คำธารา	จำนวน	980	หุ้น
26. เด็กชายจักรพล	คำธารา	จำนวน	830	หุ้น
27. นางบัวเรียง	ศรีทิพย์	จำนวน	2,195	หุ้น
28. นางพัชรี	ศรีทิพย์	จำนวน	1,560	หุ้น
29. นางสร้อยมาลี	แสงเรือน	จำนวน	490	หุ้น
30. นางฝากฝัน	แสงเรือน	จำนวน	2,340	หุ้น
31. นายณัฐพงษ์	แสงเรือน	จำนวน	1,980	หุ้น
32. เด็กหญิงรัตนาพร	นันตา	จำนวน	480	หุ้น
33. เด็กชายกษิดิส	แสงเรือน	จำนวน	240	หุ้น
34. นางศรีนวล	แปงฟอง	จำนวน	1,990	หุ้น
35. นายพนม	แปงฟอง	จำนวน	1,390	หุ้น
36. นางสาววาสนา	แปงฟอง	จำนวน	330	หุ้น
37. นายสุมิตร	สมพุฒิ	จำนวน	2,030	หุ้น
38. นายอนันต์	สมพุฒิ	จำนวน	430	หุ้น
39. นางสาวพิสมัย	สมพุฒิ	จำนวน	430	หุ้น
40. นายดวงจันทร์	สมพุฒิ	จำนวน	430	หุ้น

41. นายบุญยืน	ธิอินโต	จำนวน	2,075	หุ้น
42. นางนวลสวาท	ธิอินโต	จำนวน	430	หุ้น
43. นายพิทักษ์	ธิอินโต	จำนวน	1,780	หุ้น
44. นางสาวเพลินพิศ	ธิอินโต	จำนวน	1,450	หุ้น
45. เด็กหญิงศิวพร	สมพุฒิ	จำนวน	120	หุ้น
46. เด็กหญิงอทิตยา	เรือนคำ	จำนวน	120	หุ้น
47. เด็กชายจักรพงษ์	มโนรมย์	จำนวน	120	หุ้น

ระเบียบของกลุ่ม

1. ดำเนินกิจกรรมกลุ่มทุกวันที่ 5 ของเดือน (ถ้าตรงกับวันหยุดให้เลื่อนเป็นวันถัดไป) เช่น การส่งคืนเงินกู้ การกู้ยืม การประชุม และการออมเงินรายเดือน
2. มีการจัดทำบัญชี และออกใบเสร็จรับเงิน
3. มีการปันผลคืนสมาชิก และค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการ
4. มีการแบ่งเงินทุนสำรองไว้ในธนาคาร

การดำเนินงานของกลุ่ม

ปัจจุบันกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และทุกวันที่ 5 ของทุกเดือนมีกิจกรรม เช่น การส่งคืนเงินกู้ การกู้ยืม การประชุม การทำบัญชีพร้อมออกใบเสร็จรับเงินและการออมเงินรายเดือนโดยใช้สถานที่ที่เป็นที่ทำงานประจำของกลุ่ม คือ บ้านของเลขานุการกลุ่ม (นาง วัลยา สุดสวาท) ทุกสิ้นปีมีการจัดสรรผลประโยชน์ดังนี้ คือ

1. ปันผลคืนแก่สมาชิกกลุ่มตามจำนวนหุ้น ร้อยละ 40
2. เก็บไว้เป็นทุนสำรองในธนาคาร ร้อยละ 30
3. เก็บไว้เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับกิจกรรมกลุ่ม ร้อยละ 10
4. เป็นค่าตอบแทนให้แก่คณะกรรมการ ร้อยละ 20

จากข้อมูลดังกล่าวของกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษกว่ากลุ่มอื่นที่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน โดยกลุ่มคนที่ประสบปัญหาเหมือนกัน และรวมตัวกันในระดับครัวเรือน จำนวน 12 ครัวเรือน สมาชิกมีทั้งเด็กแรกเกิด เด็กนักเรียนจนถึงหัวหน้าครอบครัว ประการสำคัญคือ ห้ามเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะกู้เงิน และจำกัดวงเงินกู้ของผู้ปกครอง มีลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มที่มีโครงสร้าง กฎเกณฑ์เหมือนกลุ่มทั่วไป แต่มีการบริหารจัดการด้วยความยืดหยุ่น ให้โอกาสแก่สมาชิก มีการจัดทำบัญชีที่ค่อนข้างละเอียดรอบคอบ นอกจากนั้นคณะกรรมการ ยังมีวิสัยทัศน์ที่ดีคือ สร้างการเรียนรู้เพื่อการสืบทอด โดยการให้บุตรหลาน

ของสมาชิกเข้ามาเรียนรู้ เช่นการทำบัญชีทุกเดือนที่มีกิจกรรม เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้แก่เด็กจากประสบการณ์จริงและตรง สัมผัสผลได้ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการเงินที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ในอนาคต

ในด้านความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเด่น เป็นการสร้างความความสัมพันธ์ที่เริ่มจากภายในครอบครัวก่อน นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มมีการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวเพิ่มขึ้นด้วยการทำบัญชีรับ-จ่าย จำนวน 16 คน สามารถส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสพูดคุยกัน ปรึกษาหารือกัน หาแนวทางลดรายจ่ายในครัวเรือนร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในครอบครัวได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการวิจัยพบว่า กลุ่มธนาคารหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่สามารถจัดการตนเองได้ภายใต้บริบทชุมชน โดยสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์กร ที่เรียกว่า self-organization หรือการจัดการตนเองว่า ระบบของการจัดการตนเอง เป็นระบบที่ปรับตัวได้ ยืดหยุ่นได้ ฟื้นฟูตัวเองได้กลับสู่สภาพเดิมได้ง่าย รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีปัญญาเป็นของตัวเอง เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเปลี่ยนแปลงก็สามารถปรับตัว และจัดการตนเองเสียใหม่ จนพัฒนาเป็นระบบที่ซับซ้อนขึ้นได้เอง โดยไม่ต้องมีการบังคับทิศทางหรือรูปแบบจากภายนอก คุณสมบัติเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของสิ่งมีชีวิต และเป็นคุณสมบัติที่ผู้นำทุก ๆ คนประสงค์ให้เกิดขึ้นในระบบของเขา (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์ส, ม.ป.ป.)

การดำเนินงานของกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นกลุ่มขนาดเล็ก พึ่งพากันเองภายในกลุ่ม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปัญหามีน้อย และสามารถแก้ไขได้ด้วยการผ่อนปรน หรือยืดหยุ่นให้แก่สมาชิกได้ ตามเหตุผลอันสมควร เพราะสมาชิกเป็นคนในหมู่บ้าน รู้จักกันทั้งหมดและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ที่สำคัญกลุ่มมีการมองไปในอนาคตร่วมกันว่า จำเป็นต้องให้เด็กเยาวชนเข้ามาร่วมในกิจกรรม เพื่อให้เด็กเข้ามาสานต่องานที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้นมาให้เกิดความยั่งยืน และเป็นประโยชน์แก่สมาชิกสูงสุด และที่สำคัญมีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกภายในกลุ่มและนอกกลุ่มที่กว้างขวางขึ้น และเลขานุการกลุ่มธนาคารหมู่บ้านได้กล่าวว่า การพัฒนาคนเพื่อให้เกิดการยอมรับต้องทำให้เห็น เพราะพูดอย่างเดียวไม่ได้ (บุญยืน ธิอินโต, 2549)

นอกจากนั้น จากการที่ได้มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มในชุมชนเดียวกัน มีการนำเอาแนวคิดไปขยายผลสู่กลุ่มอื่นที่ตนเองเป็นสมาชิกด้วย เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อลูกผสม ส่วนระหว่างหมู่บ้านส่งผลชัดเจนคือ เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเกิดการนำเอาแนวคิดไปเผยแพร่ในกลุ่ม เช่น กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ และกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย เป็นต้น ที่สำคัญเมื่อเกิดความคิดในตัวเอง แล้วศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์เดิม ลงมือปฏิบัติ สัมผัสผลที่เกิดขึ้น จนเกิดเป็นศรัทธา และกลายเป็นพลังอยากที่จะเรียนรู้และปฏิบัติต่อจนเกิดผลสำเร็จสูงสุด และเลขานุการ

กลุ่มธนาคารหมู่บ้านได้กล่าวว่า การพัฒนาคนต้องมีการแลกเปลี่ยนแนวคิดที่เกิดจากความหลากหลาย อาจจะต้องเอาคนที่ทำงานกลุ่มต่าง ๆ ไปแลกข้อมูล และหาข้อมูลด้วย เช่นมีอะไรที่ทำให้สามารถทำงานกลุ่มได้ และประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันต้องพัฒนากลุ่มที่อ่อนแอไปพร้อม ๆ กันด้วย (บุญยืน ธิอินโต, 2549)

2.1.4 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2546 จากการเข้าไปสนับสนุนความรู้ โดยหน่วยงานได้เสนอแนวคิดที่ต้องการให้มีการนำเอาทุนทางธรรมชาติ ที่มีอยู่ในชุมชนตนเองมาใช้ ซึ่งบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 8 มีทุนดังกล่าวอยู่ คือน้ำแร่ สมาชิกจึงได้ปรึกษาหารือกันประกอบกับเริ่มท้อกับงานเดิมที่มีการแก้ไขงานบ่อยขึ้น และรายได้ลดลงตามไปด้วย จึงคิดที่จะนำเอาน้ำแร่ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่ม โดยเริ่มจากการทำไข่เค็มผสมน้ำแร่ ได้สูตรการทำไข่เค็มธรรมดาจากการพูดคุยกันปากต่อปาก แล้วมาทดลองทำดู ลองผิดลองถูกมานาน จึงได้บทเรียนมากมาย เช่น เค็มจัดเกินไป ไข่แตกเป็นจำนวนมากเวลาต้มสุก เป็นต้น และเริ่มมีการรวมกลุ่มกัน มีสมาชิกครั้งแรกจำนวน 24 คน มีการระดมเงินทุนเป็นหุ้น ๆ ละ 200 บาท เพื่อจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการดองไข่เค็ม เช่น เกลือ ไข่เป็ด ถังพลาสติก เป็นต้น ต่อมาเมื่อปี 2548 (1 กุมภาพันธ์ 2548) สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านอำเภอสันกำแพง จำกัด ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนจำนวน 6,000 บาท เพื่อสร้างร้านค้าที่น้ำพุร้อนสันกำแพง และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้การสนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพจำนวน 20,000 บาท โดยกลุ่มได้นำเงินบางส่วนไปสมทบสร้างร้านค้าที่น้ำพุร้อนสันกำแพง และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการนึ่ง หรือต้มไข่เค็ม (เตาแก๊ส และซึ้งนึ่ง) และได้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำไข่เค็มสมุนไพร (พอกใบเตย) การทำไข่เยี่ยวม้า โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานเกษตรอำเภอ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งกลุ่มไม่ได้ดำเนินกิจกรรมต่อ โดยให้เหตุผลว่ามีขั้นตอนมาก และกลัวอันตรายจากสารเคมีโดยเฉพาะการทำไข่เยี่ยวม้า

2.1.4 .1 การบริหารจัดการกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่

โครงสร้างของกลุ่ม

1. นางสุวรรณ	ไชยวงค์	ประธานกลุ่ม
2. นางเรือนยอด	ธรรมศรี	รองประธานกลุ่ม
3. นางจันทร์เป็ง	กันตีมูล	เหรัญญิก
4. นางประคอง	ศรีภูธร	เลขานุการ

5. นางนาง	เศรษฐยะ	สมาชิก
6. นายสมบูรณ์	จิโน	สมาชิก
7. นางนงลักษณ์	ธรรมศรี	สมาชิก
8. นางจันทร์ทิพย์	ปัญญาผาบ	สมาชิก
9. นางสุแก้ว	ธรรมศรี	สมาชิก
10. นางแสงเอ้ย	ธรรมศรี	สมาชิก
11. นายฟอง	สุขสว่าง	สมาชิก

ระเบียบของกลุ่ม

ปัจจุบัน กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ไม่มีกฎระเบียบของกลุ่ม อยู่ด้วยกันแบบช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะว่า ครั้งแรกที่มีการรวมกลุ่มกัน เคยมีระเบียบที่เคร่งครัด มีการมาทำงานโดยให้ลงชื่อทุกวัน และแบ่งปันผลประโยชน์ตามจำนวนวันที่มาทำงาน ทำให้เกิดปัญหาว่า มีการแบ่งปันเงินไม่เท่ากัน ไม่เป็นธรรม ทำให้สมาชิกไม่พอใจจึงพากันลาออก ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มเพียง 11 คน และมีผู้สูงอายุเข้าเป็นสมาชิกด้วย ซึ่งถ้าไม่มีกิจกรรมกลุ่มก็สามารถทำงานอื่นได้ เช่น หาไม้ไผ่มาจักตอก เพื่อสานตะกร้า หรือชะลอมไว้สำหรับเป็นบรรจุภัณฑ์ของกลุ่ม และทำหน้าที่เป็นคนขายด้วย นอกจากนั้น มีการจัดทำบัญชี มีการประชุมทุกเดือนเพื่อการวางแผนงานการผลิตเพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดสม่ำเสมอตามช่วงฤดูกาล และตามสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ช่วงไข้หวัดนกระบาดกลุ่มหยุดกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ได้รับผลกระทบ จำหน่ายไม่ได้ จึงขาดทุนเป็นบางครั้ง และ มีการพูดคุยกันตลอดอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

การดำเนินงานของกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มมีการวางแผนที่ชัดเจน เพื่อให้มีไข่เค็มไว้จำหน่ายตลอดไม่ขาดช่วงมากนัก กลุ่มมีกิจกรรมการดอง ไข่เดือนละ 1-2 ครั้ง โดยกลุ่มสั่งไข่เป็ดจากพ่อค้าบ้านแม่ฮ้อยเงิน ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ในวันอาทิตย์ ครั้งละ 2,000 ฟอง ในราคาฟองละ 3 บาท และจ้างเด็กนักเรียนที่อยู่ในชุมชนมาทำการล้างไข่เป็ดในราคา 3 บาทต่อถาด แล้ว ทำการผึ่งลมให้แห้งโดยการทิ้งไว้ 1 คืน จึงจะทำการดองไข่ สำหรับอัตราส่วนที่กลุ่มใช้ คือ น้ำแร่ 3 ส่วน และเกลือ 1 ส่วน โดยนำเกลือที่ใช้ตามอัตราส่วนใส่ไว้ในถังพลาสติก (ขนาด 20 ลิตร) แล้วนำไปใส่น้ำแร่ที่น้ำพุร้อนสันกำแพง จะทำให้เกลือละลาย ทิ้งไว้ให้เย็นประมาณ 1 คืน แล้ว จึงค่อย ๆ นำไข่เป็ดที่เตรียมไว้ใส่ลงไปในถังพลาสติกจนเกือบเต็มถัง แล้วใช้ไม้ไผ่สาน และใช้ก้อนหินหรือของที่หนัก ๆ วางทับเพื่อให้ไข่จมอยู่ในน้ำ จนได้ตามสูตรที่เป็นมาตรฐานของกลุ่ม ดังนี้

1. ไข่ดาวเค็ม ใช้ระยะเวลาในการดอง จำนวน 8 วัน
2. ไข่เค็ม (มาตรฐานที่ส่งขาย) ใช้ระยะเวลาในการดอง จำนวน 16 วัน
3. ไข่เค็มแตกมัน ใช้ระยะเวลาในการดอง จำนวน 20 วัน

เมื่อดองไข่เค็มได้ตามกำหนดที่ต้องการแล้ว นำเอาไข่ไปทำการนึ่งหรือต้ม แต่ส่วนใหญ่กลุ่มจะใช้วิธีการนึ่งมากกว่า เพราะว่าสะดวกและไข่ไม่แตกเสียหายมาก หลังจากนั้นทิ้งไว้ให้เย็น แล้วบรรจุใส่กล่องหรือชะลอม เพื่อส่งขายทั้งในร้านค้าที่น้ำพุร้อนสันกำแพง และร้านค้าที่ทำการกลุ่ม โดยขายแบบคละ เช่น ไข่เค็ม 4 ฟอง ราคา 20 บาท (ใหญ่ 2 เล็ก 2 ฟอง) ใน 1 สัปดาห์ จำหน่ายได้ประมาณ 500-600 ฟอง ส่วนการประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม โดยการติดตราสัญลักษณ์ของกลุ่มพร้อมที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก สำหรับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นชะลอมไม้ไผ่ ส่วนบรรจุภัณฑ์ที่เป็นกล่องซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอ กิ่งอำเภอแม่ออน ซึ่งมีรายละเอียดของข้อมูลพร้อม และที่อยู่ที่ชัดเจนที่ข้างกล่องบรรจุภัณฑ์

จากข้อมูลกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ดังกล่าว สรุปได้ว่า กลุ่มเริ่มจากบุคคลภายนอกกระตุ้น มีการบริหารจัดการกลุ่มที่เริ่มจากกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ก่อน มีกฎระเบียบที่สร้างขึ้นมาเพื่อบังคับกันเอง แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จนปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มเหลืออยู่เป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ ที่รู้ใจกัน และมีทั้งที่เป็นเครือญาติกันและนอกหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านดั้งเดิม และเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์กันของสมาชิกทั้งในระดับหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน (หมู่ที่ 7 8) ซึ่งประธานกลุ่มกล่าวว่า บางครั้งกฎระเบียบก็จำเป็น เพื่อความเป็นธรรม จะต้องมีบัญชีเพื่อให้เขาตรวจสอบได้ และสบายใจทั้งสองฝ่าย ทุกวันนี้การทำงานกลุ่มก็ไม่มีปัญหา มีอะไรจะช่วยกันทำ คิดด้วยกัน วางแผนร่วมกันตลอด ทุกคนรู้หน้าที่ (สุวรรณ ไชยวงค์, 2549) มีการบริหารจัดการเหมือนกับกลุ่มอื่นทั่วไป มีการวางแผนการผลิตเพื่อไม่ให้ผลิตภัณฑ์ขาดตลาด โดยต้องรู้เท่าทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโรคระบาด แต่กลุ่มมีวิธีคิด และวิธีทำแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำตามกำลังศักยภาพของกลุ่มที่มีอยู่ ดังเช่นรองประธานกลุ่มกล่าวว่า ทำเท่าที่มีแรงงาน ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มทำจากทีละน้อย ๆไปหามาก ที่เริ่มทำโดยการลุงทุนด้วยตนเองก่อน มีการลองผิดลองถูกหลายครั้งจนได้สูตรที่มาตรฐานของกลุ่ม และจะไม่ทำสต๊อกไว้ เพราะว่ากลัวลูกค้าที่ซื้อไปแล้วกินไม่อร่อย (เรือนยอด ธรรมศรี, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับความพอเพียง และการเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริงที่มีแรงเสริมจากภายนอก (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4) ส่วนปัญหาที่ประสบ คือ ไข้หวัดนก ซึ่งบางครั้งเป็นห่วงสุขภาพของสมาชิกที่มีหน้าที่ทำความสะอาดไข่ได้รับผลกระทบจึงหยุดดำเนินกิจกรรมกลุ่ม แต่เมื่อปัญหาไข้หวัดนกจางหายไป ลูกค้าประจำถามซื้อ จึงดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมกลุ่มมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่สานตะกร้าหรือชะลอม เพื่อใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ของกลุ่ม อันเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์

ระหว่างวัยได้เป็นอย่างดี ผู้สูงอายุเกิดรายได้ และมีคุณค่าในตัวตนที่มีการนำเอาความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้

ภาพ 25 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ภาพ 26-27 กิจกรรมของสมาชิก

ภาพ 28 จุดขายบริเวณเส้นทางสู่น้ำพุร้อนสันกำแพง

2.2 การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพที่ศึกษา

2.2.1 องค์ประกอบสำคัญของการจัดการตนเอง

จากการศึกษาวิจัยข้อมูลกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม ทำให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ หากได้นำเอาแนวคิดการจัดการตนเองมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ ซึ่งสามารถจำแนกองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพได้ ประกอบด้วย 16 องค์ประกอบ แล้วให้คะแนนตามที่แต่ละกลุ่มมีอยู่ 5 ระดับตามเกณฑ์ของคะแนนคือ 5 หมายถึงมากที่สุด 4 หมายถึงมาก 3 หมายถึงปานกลาง 2 หมายถึงน้อย และ 1 หมายถึงน้อยที่สุด ดังตาราง 4

ตาราง 4 การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

องค์ประกอบ	กลุ่มหัตถกรรมฯ	กลุ่มทำขนม	กลุ่มธนาคารฯ	กลุ่มไข่เค็มฯ	รวม
1. มีเป้าหมายร่วม	5	5	5	5	20
2. มี/ใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจ	5	3	5	3	16
3. ความเป็นเจ้าของ	5	5	5	5	20
4. รู้จักตนเอง/พึ่งตนเอง	4	4	5	4	17
5. ความสัมพันธ์	5	5	5	5	20
6. รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง	4	4	5	4	17
7. กระบวนการเรียนรู้					
- สร้างความรู้	5	3	5	4	17
- ใช้ความรู้	5	4	5	4	18
- ขยายความรู้	3	3	5	3	14
8. ความเอื้ออาทร	5	5	5	5	20
9. การยืดหยุ่น/พลวัต	3	5	5	5	18
10. ความเชื่อถือไว้วางใจกัน	5	5	5	5	20
11. นำภูมิปัญญามาใช้	5	4	4	5	18
12. วิธีคิดอิสระ/เป็นธรรมชาติ	4	5	5	5	19
13. ความคิดสร้างสรรค์	5	3	5	3	16
14. ความพึงพอใจ	4	4	4	4	16
รวม	72	67	78	69	281

จากตาราง 4 สามารถวิเคราะห์การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพได้ ดังนี้

2.2.1.1 วิเคราะห์การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่ม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มอาชีพดังกล่าว สรุปได้ว่า กลุ่มอาชีพมีการจัดการตนเองดังนี้ คือ

1) กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย พบว่า กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มมีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน ในเรื่องข้อมูลมีการใช้ประกอบการวางแผนและตัดสินใจในการลงทุน มีการจัดทำระบบบัญชีที่ละเอียด รวมทั้งการคิดค่าสึกหรอของเครื่องมือ ส่วนความเป็นเจ้าของนั้น สมาชิกมีความรัก หวงแหน เพราะว่ากลุ่มดำเนินกิจกรรมมาจนถึงทุกวันนี้ได้นั้น ประสบปัญหามากมาย สมาชิกเข้า-ออกบ่อย ปัจจุบันมีสมาชิกที่ต่อสู้ด้วยกันมาจนทำให้กลุ่มดีขึ้น จึงยังไม่ต้องการรับสมาชิกใหม่เพิ่มเข้ามา จะร่วมกันพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม และมีสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกให้กับลูกค้า ในด้านกระบวนการเรียนรู้สมาชิกกลุ่มจะได้รับโอกาสจากภายนอกมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากมีหน่วยงานให้การสนับสนุนต่อยอด เช่น การที่กลุ่มได้รับคัดเลือกให้นำผลิตภัณฑ์ไปแสดงในงานต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มอื่น ๆ เป็นการได้สัมผัสความเป็นจริงของระบบตลาด และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่มซึ่งเป็นการช่วยเหลือ พึ่งพากันระหว่างกลุ่ม อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับภายนอกที่สามารถพัฒนาเป็นเครือข่ายกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับวิสาหกิจชุมชนว่า ชุมชนดำเนินการ เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองเป็นอันดับแรก แต่ก็สามารถดำเนินการสัมพันธ์กับตลาดได้ หากมีเหลือกินเหลือใช้ ได้เรียนรู้การจัดการ ซึ่งต้องเข้าสู่ระบบตลาด และแข่งขัน ใช้ความเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายของตนให้เกิดประโยชน์ทางธุรกิจ รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญา และเอกลักษณ์ท้องถิ่น(เสรี พงศ์พิศ,2547: 132-133) เป็นการสร้างและใช้ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ที่สำคัญเป็นสร้างภูมิคุ้มกันในการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีกันดี ให้ความร่วมมือ ไว้วางใจกัน สังเกตได้จากเมื่อกลุ่มรับงานมามากต้องส่งให้ทันตามกำหนด สมาชิกทุกคนรู้หน้าที่ของตนเอง และสามารถทำแทนกันได้ ให้เกียรติกัน และมีความรับผิดชอบด้วยกัน เอื้ออาทร มีสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัว ที่สำคัญมีการนำเอาภูมิปัญญา มาประยุกต์ใช้กับความรู้ใหม่ เพื่อพัฒนา และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ให้มีทั้งมูลค่า คุณค่า เช่น การปักผ้าแบบชาววัง ส่วนผู้นำมีวิธีคิดที่จะพัฒนาสินค้าอยู่ตลอดเวลา แต่สมาชิกกลุ่มมีส่วนในการร่วมคิดน้อย อาจเป็นเพราะว่าโอกาสที่จะออกไปเรียนรู้จากภายนอกค่อนข้างน้อย เพราะมีภาระที่จะต้องดูแลครอบครัว จึงทำหน้าที่ที่เหมาะสมกับตนเอง แต่มีความภูมิใจ และพอใจกับผลประโยชน์ที่ได้รับด้วยความเป็นธรรม

2) กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน พบว่า เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันเองของกลุ่มคน จำนวน 12 คน หลังจากที่กลุ่มเดิมประสบปัญหา ไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติแต่ประสบปัญหาเหมือนกัน มีวิธีคิด ที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยไม่หวังพึ่งพาคนภายนอก โดยอาศัยข้อมูล

และความรู้จากประสบการณ์เดิมที่ผ่านมา นำมาเป็นบทเรียนการทำงานร่วมกัน ด้วยความตั้งใจที่จะทำงานให้ไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองที่ว่า ความเปลี่ยนแปลงไม่ใช่ปัญหา หากแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดการจัดระเบียบใหม่ (วีทลีย์ และเคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.)

นอกจากนั้น กลุ่มมีการจัดทำบัญชีการเงินที่ค่อนข้างรัดกุม เพื่อเป็นการแสดงให้สมาชิกทุกคนได้เห็นความโปร่งใส โดยการคิด และทำร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์ที่สามารถให้ตรวจสอบได้ทุกเมื่อโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เหรัญญิก ซึ่งเป็นคนที่สมาชิกกลุ่มได้เลือกมาโดยเจ้าตัวไม่ได้อาสามาเองด้วย เพราะว่า เป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ จิตใจดี มีเมตตาแม้กระทั่งสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น ไก่พื้นเมืองก็จะไม่ฆ่าเป็นอาหาร หรือช่วงเย็นทุกวัน จะนำข้าวพร้อมเศษอาหารไปให้แมวที่โรงสีข้าวนอกหมู่บ้านเป็นประจำทุกวัน หรือจากผลการทำงานที่ผ่านมา ทั้งในระดับหมู่บ้าน และในระดับตำบล ที่เป็นคนคิดดี ทำดีจนเป็นที่กล่าวขวัญ และจากการดำเนินงานที่ผ่านมาตั้งแต่ ปี 2541 ทำให้กลุ่มมีความภาคภูมิใจ ที่เห็นผลสำเร็จของงานที่ได้ทำร่วมกันมา แม้จะต้องใช้เวลา แต่ก็คุ้มค่า แสดงให้เห็นว่า กลุ่มมีการพึ่งพาตนเองมากที่สุด ซึ่งในการดำเนินงานที่ผ่านมาไม่มีการรับสมาชิกเพิ่ม โดยให้เหตุผลว่า จะต้องทำงานตรงนี้ให้ดีที่สุดก่อน มากคนก็มากความมากปัญหา (วัลยา สุดสวาท, 2549)

ปัจจุบันมีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มเติมเมื่อต้นปี 2550 แต่มีการพิจารณาคัดสรรร่วมกันอย่างละเอียด มีหลักการทำงานร่วมกันที่ใช้ความยืดหยุ่น สมาชิกที่มีปัญหาสามารถมาปรึกษาหารือ เพื่อช่วยกันหาทางออกร่วมกัน ที่สำคัญคืออาศัยความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน ส่วนในประเด็นกระบวนการเรียนรู้นั้น เป็นกลุ่มที่มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันเป็นประจำทุกเดือน และกลุ่มให้ความสำคัญมากกับการให้สมาชิกได้ไปเรียนรู้จากภายนอก และจากการที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก จากการดำเนินกิจกรรมโครงการเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีการสำรวจข้อมูลแล้วปรากฏว่า มีข้อมูลบางอย่างที่สมาชิกเห็นว่าไม่เป็นความจริง เพราะเป็นข้อมูลที่หน่วยงานจ้างคนในชุมชนสำรวจ เพราะฉะนั้นถ้าต้องการข้อมูลจริงจะต้องทำเอง โดยการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งได้ดำเนินการโดยสมาชิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้านก่อน นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงหลังจากได้เรียนรู้แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ว่า เป็นแนวทางที่จะได้มาซึ่งความรู้จากการคิด วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติจริงปรับปรุงให้เหมาะสม สรุปและสร้างความรู้ด้วยตนเอง (วิศิษฐ์ วังวิญญู,2548: 4) และอีกประการหนึ่ง ถ้าหากเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องงานของกลุ่ม ๆ จะมีสวัสดิการเป็นค่าใช้จ่ายให้ นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มยังมีการจัดสวัสดิการให้กับส่วนรวมในชุมชนด้วยทุกปี เช่น ซื้อเก้าอี้พลาสติกถวายให้กับวัดบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 มีการปันผลคืนสมาชิก และค่าตอบแทนกรรมการ และจากการที่ทีมวิจัย

ได้ทำงานร่วมกับกลุ่ม ทำให้ทราบว่า กลุ่มมีการใช้ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ได้แก่ การออมไปขยายผลกับสมาชิกกลุ่มอื่นที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ ซึ่งดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ต้นปี 2550 นี้ และจากการได้ดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างหมู่บ้านภายในตำบลเดียวกัน มีสมาชิกกลุ่มเห็นความสำคัญ ต้องการนำมาปรับใช้กับกลุ่มของตนเอง แต่สมาชิกยังไม่พร้อม โดยให้เหตุผลว่า มีการออมทรัพย์กับกลุ่มอื่นในหมู่บ้านอยู่แล้ว ส่วนการทำงานร่วมกันไม่ค่อยมีปัญหา เพราะว่ามีการพบปะพูดคุยกันทุกวันที่ 5 ของเดือน

ประการสำคัญกลุ่มมีวิสัยทัศน์ โดยให้บุตรหลานของสมาชิกที่มีความรู้ กำลังศึกษาในระดับมัธยม หรือมีงานทำแล้ว ซึ่งเป็นสมาชิกด้วย ให้มาเรียนรู้การทำงานของพ่อแม่ และช่วยงานด้านบัญชี จดบันทึกการประชุม เพื่อเป็นการสืบทอดงานต่อในอนาคต และการให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการออม เช่น มีเด็กคนหนึ่งที่พ่อแม่ออมไว้ให้ลูก ซึ่งจะออมเป็นประจำ ไม่กู้จนกว่าลูกจะเรียนจบปริญญาตรี เมื่อลูกเรียนจบได้ใช้เงินออมดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายในช่วงรับพระราชทานปริญญาบัตร หรือเด็ก ๆ เห็นเศษสตางค์จากพ่อแม่จะขอไปหยอดกระปุกออมสิน ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ กลุ่มมีการนำเอาหลักจิตวิทยามาใช้กับกลุ่มได้เป็นอย่างดี ที่ให้เด็กออมเงินแต่ไม่ให้กู้จนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ ซึ่งส่งผลต่อการทำงานของผู้ใหญ่ด้วย เมื่อกู้เงินบุตรหลาน และเป็นการใช้หลักคิดที่เป็นธรรมชาติด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้ใหญ่จะไม่โกงเงินบุตรหลาน อย่างไรก็ตาม กลุ่มนี้นับว่ามีการจัดการตนเองได้สูงตามศักยภาพของกลุ่มเองมากกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีความสามารถในการจัดการตนเองได้อย่างอิสระ และเหมาะสม (วิธาน ฐานะวุฑฒ์,2548; 25-26) แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่บ้าง เช่น การได้ไปเรียนรู้กับบุคคลภายนอกค่อนข้างมีน้อย เพื่อนำความรู้ แนวคิดที่ได้มาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลุ่มของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

3) กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ พบว่า ในการทำงานยังมีเป้าหมายหมายร่วมที่มีความชัดเจน ซึ่งวัดได้จากการทำงานที่มีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจน ทำแบบค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของกลุ่มโดยการไม่รีบร้อนขยายกลุ่ม และกลุ่มมีการพึ่งตนเองค่อนข้างสูง ซึ่งสังเกตได้จากการที่กลุ่มเริ่มคิดและทำเอง โดยการทดลองทำ ลองผิดลองถูกหลาย ๆ ครั้ง จนได้สูตรที่เป็นมาตรฐานของกลุ่ม ซึ่งสาเหตุของการคิดหางานใหม่ทำ เพราะว่า งานเดิมเป็นการเย็บผ้าโหลที่ทำกันมานาน มีการแก้ชิ้นงานบ่อย เสียเวลา ได้เงินน้อยลง ประกอบกับสมาชิกได้เข้ารับการฝึกอบรมที่วิทยากรได้กระตุ้นให้เกิดแนวคิดในการทำงาน ให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นมูลค่า จึงร่วมกันคิดที่จะนำเอาน้ำแร่ที่มีอยู่มาใช้เป็นส่วนผสมในการทำไข่เค็ม จึงเริ่มต้นคิด และทำด้วยตนเองก่อน ลองผิดลองถูก ทำให้เกิดเป็นความภาคภูมิใจที่เป็นการคิด และทำได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนจริง ๆ ที่วาง

จำหน่ายในตลาดประจำที่ร้านค้าน้ำพุร้อนสันกำแพง ซึ่งเป็นตลาดภายในชุมชน ส่วนตลาดภายนอกยังไม่ค่อยกว้างขวางมากนัก เนื่องจากกลุ่มมีเป้าหมายในการผลิตตามจำนวนแรงงานที่มีอยู่ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกค่อนข้างน้อย ทำแบบพอเพียง ค่อยเป็นค่อยไป และคำนึงถึงความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับความพอเพียงที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมประกอบในการดำเนินงานกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2549: 13)โดยเฉพาะการทำไข่เยี่ยวม้า กลุ่มจะไม่ทำเพราะกลัวอันตราย ทั้งที่มีหน่วยงานมาดำเนินการฝึกอบรมให้

กระบวนการเรียนรู้นั้น กลุ่มได้รับโอกาสเหมือนกับกลุ่มอื่น ที่สำคัญมีการสร้างความรู้ และใช้ความรู้ที่เกิดจากความคิดที่ผ่านการปฏิบัติจริงของกลุ่มเอง และใช้ความรู้จากภายนอกมาผสมผสานประยุกต์ใช้ร่วมกัน เช่น การบรรจุภัณฑ์ นอกจากนั้น กลุ่มยังมีการทำงานร่วมกันที่มีการใช้ประสบการณ์เดิมที่มีกฎระเบียบที่เข้มงวด แต่ไม่สามารถทำให้กลุ่มอยู่รอดได้ ปัจจุบันจึงได้ปรับเปลี่ยนโดยการใช้ความสัมพันธ์ ความเข้าใจกัน มีอะไรพูดคุยกันภายในกลุ่ม อาจเป็นเพราะว่ามีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจน สมาชิกกลุ่มมีน้อยจึงไม่ค่อยมีปัญหา ประกอบกับหมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูง มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุเข้ามาร่วม เพื่อสร้างคุณค่าแก่ผู้สูงอายุ โดยการนำเอาภูมิปัญญาการจักสานมาปรับใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ของกลุ่ม นอกจากนั้น ยังมีผู้นำในชุมชนที่เป็นกำนันตำบลบ้านสหกรณ์ที่คอยให้คำแนะนำอยู่เสมอ

4) กลุ่มทำขนม พบว่า กลุ่มมีกระบวนการทำงานที่เริ่มจากวิธีคิดที่เป็นของตนเอง พึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมายหลัก โดยการไปเรียนรู้หาประสบการณ์ด้วยตนเอง ลงทุนเองในระยะแรก จนดำเนินงานไปได้สักระยะหนึ่ง มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนต่อยอดงานเดิมพร้อมเงื่อนไข โดยการเพิ่มสมาชิกตามจำนวนที่หน่วยงานต้องการ เมื่อมีคนจำนวนมากเข้ามาการดำเนินงานเริ่มมีปัญหา เช่น การดำเนินงานร่วมกันที่มีความชอบ ความถนัดไม่เหมือนกัน เวลาไม่ค่อยตรงกัน มาบ้าง ขาดบ้าง รายได้น้อยบ้าง ไม่คุ้มค่ากับเวลาบ้าง ฯลฯ หลังจากนั้น มีการจัดสรรทุนจากการที่ได้รับการสนับสนุนให้สมาชิกแต่ละคนไปดำเนินกิจกรรมที่ตนเองชอบและมีความถนัด สุดท้ายเหลือสมาชิกกลุ่มเท่าเดิมเหมือนช่วงเริ่มต้น และยังทำกิจกรรมต่อได้ดังเดิม เป็นระบบครอบครัวที่อาศัยความสัมพันธ์กัน คิดและทำร่วมกันอย่างอิสระ ตามเวลาที่ตนเองว่างซึ่งไม่รบกวนเวลาทำงานปกติ และกลุ่มมีการสร้างความรู้ให้กับตนเองเช่น ประธานกลุ่มกล่าวว่าไปอบรมก็เยอะ กลับมาก็ไม่รู้จะเริ่มต้นทำอะไรก่อน (สมศรี สมพุฒิ, 2549) และ ใช้ความรู้ที่เกิดจากความคิดที่ตนเองมีแรงบันดาลใจที่คิดอยากจะทำเพื่อตนเองและครอบครัว จึงไปฝึกหัดทำขนม

ทองม้วนกับญาติสามีด้วยทุนของตนเอง แล้วกลับมาลงทุนทำเองที่เริ่มจากครอบครัว ไม่มีเงินลงทุน แต่ไม่กู้ยืม โดยการนำจักรเย็บผ้าไปขายได้เงินจำนวน 2,000 บาท เพื่อนำไปจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์

สรุปได้ว่า การคิดและทำด้วยการลงทุนเอง ทำให้เกิดความรัก ความผูกพันกับผลงานที่ได้สร้างขึ้นมาด้วยตนเอง มีความภูมิใจ และพอใจ แม้จะไม่มีรายได้มากนัก แต่ยังดำเนินการอยู่ เพราะว่าหากไม่ดำเนินการต่อก็เสียดายความคิด เสียดายเวลา เงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนไม่อยากให้สูญหาย และได้ถ่ายทอดให้กับสามีดำเนินการต่อด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เราเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เนื่องจากการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพราะว่ามนุษย์มีความต้องการที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4)

2.2.1.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ 4 กลุ่ม

จากข้อมูลดังกล่าว หากเปรียบเทียบการจัดการตนเองทั้ง 4 กลุ่ม พบว่า

1) กลุ่มมีระดับการจัดการตนเองอยู่ในระดับแตกต่างกันจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านมีระดับการจัดการตนเองได้มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ส่วนกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ และกลุ่มทำขนม มีระดับการจัดการตนเองที่น้อยที่สุด

2) กลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม มีองค์ประกอบร่วม 5 องค์ประกอบได้แก่ ความเป็นเจ้าของ การมีเป้าหมายร่วม ความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร และความเชื่อถือไว้วางใจกัน นอกจากนั้นพบว่า องค์ประกอบร่วมที่กลุ่มมีการจัดการตนเองในระดับรองลงมาคือ การมีวิธีคิดที่อิสระและเป็นธรรมชาติ สำหรับองค์ประกอบที่มีในระดับปานกลางได้แก่ การใช้ความรู้ การยืดหยุ่น การนำภูมิปัญญามาใช้ การรู้จักตนเองหรือพึ่งตนเอง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การสร้างความรู้ การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความพึงพอใจ ส่วนองค์ประกอบที่กลุ่มมีน้อยที่สุดคือ กระบวนการเรียนรู้ในประเด็นการขยายความรู้ ซึ่งมีเพียงกลุ่มเดียว คือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

3) เนื่องจาก ขนาดของกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก (ไม่เกิน 30 คน) จึงส่งผลกับการที่กลุ่มมีกฎระเบียบไม่เคร่งครัด มีการยืดหยุ่น และการที่กลุ่มมีขนาดเล็กเนื่องจากสภาพของพื้นที่ของตำบลบ้านสหกรณ์ที่มีคนมาจากต่างถิ่นที่หลากหลาย ทำให้การรวมกลุ่มกันที่มีขนาดใหญ่จึงเป็นไปได้น้อย ซึ่งถ้าหากเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ความสามารถจัดการตนเองอาจเป็นไปได้น้อย สังเกตได้จาก พอมีการขยายจำนวนสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น มักเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา จนบางครั้งไม่สามารถขับเคลื่อนกลุ่มต่อไปได้

4) ลักษณะการก่อเกิดกลุ่มนั้นพบว่า มีกลุ่มที่เกิดขึ้นเองจากการมีบทเรียนที่ผ่านมา เพราะมีการเรียนรู้มานาน แต่ทำแล้วไม่ประสบผลเป็นที่พอใจ คือ กลุ่มทำขนม และสำคัญ

ที่สุดชาวบ้านขาดการรวมกลุ่มกัน จึงต้องมีคนนอกมาทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นให้ชุมชนได้คิด เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย และ กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญต้องมีของการเกิดกลุ่มคือ ผู้นำ ต้องเป็นผู้ลองผิด ลองถูก คิดและทำมาก่อนให้คนอื่นเห็นคล้อยตาม และส่วนมากทุกกลุ่มมีการผ่านบทเรียน หรือประสบการณ์ที่เป็นทางลบมาก่อน เช่น จำนวนของสมาชิกกลุ่มที่เริ่มจากน้อยไปหามาก กรณีที่ยังไม่เข้มแข็งพอ มีการขยายกลุ่มแล้วไม่สามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปได้เช่น กลุ่มทำขนม และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ส่วนกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีการขยายสมาชิกทั้งหมู่บ้าน หรือกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ที่มีการขยายสมาชิกเป็นทั้งตำบลและไม่สามารถดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่อไปได้เช่นกัน ซึ่งเป็นเหมือนกันทุกกลุ่ม แต่ที่สำคัญทุกกลุ่มมีคือ การมีจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และคิดพึ่งตนเองก่อน เช่น มีการระดมทุนภายในกลุ่มเอง เพื่อช่วยเหลือกันเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรู้ศักยภาพของตนเองและกลุ่มว่ามีมากน้อยเพียงไร มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาไปด้วย ไม่รีบร้อนในการขยายสมาชิกกลุ่มหรือ ขยายกิจกรรม หรือการไม่เคร่งครัดกับกฎระเบียบมากนัก เป็นต้น

ประการสำคัญ ที่ทำให้กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้นั้น ต้องรู้จักที่จะเลือกรับได้ เช่นกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย เมื่อมีโอกาสในเรื่องการตลาด สามารถรับเอาโอกาสนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มของตนเอง หรือกลุ่มทำขนม ที่เลือกติดสติ๊กเกอร์ของผลิตภัณฑ์เป็นบางครั้ง เนื่องจากมีราคาแพง หรือกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ที่ไม่เลือกการทำไข่เยี่ยวม้า ที่หน่วยงานนำมาเสนอให้เป็นทางเลือก เพราะเป็นอันตรายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นต้น ประการสำคัญการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพดังกล่าว พบว่า หากเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ กลุ่มไม่สามารถจัดการตนเองได้ ทั้งในเรื่องของข้อมูล ความสัมพันธ์ และการดำเนินงานที่ควบคุมไม่ได้ ซึ่งกลุ่มสามารถจัดการตนเองได้แบบของชาวบ้านนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันบริบท และขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่เริ่มจากบุคคลก่อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักของการจัดองค์กรด้วยตนเองว่า ปัจเจกคนใดคนหนึ่งเริ่มลงมือ และแบ่งปันความคิดความหมาย กับปัจเจกคนอื่น ๆ ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายขึ้น (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.) ดังตัวอย่างคือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีสมาชิกจำนวน 12 ครอบครัว แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มเริ่มสร้างความสัมพันธ์ จากสมาชิกภายในครอบครัวก่อน แล้วค่อยขยายสู่ภายนอก เรียกได้ว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์แนวราบที่เริ่มจากปัจเจกก่อน

2.2.2 เงื่อนไข และปัจจัยที่ทำให้กลุ่มอาชีพมีการจัดการตนเอง

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การทำให้กลุ่มอาชีพสามารถเป็นองค์จัดการตนเองได้นั้น ประกอบด้วย เงื่อนไขสำคัญ ดังนี้

2.2.2.1 เงื่อนไขที่สำคัญของการจัดการตนเองของกลุ่ม

นอกจากปัจจัยแล้ว มีสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ ในการทำให้กลุ่มอาชีพสามารถเป็นองค์จัดการตนเองได้นั้นจำเป็นต้องมีเงื่อนไขเป็นตัวกำหนด ซึ่งประกอบด้วย

1) ผู้นำกลุ่ม ต้องมีลักษณะของความเป็นผู้นำที่ไม่ผูกขาด มองเห็นการเปลี่ยนแปลง และรู้เท่าทัน มีศีลธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ไว้วางใจกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน มีความขยันในงานที่ตนเองทำ อดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มากระทบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ คือ ความพอเพียง และผู้นำต้องมีความตั้งใจอย่างแรงกล้า และมีความเชื่อมั่นในองค์กรกลุ่มของตนเองว่า มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการตนเอง ในรูปแบบที่ตอบสนองกับสภาพการณ์ในอนาคตได้

2) ความต้องการอยากเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อพัฒนาตนเอง และเห็นว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญมีคุณค่าสำหรับกลุ่ม ซึ่งแต่เดิมคิดว่าเป็นการเสียเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ว่า ในการเรียนรู้ เข้าถึงประสบการณ์อันใด ที่มีประโยชน์อย่างแท้จริงในชีวิตนั้น เราต้องก้าวออกไปจากความคุ้นเคยเดิม ๆ ความคิดเดิม กรอบเดิม เพื่อจะเข้าสู่การเรียนรู้ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงตัวตน (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4)

3) ความสัมพันธ์ในระดับแนวราบ คือ ความสัมพันธ์ที่สร้างจากตนเองและกับสมาชิกกลุ่มที่มีการสร้างความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นก็มีความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติด้วย ดังเช่น แนวคิดองค์กรจัดการตนเองว่า หากไร้ซึ่งความสัมพันธ์แล้ว งานคงไม่เกิดขึ้น ในทางตรงข้าม ขณะระบบการจัดการตัวเองนั้น จะเปิดให้ปัจเจกสามารถเข้าถึงตัวกันเพื่อปฏิสัมพันธ์กับกันและกัน สามารถตอบสนองความต้องการของกันและกันได้อย่างฉับพลันโดยมิต้องผ่านคณะกรรมการหรือการวางแผนใด ๆ ยิ่งปัจเจกได้เชื่อมสัมพันธ์กันมากขึ้นเท่าไรก็ยิ่งเกิดทางเลือกมากขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทำให้องค์กรขยายตัว เปิดโอกาสให้คนได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้ เพราะว่า คนเราเมื่อมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนแล้ว การทำงานร่วมกันก็ง่ายขึ้น (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.)

4) การเลือกรับ นับว่าสำคัญเพราะว่ากลุ่มที่มีจัดการตนเองได้นั้น จะต้องรู้ตนเอง รู้จังหวะในการตัดสินใจ รับเฉพาะที่เป็นโอกาส เป็นประโยชน์ที่สอดคล้องกับตนเองและกลุ่ม ประการสำคัญ รู้ข้อจำกัดของการขยายกลุ่ม ไม่รีบร้อนในการขยายกลุ่ม และไม่ปิดบังตนเองที่จะนำเอาความคิดไปขยายต่อ เป็นการสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ว่า

การเปลี่ยนแปลง เมื่อเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และความคิด (cognitive domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4)

2.2.2.2 ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1) มีการกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างชัดเจน ที่สำคัญจะต้องเข้าใจในความเป็นกลุ่มให้มากที่สุด เช่น รวมกลุ่มกันเพื่อจุดหมายใด และมองอนาคตร่วมกันในการที่จะพัฒนาให้ไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ และกิจกรรมที่ทำนั้น เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังเช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีการกำหนดเป้าหมายร่วม เพื่อให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมไปได้อย่างยั่งยืนสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน อีกทั้งมีการพัฒนาการจัดการกลุ่มอยู่ตลอดเวลา และกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ที่มีเป้าหมายในการที่จะตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ของตำบลในเรื่องเกี่ยวกับงานหัตถกรรม และเป็นสถานที่ให้กลุ่มภายในตำบลสามารถนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายได้

2) มีการใช้บทเรียนในอดีตหรือประสบการณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมาพัฒนางานให้เหมาะสมกับศักยภาพของตนเองหรือกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มหัตกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ที่มีการนำเอาความรู้ ประสบการณ์เดิมมาใช้ เป็นการใช้ทุนทางสังคม พร้อมทั้งมีการขยายความรู้สู่กลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชน

3) ในเรื่องความสัมพันธ์ที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม มีลักษณะของความสัมพันธ์แนวราบ ซึ่งคนในชุมชนมีพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ที่สำคัญการให้ความไว้วางใจซึ่งกัน ซึ่งพบในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำทุกวันที่ 5 ของเดือน

4) การมีโครงสร้าง กฎระเบียบที่มีการยืดหยุ่น ซึ่งสังเกตได้จากการรวมกลุ่มที่มีขนาดใหญ่แต่ไปไม่รอด จึงต้องกลับมาเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กเหมือนเดิม ทำให้มีการพูดคุยกันมากขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ที่เคยมีการนำเอากฎระเบียบที่เคร่งครัดมาใช้กับกลุ่มแล้ว ไม่สามารถควบคุมสมาชิกได้

5) สมาชิกก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะต้องเชื่อใจในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

6) ผู้นำและสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีกัน การให้ความร่วมมือ และการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการทำงานของกลุ่มในทุก ๆ ขั้นตอน เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมคือ เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2544: 147-157)

7) ความต้องการอยากเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และเป็นการเตรียมความพร้อม เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม และจากภายนอกกลุ่ม ที่สอดคล้องกับ แนวคิดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ทุกแห่งที่มีความรู้กับทุกคนที่เป็นผู้รู้ และร่วมกันรังสรรค์ความรู้ใหม่อย่างไม่มีสิ้นสุด (เสรี พงค์พิศ และคณะ, 2545: 31)

2.2.2.3 ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

2.2.2.3.1 กระบวนการพัฒนาของภาครัฐ หรือการส่งเสริมของนักพัฒนาที่เข้ามาสนับสนุนนั้น มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือชุมชนเข้มแข็ง การส่งเสริมจากภายนอกเป็นการให้การสนับสนุนงบประมาณ และความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงบวก แต่ลักษณะการดำเนินงาน ยังเป็นอุปสรรคหรือปัจจัยเชิงลบในหลายประการ ได้แก่

1) การบูรณาการทั้งคน งบประมาณ

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนค่อนข้างน้อย ดังจะเห็นได้จากกระบวนการจัดทำแผนแม่บท 5 ปี (2549-2553) เป็นแผนจัดทำโดยหน่วยงานทั้ง 23 หน่วยงาน

3) ขาดความต่อเนื่องเชื่อมโยง เน้นผลลัพธ์เป็นโครงการ ๆ มากกว่ากระบวนการ

4) ขาดการเตรียมความพร้อมของกลุ่มก่อน หรือทำตามนโยบายที่เร่งรีบตามงบประมาณ หรือหมวดเงินงบประมาณที่ไม่เอื้อต่อการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ ภายใต้ฐานคิด และวิธีการแบบมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้ท้องถิ่น รวมไปถึง วิธีคิด วิธีการทำงานเพื่อการพึ่งตนเอง

5) การทำงานที่มีลักษณะครอบงำความคิดของผู้นำ กลุ่ม ชุมชน และการใช้กลุ่มหรือชุมชน เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนองนโยบาย และเป้าหมายของหน่วยงานรัฐมากกว่าจะเป็นการเสริมความเข้มแข็ง หรือตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มหรือชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารองค์กรแบบวิทยาศาสตร์ใหม่คือ การบริหารองค์กรแบบเก่า ผู้บริหารองค์กร จะมององค์กรเป็นสิ่งไม่มีชีวิต เปรียบเหมือนเครื่องจักรกลที่ขับเคลื่อนไปด้วยเฟืองเล็ก ๆ เป็นส่วน ๆ เพราะฉะนั้นจึงจะต้อง (ใช้อำนาจ) เพื่อการ “ควบคุม” “บังคับ” “สั่งการ” “ตั้งกฎเกณฑ์” ให้ทุกส่วนเป็นไปตามที่ผู้บริหารต้องการ ส่วนใดฟันเฟืองเสียหายหรือชำรุดก็ตัดทิ้งหรือเปลี่ยนออก ใส่ตัวใหม่เข้ามา มองไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนย่อยแต่ละส่วน เน้นการแข่งขันทั้งในองค์กร และนอกองค์กร ทำให้ส่วนย่อยเกิดความอึดอัด ขาดความคิดสร้างสรรค์ เครียดเรื่องแข่งขัน ขัดแย้งกันในองค์กรมากมาย หวาดระแวงกัน แย่งผลงาน คอรัปชั่น ขาดการสื่อสารกันในระดับลึก (วิธาน ฐานะวุฑฒ์, 2548: 25-26)

จากการวิจัยทำให้ทราบว่า ชุมชนเป็นอยู่แบบนี้มานานเพราะว่า ถูกปัจจัยภายนอกกระทบมานานจนเคยชิน เช่น การได้รับการพัฒนาที่เป็นสูตรสำเร็จเหมือนกันทุกหมู่บ้าน ทั้ง ๆ ที่สภาพทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน ประการสำคัญ การมุ่งพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ขาดการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาแนวคิดที่เป็นปัจจัยหลักในการจัดการตนเอง ที่จะส่งผลจากวิธีคิดสู่วิธีปฏิบัติ และขาดการวางแผนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับชุมชน ซึ่งนับว่าไม่แตกต่าง เพราะตั้งอยู่ในกรอบของราชการ ทั้งระเบียบ เวลา หมวดเงินงบประมาณ ซึ่งเป็นทั้งปัจจัยเชิงบวกและลบ ขึ้นอยู่กับความสามารถ ของกลุ่ม หากกลุ่มรู้จักใช้ให้เกิดโอกาส และรู้เท่าทันจะเกิดประโยชน์ ซึ่งหากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรู้ และเข้าใจในศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ แล้วทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยทั้งระหว่างกลุ่มด้วยกันเอง และระหว่างกลุ่มกับคนภายนอก ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น สามารถเลือกรับ ปรับใช้ และตัดสินใจได้

2.2.2.3.2 กลไกการตลาดที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่มที่ไม่สามารถควบคุมได้ และมีการแข่งขันกันสูง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มบางอย่างเป็นผลิตภัณฑ์ฟุ่มเฟือย ต้องแข่งขันกับตลาดภายนอกสูง เช่น ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

2.2.2.3.3 โอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ซึ่งค่อนข้างมีน้อย ส่วนใหญ่ จะเป็นกิจกรรมการรับรู้มากกว่า จึงส่งผลถึงความมีอิสระในการจัดการตนเอง ที่เกิดจากการคิดสู่การกระทำ เช่น การฝึกอบรมให้ความรู้ และการศึกษาดูงานที่ขาดการเตรียมความพร้อม ในข้อมูลที่ต้องการอยากรู้ และการถอดบทเรียน

2.2.2.3.4 ตัวทีมวิจัย ทำหน้าที่ให้การส่งเสริม และพัฒนาตามกรอบแนวคิดเดิมเมื่อมีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการตนเอง มีความพยายามนำเอาความรู้ มาปรับบทบาทการพัฒนาใหม่ ซึ่งอาจยังไม่เห็นผลอย่างชัดเจน ต้องใช้ระยะเวลามากกว่าเดิม ในการปรับเปลี่ยนแนวคิดสู่แนวปฏิบัติ ทั้งตัวทีมวิจัยเองและกลุ่ม ที่จะต้องมีการทำกิจกรรมไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ เพื่อสร้าง ความมั่นใจให้เกิดขึ้น

สรุปว่า กลุ่มอาชีพการจัดการตนเองได้นั้น พบว่า กลุ่มต้องมีความสัมพันธ์โดยเฉพาะความสัมพันธ์แนวราบ ซึ่งต้องมีการสร้าง และรักษาให้คงอยู่ตลอดเวลา และผู้นำที่มีลักษณะของความเป็นผู้นำที่ไม่ผูกขาด มีศีลธรรม ประการสำคัญทั้งผู้นำและสมาชิกกลุ่มต้องใฝ่รู้เพื่อพัฒนาตนเอง และ ใช้ข้อมูล ความรู้ประกอบการตัดสินใจในการเลือกรับเฉพาะที่เป็นโอกาสหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่ม นอกจากนั้น กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้นั้น ยังประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ คือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก เป็นต้น ดังภาพ 9

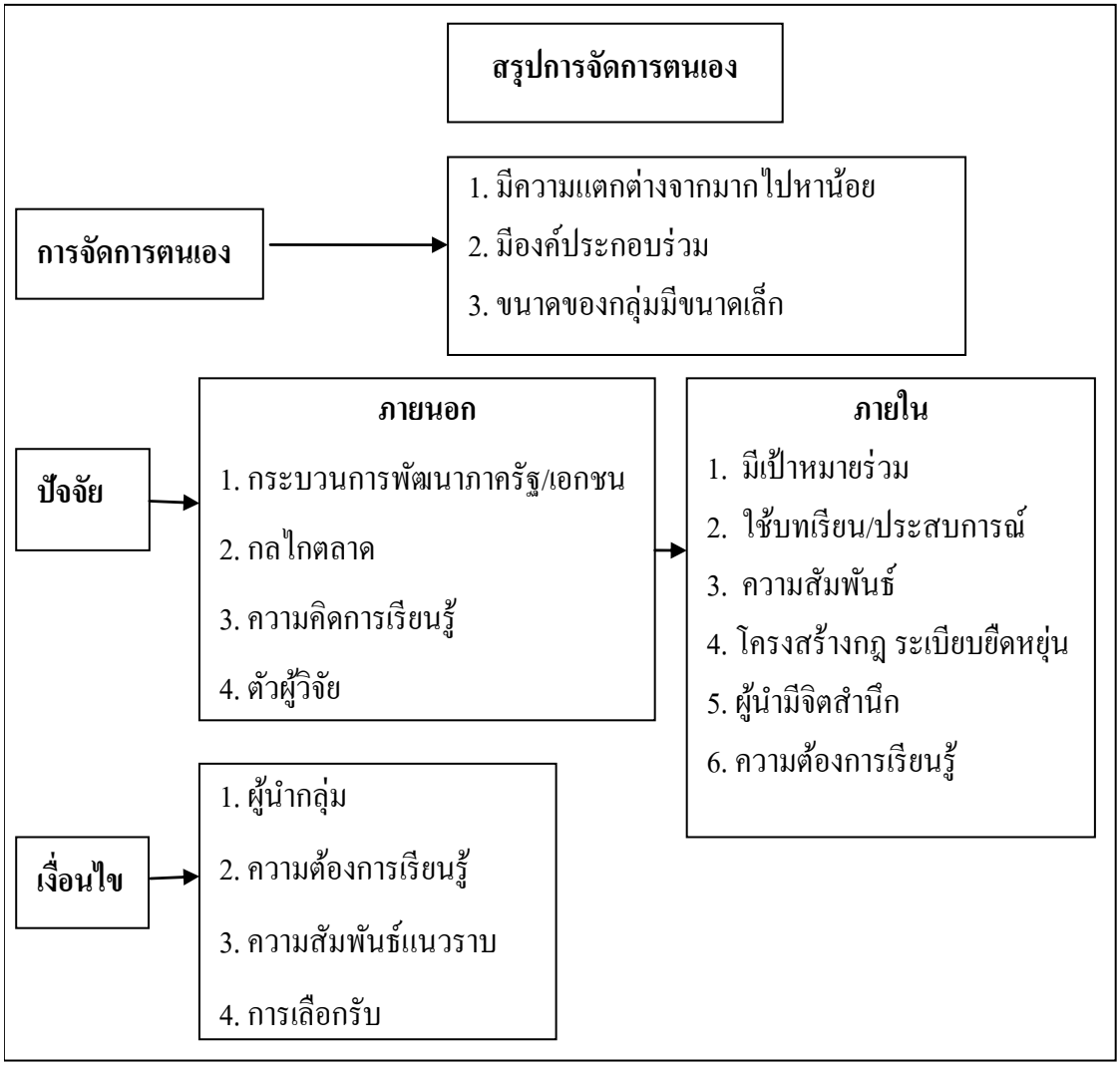

ภาพ 29 สรุปการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

อย่างไรก็ตาม กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้อยู่แล้วตามบริบท หรือภูมิสังคมของของกลุ่มเอง แม้ว่าจะถูกครอบงำด้วยกระแสการพัฒนา โดยดูจากการรู้จักตนเอง และใช้ข้อมูลความรู้ทั้งจากบทเรียน และความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ตามความเหมาะสม ประการสำคัญมีความสัมพันธ์แนวราบ และเพื่อให้กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นการเสริมศักยภาพให้กลุ่มอาชีพเกิดความมั่นใจมากขึ้น และเป็นการสร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น ทั้งระหว่างกลุ่มในชุมชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มนอกชุมชน

ตอนที่ 3 กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ เพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มอาชีพที่ศึกษาสามารถจัดการตนเองได้นั้น โดยดูได้จากการยืดหยุ่น การปรับตัว การเรียนรู้ การรู้จักตนเองทั้งเป้าหมาย ศักยภาพ และด้านปัญหา มีการใช้ข้อมูลหรือความรู้เพื่อการตัดสินใจอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ และการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ มีพลวัตในการจัดการตนเองที่สอดคล้องกับ เช่น มีการขยายกลุ่มบ้าง แต่เมื่อดำเนินการต่อไปไม่ได้ก็มีการปรับขนาดของกลุ่มเพื่อการอยู่รอด เป็นต้น และขึ้นอยู่กับปัจจัย และเงื่อนไข ทั้งภายในและภายนอก ทำให้กลุ่มอาชีพเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะด้านโครงสร้าง คือ ขนาดของสมาชิกกลุ่มที่ลดลงจากเดิม เนื่องจากว่า เมื่อกลุ่มมีขนาดโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น ความเป็นผู้นำ ของแต่ละกลุ่มซึ่งส่วนใหญ่เป็นสุภาพสตรี ในด้านความสัมพันธ์ พบว่า ต้องสร้างจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิด แล้วค่อยขยายสู่บุคคลภายนอก หรือเป็นการสร้างที่เริ่มจากระหว่างปัจเจก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ปัจจัยภายในกลุ่มมีองค์ประกอบที่เพียงพอ และปัจจัยภายนอกที่มีความปรารถนาดี แต่กลุ่มไม่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไปได้ ทำให้ขนาดของกลุ่มเล็กลงเหมือนเดิมแล้วดำเนินการต่อ เพื่อรอการเจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป ถึงแม้ว่า กลุ่มอาชีพจะมีการจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่กลุ่มอาชีพมีน้อยหรือยังไม่เพียงพอ เช่น ด้านกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการขยายความรู้ การสร้างความรู้ การใช้ความรู้ ด้านวิธีคิดสร้างสรรค์ ด้านการใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และความพึงพอใจ เป็นต้น ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าว หากได้รับการพัฒนาศักยภาพตามกระบวนการแล้ว สามารถส่งผลทำให้กลุ่มอาชีพจัดการตนเองได้สูงขึ้น ดังกระบวนการ คือ

1. ออกแบบกระบวนการพัฒนาศักยภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้แยกการวิจัยออกจากการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการออกแบบเสริมศักยภาพให้กับกลุ่มที่มีการใช้ฐานข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ โดยเฉพาะด้านเนื้อหาที่ยังต้องเพิ่มเติมความรู้ ความเข้าใจให้กับกลุ่ม โดยการวางแผน และทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ช่วงระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มที่ผ่านมา ยังไม่สามารถทำให้กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากนัก ด้วยข้อจำกัดของระยะเวลา ดังนั้นทีมวิจัย จึงได้เสนอแนวคิดร่วมกับกลุ่มว่า หากจะทำให้กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงให้สามารถนำสู่การเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่สามารถจัดการตนเองได้นั้น จะมีแนวทางใดบ้าง จึงร่วมกันพิจารณาหาแนวทาง เพื่อการปฏิบัติจริงไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ และได้ออกแบบกระบวนการการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ ดังภาพ 30

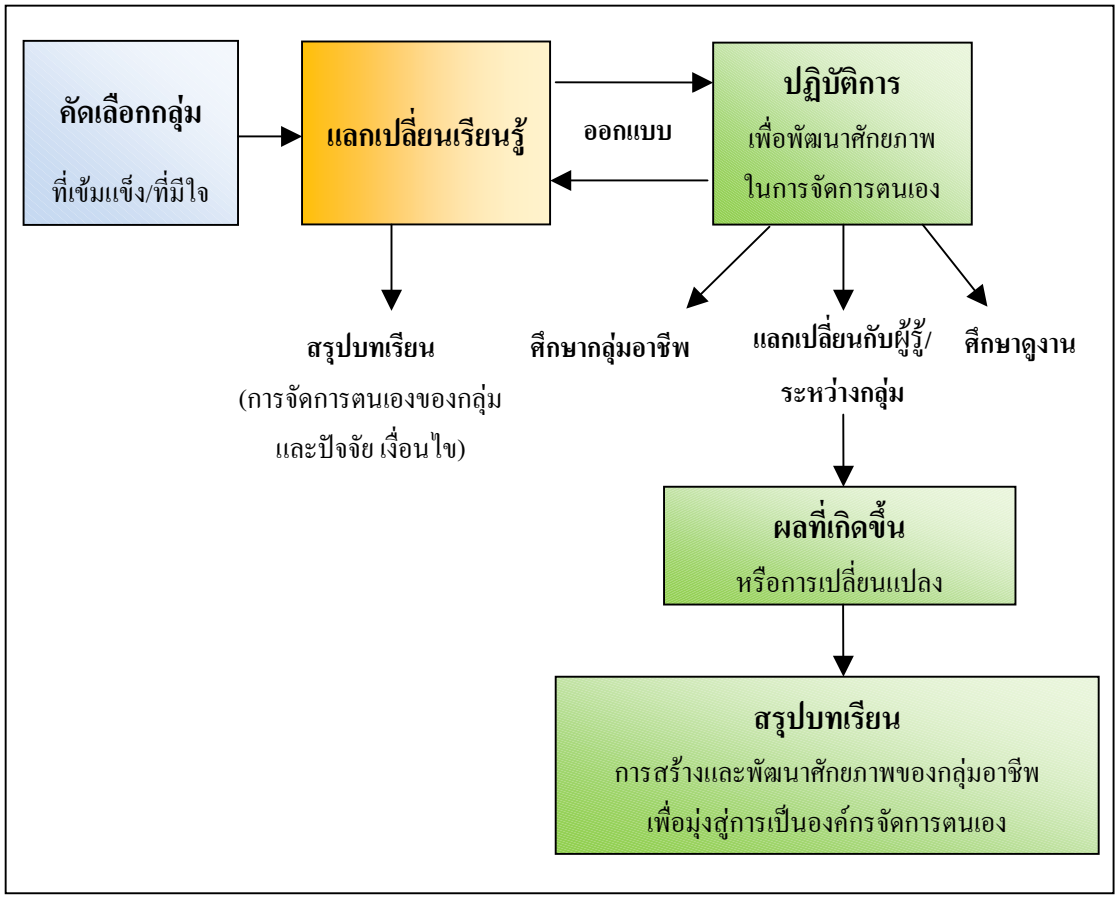

ภาพ 20 กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ

2. การปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ มีขั้นตอนดังนี้

2.1 การคัดเลือกกลุ่ม ใช้วิธีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนโดยเลือกกลุ่มอาชีพในตำบลบ้านสหกรณ์ จำนวน 11 กลุ่ม ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ครั้ง

เวทีครั้งที่ 1 เป็นการแลกเปลี่ยนลักษณะการติดตามงานเพื่อทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม และเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนในประเด็นที่ตนเองสนใจ เช่น กระบวนการทำงานของกลุ่ม และตั้งประเด็นไว้ว่า หากจะพัฒนากลุ่มให้สามารถจัดการตนเองได้จะทำอย่างไร แล้วมาพูดคุย แลกเปลี่ยนในเวทีครั้งที่ 2

เวทีครั้งที่ 2 มีการจัดลำดับกลุ่มที่ยังมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มอยู่ โดยกลุ่มใช้ข้อมูลจากเวทีครั้งที่ 1 มาวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจในการคัดเลือกกลุ่มอาชีพเข้าร่วม

ในการวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง การจัดทำบัญชีการประชุม โครงสร้างการบริหารงาน ความสัมพันธ์ และการตลาด เป็นต้น แล้วจัดแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 ระดับ คือ เข้มแข็ง ปานกลาง และอ่อนแอ จนได้กลุ่มที่สามารถเป็นตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย โดยเลือกจากกลุ่มที่มีระดับความเข้มแข็ง และถือว่าเป็นกลุ่มที่มีใจอยากจะเรียนรู้ จำนวน 4 กลุ่มเท่านั้น เพราะว่า เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการได้ และจะเป็นการขยายผล หรือเป็นต้นแบบแนวทางการพัฒนากลุ่มอื่นต่อไปได้คือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 กลุ่มทำขนม และกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 3 และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ อยู่ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 พร้อมทั้งชี้แจงเกี่ยวกับข้อดี ผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งต่อตนเอง กลุ่ม และชุมชน ในการเข้าร่วมกิจกรรม และคัดเลือกตัวแทนของแต่ละกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ผู้ช่วยนักวิจัยจำนวน 4 คน คือ นางเทพวรรณ รุ้งแก้ว นางสมศรี สมพุฒิ นางสุวรรณ ไชยวงค์ และนายบุญยืน ธิอินโต

เวทีครั้งที่ 3 เป็นการรวมกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม มาแลกเปลี่ยนแนวคิดในการทำงานวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของการทำงานวิจัยร่วมกัน และเพื่อให้รู้ข้อมูลเชิงลึกของกลุ่ม หลังจากนั้น มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่มย่อย การสัมภาษณ์ เพื่อการจัดเก็บข้อมูล แล้วมาประมวล เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เห็นภาพรวมของกลุ่มให้ชัดเจน มากขึ้น ระดมความคาดหวังหรือภาพอนาคตของกลุ่ม และเติมแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองตามภาพฝันที่กลุ่มได้คาดหวังไว้ เช่น ต้องการทำให้กลุ่มอยู่รอดได้ ต้องมีรายได้หมุนเวียน ต้องร่วมมือกัน ต้องมีคนมาช่วยกระตุ้นส่งเสริม ต้องพึ่งตนเองก่อนเป็นอันดับแรก ต้องคิดทำร่วมกัน และต้องทำให้เหมาะสมกับกำลังตนเอง เป็นต้น ประการสำคัญคือ มีการสรุปบทเรียนทุกครั้งหลังการดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้น และคืนข้อมูลเป็นระยะ ๆ

2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกกลุ่มแล้ว หากสมาชิกกลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้ศักยภาพที่กลุ่มมีอยู่ เพื่อเสริมสร้างแนวคิด ในการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังร่วม ดังนั้น จึงกำหนดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการพัฒนาศักยภาพ และมีการสรุปบทเรียนหลังกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อปรับปรุงและแก้ไขปรับใช้ในเวทีต่อ ๆ ไป ซึ่งจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน จากการศึกษาบริบทพื้นที่ผ่านกระบวนการการจัดกิจกรรมร่วมกัน พบว่า ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา คือ ช่วงแรกตั้งโครงการฯ ถึงปี 2546 อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จำกัดขึ้นในปี 2524 และเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน และช่วงที่ 2 ตั้งแต่ ปี 2546-ปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พบว่า การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม แต่การทำงานร่วมกันของหน่วยงานยังขาดการบูรณาการ มีกลุ่มอาชีพเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นกลุ่มเกิดขึ้นเองและจากภายนอกมากระตุ้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มหรือชุมชนคือ เป็นผู้รับฝ่ายเดียว ขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่ขาดความต่อเนื่อง และขาดความเชื่อมโยง ดังนั้น จึงต้องมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อให้กลุ่มได้มีโอกาสนำความรู้ และประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ มาพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการให้กลุ่มได้วิเคราะห์ ทบทวน และสรุปบทเรียนร่วมกัน เพื่อให้รู้ว่ากลุ่มมีศักยภาพ มีปัญหา มีการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบ และความเชื่อมโยงในทุกมิติที่ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเองให้สูงขึ้น โดยการให้กลุ่มได้มีโอกาสนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริงมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่เพียงพอ จึงต้องแสวงหาความรู้จากภายนอกมาผสมผสานเพื่อประยุกต์ใช้ตามศักยภาพ และความเหมาะสม โดยการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติ และสรุปบทเรียน เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทีมวิจัยจึงได้นำแนวคิดการเรียนรู้ของ วิศิษฐ์ วังวิญญู มาเป็นกรอบในการออกแบบการเรียนรู้ ดังมีกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ ดังนี้

1) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม
2) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้
3) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอกหรือการศึกษาดูงาน
4) กิจกรรมการสรุปบทเรียน และการคืนข้อมูล

2.3 ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาศักยภาพในการจัดการตนเองกลุ่มอาชีพ

จากการวิเคราะห์ระดับการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ และปัจจัย เงื่อนไขแล้วพบว่า กลุ่มยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญ เพื่อทำให้กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านกระบวนการเรียนรู้ในประเด็นการสร้างความรู้ การใช้ความรู้ การขยายความรู้ ด้านวิธีคิดที่สร้างสรรค์ คิดอย่างอิสระ เป็นธรรมชาติ และด้านข้อมูลที่จำเป็นต้องมีและใช้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ซึ่งหากกลุ่มได้มีการพัฒนาศักยภาพโดยกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาโดยการปฏิบัติจริง ตามกระบวนการดังกล่าวที่ได้วางแผนไว้ ดังนี้

2.3.1 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้รู้

ชื่อกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้รู้

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก และให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจต่อองค์กรกลุ่มของตนเอง ให้เกิดทักษะต่อองค์กร

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขนม กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ จำนวน 27 คน

วัน เวลา สถานที่ 12 มีนาคม 2550 ณ ศาลาวัดบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานงานกับผู้รู้เพื่อเป็นวิทยากร ประสานวิทยากรกระบวนการและผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่ม ในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่

2. ดำเนินการตามกิจกรรม ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน

3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

จากการเชิญผู้รู้ที่มีประสบการณ์การทำงานกับกลุ่ม ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จที่เป็นระดับชาวบ้านเหมือนกัน เพราะว่า ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่คือ นายสุจิตต์ ใจมา ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางจำปี โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก และให้สมาชิกมีความรู้ ความเข้าใจต่อองค์กรกลุ่มของตนเอง ให้เกิดทักษะต่อองค์กร โดยมีประเด็นในการแลกเปลี่ยน ได้แก่ กระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงาน ผลกระทบจากการดำเนินงาน และแนวทางการพัฒนา ซึ่งสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมในกิจกรรม มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามประเด็นเป็นอย่างดี และหลังจากการจัดกิจกรรม ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกิจกรรมดังกล่าวร่วมกับสมาชิกด้วย จากการดำเนินกิจกรรมสรุปได้ดังนี้

ความรู้

1. ทำให้ได้รู้หลักการทำงานของแต่ละแห่งที่เป็นตัวอย่างทั้งดี และไม่ดี

2. ทำให้ได้แนวทางการทำงานที่หลากหลาย

3. พูดคุยเชิงลึกได้มากหากมีการเชิญผู้รู้ในหลาย ๆ เรื่องมาแลกเปลี่ยนกันในลักษณะนี้ได้ก็เป็นสิ่งที่ดี

4. กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ต้องการพัฒนาทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่มาทำให้เกิดเป็นมูลค่า หรือรายได้แก่กลุ่ม

5. กลุ่มธนาคารหมู่บ้านต้องการอยากเห็นการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องการออมทรัพย์ทั้งระดับหมู่บ้าน และเชื่อมโยงกันทั้งตำบล ให้สามารถช่วยกันได้ในระดับที่กว้างมากขึ้น

6. กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายอต้องการทำให้กลุ่มมีการผลิตแบบครบวงจร และจะทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านหัตถกรรมของชุมชน พร้อมทั้งเป็นสถานที่ให้เกษตรกรหรือกลุ่มต่าง ๆ สามารถนำผลิตภัณฑ์มาจำหน่าย

7. กลุ่มทำขนม ต้องการหาอาชีพเสริมให้กับสมาชิกแม่บ้านในหมู่บ้านที่ยังไม่มีอาชีพที่แน่นอน และไม่ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ส่วนกลุ่มของตนเองคิดว่าพออยู่ได้

8. ถ้ามีโอกาสได้ออกไปศึกษาดูงานร่วมด้วย ยิ่งเป็นการดีที่จะได้ มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน และได้สัมผัสของจริง ซึ่งสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เห็นชอบกับวิธีนี้

9. สมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ กล่าวว่า จะต้องนำชุดความรู้ที่ได้ ไปเล่าให้เพื่อนสมาชิกได้รู้ด้วย

10. การพัฒนาที่เริ่มจากการมองย้อนหรือการทบทวนอดีต และปัจจุบันด้วยว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

11. การเปลี่ยนแปลงจะต้องเริ่มต้นที่การเปลี่ยนวิธีคิดวิธีทำจากตนเองก่อน และทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

12. การจะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ต้องเริ่มจากความรู้ที่ตนเองมีอยู่ ความรู้จากคนในชุมชน แล้วผสมผสานกับความรู้จากภายนอก

กระบวนการ

1. โดยส่วนมาก พูดถึงการทำกิจกรรมลักษณะนี้ว่า เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ทำให้ได้บรรยากาศของการแลกเปลี่ยนที่เป็นกันเอง และพูดคุยเชิงลึกได้โดยไม่ปิดบัง

2. สถานที่มีสภาพเป็นห้องโล่ง สามารถนั่งล้อมวงพูดคุยกันได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องเสียง และมีวิทยากรกระบวนการทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูล และสรุปตามประเด็น

3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรมว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพราะได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันที่ไม่เป็นทางการ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใกล้ตัวและเป็นประสบการณ์ชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน

สรุปจากการดำเนินกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับผู้รู้ ช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ และตัวอย่างจริง เป็นข้อคิดหรือความรู้ใหม่ ที่มีการกระตุ้นวิธีคิดที่เป็นแบบองค์รวม ไม่แยกส่วนระหว่างชีวิตกับงาน สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มได้บางส่วน เช่น การทำงานที่เริ่มจากให้รู้จักตนเองก่อน การทำเป็นตัวอย่างให้เห็น การทำงานร่วมกันที่ทำด้วย

ความรัก ความตั้งใจจริง มีเป้าหมายร่วมกัน ความอดทน การรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น และนำประสบการณ์เดิมมาเป็นบทเรียน ที่สำคัญการพูดคุยกันบ่อย ๆ สามารถแก้ปัญหาได้ ทั้งเรื่องส่วนตัวหรือ เรื่องงาน อย่างไรก็ตาม จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง จึงได้วางแผนร่วมกับกลุ่ม ในการที่จะทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มต่อ โดยการนำเอาความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มอีกครั้งหนึ่ง

ภาพ21-25 บรรยากาศการเรียนรู้ท่ามกลางธรรมชาติ

2.3.2 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

ชื่อกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

วัตถุประสงค์ เพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน ในการหาแนวทางที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มของตนเองได้

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่กับกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

วัน เวลา สถานที่ 22 เมษายน 2550 ณ รีสอร์ท บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 8 จำนวน 10 คน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานกับผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่มในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่
2. ดำเนินการตามกิจกรรม ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน
3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

จากที่ได้มีการเชิญผู้รู้มาแลกเปลี่ยนกับกลุ่มแล้ว ได้มีการนำเอาชุดความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มอีกครั้งหนึ่งคือ ระหว่างกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่กับกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน เพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน ในการหาแนวทางที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ กับกลุ่มของตนเองได้ ในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

ความรู้

1. การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งสมาชิกบางคนเคยทำ แต่ทำโดยไม่รู้เป้าเหมายที่ชัดเจน มีเจ้าหน้าที่สั่งให้ทำก็ทำตาม หลังจากได้แลกเปลี่ยนกันในเวที และจากการได้รู้ข้อมูลชุมชนในเวทีอื่น จึงมีบางกลุ่มมองเห็นประโยชน์ และต้องการนำวิธีการนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์กับตนเองและกลุ่มคือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาแนวทางในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และวางแผนเพื่อการพัฒนาต่อไป

2. กิจกรรมการออมเงิน ซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนทุกกลุ่มเห็นด้วยกันว่า ต้องมีการออมเงินเพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม เป็นการพึ่งตนเอง และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในอนาคตได้

3. การส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้การทำงานกับผู้ใหญ่ ของกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน เป็นการวางแผนการสืบทอดในอนาคต

4. เป็นการดำเนินงานที่มีบุคคลต่างวัยเข้าร่วมในกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ และสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้น

5. การทำงานของกลุ่มมีความยืดหยุ่น และเอื้ออาทรกัน

6. การมีเวลามาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันบ่อยขึ้น ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้ง ความไม่ไว้ใจกันลงได้ และมีการรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่นอย่างมีเหตุผล

7. การทำงานตามศักยภาพที่กลุ่มมีอยู่ ไม่ก้าวกระโดด หรือโลภมาก แต่ทำด้วยความพอเพียง แบบค่อยเป็นค่อยไป

8. การวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน และต้องปฏิบัติร่วมกัน

9. จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนส่วนรวมด้วย

กระบวนการ

1. บรรยากาศของการแลกเปลี่ยนที่เป็นกันเอง พูดคุยอย่างสนุกสนาน มีการนำเอาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมาเป็นของฝากด้วย นับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เริ่มจากการรู้จักหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว

2. การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะว่าสมาชิกกลุ่มมีความคุ้นเคยจากการพบปะ แลกเปลี่ยนกันบ่อย ๆ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมบ้าง เช่น การดำเนินกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ ที่มีการพูดคุยเรื่องเกี่ยวข้องกับกลุ่มโดยตรง และการเป็นผู้ทำหน้าที่แลกเปลี่ยนที่ไม่ใช่เป็นผู้รับฟังเหมือนในอดีต

ชื่อกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม

วัตถุประสงค์ เพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน ในการหาแนวทางที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มของตนเองได้

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย และกลุ่มทำขนม จำนวน 12 คน

วัน เวลา สถานที่ 26 เมษายน 2550 ณ ศาลาเอนกประสงค์วัดบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานกับผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่มในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่

2. ดำเนินการตามกิจกรรม ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน

3. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

จากที่ได้มีการเชิญผู้รู้มาแลกเปลี่ยนกับกลุ่มแล้ว ก็ได้มีการนำเอาชุดความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างกลุ่มอีกครั้งหนึ่งคือ และกลุ่มหัตถกรรม

แปรรูปผ้าฝ้ายกับกลุ่มทำขนม เพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน ในการหาแนวทางที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ กับกลุ่มของตนเองได้ ในการจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม สรุปได้ดังนี้

ความรู้

1. การทำงานด้วยความไว้วางใจกัน สามารถทำหน้าที่ได้หลายอย่าง เป็นการเรียนรู้ และทำแทนกันได้ของกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย

2. กิจกรรมการออมเงิน ซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนทุกกลุ่มเห็นด้วยกันว่า ต้องมีการออมเงิน เพื่อประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม เป็นการพึ่งตนเอง และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในอนาคตได้ แต่เนื่องจากสมาชิกกลุ่มมีการออมทรัพย์กับกลุ่มอื่นที่อยู่ในชุมชนอยู่แล้ว หากจะทำเฉพาะกลุ่มอาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับสมาชิกบางคนได้ จึงยังไม่มีการออมทรัพย์เฉพาะกลุ่ม

3. การวางแผนโดยส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ฝึกการปฏิบัติงานที่ง่าย ๆ สำหรับเยาวชน เพื่อรองรับการแก้ไขปัญหางานที่สามชิกกลุ่มทำไม่ทัน และเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หรือเป็นอาชีพทางเลือกในช่วงปิดภาคเรียนได้ (กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย)

4. มีการให้คำแนะนำซึ่งกันและกัน เช่นกลุ่มทำขนมจะต้องมีผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย และใช้ช่องทางการตลาดเดิม เป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับผู้ซื้อ

5. การทำงานตามศักยภาพที่กลุ่มมีอยู่ ไม่ก้าวกระโดด หรือโลภมาก เหมือนเช่นในอดีต แต่ทำด้วยความพอเพียง แบบค่อยเป็นค่อยไปของกลุ่มทำขนม

6. จัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกและชุมชนส่วนรวมด้วย

7. การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบและตัดสินใจในการวางแผนการผลิต ส่วนบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือนมีสมาชิกบางคนทำบ้าง

8. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้ดี และต้องการให้มีกลุ่มมากกว่านี้ เพื่อจะเรียนรู้การดำเนินงานของกลุ่มที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเรียนรู้เฉพาะภายในชุมชนตำบลบ้านสหกรณ์ แล้วค่อยขยายสู่ภายนอก

สรุปผลที่ได้จากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่ม เป็นวิธีการแลกเปลี่ยนที่มีการนำเอาความรู้ที่แต่ละคนมีอยู่ มาพูดคุย แลกเปลี่ยนกัน เป็นการเสริมความรู้ ให้แก่กันและกัน เพราะบางกลุ่มก่อตั้งมานาน ย่อมมีการเรียนรู้ และมีประสบการณ์มากพอ ที่จะแลกเปลี่ยนกันได้ ซึ่งจากการทำกิจกรรมดังกล่าว ยังไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม แต่เป็นการช่วยให้เห็นแนวทางการปรับปรุงเพิ่มเติม ซึ่งสมาชิกกลุ่มกล่าวว่า หากได้ออกไปสัมผัส

กับตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จจริง เป็นการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งวิธีคิด วิธีทำ สามารถทำให้เกิดความรู้ และแนวทางการนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองและกลุ่มได้ด้วย จึงได้มีการวางแผนร่วมกันต่อ โดยการรวมทั้ง 4 กลุ่ม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอีก เพื่อให้สมาชิกลุ่มพิจารณาร่วมกันว่า สามารถนำเอาความรู้ในเรื่องใดบ้างไปปรับประยุกต์ใช้กับตนเองหรือกลุ่มได้ ซึ่งส่วนมากเป็นเรื่องการทำบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน การทำงานที่ยึดหลักของความยืดหยุ่น และการให้บุตรหลานออมเงิน เป็นต้น นอกจากนั้นให้สมาชิกร่วมกันหาข้อมูลที่จะเป็นแหล่งศึกษาดูงานสำหรับการพัฒนาตนเองและกลุ่ม

ภาพ 26-29 การเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม

2.3.3 กิจกรรมการศึกษาดูงาน

ชื่อกิจกรรม การศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มได้

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขนม กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ จำนวน 12 คน

วัน เวลา สถานที่ 16-17 พฤษภาคม 2550 ณ บ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานกับผู้นำหมู่บ้านบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่ และประสานกับกลุ่มแต่ละกลุ่มในการเตรียมความพร้อม
2. วางแนวทางการศึกษาดูงานในการกำหนดประเด็น และผู้รับผิดชอบ
3. ดำเนินการตามกิจกรรม
4. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

การศึกษาดูงาน นับเป็นกิจกรรมหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ นอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองในชุมชนทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม การแลกเปลี่ยนกับผู้รู้แล้ว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนภายนอกนับว่า มีความสำคัญและจำเป็นเพราะว่า เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนกับความรู้จากภายนอก เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มได้ ซึ่งการแสวงหาความรู้จากภายนอกองค์กรในกิจกรรมนี้ ได้นำแกนนำกลุ่ม สมาชิกกลุ่มทั้ง 4 กลุ่ม ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการการดำเนินงานของชุดรัฐมนตรีที่บ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการจำลองรูปแบบการบริหารประเทศ มาประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยพักค้างคืนกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพูดคุยกันแบบเชิงลึก เรียนรู้วิธีการจากชุมชนอื่น ซึ่งเหตุผลที่เลือกบ้านปางจำปีนั้น ทีมวิจัยได้ปรึกษาหารือกับกลุ่ม โดยใช้วิธีการเล่าเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาของคนกลุ่มหนึ่งของชุมชนบ้านปางจำปีว่า เป็นหมู่บ้านที่ไม่เคยได้รับการพัฒนามาก่อน อีกทั้งมีหน่วยงานจากภายนอกเข้าไปส่งเสริมน้อย ในการพัฒนาของหมู่บ้านใช้กระบวนการกลุ่มโดยคนจำนวนหนึ่ง เพื่อเรียนรู้และเข้าใจตนเอง ที่จะต้องรู้จักตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะผู้นำ ต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่นการเลิกเหล้า การหยุดอาชีพการตัดไม้ขาย ต้มเหล้าเถื่อน เมื่อผู้นำ

สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เกิดความศรัทธาจากชาวบ้าน และได้รับความร่วมมือ แต่สิ่งสำคัญคือ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านงานวิจัยท้องถิ่น สามารถทำให้เข้าใจตนเองมากขึ้น เข้าใจชุมชน นำสู่การจัดการและวางแผนการพัฒนาชุมชนได้ จากนั้น ทีมวิจัยกับกลุ่มได้วิเคราะห์และตกลงร่วมกัน เพื่อวางแผนการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนภายนอก จึงเลือกหมู่บ้านปางจำปี โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเริ่มจากการเรียนรู้จากการเล่าเรื่อง การทบทวนสถานการณ์ของการพัฒนาหมู่บ้านปางจำปี ความเป็นชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

กิจกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะแบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยมีหลักคิดที่ว่า มีคนอื่นทำได้ดีอยู่แล้ว ในเรื่องที่เราอยากพัฒนาหรือปรับปรุง ไม่ควรเสียเวลาคิดขึ้นใหม่ด้วยตนเอง ควรเรียนลัดโดยนำตัวอย่างจากผู้ที่ทำได้ดีอยู่แล้ว มาปรับใช้กับงานของกลุ่ม แล้วพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น แต่ไม่ใช่ลอกวิธีการมาทั้งหมด จะต้องไปเรียนรู้แนวคิด แนวการทำงาน ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง ที่ไม่ใช่ความรู้เชิงทฤษฎี แล้วมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการทำงานของกลุ่ม โดยมีการกำหนดประเด็นไว้ คือ แนวคิดในการพัฒนา และกระบวนการพัฒนา มีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการดำเนินงานอย่างไร การจัดการกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางการดำเนินงาน เป็นต้น

ความรู้

1. ได้เรียนรู้ และสัมผัสกับผลที่เกิดขึ้นจริงจากตัวอย่าง ทั้งวิธีคิด และวิธีดำเนินการ ที่เริ่มจากการทบทวนเพื่อให้รู้จักตนเองมากขึ้น
2. ได้แนวคิดที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ได้กับตนเอง เช่น แนวคิดการพึ่งตนเอง การมีและใช้ข้อมูลเป็นฐานประกอบการตัดสินใจ
3. การพัฒนาที่เริ่มจากการกระตุ้นจากภายนอก พร้อม ๆ กับการเรียนรู้เพื่อให้รู้จักตนเอง และสร้างโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านงานวิจัยท้องถิ่น
4. การพัฒนาที่เริ่มจากตนเองก่อน แล้วค่อยขยายสู่บุคคลในครอบครัว และกลุ่มคนในชุมชน หรือเป็นการระเบิดจากภายใน
5. มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติจริงเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง
6. ต้องมีการเรียนรู้อยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
7. ต้องมีกลุ่มคนที่มีจิตสาธารณะที่ต้องการพัฒนาเหมือนกัน
8. จะต้องได้รับโอกาสการพัฒนาต่อเนื่องอย่างเป็นกระบวนการ
9. ได้เพื่อนใหม่ที่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาได้

10. มีการใช้ความรู้ที่ตนเองได้ไปเรียนรู้ นำมาแลกเปลี่ยนให้สมาชิกกลุ่มได้รับรู้ด้วย เป็นการขยายความรู้

11. มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติจริงที่มีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป

12. การเตรียมข้อมูลก่อนการไปศึกษาดูงาน และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อนำความรู้ หรือสิ่งที่พบเห็น มาทำการแลกเปลี่ยนกันในเวทีอีกครั้งหนึ่ง

กระบวนการ

1. บรรยากาศของการไปศึกษาดูงาน มีการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นกันเอง เพราะเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน บางคนรู้จักกันมาก่อน พูดคุยอย่างสนุกสนาน มีการนำเอาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปเป็นของฝากด้วย

2. การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะว่าสมาชิกกลุ่มมีความคุ้นเคยกันบ้าง และมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมจากเดิมบ้างเช่น มีการเตรียมข้อมูลพร้อมกับแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาแลกเปลี่ยนกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นการทบทวน และสังเคราะห์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับตนเองและกลุ่ม

3. เป็นการเรียนรู้ที่ไม่เครียด

สรุปจากการได้ไปเรียนรู้กับชุมชนภายนอก ได้เห็นและสัมผัสความจริงแล้ว สมาชิกกลุ่มบางคนกล่าวว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากตัวเองก่อน ให้รู้จักตนเองให้มาก แล้วทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง (บุญยืน ธิอินโต, 2550) และต้องใช้เวลาในการสร้างจากวิธีคิดสู่วิธีทำที่เป็นรูปธรรมให้เห็นชัดเจน โดยค้นหาความรู้ที่ตนเองมีอยู่ แล้วผสมผสานกับความรู้จากภายนอกมาดำเนินการที่สำคัญต้องใช้เวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ว่าการเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นเป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคล การได้มีโอกาสในการถ่ายทอด รับ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์จากกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิดผลดีหลายประการ ทั้งการเรียนรู้เนื้อหาความรู้ การสร้างสรรค์ผลงานที่ดีกว่าการเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกับคนอื่น และที่สำคัญคือ การที่สามารถจะเรียนรู้จากบุคคลอื่นได้ทุกแง่ ทุกมุมทั้งเรียนรู้ที่จะเลือกสิ่งดีของบุคคลมาปรับใช้กับตนเอง เลือกมองสิ่งไม่ดีของคนอื่น เพื่อปรับปรุงตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (วิศิษฐ์ วังวิญญ, 2548: 4)

จากการที่ทีมวิจัย ได้แลกเปลี่ยนกับผู้ที่ไปศึกษาดูงานว่า ได้ความรู้อะไรบ้างจากการศึกษาดูงาน บางคนกล่าวว่า ได้เป็นการกระตุ้นตัวเอง ได้เพื่อนใหม่ที่จะปรึกษาได้ในอนาคต ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้บรรยากาศที่เป็นกันเอง มีความเป็นอิสระเป็นต้น และหลังจากการศึกษาดูงาน ทีมวิจัยได้สังเกตสมาชิกกลุ่ม พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีคิด และวิธีทำ ยังไม่ชัดเจนมากนัก แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเช่น เริ่มคิดพึ่งตนเองก่อน

โดยดูจากการที่ผู้นำกลุ่มทำขนม สมาชิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการเฉลิมพระเกียรติหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีกระบวนการพัฒนาที่เริ่มจากสิ่งที่ตนเองมีความรู้อยู่แล้ว และเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากภายนอก

2.3.4 การสรุปบทเรียน และการคืนข้อมูล

ชื่อกิจกรรม การสรุปบทเรียน และการคืนข้อมูล

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการทบทวนเพื่อให้รู้จักตนเอง รวมทั้งเป็นการตรวจสอบข้อมูล เพื่อความถูกต้อง และยังเป็นการนำเสนอให้เห็นเป็นกระบวนการพัฒนาที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขนม กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ จำนวน 26 คน

วัน เวลา สถานที่ 26 กรกฎาคม 2550 ณ ศาลาวัดบ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประสานกับผู้นำกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม ในการกำหนดวัน เวลา และสถานที่
2. ประสานวิทยากร
3. ดำเนินการตามกิจกรรม
4. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการดำเนินงาน

กิจกรรมการสรุปบทเรียนและการคืนข้อมูลให้แก่กลุ่มอาชีพนั้น เป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ หลังจากปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เสร็จสิ้น จำเป็นต้องมีการสรุปบทเรียนพร้อมทั้งคืนข้อมูลให้กลุ่มและชุมชนได้ทราบ โดยการนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้น เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมา ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้รับทราบถึงสถานการณ์วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาอุปสรรค ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมพบว่า วิธีคิดของกลุ่มจะมองไปข้างหน้าโดยไม่คิดหวังพึ่งตนเอง

ความรู้

1. เป็นการทบทวนเพื่อให้รู้จักตนเอง และเป็นการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันกับกลุ่มเพื่อความถูกต้อง

2. เป็นการนำเสนอให้เห็นกระบวนการพัฒนาที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3. สมาชิกกลุ่มได้มองเห็นความเป็นจริงตลอดเวลา ได้มีเวลาคิด ทบทวนอยู่เสมอ พร้อมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้คนในกลุ่มได้มีพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น เพื่อจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน

4. การยอมรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นด้วยเหตุและผล

5. สมาชิกบางคนไม่ค่อยพูดและไม่กล้าแสดงออก แต่เมื่อเข้าร่วมในกิจกรรมบ่อยขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือ กล้าพูดต่อหน้าชุมชนมากกว่าเดิม

6. จากการเรียนรู้ที่หลากหลายทำให้เกิดเป็นชุดความรู้ ที่เป็นชุดความรู้ใหม่จากการที่กลุ่มได้ร่วมกันคิด ทำร่วมกัน และเกิดจากประสบการณ์ตรง

7. เป็นการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติจริง

8. การพัฒนาต้องใช้ระยะเวลา และต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

9. ต้องมีผู้เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการ

กระบวนการ

1. บรรยากาศของการสรุปบทเรียนร่วมกัน เป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ

2. การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะว่าสมาชิกกลุ่มมีความคุ้นเคยกัน และมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมจากเดิมบ้างเช่น เมื่อมีการดำเนินงานตามกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ประมวล เรียบเรียงผลจากการดำเนินกิจกรรม โดยการนำเสนอผลการวิจัยเบื้องต้น เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาตามกระบวนการ ให้ผู้เข้าร่วมเวที ได้รับทราบถึงวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้นรวมทั้งปัญหาอุปสรรค

3. เป็นการทบทวนการดำเนินงานของกลุ่ม ให้เห็นกระบวนการพัฒนากลุ่ม

4. การสรุปบทเรียนเป็นวิธีการที่ทำให้สามารถปรับปรุง แก้ไขส่วนที่เป็นอุปสรรค เพื่อให้งานที่จะดำเนินการต่อมีอุปสรรคน้อยลง

สรุปผลจากการดำเนินกิจกรรม หากมีการสรุปบทเรียนทุกกิจกรรม และคืนข้อมูลเป็นระยะสม่ำเสมอ หลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมแล้ว เพื่อให้ทราบถึงวิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ผลที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาอุปสรรค เพื่อการปรับปรุงใช้ในกระบวนการต่อ ๆ ไป ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวทั้งหมด เป็นการผสมผสานความรู้ภายในที่มีอยู่ กับความรู้จากภายนอกได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่มเอง เป็นการสร้างความเชื่อมั่น สร้างศรัทธา และก่อให้เกิดความภูมิใจในตนเองและกลุ่มได้เป็นอย่างดี ที่กลุ่มสามารถพัฒนาตนเองได้ พร้อมทั้งเกิด

การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการรู้จักตนเองมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นการนำทุนปัญญาในตัวบุคคลมาสร้างคุณค่า และมูลค่าให้กับตนเอง กลุ่ม และชุมชน

3. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่า เป็นการสร้างที่เริ่มจากฐานเดิมคือ จากภายในโดยตัวผู้นำกลุ่มที่มีความหวังอยากจะทำเพื่อตนเองและผู้อื่น และจากภายนอกคือ การกระตุ้นของหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องมีของการเกิดกลุ่มคือ ผู้นำที่ต้องเป็นผู้ลองผิดลองถูก คิด และทำมาก่อนให้คนอื่นเห็นคล้อยตาม และลงมือทำดู แล้วค่อย ๆ ขยายผล ทั้งนี้ต้องมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ซึ่งเป็นลักษณะการสร้างที่เป็นกระบวนการ โดยผ่านบทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงตามศักยภาพของกลุ่ม จากความรู้ทุนทางสังคม ทรัพยากรที่กลุ่มมีอยู่ และที่สำคัญต้องมีพี่เลี้ยง เพื่อสร้างโอกาสให้กับกลุ่มได้มีโอกาสมาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นการทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา สามารถพูดคุยได้หลาย ๆ เรื่อง รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ซึ่งการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม เพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเองนั้นพบว่า กลุ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการจัดการตนเองมากขึ้น ดังนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการเช่น มีการมาพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกบ่อยขึ้น 2-3 ครั้งต่อเดือน ซึ่งจากเดิมที่เคยเป็นผู้รับฟังอย่างเดียว

3.2 เนื้อหาของการพูดคุย เน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองมากขึ้น การดำเนินงานกลุ่ม ตลอดจนสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบกับกลุ่ม

3.3 การใช้ประโยชน์อย่างจริงจังจากการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเดิมมีการดำเนินการเช่นกัน แต่ขาดการวิเคราะห์ร่วมกัน จึงไม่ได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

3.4 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องของแนวคิด โดยเฉพาะการขยายแนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ เช่นกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีการขยายสู่กลุ่มอื่น ๆ ที่ตนเองเกี่ยวข้อง มีการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด โดยแสดงความคิดการพึ่งตนเองก่อน โดยการใช้ความรู้ ศักยภาพที่ตนเองมีอยู่มาใช้ และผสมผสานกับความรู้จากภายนอก

3.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญ และมีคุณค่าสำหรับกลุ่ม ซึ่งเดิมคิดว่าเป็นการเสียเวลา และเป็นการเพิ่มเติมความรู้ให้แก่กันและกันมากขึ้น เนื่องจากบางกลุ่ม

มีการรวมกลุ่มมานาน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์มากตามไปด้วย มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ซึ่งในอดีตดูถูกตนเองว่า เป็นคนเรียนมาน้อย เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง แต่จะมีความยั่งยืนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหนุนเสริม คือ โอกาส ปัจจัยภายนอก และระยะเวลา ซึ่งจะต้องให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การออม การสืบทอด และความยั่งยืน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงเห็นสมควรต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

4. บทเรียนเชิงการสร้าง และพัฒนาองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

จากการดำเนินการพัฒนาศักยภาพตามกระบวนการ สรุปได้ดังนี้

4.1 องค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพนั้น สามารถสร้างและพัฒนาได้ พบว่า กรณีของกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน มีการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงลึกถึงระดับครัวเรือน โดยการให้เด็กเข้ามาร่วมในกิจกรรม ทั้งการออมเงิน การทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ แต่จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ร่วมสร้างระเบียบที่ไม่ให้เด็กกู้เงินจนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ ซึ่งเป็นการสร้างวินัยให้ผู้ใหญ่ที่ไม่ต้องนำเงินที่บุตรหลานมาฝากไว้ไปกระทำในสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ หรือโกงเงิน ที่สำคัญกลุ่มได้วางเป้าหมายไว้ชัดเจนคือ การให้บุตรหลานเข้ามาร่วมเพื่อเรียนรู้การทำงานให้สามารถสืบทอดต่อได้ มีการมาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอทุกวันที่ 5 ของเดือน มีการใช้กฎระเบียบที่ไม่เคร่งครัด มีความเอื้ออาทรห่วงใยกัน ส่วนกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย มีการไว้วางใจในการทำงานที่สามารถทำแทนกันได้ แต่ละคนทำหน้าที่ได้หลายบทบาท โดยไม่ยึดติด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ พบว่า การจัดการกลุ่มนั้น เป็นการจัดการที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานแบบพอเพียง ที่ไม่ได้มีการขยายกลุ่มตามกระแสความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก แต่ดำเนินการกลุ่มอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพ รู้จัก และมีวิธีการจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เป็นผลกระทบในแต่ละช่วง ส่วนกลุ่มทำขนม พบว่า นอกจากขนาดของกลุ่มมีขนาดเล็ก ทำให้สามารถจัดการกลุ่มได้ง่ายแล้ว การเลือกชนิดของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น และใช้วัตถุดิบที่มีและหาได้ง่าย จึงมีส่วนทำให้กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้ กล่าวคือ แม้ว่า บางช่วงกลุ่มอาจจัดการตนเองได้น้อย แต่กลุ่มก็มีการเรียนรู้ และปรับตัวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

4.2 กระบวนการสร้างและพัฒนากลุ่ม/องค์กรจัดการตนเอง ต้องมีกระบวนการที่สำคัญ คือ

4.2.1 การก่อเกิดนั้น เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ เกิดจากภายในได้แก่ ผู้นำที่รวมญาติหรือบุคคลที่มองเห็นปัญหา และมีใจเป็นสาธารณะอยากช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงชักชวนกันมารวมกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำขนม และจากการกระตุ้นจากภายนอก ได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้กลุ่มเกิดการวิเคราะห์ ทบทวน และสรุปบทเรียน เพื่อช่วยให้มองเห็นความเป็นจริงที่เป็นอยู่ ทั้งในเรื่องศักยภาพของกลุ่ม ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบ และเห็นความเชื่อมโยงในทุกมิติ ที่ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เพื่อนำสู่การวางแนวทางการพัฒนากลุ่มไปสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเอง

4.2.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อรู้จักตนเอง และปรับตัวตลอดเวลาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง จากบทเรียนในอดีต หรือจากประสบการณ์ที่ผ่านมา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอก และการสื่อสารตลอดเวลา เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

4.2.3 การเป็นองค์กรจัดการตนเองนั้น กลุ่มต้องมีปัจจัย และเงื่อนไขทั้งภายใน และภายนอกที่สำคัญ คือ

1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วย

1.1) มีการกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันอย่างชัดเจน ที่สำคัญจะต้องเข้าใจในความเป็นกลุ่มให้มากที่สุด เช่น รวมกลุ่มกันเพื่อจุดหมายใด และกำหนดอนาคตร่วมกันในการพัฒนาให้ไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ และกิจกรรมที่ดำเนินการนั้น เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

1.2) มีการใช้บทเรียนในอดีตหรือประสบการณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มาพัฒนางานให้เหมาะสมกับศักยภาพของตนเองหรือกลุ่ม เป็นการใช้ทุนทางสังคม พร้อมทั้งมีการขยายความรู้สู่กลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชน

1.3) ความสัมพันธ์นั้น ต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม มีลักษณะของความสัมพันธ์แนวราบ ซึ่งคนในชุมชนมีพื้นฐานการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประการสำคัญมีการให้ความไว้วางใจกัน

1.4) การมีโครงสร้าง กฎระเบียบที่มีการยืดหยุ่น เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละกลุ่ม

1.5) สมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องให้ความไว้วางใจในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน

1.6) ผู้นำและสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีกัน การให้ความร่วมมือและการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการทำงานของกลุ่มในทุก ๆ ขั้นตอน

1.7) ความต้องการอยากเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง และเป็นการ

เตรียมความพร้อม

2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

2.1) กระบวนการพัฒนาของภาครัฐ หรือการส่งเสริมสนับสนุนของนักพัฒนานั้น เป็นทั้งปัจจัยเอื้อและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

2.2) กลไกการตลาดที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่ม ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ และมีการแข่งขันกันสูง

2.3) โอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก ค่อนข้างมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการรับรู้มากกว่า ซึ่งส่งผลถึงความมีอิสระในการจัดการตนเอง ที่เกิดจากการคิดสู่การกระทำ

2.4) ตัวทีมวิจัย เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริม และพัฒนาตามกรอบแนวคิดเดิม พอได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการตนเอง มีความพยายามนำความรู้มาปรับบทบาทของการพัฒนาใหม่ ซึ่งอาจจะยังไม่เห็นผลอย่างชัดเจน ต้องใช้ระยะเวลามากกว่าเดิมในการปรับเปลี่ยนแนวคิดสู่แนวปฏิบัติ ทั้งตัวทีมวิจัยเอง และกลุ่มอาชีพที่จะต้องมีการทำกิจกรรมไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้น

ในด้านเงื่อนไขที่สำคัญ ประกอบด้วยเงื่อนไขภายในและเงื่อนไขภายนอก ดังนี้

1) เงื่อนไขภายใน ประกอบด้วย ต้องรู้จักตนเอง โดยเฉพาะรู้ศักยภาพของกลุ่ม รู้ปัญหา รู้เป้าหมายของกลุ่ม และที่สำคัญต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น ต้องสร้างความสัมพันธ์ เพื่อหาสมาชิกบนความเท่าเทียม ด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปัน และความห่วงใยซึ่งกันและกัน

2) เงื่อนไขภายนอก ประกอบด้วย บุคคลภายนอกที่เข้าไปดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา จึงต้องมีวิธีคิดในการพัฒนาโดยการปรับบทบาทจากผู้เคยให้การสนับสนุนตามเป้าหมายหรือนโยบายของหน่วยงาน มาทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย เพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม โดยมีกระบวนการทำงาน คือ ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง การติดตาม และสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพนี้ ได้ใช้วิธีการการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่ม เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม การศึกษาดูงาน และการสรุปบทเรียน จากการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ พบว่า วิธีการที่เหมาะสมที่สุดของกระบวนการนี้คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ เพราะเป็นการเน้นย้ำวิธีคิด วิธีทำ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นทางความคิดของคน

ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้มีวิธีคิดแบบองค์รวมที่ไม่แยกส่วน เป็นการเปิดวิธีคิดให้เกิดความเชื่อมโยง

ส่วนการศึกษาดูงานได้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมเช่น มีการเตรียมข้อมูลแล้วแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และสรุปบทเรียนหลังการศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ที่ได้ พร้อมทั้งเน้นย้ำในสิ่งที่คาดว่าจะนำไปใช้ได้กับตนเองทันที ส่วนเนื้อหาของการเรียนรู้นั้น เริ่มจากความรู้ที่ตนเอง และความรู้ที่สมาชิกกลุ่มมีอยู่ แล้วพิจารณาว่า มีเพียงพอหรือยังเพื่อเสริมความรู้จากภายนอกเข้ามาผสมผสาน แล้วปรับใช้ตามความเหมาะสม และศักยภาพของกลุ่ม ประการสำคัญโอกาสในการเรียนรู้ จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานโดยทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย ทั้งนี้ ต้องเข้าใจในศักยภาพของกลุ่มที่มีอยู่ เพื่อความสอดคล้อง ดังนั้น จึงเห็นสมควรต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควร จึงจะเห็นผลของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนได้

จากการเสริมศักยภาพในการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเน้นการปฏิบัติจริงไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องใกล้ตัว งานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่ได้ทดลองทำและทำให้ได้ความรู้จริง นอกจากนั้นแล้ว ทำให้ได้เพื่อน ทั้งจากต่างกลุ่ม ต่างหมู่บ้าน อันเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งนับว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันนั้น นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ ทำให้กลายเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีความเป็นมิตรภาพ ที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ โดยใช้ข้อมูลและข่าวสาร เพื่อให้ทุกคนได้มีการพูดคุยในเรื่องนั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ และกระบวนการใหม่อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การขยายผลของโครงสร้างที่เป็นไปตามธรรมชาติ การขยายแนวคิด ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมได้ ถึงแม้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอาจไม่เห็นผลชัดเจนกับการจัดการตนเอง แต่อาจช่วยพัฒนาคุณภาพของการเรียนรู้ทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม อย่างน้อย 3 ประการคือ 1) รู้จักตนเองมากขึ้น 2) พัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยการสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน เคารพความคิดเห็นของสมาชิกที่มีคุณค่า 3) ได้ช่วยให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามกลุ่ม เป็นต้น

จากการดำเนินงานวิจัย พบว่า มีข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์แนวราบ ทุกคนเคารพและให้เกียรติกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริง
3. การใช้บทเรียน/ประสบการณ์มาพัฒนา

4. มีความหวังคล้าย ๆ กัน ที่จะนำพากลุ่มให้ดีขึ้น
5. ขนาดของกลุ่มที่มีขนาดเล็กทั้ง 4 กลุ่ม
6. มีพลวัตการจัดการตนเองของกลุ่ม
7. มีความเชื่อมั่นและมีความภาคภูมิใจ
8. ใช้กิจกรรมเป็นสื่อในการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์
9. บทบาทหญิงชายของการเป็นผู้นำกลุ่ม

ในขณะเดียวกัน ผลของการเกิดกระบวนการในครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ความเข้าใจของกลุ่มในการดำเนินงานทั้งกระบวนการ ทำให้กลุ่มได้มองเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกรัก และหวงแหนในอาชีพของตนเองที่ได้สร้างขึ้นมา อย่างน้อยที่สุดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ เป็นการจุดประกายแนวความคิดของบุคคล กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งของชุมชนแห่งนี้ ในการจัดการตนเอง เป็นการยกระดับให้เกิดความภาคภูมิใจ ให้กลายเป็นพลัง ในการสืบทอดไปสู่กลุ่มคนรุ่นต่อไป และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน อันเป็นการขยายผล เพื่อการวางแผนการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไป

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ปัจจัย และเงื่อนไขการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ระดับการจัดการตนเองของกลุ่ม และกระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทีมวิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มหรือองค์กร แนวคิดการบริหารองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่ แนวคิดองค์กรจัดการตนเอง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดวิสาหกิจชุมชน แนวคิดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบเกี่ยวกับการวิจัย และทำการวิจัยโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยมีวิธีการ และเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือชุมชน ทีมวิจัย ได้ตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ โดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า และให้ชุมชนร่วมตรวจสอบ โดยการคืนข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแยกแยะข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบที่ได้กำหนด

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ 3 ประการ ดังนี้

1. การจัดการตนเอง (ดูภาพ40) จากการวิจัยพบว่า กลุ่มอาชีพมีการจัดการตนเองอยู่แล้วตามบริบท และภูมิสังคม แต่เพื่อให้กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงมีการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ให้แก่กลุ่ม อันเป็นการเพิ่มความมั่นใจให้กับกลุ่มมากขึ้น ดังนี้

การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพพบว่า กลุ่มมีระดับการจัดการตนเองอยู่ในระดับแตกต่างกันจากมากไปหาน้อย ดังนี้คือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านมีระดับการจัดการตนเองได้มากที่สุด จำนวน 14 องค์ประกอบ รองลงมาคือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้ายมี 10 องค์ประกอบ ส่วนกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ มี 8 องค์ประกอบ และกลุ่มทำขนมมีจำนวนน้อยที่สุดคือ 7 องค์ประกอบ ซึ่งทั้ง 4 กลุ่มมีองค์ประกอบร่วม คือ ความเป็นเจ้าของการมีเป้าหมายร่วม ความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร และ

ความเชื่อถือไว้วางใจกัน นอกจากนั้น พบว่า กลุ่มมีการจัดการตนเองในระดับรองลงมาคือ การมีวิธีคิดที่อิสระ และเป็นธรรมชาติ สำหรับกลุ่มที่มีในระดับปานกลางได้แก่ การใช้ความรู้ การยืดหยุ่น การนำภูมิปัญญามาใช้ การรู้จักตนเองหรือพึ่งตนเอง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การสร้างความรู้ การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความพึงพอใจ ส่วนองค์ประกอบกลุ่มมีน้อยที่สุดคือ กระบวนการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นการขยายความรู้ ซึ่งมีเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

นอกจากนั้นแล้ว พบว่า ขนาดของกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มนั้น เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็กไม่เกิน 30 คน จึงส่งผลต่อกลุ่มที่มีกฎระเบียบไม่เคร่งครัด มีการยืดหยุ่น เนื่องจากสภาพของพื้นที่ของตำบลบ้านสหกรณ์ซึ่งเป็นคนมาจากต่างถิ่นที่หลากหลาย ทำให้การรวมกลุ่มกันที่มีขนาดใหญ่จึงเป็นไปได้ยาก ซึ่งถ้าหากเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ความสามารถในการจัดการตนเองอาจเป็นไปได้น้อย สังเกตได้จาก เมื่อกลุ่มมีการขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา จนบางครั้งไม่สามารถขับเคลื่อนกลุ่มต่อไปได้

ส่วนการก่อเกิดกลุ่มนั้นพบว่า มีกลุ่มที่เกิดขึ้นเอง จากการมีบทเรียนที่ผ่านมาเพราะมีการเรียนรู้มานาน แต่ทำแล้วก็ไม่ประสบผลเป็นที่พอใจ คือ กลุ่มทำขนม และสำคัญที่สุดชาวบ้านขาดการรวมกลุ่มกัน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มาจากต่างถิ่น จึงต้องมีคนนอกมาทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น เช่นกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่ต้องมีของการเกิดกลุ่มคือ ผู้นำ ต้องเป็นผู้ลองผิด ลองถูก คิด และทำมาก่อนให้คนอื่นเห็นคล้อยตาม และส่วนมากทุกกลุ่มมีการผ่านบทเรียน หรือประสบการณ์ที่เป็นทางลบมาก่อนเช่น ขนาดของกลุ่มที่เริ่มจากจำนวนน้อยไปหามาก ในขณะเดียวกันยังไม่เข้มแข็งพอก็มีการขยายกลุ่ม ส่งผลให้ไปไม่รอดเช่น กลุ่มทำขนม และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ ส่วนกลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีการขยายสมาชิกทั้งหมู่บ้าน หรือกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย มีการขยายสมาชิกจำนวนมากทั้งตำบลแต่ไปไม่รอดเช่นกัน ซึ่งเป็นเหมือนกันทุกกลุ่ม แต่ที่สำคัญทุกกลุ่มมีคือ การมีจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และคิดพึ่งตนเองก่อน เช่น มีการระดมทุนภายในกลุ่มเอง เพื่อช่วยเหลือกันเอง การรู้ศักยภาพของตนเองและกลุ่มว่า มีมากน้อยเพียงไร มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาไปด้วย ไม่รีบร้อนในการขยายสมาชิกกลุ่มหรือขยายกิจกรรม หรือ การไม่เคร่งครัดกับกฎระเบียบมากนักและประการสำคัญ การทำให้กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้นั้น ต้องรู้จักที่จะเลือกรับได้ เช่น กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย เมื่อมีโอกาสในเรื่องการตลาด ก็สามารถรับเอาโอกาสนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มของตนเอง หรือกลุ่มทำขนม ที่เลือกติดสติ๊กเกอร์ของผลิตภัณฑ์เป็นบางครั้ง เนื่องจากมีราคาแพง หรือกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ที่ไม่เลือกการทำไข่เยี่ยวม้า ที่หน่วยงานนำมาเสนอให้เป็นทางเลือก เพราะเป็นอันตรายทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นต้น ดังภาพ 11

การจัดการตนเอง

1. มีความแตกต่างจากมากไปหาน้อย
2. มีองค์ประกอบร่วม
3. ขนาดของกลุ่มเป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก
4. ลักษณะการก่อเกิดกลุ่มมีทั้งจากภายในและภายนอกกระตุ้น

ภาพ 30 สรุปผลการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

นับว่าเป็นการจัดการความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติเข้ามารวมตัวกันเอง โดยเอาความรู้จากการปฏิบัติชิ้นเล็ก ๆ จำนวนมากมาย มีคุณสมบัติพิเศษที่จะมาประกอบเข้ากันเป็นความรู้ที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเกิดขึ้นได้จากสภาพแวดล้อมของการทำงานขององค์กร หรือกลุ่มนั้น ๆ จะต้องมีความเป็นอิสระสูง มีการยอมรับความแตกต่างที่หลากหลาย และมีการส่งเสริมให้สมาชิกใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้อย่างเต็มที่ โดยมีเป้าหมายร่วมที่ยิ่งใหญ่ที่ไม่เห็นแก่ตัวหรือผลประโยชน์เฉพาะบุคคล แต่สิ่งที่ยังขาดคือ การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการพัฒนากลุ่มอาชีพที่มีแนวโน้มที่จะพัฒนาได้ เพื่อให้กลุ่มได้ร่วมกันวางเป้าหมายทิศทางของกลุ่มในอนาคตทุก ๆ ด้าน เพื่อนำพากลุ่มไปสู่ “การเป็นองค์กรจัดการตนเอง” ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้เกิดจากภายในและสามารถ “เลือกรับ” การสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างสอดคล้อง และเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่ม และการนำทุนปัญญาในตัวบุคคลมาสร้างคุณค่า และเพิ่มมูลค่าให้เป็นผู้รู้ด้านต่าง ๆ กับกลุ่มหรือองค์กร หรือเป็นตัวอย่าง พร้อมทั้งให้การยอมรับนับถือ และชื่นชมยินดีในผลสำเร็จเล็ก ๆ

2. เงื่อนไข และปัจจัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ดังนี้

2.1 ด้านเงื่อนไข (ดูภาพ 12) ประกอบด้วย

2.1.1 ผู้นำกลุ่ม ต้องมีลักษณะของความเป็นผู้นำที่ไม่ผูกขาด มองเห็นการเปลี่ยนแปลง และรู้เท่าทัน มีศีลธรรม โดยเฉพาะความซื่อสัตย์ ไว้วางใจกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน มีความขยันในงานที่ตนเองทำ อดทนต่อปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มากระทบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ คือ ความพอเพียง และผู้นำต้องมีความตั้งใจอย่างแรงกล้า และ

มีความเชื่อมั่นในองค์กรกลุ่มของตนเองว่า มีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดการตนเอง ในรูปแบบที่ตอบสนองกับสภาพการณ์ในอนาคตได้

2.1.2 ความต้องการอยากเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อพัฒนาตนเอง และเห็นว่าการเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญ มีคุณค่าสำหรับกลุ่ม ซึ่งแต่เดิมคิดว่าเป็นการเสียเวลา

2.1.3 ความสัมพันธ์ในระดับแนวราบ คือ ความสัมพันธ์ที่สร้างจากตนเองและกับสมาชิกกลุ่มที่มีการสร้าง และรักษาความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา

2.1.4 การเลือกรับ นับว่าสำคัญเพราะว่า กลุ่มที่มีจัดการตนเองได้นั้น จะต้องรู้ตนเอง รู้จังหวะในการตัดสินใจ รับเฉพาะที่เป็นโอกาส เป็นประโยชน์ที่สอดคล้องกับตนเองและกลุ่ม ประการสำคัญ รู้ข้อจำกัดในการขยายกลุ่ม ไม่รีบร้อนในการขยายกลุ่ม และไม่ปิดบังตนเองที่จะนำเอาความคิดไปขยายต่อ ดังภาพ 41

เงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

1. ผู้นำกลุ่ม
2. ความต้องการใฝ่เรียนรู้
3. ความสัมพันธ์แนวราบ
4. การเลือกรับ

ภาพ 31 เงื่อนไขที่สำคัญของการจัดการตนเอง

2.2 ด้านปัจจัยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (ดูภาพ 13) ดังนี้

2.2.1 ปัจจัยภายใน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มจะต้องมีเป้าหมายร่วมที่ชัดเจน มีการใช้บทเรียนในอดีตหรือประสบการณ์มาพัฒนางาน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โครงสร้าง กฎระเบียบที่ยืดหยุ่น รวมทั้งสมาชิกซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องเชื่อใจในความสามารถ มีความสามัคคีกัน การให้ความร่วมมือ และการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการทำงานของกลุ่มในทุก ๆ ขั้นตอน และที่สำคัญต้องใฝ่รู้หรือความต้องการอยากเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง

2.2.2 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการพัฒนาของภาครัฐ หรือการส่งเสริมของนักพัฒนาที่เข้ามาสนับสนุนนั้น เป็นทั้งปัจจัยเอื้อ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ซึ่งปัจจัยเอื้อได้แก่ การให้การสนับสนุนทรัพยากรในการทำงาน ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรค คือ ขาดการเตรียมความพร้อมของกลุ่มก่อน หรือทำตามนโยบายที่เร่งรีบ ตามงบประมาณ หรือหมวดเงินงบประมาณที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ภายใต้ฐานคิด และวิธีการแบบมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจในการตัดสินใจให้ท้องถิ่น รวมไปถึงวิธีคิดวิธีการทำงานเพื่อการพึ่งตนเอง เพราะว่าการทำงานของภาครัฐ เป็นการทำงานที่มีลักษณะครอบงำความคิดของผู้นำ กลุ่ม ชุมชน และการใช้กลุ่มหรือชุมชนเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนองนโยบาย และเป้าหมายของหน่วยงานรัฐมากกว่าจะเป็นการเสริมความเข้มแข็งหรือตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม หรือชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ซึ่งมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาดำเนินงานโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ ชุมชนเข้มแข็ง แต่ลักษณะการดำเนินงานที่มีการบูรณาการทั้งคน งบประมาณมีค่อนข้างน้อย ดังจะเห็นได้จากกระบวนการจัดทำแผนแม่บท 5 ปี (2549-2553) ที่เป็นแผนจัดทำโดยหน่วยงานทั้ง 23 หน่วยงาน ที่ชุมชนก็มีส่วนร่วมน้อย ขาดความต่อเนื่องเชื่อมโยง โดยเน้นที่ผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับชุมชน ซึ่งนับว่าไม่แตกต่าง เพราะตั้งอยู่ในกรอบของราชการ ทั้งระเบียบ เวลา หมวดเงินงบประมาณ ซึ่งเป็นทั้งปัจจัยเชิงบวกและลบ ขึ้นอยู่กับความสามารถ ของกลุ่ม หากกลุ่มรู้จักใช้ให้เกิดโอกาส และรู้เท่าทันก็จะเกิดประโยชน์ ประการสำคัญหากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนรู้และเข้าใจในศักยภาพของกลุ่ม และชุมชนที่มีอยู่แล้วทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย ทั้งระหว่างกลุ่มด้วยกันเอง และระหว่างกลุ่มกับคนภายนอกเป็นการส่งผลทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น สามารถเลือกรับ ปรับใช้ และตัดสินใจได้

อีกประการหนึ่ง ในเรื่องของกลไกการตลาด ที่ส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ และโอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอกเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งค่อนข้างมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการรับรู้มากกว่า และการมุ่งพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ขาดการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาแนวคิดที่เป็นปัจจัยหลักในการจัดการตนเอง ที่ส่งผลจากวิธีคิดสู่วิธีปฏิบัติ

ประการสุดท้าย ตัวทีมวิจัย ที่มีการส่งเสริมและพัฒนาตามกรอบแนวคิดเดิม พอได้เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการตนเอง มีความพยายามนำเอาความรู้มาปรับบทบาทของการพัฒนาใหม่ ซึ่งอาจจะยังไม่เห็นผลอย่างชัดเจน ต้องใช้ระยะเวลามากกว่าเดิม ในการที่จะปรับเปลี่ยนแนวคิดสู่แนวปฏิบัติทั้งตัวทีมวิจัยและกลุ่มที่จะต้องมีการดำเนินกิจกรรมไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้น ดังภาพ 42

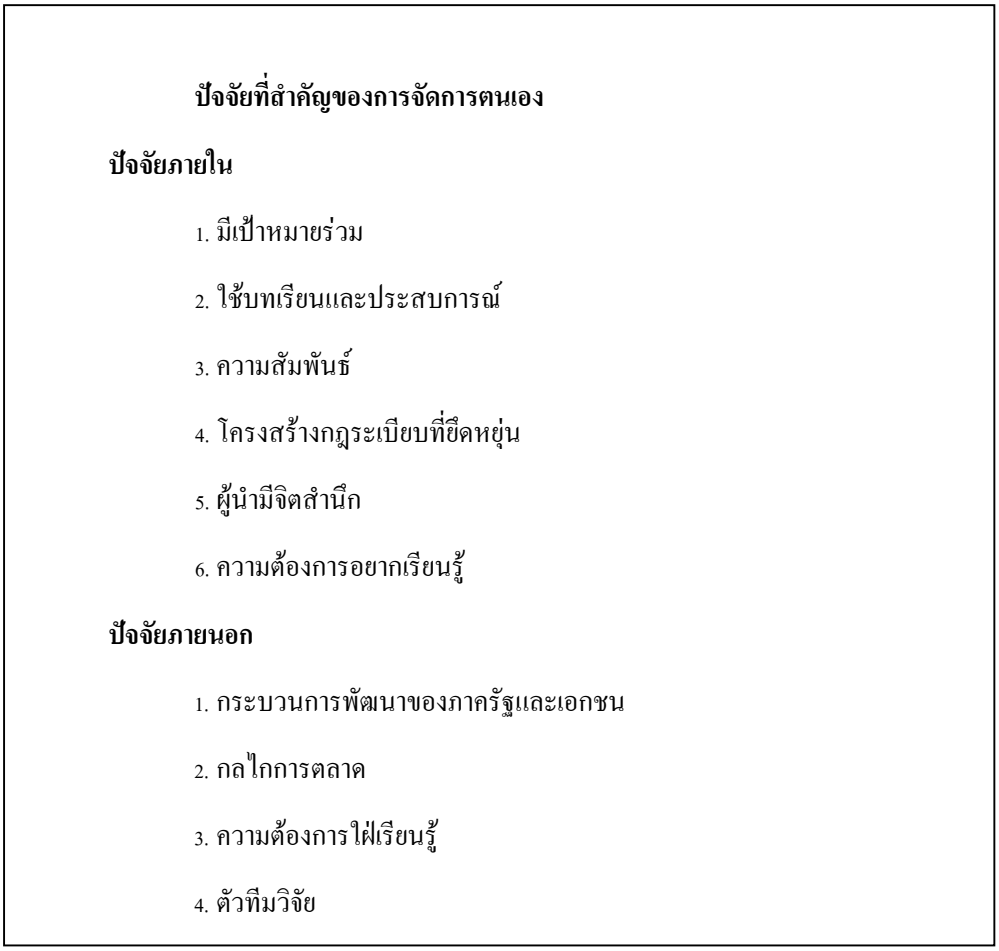

ภาพ 32 ปัจจัยที่สำคัญของการจัดการตนเอง

3. กระบวนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ (ดูภาพ 14) การเป็นองค์กรจัดการตนเองนั้น ต้องมีกระบวนการพัฒนา ซึ่งเริ่มจากภายในเองต้องการทำเพื่อให้ชีวิตตนเอง กลุ่มดีขึ้น และมีบุคคลภายนอกมาทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น ประกอบกับเกิดวิกฤติขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้กลุ่ม เกิดการวิเคราะห์ ทบทวน และสรุปบทเรียน เพื่อช่วยให้มองเห็นความเป็นจริงที่เป็นอยู่ทั้งในเรื่องศักยภาพของกลุ่ม ปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบ และเห็นความเชื่อมโยงในทุกมิติ ที่ไม่ใช่เรื่องเศรษฐกิจ เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญจะต้องมีของการเกิดกลุ่มคือ ผู้นำ จะต้องเป็นผู้ลองผิด ลองถูก คิดและทำมาก่อนให้คนอื่นเห็นคล้อยตาม และส่วนมากทุกกลุ่มมีการผ่านบทเรียนในอดีต หรือประสบการณ์ที่ผ่านมา ที่ทำให้รู้จักตนเอง และปรับตัวเองมากขึ้น ซึ่งกลุ่มต้องการผู้นำที่มีความชัดเจน และ มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันก่อน

นอกจากนั้น ต้องมีการเรียนรู้ และปรับตนเองตลอดเวลาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง มีการเรียนรู้จากภายนอก มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสารตลอดเวลา เพื่อ

ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง กลุ่มเองต้องรู้ศักยภาพด้วยว่า มีมากน้อยเพียงใด เพื่อดำเนินกิจกรรมไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ และพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่เร่งรีบในการขยายสมาชิก หรือขยายกิจกรรม โดยเฉพาะการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มด้วยกัน และระหว่างกลุ่มกับภายนอก มีการใช้กฎระเบียบที่ยืดหยุ่น ประการสำคัญ หากมีโอกาสก็สามารถตัดสินใจ ทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มในการเลือกรับได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่ม และต้องมีหน่วยงาน ที่มีบทบาทในการเป็นผู้เอื้ออำนวย ในการดำเนินงานพัฒนาตามกระบวนการเช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลภายนอก หรือการศึกษาดูงาน การคืนข้อมูลให้ชุมชน และการสรุปบทเรียน ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ พบว่า

กลุ่มอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการจัดการตนเองมากขึ้น สามารถเป็นเครือข่ายการทำงาน และเครือข่ายความรู้ซึ่งกันและกันได้ สมาชิกต่างก็มีความรู้มากขึ้น ทั้งจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันและกัน จากการทำงานร่วมกัน ทำให้เพิ่มประสบการณ์ใหม่ร่วมกัน อาจมีมากกว่าที่แต่ละคนมีก็ได้ และเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มได้พัฒนาตนเองและอาจจะปิดโอกาสคนอื่นที่จะมาเอาเปรียบได้ แม้ว่าจะเสียเวลาบ้างก็ตาม เพราะการรวมกลุ่มกันสามารถปกป้องผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน สนองความต้องการของสมาชิกได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของมากขึ้น และมีจิตสำนึกร่วมกัน สามารถทำงานอย่างเป็นระบบได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอกมากนัก มีการตัดสินใจได้เองร่วมกันตามความสามารถรู้ว่ามีปัจจัยภายในใดบ้างที่กลุ่มสามารถควบคุมได้ ต้องรู้จักตัวเอง โดยเฉพาะ รู้ศักยภาพของกลุ่ม รู้ปัญหา รู้เป้าหมายของกลุ่ม และที่สำคัญต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้น ต้องสร้างความสัมพันธ์ เพื่อหาสมาชิกบนความเท่าเทียม ด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการแบ่งปัน และความห่วงใยซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นแล้ว เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่มในการรองรับ การสนับสนุนจากหน่วยงาน ดังนั้นหากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนมีความเข้าใจในศักยภาพที่กลุ่ม ชุมชนมีอยู่ โดยการทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่อง ทั้งระหว่างกลุ่มด้วยกันเอง และระหว่างกลุ่มกับภายนอก สามารถส่งผลให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รู้จักตนเอง เลือกรับ ตัดสินใจได้ แต่เนื่องจากมีระยะของการเปลี่ยนแปลงที่สั้นมาก อาจส่งผลต่อความยั่งยืน ดังนั้น จึงเห็นสมควรต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

การจัดการตนเอง พบว่า การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่มนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มีการจัดการตนเองมากขึ้น เช่น ผลจากการเสริมศักยภาพการเรียนรู้ รวมทั้งเนื้อหาของการพูดคุยที่เน้นเรื่องเกี่ยวกับตนเองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เคยเป็นผู้รับฟังอย่างเดียว ตลอดจน สถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะมา

กระทบกับกลุ่ม นอกจากนั้น มีการใช้ประโยชน์อย่างจริงจังจากการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเดิมมีการทำแต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ สำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงคือ เรื่องของแนวคิด โดยเฉพาะการขยายแนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่มีการขยายสู่กลุ่ม อื่น ๆ ที่ตนเองเกี่ยวข้อง มีการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด โดยแสดงความคิดการพึ่งตนเอง โดยการ ใช้ความรู้ และศักยภาพที่ตนเองมีอยู่มาใช้ ผสมผสานกับความรู้จากภายนอก และกลุ่มให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเดิมคิดว่าเป็นการเสียเวลา และเป็นการเพิ่มความรู้ให้แก่กันและกันมากขึ้น เนื่องจากบางกลุ่มเกิดขึ้นมานาน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ สั่งสมประสบการณ์ มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมดูถูกตนเอง เป็นต้น ดังภาพ 43

กระบวนการพัฒนา

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม
3. การเรียนรู้กับบุคคลภายนอกหรือการศึกษาดูงาน
4. การสรุปบทเรียน และการคืนข้อมูล

ผลที่เกิดขึ้น

1. มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันบ่อยขึ้น
2. เนื้อหาการพูดคุยเกี่ยวข้องกับตนเองมากขึ้นและเรื่องที่จะส่งผลกระทบ
3. มีวิธีคิดพึ่งตนเองก่อน
4. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ และมีคุณค่า
5. มีความมั่นใจและมีความภาคภูมิใจเพิ่มขึ้น
6. มีการขยายแนวคิดสู่ระดับครอบครัว และกลุ่ม

ภาพ 33 กระบวนการพัฒนาและผลที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง แต่จะเกิดความยั่งยืนเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหนุนเสริม คือ โอกาส ปัจจัยภายนอก และระยะเวลา ซึ่งจะต้องให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การออม การสืบทอด และความยั่งยืน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงต้องมีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

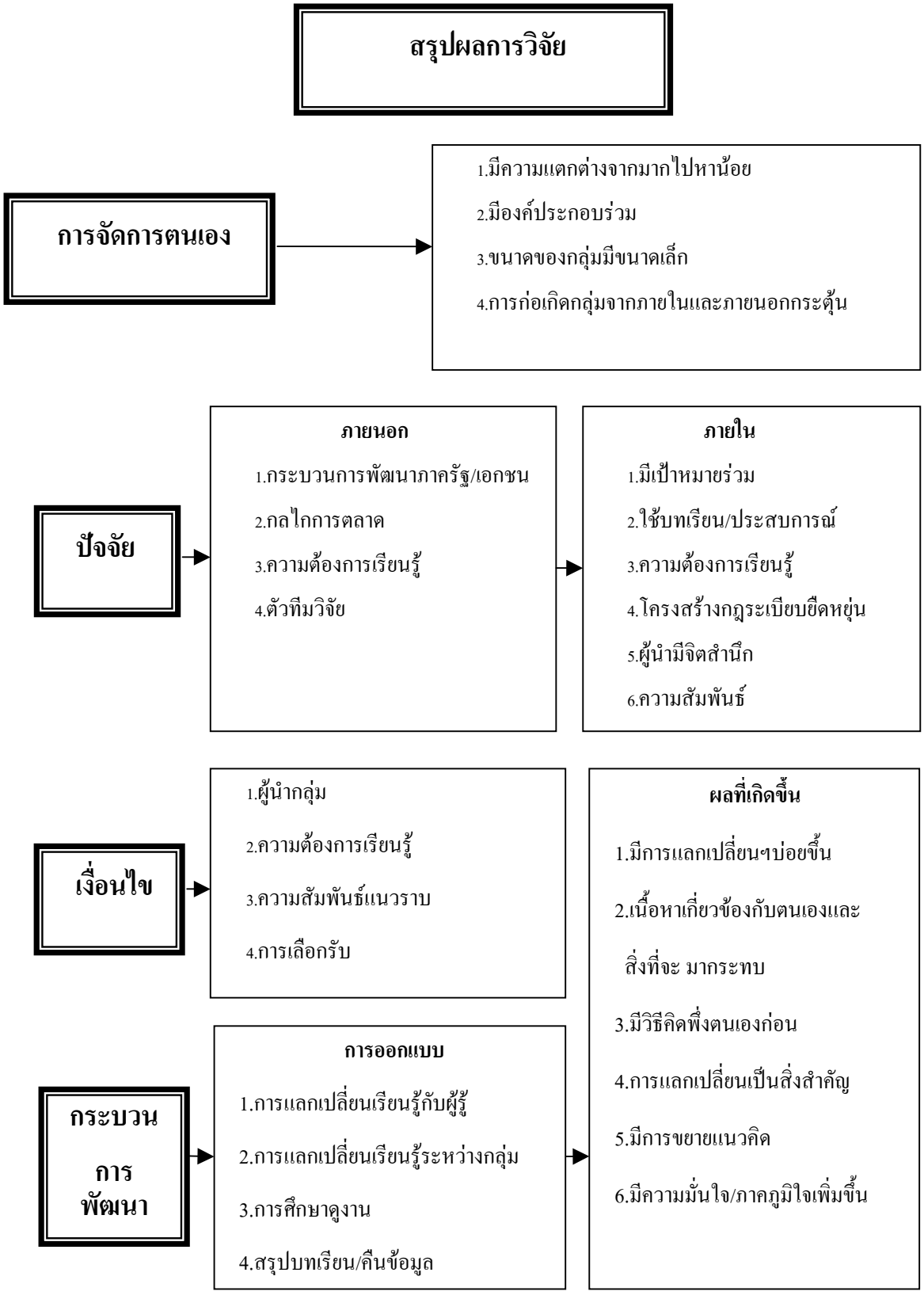

ภาพ34 สรุปผลการวิจัย

5.2 การวิเคราะห์ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การสร้างองค์กรจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผล 6 ประเด็น ดังนี้

1. จากการดำเนินงานวิจัย พบว่า บริบทพื้นที่ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรที่ไม่มีพื้นที่ทำกิน ที่มาจากต่างถิ่น มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะมีการครอบงำทางความคิดบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของกลุ่มเอง เช่น การปรับตัวการดำเนินงานที่มีลักษณะที่ยืดหยุ่น และฟื้นฟูตนเองได้ เพื่อให้กลุ่มอาชีพดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม มีการเรียนรู้ตลอดเวลา นอกจากนั้น กลุ่มมีการทบทวนเพื่อการรู้จักตนเองมากขึ้น ทำให้รู้ปัญหา รู้ศักยภาพ และรู้เป้าหมาย เป็นต้น และต้องมีข้อมูลหรือความรู้เพื่อการตัดสินใจอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ประการสำคัญ ต้องมีความสัมพันธ์ที่ต้องมีการสร้าง และการรักษาความสัมพันธ์ของสมาชิกบนพื้นฐานการเคารพศักดิ์ศรี และให้คุณค่าต่อกัน (ยอมรับและเคารพบนความเห็นที่แตกต่าง)โดยเฉพาะความสัมพันธ์แนวราบที่เริ่มจากบุคคล อย่างไรก็ตาม ทั้งการรู้จักตนเอง การมีข้อมูล และความสัมพันธ์นั้น มีความเชื่อมโยงกันอย่างสูง มีปฏิสัมพันธ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา เพื่อเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันขององค์กร โดยใช้ข้อมูลเป็นสื่อในการตัดสินใจ และใช้ความสัมพันธ์เป็นตัวเชื่อมในการดำเนินงาน หรือใช้เป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกัน ต้องใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองที่ว่า ระบบของการจัดการตนเอง เป็นระบบที่ปรับตัวได้ ยืดหยุ่นได้ ฟื้นฟูตัวเองได้ กลับสู่สภาพเดิมได้ง่าย รู้จักเรียนรู้ ด้วยตนเอง และมีปัญญาเป็นของตนเอง (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.)

2. พบว่า กลุ่มอาชีพที่ศึกษาเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีชีวิต ที่มีการปรับตัว ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา เป็นการจัดการตนเองได้อย่างเป็นพลวัต เช่น การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนสมาชิกกลุ่มไม่เป็นลักษณะเส้นตรง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งพบว่า การดำเนินงานที่มีการคิดการปฏิบัติ และการเป็นอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การจัดการตนเองที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเปลี่ยนแปลง สามารถปรับตัวได้ และจัดการตนเองใหม่ จนพัฒนาเป็นระบบที่ซับซ้อนขึ้นได้เอง โดยไม่ต้องมีการบังคับทิศทางหรือรูปแบบจากภายนอก ซึ่งเป็นคุณสมบัติของสิ่งมีชีวิต (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.) ซึ่งพลวัตในการจัดการตนเองของกลุ่ม ประกอบด้วยหลักการ

สำคัญคือ ตัวตน ข้อมูล และความสัมพันธ์นั้น ซึ่งมีความเชื่อมโยงกัน มีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นตลอดเวลา เพื่อเชื่อมโยงระบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งในการจัดการตนเองของกลุ่มนั้น กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ที่ต่อเนื่องและตลอดเวลา มีการพัฒนาความรู้ใหม่ โดยการสะสมความรู้ที่มาจากประสบการณ์ และถอดบทเรียน เพื่อให้เกิดเป็นชุดความรู้ใหม่ มีลักษณะดังนี้

2.1 กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย ขนาดของกลุ่ม เดิมมีสมาชิกแรกเข้าทั้งตำบล ปัจจุบันมีสมาชิกเพียงจำนวน 30 คน เมื่อขนาดของกลุ่มเล็กลงทำให้ความสัมพันธ์มีมากขึ้น มีข้อมูลข่าวสารที่ใช้ประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจ การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินงานค่อนข้างสะดวกมากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ มีอิสระ และมองอย่างเชื่อมโยง ทำให้สามารถจัดการตนเองได้ดีกว่ากลุ่มที่มีขนาดใหญ่ ในขณะเดียวกัน มีการขยายความรู้สู่กลุ่มเยาวชน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการรองรับงานกลุ่มในอนาคต

2.2 กลุ่มทำขนม ขนาดของกลุ่ม เดิมมีสมาชิกแรกเข้า เฉพาะสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 3 คน และขยายสมาชิกเพิ่มเป็น 11 คน ตามเงื่อนไขของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เนื่องจากกลุ่มยังไม่เข้มแข็งพอที่จะขยายกลุ่ม ทำให้เกิดปัญหาตามมา ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกับสมาชิกกลุ่มได้ และสลายกลุ่มไปในที่สุด ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มเพียง 4 คน ซึ่งเป็นคน ในครัวเรือนเดียวกันและญาติสนิท และกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการจัดการตนเองของกลุ่ม โดยใช้ความสัมพันธ์จากภายในครัวเรือนก่อน ในขณะเดียวกันกลุ่มยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับภายในชุมชน เช่น การนำผลิตภัณฑ์ไปร่วมในงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านและภายนอกในชุมชน เช่น การไปศึกษาดูงานที่มีการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไปเป็นของฝากด้วย หรือเป็นของฝากสำหรับเยี่ยมผู้ป่วย เป็นต้น

2.3 กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน มีการขยายสมาชิกทั้งหมู่บ้าน จากการกระตุ้นจากภายนอก มีการดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันคิดขึ้นมา เมื่อกลุ่มเกิดปัญหาจากความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานของคณะกรรมการ จนสมาชิกลาออกทั้งหมด มีเพียงสมาชิกบางส่วนที่มองเห็นความสำคัญ มีปัญหาคล้าย ๆ กัน จึงรวมตัวกันใหม่จำนวน 12 ครัวเรือน และหาสมาชิกเพิ่มจากคนใกล้ชิดคือ บุคคลในครอบครัว จนปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 47 คน ซึ่งการดำเนินงานสามารถจัดการได้ เป็นการจัดการตนเองที่กลุ่มใช้ความสัมพันธ์ที่เริ่มจากครอบครัวเป็นอันดับแรก แล้วค่อยขยายสู่ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทำให้องค์กรขยายตัว (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.)

2.4 กลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ สมาชิกกลุ่มแรกตั้ง จำนวน 24 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 11 คน มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย โดยการให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตามศักยภาพ หรือภูมิปัญญา ที่มีอยู่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามศักยภาพที่สามารถจัดการได้ และในขณะเดียวกัน

ได้ให้เด็ก เยาวชนได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมบางกิจกรรม เช่น การทำความสะอาดไข่ การดองไข่ ซึ่งเป็นการให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการทำงาน และเรียนรู้เกี่ยวกับการถนอมอาหาร

จากการปรับเปลี่ยนดังกล่าว สรุปว่า กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้ ภายใต้บริบท กระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของกลุ่มที่มีอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารองค์กรด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่ ตามทฤษฎีของ ฟรานซิส โกวาเรล่า ว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิด มีความสามารถในการจัดการตนเองได้อย่างอิสระ และเหมาะสม (วิธาน ฐานะวุฑฒ์, 2548: 25-26)

3. ความสัมพันธ์ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งมีหลายระดับ ทั้งความสัมพันธ์แนวราบและความสัมพันธ์ทางโครงสร้าง การที่กลุ่มสามารถจัดการตนเองได้ต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์ โดยอาศัยปัจจัยและองค์ประกอบ หากไม่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้ว ความสามัคคี รวมทั้งการมีส่วนร่วมจะไม่เกิดขึ้น และส่งผลให้งานที่วางไว้ไม่บรรลุผลสำเร็จแน่นอน การจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เป็นไปตามลักษณะของภูมิสังคม คนในพื้นที่มาจากต่างถิ่น หลากหลายวัฒนธรรม ทำให้ความสัมพันธ์ระดับเครือญาติมีน้อย จึงต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการดำเนินงานร่วมกัน นอกจากนั้น มีการระดมทุนภายในเพื่อเป็นการช่วยเหลือด้วยกันเองภายในกลุ่ม และสนองความต้องการของกลุ่มได้ เป็นการพึ่งพาตนเองที่สอดคล้องตามความเป็นจริง และเหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้าง และรักษาให้คงอยู่ตลอดเวลา โดยการสร้างความสัมพันธ์นั้น ขึ้นอยู่กับบริบท ที่เริ่มจากบุคคลกับบุคคล บุคลกับกลุ่ม และบุคคลกับภายนอก ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระ เพื่อเป็นการเพิ่มพลังสำหรับการต่อรอง การแข่งขันต่อสู้ และการปรับตัว สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการตนเองที่ว่า หากไร้ซึ่งความสัมพันธ์แล้ว งานคงไม่เกิดขึ้น (วีทลีย์ และ เคลเนอร์-รอเจอร์, ม.ป.ป.)

4. บทบาทหญิงชายในการดำเนินงานกับชุมชน จากการดำเนินงานวิจัยพบว่า มีผู้นำที่เป็นผู้ชายเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน และมีผู้นำที่เป็นผู้หญิงจำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขม และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่ เนื่องจากทั้ง 3 กลุ่ม เป็นการเริ่มต้นการดำเนินงานจากกลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกัน เพื่อประกอบอาชีพเสริมแก่ครอบครัว จึงทำให้สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง มีผู้ชายที่เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกน้อย โดยเป็นการเข้ามาร่วมในกิจกรรมกลุ่มด้วยใจรัก มีความรู้หรือทักษะที่เป็นความสามารถพิเศษเฉพาะบุคคล เช่น กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย มีสมาชิกที่เป็นผู้ชายจำนวน 3 คน มีความรู้ความสามารถในการตัดเย็บ และประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์กลุ่มผ่านอินเตอร์เน็ต สำหรับกลุ่มทำขนม มีสมาชิกที่เป็นผู้ชาย จำนวน 1 คน มีความสามารถในการจัดหาการเตรียมวัตถุดิบ และการผลิต ส่วนกลุ่ม

ไข่เค็มน้ำแร่ มีผู้ชายเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเนื่องจาก มีความสามารถในการจักสาน เพื่อประยุกต์ใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ และทำหน้าที่อื่น ๆ ที่สามารถทำได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นการเข้ามาร่วมในกิจกรมกลุ่มตามที่ตนเองมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและใจรัก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่ว่า ทุกคนมีศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ (ประเวศ วะสี, 2547: 300)

5. การเรียนรู้ของกลุ่ม เป็นเงื่อนไขสำคัญที่กลุ่มต้องมีการเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ข้อมูล ความรู้มาประกอบการตัดสินใจในการเลือกรับสิ่งที่เป็นโอกาส เกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม หรือมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มได้ ที่ผ่านมาเป็นการเน้นการรับรู้ เมื่อมีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ที่มีการจัดบรรยากาศที่แตกต่างไปจากเดิม ทำให้กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น เพราะว่า เนื้อหาของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นั้น เกี่ยวข้องกับตนเองและกลุ่มมากขึ้น เป็นข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต และการจัดการกลุ่ม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองและกลุ่มได้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่จะส่งจะผลกระทบต่อกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ที่ว่า การเรียนรู้ที่มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ทำให้การเรียนรู้มีความสุข (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4) ส่วนกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลภายนอกเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ของกลุ่มให้เกิดความต่อเนื่อง มีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น เช่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอก เพื่อให้รู้จักตนเองมากขึ้น โดยการทบทวนจากความรู้ที่ตนเองมีอยู่ก่อนแล้วค่อยผสมผสานความรู้จากภายนอกที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งเป็นการขยายความสัมพันธ์ให้กว้างขวางเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกัน เป็นการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ว่า ประสบการณ์ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาชีวิต และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและกลุ่มได้ มีความมั่นใจในแนวทางการทำงานของตนเองและการจัดการกลุ่มได้มากขึ้น แต่ระยะเวลาของการเรียนรู้ เป็นเพียงระยะเริ่มต้น จึงไม่สามารถฝึกฝนให้เกิดความชำนาญได้ ประการสำคัญ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิด ซึ่งในอดีตพึ่งพาภายนอกมาเป็นพึ่งพาตนเองมากขึ้น เช่น มีการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน และมีการแบ่งปัน เป็นการพึ่งตนเอง ในระดับครอบครัว ส่วนระดับกลุ่มมีการนำภูมิปัญญามาใช้ เช่น การปักผ้าแบบชาววัง ที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ร่วมกับผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้หลายอย่าง หรือภูมิปัญญาด้านการจักสาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ว่า เมื่อบุคคลได้เกิดการเรียนรู้ ในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความสนใจ แล้วนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2548: 4)

นอกจากนั้น กลุ่มมีการนำบทเรียน ประสบการณ์มาพัฒนางาน ซึ่งเป็นการพิจารณาทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมกับตนเอง และกลุ่ม ในการเรียนรู้ แก้ไขปัญหาของการดำเนินงานต่อไป ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่เกิดจากความต้องการของกลุ่มที่ต้องการช่วยเหลือกัน เหมาะสมกับสถานการณ์ความเป็นจริงของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเอง และพึ่งพากันและกันอย่างมีศักดิ์ศรี สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ว่า การเรียนรู้ ไม่ใช่ ไปโรงเรียน แต่เป็นการแสวงหาความรู้ทุกแห่งที่มีความรู้ กับทุกคนที่เป็นผู้รู้ (เสรี พงศ์พิศ และคณะ, 2545: 31) ซึ่งการดำเนินกิจกรรมกลุ่มนั้น สมาชิกมีความหวังคล้าย ๆ กัน หรือมีเป้าหมายร่วม ในการนำพากลุ่มให้ดีขึ้น และจากการวิจัยพบว่า กลุ่มจัดการตนเองได้นั้น เป็นกลุ่มที่มีขนาดเล็ก เหมาะสมกับกฎระเบียบที่มีไม่ซับซ้อน มีการยืดหยุ่นสูง ซึ่งเป็นความสอดคล้องกับพื้นที่นี้เท่านั้น เนื่องจากเป็นไปตามบริบทแวดล้อม หรือภูมิสังคม

อย่างไรก็ตาม เมื่อกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น ทั้งจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และจากผู้อื่น ประกอบกับการปฏิบัติจริง ส่งผลให้กลุ่มเกิดความมั่นใจในตนเอง และมีความภาคภูมิใจเพิ่มขึ้น เช่น มีคนอื่นนำเอาความรู้เกี่ยวกับการออมเงินไปปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นการขยายผลหรือจากการที่มีคนภายนอกมาศึกษาดูงาน เป็นต้น นอกจากนั้น เมื่อเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพโดยการเรียนรู้ร่วมกับการปฏิบัติจริง สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุ ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดร่วมกัน มีการปรับตัวเข้าหากัน ยอมรับในความคิดเห็นผู้อื่น ทำให้มีความมั่นใจเพิ่มขึ้นในกระบวนการทำงานกลุ่ม และมีความภูมิใจในผลงาน สอดคล้องกับทฤษฎีสนามของเคิร์ท ลูวิน (Kurt Lewin) ที่ว่า สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงาน (พะยอม วงศ์สารศรี, 2538: 142-145)

6. หน่วยงานหรือองค์กรที่ให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพให้สามารถจัดการตนเองได้เพิ่มขึ้น โดยเป็นทั้งปัจจัยเอื้อ และเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรค นอกจากนั้น การบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่อนข้างน้อยตลอดจนกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และเน้นเป้าหมายขององค์กร

ซึ่งลักษณะดังกล่าว ไม่ได้ขึ้นอยู่บนฐานของการเกษตรหรือที่ดิน แต่กลุ่มอาชีพสามารถจัดการตนเองได้พบว่า ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ การมีผู้นำกลุ่มที่รู้เท่าทัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง (กลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย กลุ่มทำขนม และกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่) ขนาดของกลุ่มที่มีขนาดเล็ก ทำให้การจัดการตนเองได้ ต้องมีการบูรณาการทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น มีกิจกรรมที่ให้กลุ่มเกิดการพัฒนาร่วมกัน เพื่อการเรียนรู้ และมีความมั่นใจในศักยภาพของตนเองและกลุ่มมากขึ้น ส่วนรูปแบบ โครงสร้างขององค์กรภาครัฐ และสหกรณ์ เห็นสมควรปรับปรุง

เพื่อความเหมาะสมในการให้กลุ่มสามารถพัฒนาจัดการตนเองให้สูงขึ้น เช่น กระบวนการพัฒนาที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรคำนึงถึงศักยภาพ ข้อมูลความเป็นจริงของกลุ่มที่มีอยู่ และทรัพยากรธรรมชาติที่ขาดความอุดมสมบูรณ์สมบูรณ์ จึงไม่สามารถจัดการทุนทางธรรมชาติมาพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่ชุมชนมีโอกาสในการบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์ได้น้อย ในขณะเดียวกัน ต้องมีการติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนนั้นต้องเข้าใจในศักยภาพของกลุ่มเป็นอยู่ และมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับหน่วยงาน เป็นต้น ดังกล่าวเป็นรูปแบบของโครงสร้างการจัดการตนเองของกลุ่มอาชีพ

5.3 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย

การทำงานวิจัยครั้งนี้ได้สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นหลายประการ สรุปได้ดังนี้

5.3.1 สิ่งที่เห็น

- ชาวบ้านคุยกันมากขึ้น(ในและนอกหมู่บ้าน)
- เห็นความขัดแย้งของชุมชน
- เห็นชาวบ้านไว้ใจเจ้าหน้าที่มากขึ้น สนิทสนมมากขึ้น เป็นกันเอง โทรหาเชิญชวน โทรบอกข่าว ปรึกษาทั้งส่วนตัวและชุมชน
- เห็นชาวบ้านสามารถวิเคราะห์สถานการณ์หมู่บ้านและเชื่อมงบลงมาตอบสนองชุมชนมากขึ้น
- เห็นผู้ใหญ่กับเด็กทำงานด้วยกัน
- เห็นกลุ่มทอผ้านำข้อมูลมาใช้ในการวางแผน
- เห็นคนรุ่นใหม่มาทำงานร่วมกับชุมชน(หนึ่ง)
- เห็นความเสียสละของผู้นำที่ชัดเจน แต่ในบางคนก็ไม่เห็น
- เห็นชาวบ้าน 8 หมู่บ้านทำงานเชื่อมกัน เช่นชวนกันไปดูงาน
- เห็นระดับของการเสียสละผู้นำต่างกัน

- เห็นความง่ายของการตัดสินใจ การวิเคราะห์ การคิดของชาวบ้านที่เป็นระบบ ชินกับวิธีการชวนคุย
- เห็นชาวบ้านชินกับการประชุมกลางคืนแบบสบายใจ และมีการตื่นตัวในการเข้าประชุม
- ได้ยินว่า มีคนรอดูผลของการทำงานอยู่ทั้งชุมชน และหน่วยงาน
- เห็นชาวบ้านมีงบจากแหล่งอื่นมาดูงาน และชวนเจ้าหน้าที่ไปด้วย ซึ่งไม่เคย มีมาก่อน
- เห็นหน่วยงานในพื้นที่เข้ามาร่วมกิจกรรมวิจัยอย่างไม่เป็นทางการ เช่น หน่วยผสมเทียม อนามัยตำบล สหกรณ์จังหวัด
- เห็นองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาร่วมเวที ไม่สม่ำเสมอ
- ได้ยินชาวบ้านบอกว่า ท้องที่กับท้องถิ่นการทำงานร่วมกันมีน้อย
- เห็นหน่วยงานตัวเอง อึ้ง ทึ่ง เสียว ที่ชาวบ้านมาทำงานวิจัย แต่ก็ให้โอกาสในการทำอะไรใหม่ ๆ เช่น โครงการหมู่บ้านต้นแบบฯ
- เห็นตัวเองเปลี่ยนแปลงการทำงาน
- เห็นชาวบ้านไม่กินเหล้า ในเวลาประชุมกับเรา
- เห็นชาวบ้านเอาสมุดมาจดเองทั้งที่เราไม่ได้แจกให้
- เห็นชาวบ้านเคยชินกับการขอ
- ได้ยินชาวบ้านพูดว่า ถ้าจะทำอะไร ต้องทำตัวเองเป็นตัวอย่าง
- เห็นความสำคัญของการบันทึก
- ได้ยินชาวบ้านบอกว่า ทำงานแล้วม่วน
- เห็นว่า วิจัยแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ

5.3.2 สิ่งที่นำมาคิดพิจารณา

<u>ตัวเอง</u>

- วิธีการทำงานจากไม่มีการวางแผน มาเป็นการวางแผนอย่างเป็นระบบ
- เวลาจะทำอะไรต้องใช้ข้อมูล
- จัดการปัญหาความขัดแย้งได้ดีขึ้น เรียนรู้จากชาวบ้านที่ต้องใช้ความสงบนิ่ง ใช้สติ และข้อมูลในการพูดคุย
- จะทำอะไรต้องพูดคุยกันให้มากขึ้น และต้องมีข้อมูล ทำอย่างต่อเนื่อง กับคนในองค์กร
- จะทำอะไรต้องดูคนได้คนเสีย และเอามาคุยกัน

<u>ชุมชน</u>

- วิธีการขอโครงการ หรือขอความช่วยเหลือ ต้องไปหาข้อมูลมาก่อน
- การจะทำให้ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงต้องสร้างให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ ก่อน
- แสดงความเสียสละต่อส่วนรวม เช่นการรวมกลุ่มในการกำจัดขยะโดยชุมชน
- เขาอ๋อว่า ต้องพึ่งตนเองให้ได้ก่อน แล้วค่อยพึ่งคนอื่น (ม3) ทั้งการแก้ไขปัญหา (งานวิจัย) การลงแรงและใจ
- การเริ่มต้นแก้ไข เริ่มต้นจากสิ่งเล็ก ๆ ใกล้ตัวก่อน

5.3.3 สิ่งที่ไม่เคยทำก็ได้ทำ

<u>ตนเอง</u>

- จัดตลาดนัดความรู้/ได้ไปดูวิธีการทำ
- ไปดูงานแบบใหม่ คือ กำหนดเป้าหมาย และคนไปดูให้ชัด มีการให้โจทย์คำถามไปก่อน(ชวนคิด)และมีการถอดบทเรียนหลังการเสร็จสิ้นการดูงาน

- ปรับกระบวนการทำงานกับชาวบ้านตามที่เขาอยากทำ ไม่ใช่ตามแผนที่เราคิดไว้
- จัดประชุมชาวบ้านกลางคืนทำให้ได้ผลดี และได้รับความร่วมมือเต็มที่
- ขับรถไปทำงานกับชาวบ้านเอง(อิสระจากเวลาราชการ
- วางแผนกับชาวบ้านอย่างเป็นระบบ ขั้นตอน มีความเชื่อมโยงกับงานตนเอง
- ทำ Power point ในการคุยงาน นำเสนอแผน ฉายภาพให้ชาวบ้านดู
- ขอทุนจากแหล่งอื่นมาหนุนช่วยกันทำงาน ได้เพื่อนทำงาน
- วางแผนก่อนทำ และถอดบทเรียนหลังทำ ในงานประจำ และงานในพื้นที่
- เปิดโอกาสให้ตัวเองเรียนรู้ผ่านการเรียนระดับปริญญาโท/ เปิดรับความรู้จากภายนอก
- ใช้สติ ข้อมูลในการโต้แย้ง เพื่อให้เกิดการยอมรับในการทำงา
- เปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิด แลกเปลี่ยนแปลงอย่างอิสระปราศจากข้อจำกัดเวลา

5.3.4 จิตสำนึกใหม่/คุณค่าใหม่

<u>หัวหน้าโครงการ</u>

- ถ้าจะทำงานกับชาวบ้าน ต้องปรับเวลาตามเวลาของชาวบ้าน
- ต้องให้ความสำคัญของความรู้/ข้อมูลก่อนที่จะทำอะไร(งานตัวเอง/ชุมชน)
- ทำงานกับคนเน้นการสร้างความสัมพันธ์/ความไว้ใจ ก่อนที่จะทำงาน
- สร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานกับชุมชนเมื่อเริ่มต้น

<u>ชุมชน</u>

- ต้องพึ่งตนเองก่อนให้เขาช่วย

- มี/สร้างข้อมูลที่จำเป็น/เกี่ยวข้อง/เป็นจริงในการวางแผนและตัดสินใจ
- ควรหาจุดร่วมให้เจอเพื่อสร้างความสันพันธ์ของกลุ่มคน/กลุ่มอาชีพ/วัฒนธรรม ที่หลากหลาย (กรณีชุมชนมาจากต่างถิ่นอยู่ด้วยกัน)
- หาข้อมูลจริงก่อนทำโครงการ
- การไปดูงาน (คนทำจริงได้ไปดู ไม่เฉพาะแกนนำ)
- ได้พูดในเวทีมากขึ้นจากสิ่งที่ทำด้วยความมั่นใจ
- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามกลุ่ม/ข้ามหมู่บ้าน

5.4 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. จากข้อค้นพบการทำวิจัย พบว่า กลุ่มอาชีพสามารถการจัดการตนเองได้ ภายใต้ความสัมพันธ์ การปรับตัว รู้จักตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้มีชุดความรู้เป็นของตนเอง มีอิสระทางความคิดในการทำงาน มีการใช้บทเรียนหรือประสบการณ์มาพัฒนา มีเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจน มีพลวัตในการจัดการตนเองของกลุ่ม ขนาดของกลุ่มเป็นกลุ่มขนาดเล็กในชุมชนและภายนอกชุมชนที่สามารถเป็นเครือข่ายได้ มีความเชื่อมั่นและมีความภูมิใจเพิ่มขึ้น และมีผู้นำที่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เป็นต้น ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าว สามารถขยายผลหรือมีการนำความรู้ไปใช้ได้ ดังนั้น หากจะพัฒนากลุ่มอาชีพให้สามารถจัดการตนเองได้นั้น ชุมชนจะต้องเตรียมพร้อม โดยมีกระบวนการชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง

2. ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่หน่วยงาน หรือองค์กรชุมชนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายได้ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรดำเนินการดังนี้

2.1 ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนให้มีโอกาสมาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มได้เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชนมากขึ้น เพื่อนำสู่การเป็นองค์กรจัดการตนเองที่สูงขึ้น โดยภาครัฐ/เอกชนทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย

2.2 หน่วยงานที่เข้าไปดำเนินการในพื้นที่ โดยเฉพาะสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ควรทำหน้าที่ในการบูรณาการหน่วยงานภาคี ทั้งบุคคลากร งบประมาณ และความรู้ ภายใต้การเข้าใจในศักยภาพของกลุ่ม ชุมชนที่เป็นอยู่ และค้นหาทรัพยากร

หรือทุนที่มีอยู่ เพื่อใช้เป็นกลไกที่เอื้ออำนวยต่อกลุ่มในระดับหมู่บ้านและตำบล และควรมีการนำเสนอแผนงานโครงการระยะสั้น ระยะกลางของกลุ่มอาชีพ ในส่วนที่เกินศักยภาพในการขอรับสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านฯ ก็สามารถนำเสนอต่อคณะกรรมการโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

2.3 องค์การบริหารส่วนตำบล ควรทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มอาชีพเกิดการพัฒนา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากความรู้ที่มีอยู่ แล้วผสมผสานกับความรู้จากภายนอก เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด และเป็นองค์กรที่เชื่อมระหว่างหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคกับส่วนท้องถิ่น ดังนั้น ควรมีกลไกในการจัดทำแผนชุมชนผ่านการประชาคมของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม ที่องค์การบริหารส่วนตำบล สามารถเปิดโอกาสให้กลุ่มอาชีพได้นำเสนอบทเรียนที่เป็นประสบการณ์จริง และเมื่อมีการนำเสนอแผนงานของกลุ่มอาชีพระดับหมู่บ้านเข้าสู่การประชาคมในระดับตำบลแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้ความสำคัญในการพิจารณาสนับสนุน หรือ ต่อยอดส่วนที่ขาด หรือขอรับการสนับสนุน หรือประสานภาคีพัฒนาภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องในการให้การสนับสนุน

2.4 สหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จำกัด ควรทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนให้กลุ่มอาชีพ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบสหกรณ์ให้มากขึ้น เพื่อการนำไปปฏิบัติ ได้อย่างจริงจัง และให้ความสำคัญกับบทเรียนของกลุ่มอาชีพที่ได้ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่เป็นปัจจัยเชื่อมโยงกันในการขับเคลื่อนงานของกลุ่มอาชีพต่อไป โดยสหกรณ์ฯ ทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงให้เกิดการขับเคลื่อนงาน โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอย่างต่อเนื่องเช่น การจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งระหว่างกลุ่ม ในระดับตำบลและภายนอก เพื่อให้เป็นเครือข่าย ทั้งความรู้ และการดำเนินงาน ในขณะเดียวกัน ควรมีการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มอาชีพระดับตำบล ทั้งระยะสั้น และระยะยาว พร้อมทั้งนำเสนอต่อการประชุมประชาคมระดับตำบล และต่อหน่วยงานสหกรณ์จังหวัด รวมทั้งประสานหน่วยงานที่เข้าดำเนินงานในพื้นที่ ในการให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และงบประมาณ

2.5 หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนที่อยู่ในชุมชนมากกว่าการเสริมหนุนที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ หรือตามนโยบายการพัฒนา และทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการ โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น ประการสำคัญต้องใช้ระยะเวลา เพื่อการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเรื่ององค์กรจัดการตนเองที่กว้างและเชิงลึกกว่านี้ เช่น ในระดับชุมชนทั่วทุกภาคของประเทศไทย ที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อจะได้เป็นองค์ความรู้ที่หลากหลายของชุมชนและหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน องค์กรประชาชนสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์.** กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

กัญญารัตน์ อันตระกูล. 2540. **การปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกรในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. 2548. **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และ พิทยา ว่องกุล. 2545. **วิสาหกิจชุมชน : กลไกเศรษฐกิจฐานราก.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอศ์สันเพรสโปรดักส์ จำกัด.

เทพวรรณ รุ้งแก้ว. ประธานกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย. 2550. สัมภาษณ์. 6 มกราคม.

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2544. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง.** พิมพ์ครั้งที่ 7. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

บุปผา สันพะเยาว์. 2538. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านในจังหวัดลำปาง.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

บุญยืน ธิอินโต. เหรัญญิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน. 2549. สัมภาษณ์. 3 พฤศจิกายน.

_____. เหรัญญิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน. 2550. สัมภาษณ์. 3 มีนาคม.

_____. เหรัญญิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน. 2550. สัมภาษณ์. 16 พฤษภาคม.

ประเวศ วะสี. 2547. **ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด.** กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน และสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.).

ผดุงจิตร สุภามูล. รองประธานกลุ่มหัตถกรรมแปรรูปผ้าฝ้าย. 2549. สัมภาษณ์. 18 พฤศจิกายน.

พรวิไล เลิศปรีชา. 2534. **ศักยภาพของชนบทไทยในพลวัตไทย มุมมองจากเศรษฐกิจการเมือง.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พะยอม วงศ์สารศรี. 2538. **องค์การและการจัดการ.** กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

เรือนยอด ธรรมศรี. รองประธานกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่. 2549. สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม.

วัลยา สุดสวาท. เลขานุการกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน. 2549. สัมภาษณ์. 7 ธันวาคม.

วิธาน ฐานะวุฑฒ์. 2548. **การบริหารงานด้วยวิทยาศาสตร์ใหม่.** กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

วิศิษฐ์ วังวิญญู. 2548. **มณฑลแห่งพลัง.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

วีทลีย์ , มากาเร็ต เจ และไมรอน เคลเนอร์-รอเจอร์, 1996. “เสน่ห์ของการจัดองค์กรในอนาคต”. แปลจาก The Iresistible Future of Organizing. แปลโดย การะเกด. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.nokrob.org (1 มิถุนายน 2549)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2545. **องค์การและการจัดการ ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: บริหารธรรมสารจำกัด.

สมศักดิ์ รุ้งแก้ว. เจ้าหน้าที่หน่วยผสมเทียม. 2550. สัมภาษณ์. 6 มกราคม.

สมศรี สมพุฒิ. ประธานกลุ่มทำขนม. 2549. สัมภาษณ์. 26 มีนาคม.

_____. ประธานกลุ่มทำขนม. 2549. สัมภาษณ์. 7 ธันวาคม.

_____. ประธานกลุ่มทำขนม. 2550. สัมภาษณ์. 26 มีนาคม.

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่. ม.ป.ป. **แผนพัฒนาการเกษตรระดับชุมชนแบบมีส่วนร่วม.** เชียงใหม่: สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2549. **เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท. 2521. **สรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง.** เชียงใหม่: สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ10 จังหวัดเชียงใหม่. 2547ก. **สรุปรายงานผลการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ10 จังหวัดเชียงใหม่.

_____. 2547ข. **การสำรวจข้อมูล สัมพันธภาพครัวเรือน.** เชียงใหม่: ช้างเผือกการพิมพ์.

สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย. 2546. **ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ: การประชุมประจำปีงานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ครั้งที่ 2 ปี 2545.** เชียงใหม่: จินดาเพลส.

สุภางค์ จันทวานิช. 2548. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรีรัตน์ สุรีย์. 2547. **การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในตำบลแม่ก๊วะ อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้

สุวรรณ ไชยวงค์. ประธานกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่. 2549. สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน.

เสรี พงศ์พิศ และวิชิต นันทสุวรรณ. 2545. **กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนายั่งยืน.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. 2546ก. **ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน.** กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไทย.

_____. 2546ข. **วิธีคิดและวิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไทย.

เสรี พงศ์พิศ. 2547**. ร้อยคำควรรู้.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์. 2550. **การสำรวจข้อมูลประชากร ประจำปี 2550.** เชียงใหม่: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์.

_____. ม.ป.ป. **แผนพัฒนา 3 ปี 2550-2552 ตำบลบ้านสหกรณ์. กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.** เชียงใหม่: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสหกรณ์.

อนงค์ พัฒนจักร. 2535. **การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วงจังหวัดขอนแก่น.** ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อรุณ รักษ์ธรรม. 2524. **การพัฒนาองค์การ การสร้างและพัฒนาการทำงานเป็นทีม.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

อังคณา ทาลัดชัย. 2548. **พัฒนาการและวิธีสร้างความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนภาคเหนือ.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อำภา จันทราภาศ. 2543. **ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน.** เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาพประกอบกิจกรรม

ภาพประกอบกิจกรรม (ต่อ)

ภาคผนวก ข

ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ นางสาววิมล กลางประพันธ์ **นามสกุล** กลางประพันธ์
ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณศูนย์ราชการ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
เบอร์โทรศัพท์ 081 9809643
วันเดือนปีเกิด 7 มกราคม 2504
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3490500205613

ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2523	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร
	พ.ศ. 2524	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (เกษตรกรรม) วิทยาลัยเกษตรกรรมนครพนม จังหวัดนครพนม
	พ.ศ. 2527	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (เกษตรกรรม) โรงเรียนเทคโนโลยีการเกษตรสกลนคร จังหวัดสกลนคร
	พ.ศ. 2533	ปริญญาตรี (เทคโนโลยีการเกษตรบัณฑิต) สาขาส่งเสริมการเกษตร (เกียรตินิยมอันดับ 2) สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
	พ.ศ. 2550	ปริญญาโท (วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2529-2542	เจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ 4 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย
	พ.ศ. 2542-2546	เจ้าพนักงานพัฒนาสังคม 5 สำนักงานบริหารโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่ (โครงการไทย-ออสเตรเลีย) กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

พ.ศ. 2546-2547 นักพัฒนาสังคม 5 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พ.ศ. 2547-ปัจจุบัน นักพัฒนาสังคม 6 ว สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ความสนใจ การพัฒนาตนเอง

คติประจำใจ ทำวันนี้ให้ดีกว่าทุก ๆ วัน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เปิดโอกาสให้คนที่สนใจได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง

ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ นางสมศรี **นามสกุล** สมพุฒิ

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ 39 บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 ตำบล บ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เบอร์โทรศัพท์ 085 3725226

วันเดือนปีเกิด 4 ธันวาคม 2497

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน……

การศึกษา –ปัจจุบัน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา 4 โรงเรียนบ้านโป่งฮ้อม บ้านสหกรณ์ หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติด้านการทำงาน ประธานกลุ่มสตรีบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ความสนใจ พัฒนาหมู่บ้านของตนเองให้เข้มแข็ง

คติประจำใจ ขยัน อดทน เสียสละ และทำเป็นตัวอย่าง

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ดี สามารถเรียนรู้ได้

ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ นายบุญยืน **นามสกุล** ธิอินโต

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ 64 บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 3 ตำบล บ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เบอร์โทรศัพท์.....

วันเกิด.....

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน.....

การศึกษา –ปัจจุบัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ประวัติด้านการทำงาน ประธานกลุ่มหนุ่มสาว
หัวหน้ากลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมสมาชิกโครงการพระราชดำริ
หมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
รองประธานสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง จำกัด
ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อลูกผสมแองกัส
ประธานกลุ่มกลุ่มผู้เลี้ยงสุกร
เหรัญญิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน

ความสนใจ ทำงานพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชน

คติประจำใจ ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้พัฒนาตนเองและเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ

ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ นางเทพวรรณ **นามสกุล** รุ้งแก้ว

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ 85/2 บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เบอร์โทรศัพท์ 089 6330784 **วันเกิด** 22 กุมภาพันธ์ 2504

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน.....

การศึกษา –ปัจจุบัน มัธยมศึกษาปีที่ 3

ประวัติด้านการทำงาน ประธานสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสันกำแพง จำกัด
ประธานกลุ่มสตรีแม่บ้านและเยาวชนบ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ความสนใจ การพัฒนาชุมชนอย่างเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง

คติประจำใจ ขยัน อดทน ประหยัด

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง

ประวัติทีมวิจัย

ชื่อ นางสุวรรณ **นามสกุล** ไชยวงค์

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ บ้านเลขที่ 9/1หมู่ที่ 8 ตำบล บ้านส หกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

เบอร์โทรศัพท์.....

วันเกิด 2 กุมภาพันธ์ 2511

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน

การศึกษา –ปัจจุบัน มัธยมศึกษาปีที่ 6

ประวัติด้านการทำงาน ประธานกลุ่มไข่เค็มน้ำแร่
เหรัญญิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน
สารวัตกำนันตำบลบ้านสหกรณ์

ความสนใจ พัฒนากลุ่มอาชีพที่อยู่ในชุมชนให้เข้มแข็ง

คติประจำใจ ความพยายามคือหนทางสู่ความสำเร็จ

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเอง